ΕΡΓΟ ΣΥΓΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΟΥΜΕΝΟ 75% ΑΠΟ ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ
ΚΑΙ 25% ΑΠΟ ΕΘΝΙΚΟΥΣ ΠΟΡΟΥΣ

ISBN 960-06-1940-9

Γ΄ Γυμνασίου

Κοινωνική & Πολιτική Αγωγή

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Στέλλα Σωτηρίου Στυλιανή Κορδονούρη Αικατερίνη Ζαφρανίδου

Κοινωνική & Πολιτική Αγωγή

Γ΄ Γυμνασίου

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ

Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή

Γ΄ Γυμνασίου

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ | **Στέλλα Σωτηρίου**
Νομικός, Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπαίδευσης
Στυλιανή Κορδονούρη
Νομικός, Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπαίδευσης
Αικατερίνη Ζαφρανίδου
Κοινωνιολόγος, Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπαίδευσης

ΚΡΙΤΕΣ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ | **Αναστασία Αθανασούλα-Ρέππα**
Αναπληρώτρια Καθηγήτρια της Α.Σ.ΠΑΙ.ΤΕ
Βασίλειος Μπούρμπουλας
Σχολικός Σύμβουλος
Σοφία Ροδίτου
Νομικός, Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπαίδευσης

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ | **Κλειώ Γκιζελή**
Σκιτσογράφος-Εικονογράφος

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ | **Αντώνιος Μαστραπάς**
Φιλόλογος, Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπαίδευσης

ΥΠΕΥΘΥΝΟΙ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ | **Παύλος Μάραντος**
Σύμβουλος Νομικών/Πολιτικών Επιστημών στο Π.Ι.
Νικόλαος Πετρόπουλος
Σύμβουλος Κοινωνιολογίας στο Π.Ι.

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΟΥ ΥΠΟΕΡΓΟΥ | **Παύλος Μάραντος**
Σύμβουλος Νομικών/Πολιτικών Επιστημών στο Π.Ι.

ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ | **«ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ - MULTIMEDIA Α.Ε.»**

Γ' Κ.Π.Σ. / ΕΠΕΑΕΚ ΙΙ / Ενέργεια 2.2.1 / Κατηγορία Πράξεων 2.2.1.α:
«Αναμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών και συγγραφή νέων εκπαιδευτικών πακέτων»

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
Μιχάλης Αγ. Παπαδόπουλος
Ομότιμος Καθηγητής του Α.Π.Θ
Πρόεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Πράξη με τίτλο: «Συγγραφή νέων βιβλίων και παραγωγή υποστηρικτικού εκπαιδευτικού υλικού με βάση το ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ για το Γυμνάσιο»

Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου
Αντώνιος Σ. Μπομπέτσης
Σύμβουλος Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Αναπληρωτές Επιστημονικοί Υπεύθυνοι Έργου
Γεώργιος Κ. Παληός
Σύμβουλος Παιδαγωγικού Ινστιτούτου
Ιγνάτιος Ε. Χατζηευστρατίου
Μόνιμος Πάρεδρος Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Έργο συγχρηματοδοτούμενο 75% από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και 25% από εθνικούς πόρους.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Στέλλα Σωτηρίου **Στυλιανή Κορδονούρη** **Αικατερίνη Ζαφρανίδου**

Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή

Γ′ Γυμνασίου

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ

Φωτογραφίες και πίνακες που χρησιμοποιήθηκαν ανά Κεφάλαιο:
Κεφ.1: πιν.1.1 Τσαούσης Δ.Γ, *Η κοινωνία του Ανθρώπου,* Gutenberg, (1987), φωτ.1.3 Ελευθεροτυπία.
Κεφ.2: φωτ.2.3, 2.4, 2.7 Ελευθεροτυπία, σκίτσα για το ρατσισσμό από το φυλλάδιο της ΕΕ *Εγώ ρατσιστής;,* φωτ.2.5, 6 Καθημερινή.
Κεφ.3: φωτ.3.8 Από το φυλλάδιο Οικογενειακού Δικαίου της Γενικής Γραμματείας Ισότητας (1983), φωτ. 3.10, 11, 16 Ελευθεροτυπία.
Κεφ.4: φωτ.4.6. Αναγνωστικό Α′ Δημοτικού ΟΕΔΒ για τα έτη 1955-1978, φωτ.4.7 (διευρυμένη οικογένεια) *Το παιδί στην παραδοσιακή και στη σύγχρονη κοινωνία,* εκδ. Ελληνικά Γράμματα (2002), 4.8 Καθημερινή.
Κεφ.5: φωτ.5.10 Διεθνής Αμνηστία, φωτ.5.12 Καθημερινή.
Κεφ.6: πιν.6.1, 6.2, 6.3 Ελευθεροτυπία, φωτ. 6.8, 6.9, 6.10 Ελευθεροτυπία.
Κεφ,7: φωτ.7.3 *Δημοκρατία: 80 Ερωτήσεις και Απαντήσεις,* ΄Ιδρυμα Μαραγκοπούλου/Unesco, Εστία (1996), φωτ.7.5, 7.6 Ελευθεροτυπία.
Κεφ.8: φωτ.8.3, 8.5, Καθημερινή, φωτ.8.7, 8.11 *Δημοκρατία: 80 Ερωτήσεις και Απαντήσεις,* ΄Ιδρυμα Μαραγκοπούλου/Unesco, Εστία (1996), 8.9 UNESCO.
Κεφ.9: φωτ.9.1, 9.3, 9.4, 9.6, πίν. 9.1 Ελευθεροτυπία, φωτ.9.5, 9.7 Η Ελλάδα του 20ού αιώνα Επτά Ημέρες Καθημερινή.
Κεφ.10: πιν.10.3 περιοδικό Βουλής, φωτ. 10.6 Ιδρυμα Καραμανλή, γραφείο Χρ. Σαρτζετάκη, Ελευθεροτυπία.
Κεφ.11: φωτ.11.4 Βουλή.
Κεφ.12: πιν. 12.1 Eurostat, φωτ.12.4 Ελευθεροτυπία, φωτ.12.12, 12.13. Greenpeace, φωτ. 12.14 Ελευθεροτυπία.
Κεφ. 13: φωτ.13.4 ΄Ιδρυμα Καραμανλή, φωτ.13.16 γραφείο Πρωθυπουργού. ΄Ολο το άλλο φωτογραφικό υλικό προέρχεται από την Ευρωπαϊκή ΄Ενωση.
Κεφ.14: πίνακας 14.1: Ζακάρ Ανρί, *Πέντε δισεκατομμύρια άνθρωποι σε ένα πλεούμενο,* Ροές (1989).
φωτ.14.16 Γενική Γραμματεία Απόδημου Ελληνισμού, πίν. 14.2 ΟΗΕ, πιν. 14.4 Ολυμπιακή Επιτροπή.
΄Ολο το υπόλοιπο υλικό προέρχεται από δημόσιες Υπηρεσίες (Υπουργεία, Βουλή, Προεδρία της Δημοκρατίας κ.ά.) και τους ευχαριστούμε.
Θερμά ευχαριστούμε την κα ΄Ελλη Μητράκου, για την παραχώρηση του φωτογραφικού υλικού της Βουλής, τους υπεύθυνους φωτογραφικού υλικού του Ιδρύματος Καραμανλή, το γραφείο του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στην Αθήνα και τον Δημήτρη Βάκη για την ηλεκτρονική επεξεργασία όλων των πινάκων του βιβλίου.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή: ... 5

ΜΕΡΟΣ Α΄

ΕΝΟΤΗΤΑ Ι: ΤΟ ΑΤΟΜΟ ΚΑΙ Η ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Κεφάλαιο 1: Εισαγωγικές έννοιες ... 11

Κεφάλαιο 2: Κοινωνικές ομάδες ... 14

Κεφάλαιο 3: Κοινωνική οργάνωση και μεταβολή ... 20

Κεφάλαιο 4: Κοινωνικοί θεσμοί ... 30

Κεφάλαιο 5: Κοινωνικοποίηση και κοινωνικός έλεγχος ... 37

Κεφάλαιο 6: Κοινωνικά προβλήματα ... 46

ΜΕΡΟΣ Β΄

ΕΝΟΤΗΤΑ ΙΙ: ΤΟ ΑΤΟΜΟ ΚΑΙ Η ΠΟΛΙΤΕΙΑ

Κεφάλαιο 7: Το άτομο και η Πολιτεία ... 59

Κεφάλαιο 8: Τα πολιτεύματα και το Σύνταγμα ... 66

Κεφάλαιο 9: Εκλογές, κόμματα, ΜΜΕ ... 76

Κεφάλαιο 10: Οι λειτουργίες του κράτους ... 87

Κεφάλαιο 11: Η Διοίκηση ... 98

Κεφάλαιο 12: Δικαιώματα και υποχρεώσεις του πολίτη ... 104

ΕΝΟΤΗΤΑ ΙΙΙ: ΤΟ ΑΤΟΜΟ ΚΑΙ Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

Κεφάλαιο 13: Ευρωπαϊκή ΄Ενωση ... 120

ΕΝΟΤΗΤΑ ΙV: ΤΟ ΑΤΟΜΟ ΚΑΙ Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ

Κεφάλαιο 14: Η Διεθνής Κοινότητα ... 134

Ευρετήριο όρων ... 148

Ευρετήριο σελίδων ... 151

Δύο λόγια για το βιβλίο

Το βιβλίο που κρατάς στα χέρια σου έχει στόχο να σε βοηθήσει να γνωρίσεις τη σύγχρονη κοινωνική και πολιτική πραγματικότητα. Τα θέματα που θα μελετήσεις σε αυτό το βιβλίο δεν είναι γνώσεις για αποστήθιση, είναι γνώσεις απαραίτητες για την πολιτική σου παιδεία, αποτελούν ευκαιρίες να αναπτύξεις διάλογο, να συνεργαστείς με τους συμμαθητές σου, να δραστηριοποιηθείς για τα κοινωνικά προβλήματα γύρω σου. Με τον ίδιο τρόπο, αύριο ως πολίτης, θα μπορείς με διάλογο και κοινωνική αλληλεγγύη να λύνεις τα προβλήματά σου: τα τοπικά, τα εθνικά, τα ευρωπαϊκά, τα παγκόσμια προβλήματα.

Για το λόγο αυτό το βιβλίο έχει πολλά επίκαιρα σχόλια που θα συζητήσεις με τους συμμαθητές σου στο μάθημα. Μέσα από τη συζήτηση θα προβληματιστείς για τα ποικίλα θέματα και θα διαμορφώσεις τις δικές σου θέσεις, γνώμες και απόψεις.

΄Εχει ακόμα πολλές ιδέες για δραστηριότητες και εργασίες, γιατί η γνώση της κοινωνικής και πολιτικής πραγματικότητας δε σταματά σε αυτό το μάθημα, ούτε στην τάξη σου.

Η γνώση αυτή:

Αποτυπώνεται στη λογοτεχνία, στον κινηματογράφο, στο διαδίκτυο, στην τηλεόραση, στον τύπο, γι’ αυτό και όλα αυτά θα τα βρίσκεις συχνά στο βιβλίο σου.

Δοκιμάζεται κάθε στιγμή της ζωής σου, όταν θα χρειαστεί να αναζητήσεις τη βοήθεια μιας υπηρεσίας, να κατανοήσεις και να πάρεις θέση για ένα πρόβλημα, όπως αυτό του περιβάλλοντος, του πολέμου ή του ρατσισμού.

Το βιβλίο σου δίνει πολλές ευκαιρίες να γνωρίσεις τους τρόπους με τους οποίους θα αναζητάς τις πληροφορίες και τις γνώσεις που σου χρειάζονται κάθε φορά στη ζωή . Χωρίζεται σε τέσσερις μεγάλες ενότητες, όσα και τα επίπεδα της κοινωνικής και πολιτικής ζωής που συμμετέχεις.

Η πρώτη ενότητα, παρουσιάζει την κοινωνική πραγματικότητα που ζεις σήμερα και τους τρόπους που αυτή οργανώνεται (Κεφάλαια 1-6).

Η δεύτερη την οργάνωση της Πολιτείας στην οποία συμμετέχεις ως νέος και αυριανός πολίτης (Κεφάλαια 7-12).

Η τρίτη την Ευρωπαϊκή ΄Ενωση, στην οποία επίσης ανήκεις (Κεφάλαιο 13).

Η τέταρτη τη Διεθνή Κοινότητα, την παγκόσμια δηλαδή κοινωνία, της οποίας είσαι μέλος (Κεφάλαιο 14).

Και οι τέσσερις ενότητες οργανώνονται σε επιμέρους Κεφάλαια και μαθήματα. Κάθε μάθημα, για να σε βοηθήσει, έχει γραμμένες έντονα τις λέξεις- κλειδιά και στο τέλος αναφέρει σε σχεδιάγραμμα τις βασικές έννοιες. Για την επανάληψή σου, θα βρεις στο τέλος κάθε Κεφαλαίου ερωτήσεις όλων των τύπων στο Κριτήριο Αυτοαξιολόγησής σου.

Ελπίζουμε το βιβλίο να σου δώσει την ευκαιρία να συνεργαστείς με κέφι και ενδιαφέρον στο πλαίσιο του μαθήματος.

Η βιβλιογραφία του γνωστικού αντικειμένου καταχωρίζεται στο βιβλίο του καθηγητή.

Εισαγωγή: Αναγκαιότητα της διαθεματικής προσέγγισης

Η σύγχρονη πραγματικότητα γίνεται ολοένα και περισσότερο σύνθετη και παγκόσμια. ΄Ενα γεγονός, όπως π.χ. η καταστροφή του δάσους στον Αμαζόνιο έχει συνέπειες στο κλίμα όλου του πλανήτη με αρνητικά αποτελέσματα στην οικονομία, στην υγεία και στη ζωή όλων.

Αυτή η πραγματικότητα δημιουργεί την ανάγκη: α) συνεργασίας όλων των επιστημών για την αντιμετώπιση των προβλημάτων και β) απόκτησης από τον πολίτη βασικών γνώσεων σε θέματα ποικίλων επιστημονικών τομέων, ώστε να μπορεί να τοποθετείται υπεύθυνα στα διάφορα θέματα.

Αύριο, ως πολίτης, θα κληθείς να πάρεις μια θέση σε ένα πρόβλημα που αφορά π.χ. το περιβάλλον. Θα χρειαστεί να πάρεις θέση δημόσια σε μια συζήτηση ή μια διαμαρτυρία για τη χρήση ενός φυτοφαρμάκου, να επιλέξεις τη Δημοτική Αρχή με βάση τις θέσεις της για την αξιοποίηση του φυσικού πλούτου της περιοχής σου, ή να επιλέξεις τους βουλευτές ή ευρωβουλευτές σου με βάση και τις απόψεις τους για σχετικά θέματα. Για να τοποθετηθείς σωστά και υπεύθυνα σε αυτά τα ζητήματα απαιτείται να έχεις βασικές γνώσεις π.χ. χημείας για να γνωρίζεις πόσο επικίνδυνες μπορεί να είναι οι χημικές ουσίες που χρησιμοποιήθηκαν ως συντηρητικό στα τρόφιμα που προμηθεύεσαι, φυσικής για να κατανοήσεις το μέγεθος του κινδύνου από τις κεραίες ή τις γραμμές μεταφοράς υψηλής τάσης ενός αναπτυξιακού σχεδίου στο νομό, βιολογίας για να κατανοήσεις την επίδραση των παραπάνω ακτινοβολιών στα κύτταρα και το γενετικό υλικό (DNA). Παράλληλα πρέπει να έχεις βασικές γνώσεις κοινωνικής και πολιτικής οργάνωσης, για να γνωρίζεις τους αρμόδιους για τα θέματα φορείς και τους τρόπους δικής σου ενημέρωσης και παρέμβασης (δίκαιο, πολιτική επιστήμη), την εθνική, ευρωπαϊκή (ευρωπαϊκό δίκαιο) και διεθνή νομοθεσία (διεθνές δίκαιο) που προασπίζεται τα δικαιώματά σου. Τα προβλήματα του περιβάλλοντος είναι κοινωνικά προβλήματα επομένως, βασικές γνώσεις κοινωνιολογίας θα σε βοηθήσουν να κατανοήσεις τα αίτια και τις επιδράσεις του προβλήματος στην οικονομία και την κοινωνία ευρύτερα. Τέλος, η γνώση της ιστορίας του τόπου σου, θα σε βοηθήσει να γνωρίσεις καλύτερα τις ανάγκες του και να υποστηρίξεις τις ορθότερες λύσεις. Σήμερα, οι επιστήμες πρέπει να συνεργάζονται για να προτείνουν αποτελεσματικές λύσεις στα διάφορα θέ-

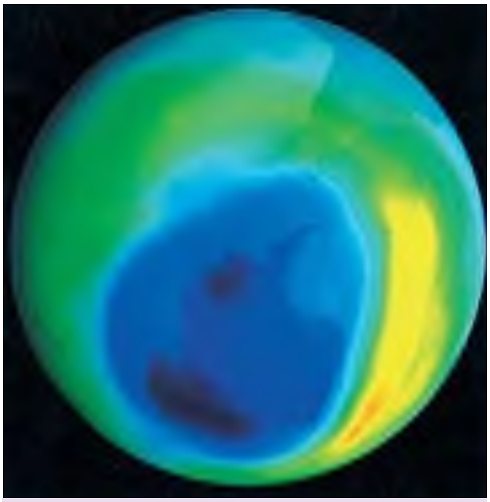

φωτ.1 Η τρύπα του όζοντος, όπως καταγράφηκε από τη NASA τον Οκτώβριο του 1995, καλύπτει ένα μέρος του Ν. Πόλου (βιολετί χρώμα) ίσο περίπου με τη Νότιο Αμερική. Ποια σχέση μπορεί να έχει η αγορά ενός οικιακού ψυγείου ή κλιματιστικού με την κατάσταση της ατμόσφαιρας του πλανήτη; Επιστήμονες και Οικολογικές Οργανώσεις απέδειξαν τη σχέση της τρύπας του όζοντος στη στρατόσφαιρα με τη χρήση φρέοντος στα ψυγεία και τα κλιματιστικά. Το Βρετανικό τμήμα της Greenpeace σε συνεργασία με το Παν/μιο του South Bank Polytechnic, κατασκεύασαν οικολογικό οικιακό ψυγείο, αντικαθιστώντας το φρέον με προπάνιο. Μετά από πιέσεις Οικολογικών Οργανώσεων και πολιτών οι Διεθνείς Συνδιασκέψεις για το περιβάλλον απαγόρευσαν τη χρήση του φρέοντος στις παραπάνω συσκευές.

✍ Να συζητήσετε στην τάξη ανάλογες περιπτώσεις από την επικαιρότητα που γνωρίζετε. Γιατί σήμερα ο πολίτης πρέπει να ενημερώνεται και να διαθέτει βασικές επιστημονικές γνώσεις σε διάφορους τομείς;

Κατάσταση του κόσμου

	Κατά κεφαλήν εισόδημα (δολ. ΗΠΑ)	Προσδόκιμο όριο ζωής	Αναλογία εγγράμματων ενηλίκων	Κατάταξη παιδικής θνησιμότητας
Υποσαχάρια Αφρική	460	46	56	174
Μ. Ανατολή - Β. Αφρική	1.358	67	53	59
Ν. Ασία	461	63	47	97
Αν. Ασία - Ειρηνικός	1.232	69	81	43
Λατ. Αμερική - Καραϊβική	3.362	70	85	34
Πρώην Ανατ. χώρες - Βαλτική	1.742	69	96	41
Βιομηχανικές χώρες	26.214	78	97	7
Αναπτυσσόμενες χώρες	1.154	62	67	90
Ελάχιστα αναπτυγμένες χώρες	277	49	43	158
Παγκόσμια	5.073	63	70	82
ΕΛΛΑΔΑ	11.660	78	97	6

πίνακας 1. Πηγή Unicef 2004

ματα (διεπιστημονικότητα) και τα άτομα πρέπει να μπορούν να συνδυάσουν βασικές γνώσεις από όλους τους επιστημονικούς τομείς για να τοποθετούνται στα πολύπλοκα προβλήματα που δημιουργούνται. Αυτό απαιτεί μιαν αλλαγή στον τρόπο σκέψης και εκπαίδευσης (γνώσης), που πρέπει να καλλιεργεί την κρίση και να συνδυάζει γνώσεις από διάφορους τομείς(διαθεματική προσέγγιση της γνώσης).

Στο μάθημα της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής θα αποκτήσεις γνώσεις που προέρχονται από τις επιστήμες της Κοινωνιολογίας, η οποία μελετά την οργάνωση των σχέσεων που αναπτύσσονται σε μία κοινωνία, του Δικαίου το οποίο έχει αντικείμενο τη μελέτη των νόμων, των Ευρωπαϊκών Σπουδών, οι οποίες αφορούν την οργάνωση και λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, της Πολιτικής Επιστήμης, η οποία μελετά την οργάνωση και λειτουργία της Πολιτείας και την πολιτική δράση και τέλος του Διεθνούς Δικαίου, που ασχολείται με τους Διεθνείς Οργανισμούς και τις σχέσεις μεταξύ των κρατών. Παράλληλα, θα καλλιεργήσεις τις γνώσεις σου στην Ιστορία, τη Βιολογία, τη Φυσική, την Οικονομία, την Τέχνη (Λογοτεχνία, Κινηματογράφος, Ζωγραφική) και τη Γεωγραφία.

Οι στατιστικοί πίνακες αποτελούν σημαντική πηγή γνώσης και ενημέρωσης για σοβαρά θέματα που ενδιαφέρουν τον πολίτη. Ο παραπάνω πίνακας αφορά την παγκόσμια οικονομική κατάσταση.

✍ Από ποιους επιστημονικούς κλάδους απαιτείται να έχει βασικές γνώσεις ο αναγνώστης για να κατανοήσει σε βάθος την εικόνα του κόσμου που δίνει ο συγκεκριμένος στατιστικός πίνακας; Πόσο σημαντικό είναι να αναγράφεται η πηγή και η χρονολογία σε έναν στατιστικό πίνακα; Ποια συμπεράσματα για το κοινωνικό πρόβλημα της φτώχειας μπορούν να εξαχθούν από τον πίνακα;

πίνακας 2. Πηγή ΟΗΕ 2004

Οι 7 πλουσιότερες χώρες του κόσμου (G7) δεσμεύτηκαν να αποδίδουν το 0,7% του εθνικού τους πλούτου ως επίσημη βοήθεια ανάπτυξης στον τρίτο κόσμο. Ο παραπάνω πίνακας δείχνει πόσο εκπλήρωσαν τις δεσμεύσεις τους.

✍ Να σχολιάσετε τα συμπεράσματά σας.

Μέρος Α

Το άτομο και η κοινωνία

1 Εισαγωγικές έννοιες

- Άτομο «φύσει κοινωνικό ον»
- Τι είναι κοινωνία
- Ατομική και κοινωνική συμπεριφορά

Στο πρώτο αυτό κεφάλαιο θα γνωρίσεις τις έννοιες της κοινωνίας και του πολιτισμού που επηρεάζουν καθοριστικά τη συμπεριφορά όλων μας.

Μπορείς να διαβάσεις λογοτεχνικά έργα από τα Νεοελληνικά σου Αναγνώσματα για να κατανοήσεις ότι οι συμπεριφορές των ανθρώπων καθορίζονται από την κοινωνία στην οποία ζουν. Κλασικά λογοτεχνικά έργα όπως «Οι Άθλιοι» του Β. Ουγκώ, «Ο Ροβινσών Κρούσος» του Ντ. Νταφόε περιγράφουν γλαφυρά την επίδραση της κοινωνικής πραγματικότητας στη ζωή και την προσωπικότητα των ατόμων.

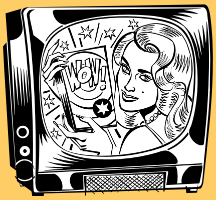

Εκτός από τη λογοτεχνία και ο κινηματογράφος είναι ένα μέσο που μπορεί να σε βοηθήσει να κατανοήσεις τα θέματα που θίγονται σε αυτό το βιβλίο. Στη διάρκεια της χρονιάς μπορείς να επιλέξεις και να δεις τις ταινίες που προτείνονται στις εισαγωγές των κεφαλαίων. Ταινίες όπως «Μοντέρνοι καιροί» του Τσάρλυ Τσάπλιν, «Αγέλαστος πέτρα» του Φ. Κουτσάφτη, «Ένα αγρίμι στην πόλη» του Φ. Τρυφώ, αλλά και όλες οι ταινίες, που προτείνονται στα επόμενα κεφάλαια, θα σου δείξουν τις επιδράσεις του κοινωνικού περιβάλλοντος στη διαμόρφωση της ανθρώπινης συμπεριφοράς.

Το διαδίκτυο αποτελεί σήμερα ένα σημαντικό μέσο για άντληση πληροφοριών, ενημέρωση και γνώση. Μπορείς να το χρησιμοποιείς για να αντλείς πληροφορίες που θα συμπληρώνουν και θα επεξηγούν το μάθημά σου. Για το πρώτο αυτό κεφάλαιο μπορείς να επισκεφτείς τις ιστοσελίδες περιοδικών όπως το «Γαιόραμα» και το National Geographic στις διευθύνσεις www.georama.gr και www.nationalgeographic.gr αντίστοιχα. Από αυτές τις ιστοσελίδες μπορείς να αναζητήσεις πληροφορίες για διαφορετικούς πολιτισμούς και κοινωνίες. Μπορείς να τις συζητήσεις στην τάξη και να ενημερώσεις τους συμμαθητές σου. Θα αντιληφθείς με αυτόν τον τρόπο την έννοια της κοινωνίας και των πολιτισμών, που μπορεί να διαφέρουν αλλά αποτελούν κοινή ανάγκη και δημιουργία του ανθρώπου στον πλανήτη.

1.1 Άτομο: «φύσει κοινωνικό ον»

Από την πρώτη του εμφάνιση το ανθρώπινο είδος ζει κοινωνικά. Η κοινωνική συμβίωση είναι χαρακτηριστικό της ανθρώπινης φύσης, όπως είπε ο Αριστοτέλης.
Την «ανθρώπινη φύση», όπως την αντιλαμβανόμαστε σήμερα, την οφείλουμε βασικά στην κοινωνική μας συμβίωση. Η **κοινωνικότητα,** δηλαδή η ανάγκη του ανθρώπου για κοινωνική συμβίωση, έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία του ανθρώπινου πολιτισμού. Με αυτόν τον τρόπο, όλοι μας σήμερα διαθέτουμε:

- Κάποια χαρακτηριστικά κοινά με όλους τους ανθρώπους στον πλανήτη. Ανεξάρτητα από τις επιμέρους διαφορές τους οι άνθρωποι σε όλον τον πλανήτη, ζουν, επικοινωνούν, επεμβαίνουν στο περιβάλλον, εντάσσονται σε μικρές ή μεγάλες ομάδες και δημιουργούν, ικανοποιώντας κοινές ανάγκες και στόχους.
- Κάποια χαρακτηριστικά κοινά με ορισμένους μόνον ανθρώπους, αυτούς με τους οποίους μοιραζόμαστε έναν κοινό ***πολιτισμό****. Τέτοια χαρακτηριστικά είναι η γλώσσα, η θρησκεία, οι αξίες κ.ά.
- Κάποια χαρακτηριστικά μοναδικά, τα οποία χαρακτηρίζουν και διακρίνουν τη μοναδική προσωπικότητα κάθε ανθρώπου.

1.2 Τι είναι κοινωνία

Στα μαθήματα τις Ιστορίας γνώρισες τις αρχαίες κοινωνίες (της Μεσοποταμίας, της Αιγύπτου, του Ελληνικού χώρου) και αργότερα τη Ρωμαϊκή, τη Βυζαντινή, τη Μεσαιωνική και τη βιομηχανική κοινωνία. Στη Γεωγραφία μελέτησες τη σύγχρονη Ελληνική, Αμερικανική, Αιγυπτιακή κοινωνία. Γνώρισες αυτές τις κοινωνίες μελετώντας τον υλικό (τρόπο ζωής, τεχνολογία, τρόπους παραγωγής, τέχνες) και πνευματικό (γλώσσα, νόμους, θρησκεία, αξίες, επιστήμες, γράμματα) πολιτισμό τους. Ο πολιτισμός επομένως είναι αυτός που χαρακτηρίζει κάθε κοινωνία και τη διακρίνει από τις άλλες.

Κοινωνία είναι ένα σχετικά μεγάλο και οργανωμένο σύνολο ανθρώπων που έχει διάρκεια στο χρόνο και διακρίνεται με βάση τον πολιτισμό του.

Επομένως, η κοινωνία

- Είναι ένα οργανωμένο σύνολο ατόμων και όχι ένα απλό άθροισμα, εφόσον μέσα από τις οργανωμένες σχέσεις τους οι άνθρωποι δημιουργούν τον πολιτισμό τους.

*__πολιτισμός:__ Ο πολιτισμός, εκτός από τη γλώσσα, τη θρησκεία, τις τέχνες, τα γράμματα και τα τεχνολογικά επιτεύγματα, περιλαμβάνει τις καθημερινές συνήθειες και συμπεριφορές των ανθρώπων, τους τρόπους που ζουν, εργάζονται, συμπεριφέρονται και ψυχαγωγούνται.

ΣΥΛΛΟΓΙΚΗ ΔΙΑΒΙΩΣΗ

	Ανθρώπων	**Ζώων**
Μορφή	Κοινωνία	Αγέλη Σμήνος Κυψέλη
Συγκρότηση	Λογική και(ή) Συναισθηματική δημιουργία	Ενστικτώδης
Μορφή	Ποικίλλει στο χώρο, μεταβάλλεται στο χρόνο	Σταθερή στο χώρο και χρόνο
Εξάρτηση από άμεσο φυσικό περιβάλλον	Περιορισμένη (αντιστρόφως ανάλογη με την τεχνολογία)	Άμεση και απόλυτη
Δυνατότητα δημιουργίας τεχνητού περιβάλλοντος	Απεριόριστη (περιορίζεται μόνο από την τεχνολογία)	Περιορισμένη (κυρίως στην κατασκευή φωλιάς)

πίνακας 1.1 Οι κυριότερες διαφορές της ανθρώπινης κοινωνίας από τις μορφές συλλογικής ζωής των ζώων.
✍ Αφού μελετήσετε τον παραπάνω πίνακα, να συζητήσετε τις διαφορές που εντοπίζετε με βάση τις γνώσεις σας από τη Βιολογία.

φωτ. 1.1 Καταυλισμός ελλήνων τσιγγάνων.
Κάθε κοινωνία σε κάθε χρονική στιγμή χαρακτηρίζεται από τους επιμέρους πολιτισμούς που συμβιώνουν στους κόλπους της. Οι πρόσφυγες του Πόντου και της Μ. Ασίας, οι τσιγγάνοι και πολλοί άλλοι πολιτισμοί υπήρξαν καθοριστικοί στη διαμόρφωση της νεοελληνικής κοινωνίας.
✍ Να συζητήσετε για τους επιμέρους πολιτισμούς που συνυπάρχουν στην τοπική σας κοινότητα.

- Είναι σχετικά αυτόνομη, εφόσον έχει ένα δικό της πολιτισμό αλλά και συγχρόνως δέχεται επιδράσεις από τις άλλες κοινωνίες.

Κάθε κοινωνία, σε κάθε συγκεκριμένη ιστορική περίοδο, έχει ένα δικό της τρόπο **οργάνωσης και λειτουργίας.** Αποτελείται από επιμέρους κοινωνικές ομάδες (κεφ. 2) και κοινωνικές τάξεις (κεφ. 3), οργανώνεται με βάση συγκεκριμένους κοινωνικούς κανόνες (κεφ. 3) και θεσμούς, όπως π.χ. η οικογένεια και το σχολείο (κεφ. 4). Η κοινωνία μεταφέρει στα νέα μέλη της το σύνολο του πολιτισμού της και τα ελέγχει για την τήρηση των κανόνων (κεφ. 5), ενώ αντιμετωπίζει κοινωνικά προβλήματα για τα οποία προωθεί λύσεις (κεφ. 6). Τέλος δέχεται επιδράσεις από τις άλλες κοινωνίες και μεταβάλλεται, δηλαδή αλλάζει με την πάροδο του χρόνου, χωρίς να χάνει τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της που τη διακρίνουν από τις άλλες κοινωνίες.

1.3 Ατομική και κοινωνική συμπεριφορά

Με τη γέννησή του το νέο μέλος της κοινωνίας έχει τα ιδιαίτερα **ατομικά χαρακτηριστικά** (βιολογικά) που το διακρίνουν από όλα τα άλλα μέλη της. Η κοινωνία μεταφέρει στο νέο μέλος της τον πολιτισμό της, επιδρώντας καθοριστικά στη διαμόρφωση της προσωπικότητας και της συμπεριφοράς του. Η γλώσσα, οι κανόνες που επικρατούν στην οικογένεια και στην ευρύτερη κοινωνία, η θρησκεία κ.λ.π. αποτελούν τα **κοινωνικά-πολιτισμικά χαρακτηριστικά** που κάθε κοινωνία μεταβιβάζει στα άτομα - μέλη της.

Η προσωπικότητα και η συμπεριφορά του ατόμου είναι μοναδική, εφόσον κάθε άτομο διαθέτει μοναδικά βιολογικά χαρακτηριστικά, ζει σε διαφορετικά κοινωνικά περιβάλλοντα και δέχεται διαφορετικά τις επιδράσεις της κοινωνίας διαμορφώνοντας τα ιδιαίτερα ψυχολογικά χαρακτηριστικά του. Γι' αυτό ακόμα και οι συμπεριφορές ατόμων, που μεγάλωσαν στην ίδια οικογένεια, δεν είναι ποτέ ίδιες μεταξύ τους.

Οι σχέσεις ατόμου και κοινωνίας είναι **σχέσεις αλληλεπίδρασης** ανάμεσα στα ατομικά, μοναδικά χαρακτηριστικά που διαθέτουν οι άνθρωποι (βιολογικά και ψυχολογικά) και στα κοινωνικά χαρακτηριστικά που τους μεταβιβάζει η κοινωνία.

φωτ. 1.2. Οι χώροι συναντήσεων και ψυχαγωγίας και γενικότερα ο τρόπος ζωής αποκτά ένα ομοιόμορφο χαρακτήρα και γι' αυτό πολλοί μιλούν σήμερα για την «παγκόσμια κοινωνία».
✍ Να συζητήσετε στην τάξη τα αίτια αυτού του φαινομένου. Πόσο σημαντικό είναι να έρθουν κοντά οι ανθρώπινες κοινωνίες; Πόσο σημαντική είναι επίσης η διατήρηση του πολιτισμού που διακρίνει κάθε κοινωνία;

φωτ. 1.3. «Ο άνθρωπος είναι προϊόν και δημιουργός της κοινωνίας» είπε ο Κ. Μαρξ. Ο τρόπος που εκδηλώνουμε τα συναισθήματά μας, η ενδυμασία μας, ο τρόπος ζωής μας, οι ιδέες και γενικότερα η συμπεριφορά μας είναι αποτέλεσμα της αλληλεπίδρασης ανάμεσα στο άτομο και την κοινωνία.
Ο άνθρωπος καθορίζεται από το κοινωνικό περιβάλλον. Παρ' όλα αυτά οι άνθρωποι δεν είναι ομοιόμορφες μηχανές που η κοινωνία απλά κατασκευάζει, αλλά μοναδικές προσωπικότητες, οι οποίες συμβάλλουν και επηρεάζουν τη δημιουργία και την αλλαγή της.

Βασικές έννοιες μαθήματος

Κοινωνία →
- **Οργανωμένο σύνολο**
- **Σχετικά Αυτόνομο**

Ατομικά χαρακτηριστικά (βιολογικά-ψυχολογικά) → **Συμπεριφορά** ← **κοινωνικά χαρακτηριστικά (πολιτισμός)**

2 Κοινωνικές Ομάδες

➤ Διακρίσεις και χαρακτηριστικά των κοινωνικών ομάδων
➤ Λόγοι ένταξης στις κοινωνικές ομάδες
➤ Συνοχή και διάλυση των κοινωνικών ομάδων

Για να μελετήσεις αυτό το κεφάλαιο μπορείς να επαναλάβεις τις έννοιες της κοινωνίας και της κοινωνικής συμπεριφοράς. Θα σε βοηθήσουν να κατανοήσεις τη λειτουργία των κοινωνικών ομάδων.

Το διήγημα « Σιούλας ο ταμπάκος», από τη συλλογή διηγημάτων του Δ. Χατζή «Το τέλος της μικρής μας πόλης», αναφέρεται στη λειτουργία των επαγγελματικών ομάδων στην Ελλάδα τον περασμένο αιώνα. Λογοτεχνικά έργα, όπως «Ο Ζητιάνος» του Α. Καρκαβίτσα και «Η Γαλήνη» του Η. Βενέζη, αναφέρονται στη διαφορετική και συχνά αρνητική αντιμετώπιση κοινωνικών ομάδων που εξαναγκάζονται να ζουν στο περιθώριο της ζωής.

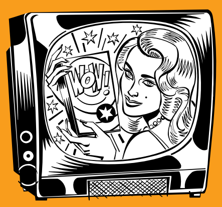

Πολλές ταινίες αναφέρονται στα προβλήματα ομάδων που γίνονται αντικείμενο προκαταλήψεων και διακρίσεων. Η «Πολίτικη κουζίνα» του Τ. Μπουλμέτη θέτει το πρόβλημα των προσφύγων της Μ. Ασίας, «Η ζωή είναι ωραία» του Ρ. Μπενίνι αφορά τις διώξεις των Εβραίων από το καθεστώς του Χίτλερ, οι ταινίες «Γκάντι» του Ρ. Αττένμπορο και « Λώρενς της Αραβίας» του Ντ. Λυν αναφέρονται στους αγώνες εθνικών ομάδων που δέχονταν τις διακρίσεις και την καταπίεση την περίοδο της αποικιοκρατίας, η ταινία της Τ. Μαρκετάκη «Λόγια της Σιωπής», για τους μη ακούοντες, θέτει τα προβλήματα αυτής της ομάδας ατόμων με ειδικές ανάγκες.

Από τον ιστοχώρο της Γενικής Γραμματείας Νέας Γενιάς (www.neagenia.gr) και του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας (www.ypepth.gr) μπορείς να ενημερωθείς για τη δράση εθελοντικών ομάδων. Πολλές κοινωνικές οργανώσεις βρίσκονται στο διαδίκτυο, όπως το Κέντρο Ενημέρωσης για Θέματα Ισότητας (www.kethi.gr), ομάδες πίεσης, όπως το Ινστιτούτο Καταναλωτών (www.inka.gr), ομάδες νέων (που θα βρεις από τις «ενδιαφέρουσες συνδέσεις» του ιστοχώρου της Γ.Γ.Ν. Γενιάς). Μπορείς να ενημερωθείς για τη δράση τους.

Το κεφάλαιο αυτό θα σε βοηθήσει να κατανοήσεις το σημαντικό ρόλο των κοινωνικών ομάδων στη διαμόρφωση της ατομικής και κοινωνικής μας συμπεριφοράς.

2.1 Διακρίσεις και χαρακτηριστικά των κοινωνικών ομάδων

2.1.1 Έννοια και χαρακτηριστικά των κοινωνικών ομάδων

«Ποιος είσαι; Ποιοι είναι οι γονείς σου; Ποιος είναι ο τόπος που γεννήθηκες;» ρωτάει η Πηνελόπη τον μεταμφιεσμένο σε ζητιάνο Οδυσσέα. Στην αρχαϊκή κοινωνία οικογένεια και πατρίδα αρκούσαν για να δηλώσουν την ταυτότητα ενός ατόμου. Σήμερα θα χρειαζόταν να συμπληρώσουμε πολλές ακόμα ερωτήσεις, όπως «Ποιο είναι το επάγγελμά σου;» «Τι ενδιαφέροντα έχεις;» στην πρώτη μας γνωριμία με ένα άτομο για να το προσδιορίσουμε. Μόνον αν επισκεπτόμασταν έναν άλλον πλανήτη θα αρκούσε η ταυτότητα «Άνθρωπος: κάτοικος της γης» για να μας προσδιορίσει.

Όλοι ανήκουμε σε μια κοινωνία συμμετέχοντας σε πολλές **κοινωνικές ομάδες.** Από τη συμμετοχή μας σε αυτές τις ομάδες αποκτάμε μια προσωπικότητα και μια ταυτότητα που μας χαρακτηρίζουν και μας διακρίνουν από τους άλλους. Ζούμε π.χ. σε ένα χωριό ή σε μία πόλη, μεγαλώνουμε σε μια συγκεκριμένη οικογένεια, σπουδάζουμε σε ένα **σχολείο,** συμμετέχουμε σε μια θεατρική ή αθλητική ομάδα και επιθυμούμε να ενταχθούμε σε μιαν εθελοντική ομάδα βοήθειας ατόμων με κινητικά προβλήματα.

Κοινωνική ομάδα είναι ένα οργανωμένο σύνολο ατόμων, που επικοινωνούν, έχουν κοινούς σκοπούς και αποκτούν την αίσθηση του «εμείς», δηλαδή συνείδηση ότι αποτελούν ομάδα.

Οι κοινωνικές ομάδες επομένως, έχουν: **α)** συγκεκριμένη **οργάνωση** και αυτό τις διακρίνει από τις τυχαίες συναθροίσεις ατόμων , όπως τα άτομα που περιμένουν σε μία στάση, β) συχνή **επικοινωνία** μεταξύ τους, γ) **κοινούς σκοπούς** που μπορεί να είναι επαγγελματικοί, οικονομικοί, πολιτικοί, κοινά ενδιαφέροντα κ.ά. και **δ)** μέσα από τη συμμετοχή τους σε αυτές τις ομάδες τα άτομα συνειδητοποιούν ότι αποκτούν την **αίσθηση του «εμείς»,** δηλαδή μια ταυτότητα, κοινή με τα άλλα μέλη της ομάδας, όπως π.χ. την ταυτότητα του εθελοντή, του μαθητή, του δημότη, του αθλητή.

2.1.2 Διακρίσεις των κοινωνικών ομάδων

Οι κοινωνικές ομάδες μπορούν να διακριθούν, με βάση το μέγεθός τους σε μικρές ή μεγάλες (χωριό - αθλητική ομάδα) με βάση την οργάνωσή τους σε ομάδες περισσότερο ή λιγότερο οργανωμένες (σχολείο-παρέα), με βάση τη διάρκειά τους σε ομάδες μεγάλης διάρκειας ή προσωρινές (οικογένεια - επιτροπή διαμαρτυρίας).

Εκτός από αυτές τις διακρίσεις, οι ομάδες διακρίνονται σε

Σκίτσο 2.1 Ομάδες συμμετοχής των νέων. Σήμερα συμμετέχετε σε πολλές κοινωνικές ομάδες.
✍ Να τις καταγράψετε και να συζητήσετε γι' αυτές στην τάξη.

φωτ.2.1 Εθελοντική απασχόληση παιδιών.
Ο εθελοντισμός αναπτύσσεται στην Ελλάδα σήμερα και δεκάδες ομάδες εθελοντών προσφέρουν κοινωνικό έργο σε πολλούς τομείς. Η φύλαξη των δασών, η βοήθεια και συνοδεία ατόμων με ειδικές ανάγκες, οι σχολικοί τροχονόμοι, η δενδροφύτευση, η αιμοδοσία, η απασχόληση παιδιών, αποτελούν μερικούς από τους τομείς στους οποίους δραστηριοποιούνται οι εθελοντικές ομάδες.
✍ Να συζητήσετε γι' αυτές τις ομάδες στην τάξη.

φωτ.2.2 Παρέα νέων.
Η παρέα είναι πρωτογενής κοινωνική ομάδα

ομάδες πρωτογενείς και δευτερογενείς και σε ομάδες ανοικτές και κλειστές.

1. Πρωτογενείς είναι οι ομάδες στις οποίες εντάσσονται όλα τα άτομα, όπως η οικογένεια και οι παρέες των συνομηλίκων. Οι ομάδες αυτές έχουν μεγάλη επίδραση στη διαμόρφωση της προσωπικότητας του ατόμου, εφόσον σε αυτές το άτομο ζει και συμμετέχει ολοκληρωτικά.

Δευτερογενείς είναι οι ομάδες στις οποίες το άτομο εντάσσεται στη διάρκεια της ζωής του, συνήθως με δική του επιλογή, για την ικανοποίηση συγκεκριμένου σκοπού ή συμφέροντος. Δευτερογενείς είναι οι επαγγελματικές , οι πολιτικές ομάδες ή οι ομάδες ενδιαφερόντων. Οι ομάδες αυτές επιδρούν σε ορισμένες μόνον πλευρές της ζωής του ατόμου.

2. Ανοικτές είναι οι ομάδες στις οποίες μπορεί να συμμετέχει ελεύθερα όποιος συμφωνεί με τους σκοπούς και τις επιδιώξεις τους. Στις σύγχρονες κοινωνίες σχεδόν όλες οι ομάδες είναι ανοικτές για όλα τα άτομα ή για όσα έχουν τις ανάλογες προϋποθέσεις, όπως συμβαίνει π.χ. στην περίπτωση ενός επαγγελματικού σωματείου. Αντίθετα **κλειστές** είναι οι ομάδες που θέτουν αυστηρές προϋποθέσεις για την ένταξη σε αυτές, όπως π.χ. οι αδελφότητες, οι κλειστές λέσχες ή οι συμμορίες που υπάρχουν μέχρι σήμερα σε ορισμένες κοινωνίες. Οι ομάδες αυτές έχουν έντονη τη διάκριση ανάμεσα στα μέλη της ομάδας «εμείς» και στους εκτός της ομάδας οι «άλλοι».

Προκαταλήψεις και διακρίσεις σε βάρος ομάδων

Οι σύγχρονες κοινωνίες είναι **πολυπολιτισμικές,** γιατί σε αυτές συμβιώνουν πολλές διαφορετικές εθνικές, γλωσσικές, θρησκευτικές, πολιτισμικές ομάδες, με διαφορετικές αξίες, απόψεις και ιδεολογίες. Η σύγχρονη δημοκρατική κοινωνία πρέπει να εξασφαλίζει στα άτομα όλων των ομάδων συνθήκες ελευθερίας και ισότητας. Συχνά η ταυτότητα που δίνει στα άτομα η συμμετοχή τους σε μία ομάδα (π.χ. Έλληνας ή χριστιανός ή οπαδός αθλητικής ομάδας) τα οδηγεί σε αρνητικές στάσεις απέναντι σε άτομα διαφορετικών ομάδων. Οι αρνητικές αυτές στάσεις είναι αποτέλεσμα **προκαταλήψεων,** δηλαδή αρνητικών συνήθως αντιλήψεων και εικόνων για άτομα άλλων ομάδων, που δε βασίζονται στην πραγματικότητα. Οι πιο συνηθισμένες μορφές προκαταλήψεων είναι αυτές που αφορούν το φύλο, τη φυλή, την ηλικία, τη θρησκεία, τη χώρα προέλευσης, το κοινωνικό στρώμα ή την υγεία των ατόμων. Οι προκαταλήψεις αυτές οδηγούν σε αρνητικές διακρίσεις, άνιση δηλαδή μεταχείριση **ευάλωτων κοινωνικών ομάδων**, όπως π.χ. οι γυναίκες, οι αλλοδαποί, οι τσιγγάνοι, τα άτομα με αναπηρίες. Ο αποκλεισμός αυτών των κοινωνικών ομάδων (**ρατσισμός**) καταπατά το θεμελιώδες δικαίωμα κάθε ανθρώπου να ζει χωρίς διακρίσεις λόγω εθνικής ή θρησκευτικής ταυτότητας, φύλου ή αναπηρίας.

φωτ.2.3 Χορωδία. Τα μέλη μιας χορωδίας, μιας θεατρικής ομάδας, αλλά και μιας Κυβέρνησης ή ενός κόμματος συνεργάζονται, υπακούουν σε κανόνες, ακολουθούν τις κατευθύνσεις που καθορίζει ο αρχηγός της ομάδας (μαέστρος, σκηνοθέτης, Πρωθυπουργός, πρόεδρος).

φωτ.2.4 Ομάδα αρχαιολόγων σε ανασκαφή στην Αντίπαρο. Η ομάδα επιστημόνων που συνεργάζονται για ένα ερευνητικό έργο αποτελούν δευτερογενή ομάδα.

✍ Να αναφέρετε και άλλα παραδείγματα δευτερογενών ομάδων. Να συζητήσετε για τις ομάδες που θα θέλατε να συμμετάσχετε στο μέλλον.

φωτ.2.5 Ο Μάρτιν Λούθερ Κινγκ το 1963, εκφωνώντας τον περίφημο λόγο του « I have a dream»

«Έχω ένα όνειρο ότι κάποια μέρα τα τέσσερα μικρά παιδιά μου θα ζήσουν σε μια χώρα όπου δε θα κρίνονται από την απόχρωση του δέρματός τους, αλλά από το περιεχόμενο του χαρακτήρα τους... Ότι μια μέρα μικρά μαύρα αγόρια και κορίτσια θα μπορούν να ενώσουν τα χέρια τους μαζί με τα λευκά παιδιά σαν αδέρφια... Εκείνο για το οποίο η δικιά μας γενιά θα μετανιώσει πικρά δεν θα είναι τόσο η σκληρότητα και οι αδικίες των κακών ανθρώπων, όσο η απαράδεκτη σιωπή των καλών....»

✍ Να συζητήσετε στην τάξη για ομάδες που κινδυνεύουν σήμερα να γίνουν αντικείμενο διακρίσεων.

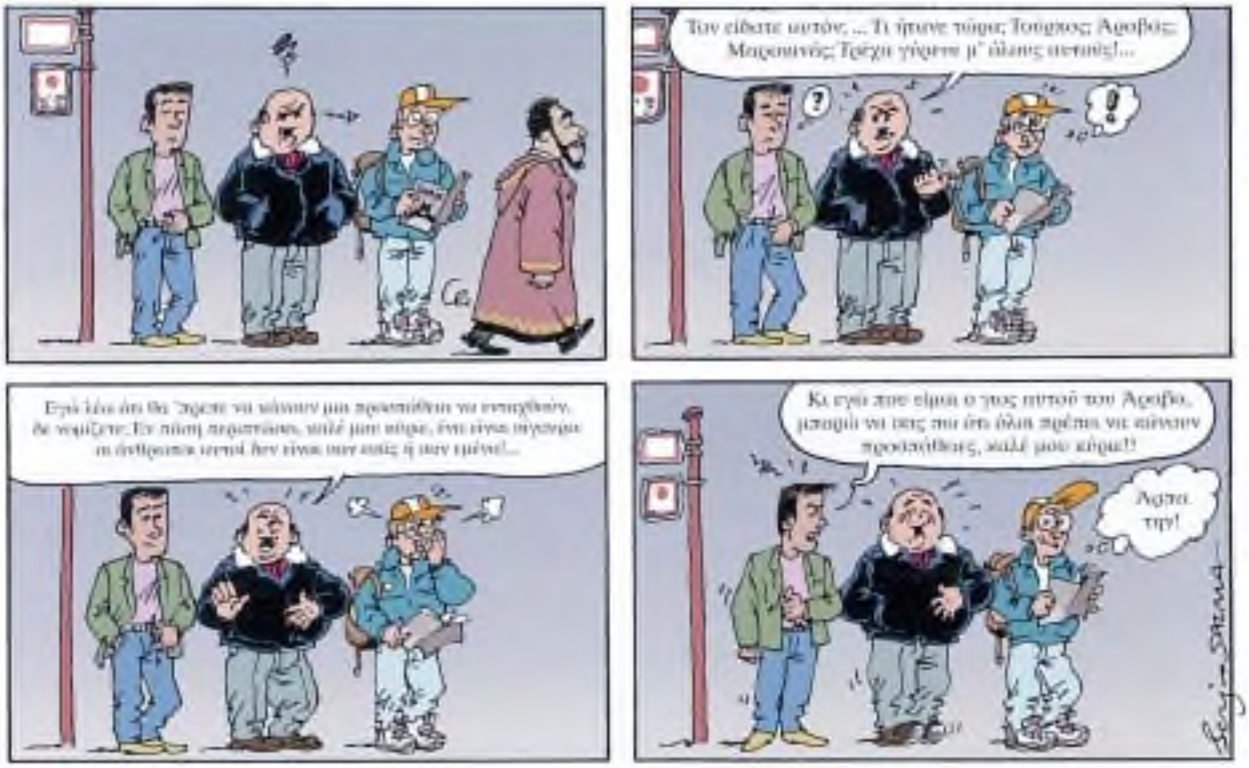

πίνακες 2.1.α, β. Ο ρατσισμός αρχίζει όταν η διαφορά, πραγματική ή φανταστική, προβάλλεται για να δικαιολογήσει μιαν επίθεση. Επίθεση που στηρίζεται στην ανικανότητα κατανόησης του άλλου και έναρξης διαλόγου.
✍ Να σχολιάσετε τα σκίτσα στην τάξη και να συζητήσετε συνηθισμένες προκαταλήψεις που οδηγούν σε ρατσισμό.

Βασικές έννοιες μαθήματος

Χαρακτηριστικά Ομάδας
- **Οργάνωση**
- **Κοινοί σκοποί**
- **Κοινή ταυτότητα**

Είδη Ομάδων
- **Πρωτογενείς δευτερογενείς**
- **Ανοιχτές Κλειστές**

2.2 Λόγοι ένταξης στις κοινωνικές ομάδες

Πρωταρχικός λόγος ένταξης του ατόμου στις ομάδες είναι η ανάγκη του να ανήκει σε ένα σύνολο και να νοιώθει την **αίσθηση του «εμείς».** Οι άνθρωποι είναι όντα κοινωνικά, που χρειάζονται την επικοινωνία και τη συνεργασία για να επιβιώσουν και να αναπτυχθούν.

Άλλοι λόγοι ένταξης των ατόμων σε ομάδες μπορεί να είναι:

- Τα κοινά ενδιαφέροντα ή τα κοινά οικονομικά ή επαγγελματικά συμφέροντα. Αυτά οδηγούν σε ένταξη σε αθλητικούς ή πολιτιστικούς Συλλόγους, σε πολιτικά κόμματα και νεολαίες, σε ομάδες πίεσης (Σωματεία, Οργανώσεις, Σύλλογοι), σε κινήματα, όπως το οικολογικό ή το κίνημα ατόμων με αναπηρίες, σε εθελοντικές ομάδες και Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις.
- Η τάση για ταύτιση-μίμηση και η ανάγκη απόκτησης ταυτότητας που να διακρίνει τα άτομα. Αυτή η τάση αποτελεί συνηθισμένο λόγο ένταξης των νέων σε ομάδες που ξεχωρίζουν για την εμφάνιση και την ιδεολογία τους, όπως π.χ. οι ομάδες μουσικών ενδιαφερόντων, ροκ, χέβυ μέταλ, νιού γουέϊβ.
- Η ανάγκη κάποιων να αναδειχτούν σε ηγέτες.

2.3 Συνοχή και διάλυση της ομάδας

Βασική επιδίωξη κάθε ομάδας είναι να εξασφαλίζει και να διατηρεί τη συνοχή της. Όσο εξυπηρετείται ο κοινός σκοπός και επιτυγχάνονται οι κοινοί στόχοι, είναι φυσικό να ενισχύονται οι δεσμοί των μελών της κοινωνικής ομάδας. Τα μέλη επικοινωνούν συχνά μεταξύ τους, υπακούουν σε κοινούς κανόνες, έχουν κοινές αξίες και εμπειρίες, χρησιμοποιούν μια κοινή «γλώσσα», όπως π.χ. συμβαίνει με μια παρέα συμμαθητών ή με τους συναδέλφους σε ένα χώρο εργασίας.

Αν για οποιοδήποτε λόγο ο κοινός στόχος πάψει να υπάρχει, είτε γιατί έχει επιτευχθεί είτε γιατί άλλαξαν τα ενδιαφέροντα των ατόμων, είτε γιατί υπήρξαν διαφωνίες ή αποτυχίες, η κοινωνική ομάδα μπορεί να διαλυθεί, όπως συνέβη στο παρελθόν με τη Φιλική Εταιρεία ή τις ομάδες αγροτών που επεξεργάζονταν αγροτικά προϊόντα και διαλύθηκαν με την εκβιομηχάνιση της χώρας.

Όταν διαμορφώνονται νέες ανάγκες και κοινωνικές συνθήκες, κάποιες κοινωνικές ομάδες καταργούνται και δημιουργούνται νέες, οι οποίες δίνουν νέες ταυτότητες στα άτομα. Με αυτόν τον τρόπο με την πτώση της δικτατορίας έπαψαν να υπάρχουν οι ομάδες φοιτητών που εναντιώθηκαν στο καθεστώς και δημιουργήθηκαν νέες ομάδες με άλλους στόχους, όπως οι φοιτητικοί σύλλογοι.

φωτ.2.6 Ομάδες φοιτητών στην κατάληψη της Νομικής στη διάρκεια της δικτατορίας.

φωτ. 2.7 Αντιπολεμική διαδήλωση ομάδων φοιτητών στην Ουάσιγκτον, τη δεκαετία του '60.

Οι ομάδες δημιουργούνται όταν εξυπηρετούν κάποιες ανάγκες και διαλύονται όταν οι στόχοι τους ικανοποιηθούν. Οι ομάδες φοιτητών στη διάρκεια της δικτατορίας (1967-1974) ικανοποίησαν το στόχο τους που ήταν η ανατροπή του δικτατορικού καθεστώτος. Με τον ίδιο τρόπο έπαψαν να υπάρχουν οι αντιπολεμικές ομάδες στην Αμερική του '60, όταν τελείωσε ο πόλεμος στο Βιετνάμ.

✍ Από τις γνώσεις σας στην Ιστορία να αναφέρετε ομάδες οι οποίες με τη δράση τους άλλαξαν την ιστορία του τόπου τους.

φωτ. 2.8 Με την κοινωνική εξέλιξη πολλές επαγγελματικές ομάδες εξαφανίζονται και νέες δημιουργούνται για να ανταποκριθούν στις ανάγκες του κοινωνικού συνόλου.

✍ Να συζητήσετε στην τάξη για επαγγελματικές ομάδες που χάνονται. Μπορείτε να πραγματοποιήσετε μικρή έρευνα για τα παραδοσιακά επαγγέλματα που χάνονται στην τοπική σας κοινότητα και για τα μέτρα στήριξης ορισμένων από αυτά.

Βασικές έννοιες μαθήματος

Λόγοι ένταξης της ομάδας

- **Αίσθηση του «εμείς»**
- **Κοινά ενδιαφέροντα**
- **Μίμηση**
- **Ηγεσία**

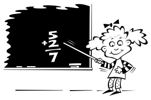

Εργασίες-δραστηριότητες

1. Πώς εξηγείτε τη λαϊκή έκφραση «Δείξε μου το φίλο σου να σου πω ποιος είσαι;» με βάση τις γνώσεις σας από το κεφάλαιο;
2. Να καταγράψετε εθελοντικές ομάδες, Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, ομάδες πίεσης (Σωματεία, Συλλόγους) που δραστηριοποιούνται στην τοπική σας κοινωνία.
3. Να ενημερωθείτε από το Δήμο/Κοινότητα για τις κοινωνικές ομάδες που κινδυνεύουν από αποκλεισμό και για τα προγράμματα υποστήριξής τους.
4. Η τρίτη ηλικία συμμετέχει σε λιγότερες ομάδες. Γιατί; Καταγράψτε τα προβλήματά τους, ιδιαίτερα στις πόλεις. Ενημερωθείτε από το Δήμο για τα ΚΑΠΗ και τις Λέσχες Φιλίας της περιοχής σας.
5. Να καταγράψετε σε κατάλογο τις ομάδες ατόμων που γίνονται αντικείμενο διακρίσεων. Να καταγράψετε τις πιο συνηθισμένες αρνητικές προκαταλήψεις γι' αυτές τις ομάδες. Να σημειώσετε γιατί αυτές οι απόψεις δεν ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα.

Κριτήριο αυτοαξιολόγησης του μαθητή

Α. Τελειώνοντας τη μελέτη και συζήτηση του κεφαλαίου και αφού κατανόησες τις έννοιες, θα πρέπει να μπορείς να απαντήσεις στις παρακάτω ερωτήσεις. Όπου συναντάς δυσκολία, μπορείς να συμβουλευτείς το αντίστοιχο μάθημα.

1. Ποιες είναι οι διαφορές μεταξύ πρωτογενών και δευτερογενών ομάδων; Να αναφέρετε παραδείγματα από κάθε κατηγορία.
2. Να αναφέρετε δύο παραδείγματα προκαταλήψεων που αναπτύσσονται σήμερα και να προσδιορίσετε τις αρνητικές τους συνέπειες.
3. Μέσα από το παράδειγμα μιας ομάδας να αναφέρετε τους λόγους ένταξης των ατόμων στην ομάδα και τους λόγους που θα μπορούσαν να οδηγήσουν στη διάλυσή της.

Β. Τώρα, χαρακτήρισε τις παρακάτω προτάσεις σωστές ή λανθασμένες, βάζοντας σε κύκλο το αντίστοιχο γράμμα

1. Το επαγγελματικό σωματείο είναι πρωτογενής ομάδα	Σ	Λ
2. Οι κοινωνικές ομάδες έχουν κοινούς σκοπούς	Σ	Λ
3. Οι προκαταλήψεις οδηγούν στο ρατσισμό	Σ	Λ
4. Σήμερα όλες οι ομάδες είναι κλειστές	Σ	Λ
5. Οι ομάδες διαλύονται μόνον από το κράτος	Σ	Λ

3 Κοινωνική Οργάνωση και Κοινωνική Μεταβολή

- ➤ κοινωνική θέση
- ➤ κοινωνική διαστρωμάτωση
- ➤ κοινωνικός ρόλος
- ➤ κοινωνική κινητικότητα
- ➤ κοινωνικοί κανόνες
- ➤ κοινωνική μεταβολή

Οι έννοιες της κοινωνίας και της κοινωνικής ομάδας θα σου είναι χρήσιμες για να κατανοήσεις τους τρόπους οργάνωσης της κοινωνίας που θα μελετήσεις σε αυτό το κεφάλαιο.

Το μυθιστόρημα του Ν. Καζαντζάκη « Καπετάν Μιχάλης», το «Μάνα κουράγιο» του Μπ. Μπρέχτ, το «Ένα παιδί μετράει τα άστρα» του Μ. Λουντέμη παρουσιάζουν άτομα που ασκούν τους κοινωνικούς τους ρόλους με βάση τους κοινωνικούς κανόνες αλλά και με βάση τη μοναδική προσωπικότητά τους που συχνά μπορεί να τους φέρνει σε σύγκρουση με την κοινωνική πραγματικότητα της εποχής τους.

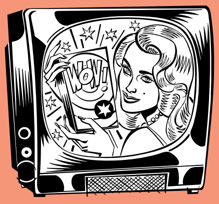

Η ταινία « Σπάρτακος» του Στ. Κιούμπρικ αναφέρεται στη διαστρωμάτωση της Ρωμαϊκής κοινωνίας και τη δουλεία αλλά και στους αγώνες για κοινωνική μεταβολή. Ταινίες όπως «Κάντο όπως ο Μπέκαμ» του Τζ. Τζάντα και «Γάμος αλά ελληνικά» της Ν. Βαρντάλος, «Δεσποινίς ετών...39» του Αλ. Σακελλάριου θα σου γνωρίσουν τους διαφορετικούς κανόνες και ρόλους στις κοινωνίες του 20ου αιώνα. Με τις ταινίες «The wall» των Pink Floyd και «Αντίο Λένιν» του Β. Μπέκερ θα γνωρίσεις αντίστοιχα τα φοιτητικά κινήματα του 20ου αιώνα που διεκδίκησαν κοινωνικές μεταρρυθμίσεις και την κοινωνική αλλαγή που επέφερε η πτώση του τείχους στο Ανατολικό Βερολίνο.

Το κεφάλαιο αυτό θα σε βοηθήσει να κατανοήσεις ότι κάθε κοινωνία οργανώνεται με βάση συγκεκριμένους κοινωνικούς κανόνες, οι οποίοι προσδιορίζουν τις υποχρεώσεις και τα δικαιώματα των ατόμων με βάση την κοινωνική τους θέση και τους κοινωνικούς τους ρόλους. Με αυτόν τον τρόπο η κοινωνία αποκτά συνοχή και διάρκεια στο χρόνο, με αποτέλεσμα οι συμπεριφορές των ατόμων να είναι προβλέψιμες. Όταν οι εποχές αλλάζουν, μεταβάλλονται και οι κοινωνίες, αλλάζει δηλαδή όλη η παραπάνω κοινωνική τους οργάνωση.

3.1 Η κοινωνική θέση

Είδαμε στο προηγούμενο κεφάλαιο, ότι το άτομο εντάσσεται σε διάφορες κοινωνικές ομάδες κατά τη διάρκεια της ζωής του. Στις κοινωνικές ομάδες που συμμετέχει, καταλαμβάνει μια συγκεκριμένη **κοινωνική θέση.** Είναι γονιός ή παιδί σε μιαν οικογένεια, δάσκαλος ή μαθητής σε ένα σχολείο, εργοδότης ή εργαζόμενος σε μιαν επιχείρηση, στέλεχος ή απλό μέλος ενός πολιτικού κόμματος ή οργάνωσης.

Από τα παραδείγματα αυτά κατανοούμε ότι κάθε άτομο καταλαμβάνει συγκεκριμένη κοινωνική θέση σε κάθε ομάδα που συμμετέχει αλλά και στην κοινωνία ευρύτερα. Αυτό σημαίνει ότι κατέχει περισσότερη ή λιγότερη **εξουσία/δύναμη** σε σχέση με τους άλλους, περισσότερες ή λιγότερες υποχρεώσεις και δικαιώματα. Ο διευθυντής ενός σχολείου έχει περισσότερες υποχρεώσεις και δικαιώματα και περισσότερη εξουσία από τους μαθητές, εφόσον έχει την ευθύνη της λειτουργίας του σχολείου, ενώ οι μαθητές έχουν βασικά την ευθύνη της παρακολούθησης των μαθημάτων. Με τον ίδιο τρόπο το στέλεχος ενός κόμματος έχει περισσότερη εξουσία από το απλό μέλος. Αυτό σημαίνει ότι οι παραπάνω κοινωνικές θέσεις ιεραρχούνται ως θέσεις μεγαλύτερης και μικρότερης ευθύνης δηλαδή μεγαλύτερης και μικρότερης εξουσίας-δύναμης.

Πώς όμως καταλαμβάνει ένα άτομο μια κοινωνική θέση;

Για να σου δοθεί η θέση του μαθητή στο Δημοτικό αρκούσε η ηλικία σου, εφόσον στην Ελλάδα η φοίτηση είναι υποχρεωτική για όλα τα παιδιά. Για να κατακτήσεις αργότερα τη θέση του φοιτητή σε μιαν Ανώτατη Σχολή, θα απαιτηθεί να έχεις την απαραίτητη εκπαίδευση για να ανταποκριθείς στις Πανελλήνιες Εξετάσεις.

Τόσο η ηλικία, όσο και η εκπαίδευση αποτελούν κριτήρια για να καταλάβει το άτομο μια κοινωνική θέση. Τα κριτήρια αυτά αποτελούν τα κοινωνικά χαρακτηριστικά του ατόμου. **Οι κοινωνικές θέσεις, επομένως, αποδίδονται στα άτομα με βάση τα κοινωνικά τους χαρακτηριστικά.**

Από το παράδειγμα κατανοούμε ότι άλλα κοινωνικά χαρακτηριστικά, όπως το φύλο, τα έχουμε με τη γέννησή μας (εκ γενετής) και άλλα, όπως η μόρφωση, τα αποκτούμε στη διάρκεια της ζωής μας (επίκτητα).

- **Εκ γενετής χαρακτηριστικά** είναι το φύλο, η ηλικία, η φυλετική, εθνική ή κοινωνική προέλευσή μας τα σωματικά χαρακτηριστικά. Τα χαρακτηριστικά αυτά οδηγούν σε κοινωνικές θέσεις που είναι **δοτές**, μας δίδονται δηλαδή λόγω αυτών των χαρακτηριστικών και όχι λόγω των προσωπικών μας ικανοτήτων.

φωτ 3.1 Λεπτομέρεια από τον πίνακα του Ν. Λύτρα «Λ. Καυτατζόγλου», 1886

φωτ.32 Λεπτομέρεια από τον πίνακα «Οικογένεια» του Σπ. Βασιλείου, 1948.

φωτ.3.3 «Κουλουροπώλης» πίνακας του Θεόφιλου 1933.

Στις παραδοσιακές κοινωνίες η ενδυμασία δήλωνε την κοινωνική θέση του ατόμου. Στις σύγχρονες κοινωνίες, με εξαίρεση τις επαγγελματικές στολές (π.χ. γιατροί, στρατιωτικοί), η ενδυμασία παύει να αποτελεί μέσο διάκρισης της κοινωνικής θέσης των ατόμων.

✍ Να συζητήσετε στην τάξη άλλα μέσα διάκρισης της κοινωνικής θέσης των ατόμων.

- **Επίκτητα κοινωνικά χαρακτηριστικά** είναι η μόρφωση, το επάγγελμα, το κύρος, το εισόδημα, ο πλούτος, οι κοινωνικές σχέσεις. Τα χαρακτηριστικά αυτά οδηγούν σε κοινωνικές θέσεις που είναι **κατακτημένες,** τις κατακτάμε δηλαδή με βάση αυτά τα ατομικά μας προσόντα.

Η σημασία που μπορεί να έχουν τα εκ γενετής ή επίκτητα χαρακτηριστικά για να καταλάβει ένα άτομο κοινωνικές θέσεις με μεγαλύτερη εξουσία, διαφέρει από κοινωνία σε κοινωνία και από εποχή σε εποχή. Στις παραδοσιακές κοινωνίες π.χ. το να είσαι γυναίκα αποτελεί, ακόμα και σήμερα, χαρακτηριστικό αποκλεισμού από θέσεις εξουσίας, ενώ παλαιότερα οδηγούσε στον αποκλεισμό ακόμα και από τη θέση του ψηφοφόρου. Αντίθετα στις σύγχρονες δημοκρατικές κοινωνίες μεγαλύτερη σημασία αποδίδεται στα επίκτητα χαρακτηριστικά (π.χ. μόρφωση, δεξιότητες, εργατικότητα) που οδηγούν σε κατακτημένες θέσεις, εφόσον οι νόμοι κατοχυρώνουν την ισότητα όλων ανεξάρτητα από διαφορές φύλου, φυλής, ηλικίας ή αναπηρίας.

φωτ.3.4 Η Οικουμενική διακήρυξη των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ, που έχουν δεχτεί ως εσωτερικό δίκαιο όλα σχεδόν τα κράτη, κατοχυρώνει την ισότητα όλων, ανεξάρτητα από γλώσσα, φυλή, φύλο, θρησκεία ή αναπηρία. Ακόμα όμως και σήμερα, παράγοντες, όπως το φύλο, δεν έχουν πάψει να αποκλείουν άτομα από κοινωνικές θέσεις εξουσίας.
✍ Να συζητήσετε στην τάξη τη σημασία κατοχύρωσης της αξιοκρατίας και των ίσων ευκαιριών στην κατάκτηση κοινωνικών θέσεων με μεγαλύτερη εξουσία.

Βασικές έννοιες μαθήματος

Κοινωνικά Χαρακτηριστικά (εκ γενετής - επίκτητα) → **Κοινωνικές Θέσεις (δοτές - κατακτημένες)**

3.2 Ο κοινωνικός ρόλος

Η κοινωνική θέση του Διευθυντή στο σχολείο συνδέεται, όπως είδαμε, με τις υποχρεώσεις και τα δικαιώματά του σε σχέση με τα άλλα μέλη της σχολικής κοινότητας. Συνδέεται επομένως, με τις συμπεριφορές που οφείλει να έχει ο Διευθυντής απέναντι στους προϊσταμένους του, στους καθηγητές, στους γονείς και τους μαθητές του σχολείου. **Η συμπεριφορά που οφείλει να έχει το άτομο, επειδή κατέχει μια θέση σε μια κοινωνική ομάδα, προσδιορίζει τον κοινωνικό του ρόλο.** Η συγκεκριμένη συμπεριφορά που περιμένουμε π.χ. από έναν γονέα, δηλαδή να παρέχει στα παιδιά του αγάπη, ασφάλεια, φροντίδα και την κατάλληλη προετοιμασία τους για το μέλλον, αποτελεί το περιεχόμενο του κοινωνικού ρόλου του γονέα.

Κάθε κοινωνική θέση συνδέεται με κοινωνικούς ρόλους και τις αντίστοιχες υποχρεώσεις και δικαιώματα. Τους ρόλους αυτούς τους μαθαίνουμε από τα πρώτα στάδια της ζωής μας μέσα από το παιχνίδι και την οικογενειακή και σχολική ζωή (βλ. κεφ. 5). Με αυτόν τον τρόπο γνωρίζουμε ποια συμπεριφορά περιμένουν οι άλλοι από εμάς, όταν ασκούμε ένα ρόλο (π.χ. του φίλου, του μαθητή, του αδερ-

φωτ3.5 Η θέση μιας γιατρού σε ένα Νοσοκομείο συνδέεται με τους ρόλους της, δηλαδή τις συμπεριφορές που οφείλει να έχει ως γιατρός απέναντι στους συναδέλφους της, στους ασθενείς και τους συγγενείς τους, στη Διεύθυνση του Νοσοκομείου και στο προσωπικό.
✍ Να συζητήσετε στην τάξη τις συμπεριφορές που οφείλει να έχει ο μαθητής, με βάση τη θέση του, απέναντι στις διάφορες άλλες κατηγορίες θέσεων στο σχολείο.

φού), αλλά και προβλέπουμε την αντίστοιχη συμπεριφορά των άλλων. Η έκφραση «δε φέρθηκε, όπως έπρεπε», ως γονέας, δάσκαλος, γιατρός , έχει ακριβώς αυτό το νόημα. **Οι κοινωνικοί ρόλοι προσδιορίζονται από συγκεκριμένους κοινωνικούς κανόνες** που καθορίζουν τη συμπεριφορά μας. Οι σχολικοί κανόνες καθορίζουν το ρόλο μας ως μαθητών, οι κανόνες της Πολιτείας το ρόλο μας ως πολιτών κ.λ.π. Κάθε άτομο όμως, έχει τη δυνατότητα να προσαρμόσει τη συμπεριφορά του για κάθε ρόλο στη δική του προσωπικότητα. Γι' αυτό δε συμπεριφέρονται όλοι π.χ. οι δάσκαλοι, οι γονείς ή οι πολίτες με τον ίδιο τρόπο. Σε αντίθεση επομένως με τους θεατρικούς ρόλους, τους οποίους «υποδύονται» οι ηθοποιοί με βάση ένα καθορισμένο σενάριο, τους κοινωνικούς μας ρόλους τους ζούμε διαφορετικά ο καθένας και μέσα από αυτούς διαμορφώνουμε και εμφανίζουμε στην κοινωνία την προσωπικότητά μας.

Η ελευθερία που διαθέτουμε να προσαρμόσουμε τον κοινωνικό μας ρόλο στην προσωπικότητά μας, είναι μεγαλύτερη ή μικρότερη ανάλογα με την κοινωνία στην οποία ζούμε. Οι παραδοσιακές κοινωνίες αφήνουν λιγότερα περιθώρια προσωπικής επιλογής στους τρόπους συμπεριφοράς από τις σύγχρονες δημοκρατικές κοινωνίες, οι οποίες σέβονται την ελευθερία όλων να αναπτύσσουν την προσωπικότητά τους, εφόσον βέβαια δεν παραβιάζουν τους νόμους.

Επειδή το άτομο συμμετέχει σε πολλές κοινωνικές ομάδες και κατέχει διαφορετικές θέσεις, ασκεί και πολλούς ρόλους ταυτόχρονα. Συχνά, οι υποχρεώσεις που συνεπάγεται ένας ρόλος έρχονται σε σύγκρουση με τις υποχρεώσεις ενός άλλου. Το φαινόμενο αυτό ονομάζεται **σύγκρουση ρόλων.** Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν οι ρόλοι του εργαζόμενου και του γονέα, οι οποίοι συγκρούονται ιδιαίτερα, όταν δεν υπάρχουν μέτρα κοινωνικής πρόνοιας, όπως οι παιδικοί σταθμοί

3.3 Οι κοινωνικοί κανόνες

Όλες οι κοινωνίες έχουν κάποια ιδεώδη, κάποιες ***κοινωνικές αξίες**** και οι συμπεριφορές των μελών τους πρέπει να είναι σύμφωνες με αυτές. Η αξία π.χ. της ζωής αποτελεί μια τέτοια πανανθρώπινη αξία. Αυτές οι αξίες εκφράζονται με τους **κοινωνικούς κανόνες.** Η κοινωνική αξία της ζωής εκφράζεται στις περισσότερες κοινωνίες με τον κοινωνικό κανόνα της απαγόρευσης της αφαίρεσης ή της απειλής της ζωής του ατόμου.

φωτ.3.6 Η είσοδος στην τρίτη ηλικία απαιτεί νέα προσαρμογή των ατόμων που χρειάζονται υποστήριξη. Συχνά, υπάρχει πρόβλημα προσαρμογής στους νέους ρόλους που πρέπει να αναλάβουμε. Η εφηβεία και η ενηλικίωση, η μετανάστευση, η απόκτηση παιδιού σε νεαρή ηλικία, η συνταξιοδότηση, τα γηρατειά αλλά και ρόλοι, όπως αυτοί του μαθητή, του φοιτητή, παρουσιάζουν προβλήματα γιατί απαιτούν νέες συμπεριφορές, για τις οποίες τα άτομα μπορεί να μην είναι κατάλληλα προετοιμασμένα.

✍ Να συζητήσετε στην τάξη τα προβλήματα αυτά. Να προτείνετε τρόπους βοήθειας των παραπάνω ομάδων ατόμων που αντιμετωπίζουν προβλήματα προσαρμογής στους νέους ρόλους τους.

φωτ.3.7 Αρχαία Τραγωδία στο θέατρο Ηρώδου του Αττικού.

Το φαινόμενο της σύγκρουσης ρόλων ενέπνευσε τους μεγαλύτερους αρχαίους τραγωδούς και σύγχρονους δραματουργούς. Πρόσωπα όπως η Αντιγόνη, ο Αγαμέμνονας, η Μήδεια αποτελούν χαρακτηριστικά παραδείγματα.

Οι σύγχρονες δημοκρατικές κοινωνίες γίνονται περισσότερο ανεκτικές στις διαφορετικές συμπεριφορές, μειώνοντας με αυτόν τον τρόπο τις περιπτώσεις τέτοιων τραγικών συγκρούσεων. Η Πολιτεία σήμερα λαμβάνει μέτρα βοηθητικά για αντίστοιχες καταστάσεις, όπως για τις συγκρούσεις στους ρόλους των εργαζόμενων – γονιών.

✍Να συζητήσετε στην τάξη για αυτά τα μέτρα.

*Κοινωνική αξία: η θετική εκτίμηση ως ιδιαίτερα σημαντικής μιας ιδέας ή μιας κατάστασης για τα οποία τα άτομα μπορεί να αγωνίζονται και να θυσιάζονται π.χ. αξία της ελευθερίας.

Όλοι μας γνωρίζουμε ότι, σε κάθε κοινωνία ή ομάδα, μια συγκεκριμένη συμπεριφορά θεωρείται «σωστή», ένας τρόπος ντυσίματος «κατάλληλος», ένας τρόπος ομιλίας «καλύτερος» από κάποιον άλλον. Το ποια συμπεριφορά θεωρείτε «σωστή» καθορίζεται από τους αντίστοιχους κοινωνικούς κανόνες.

Οι κοινωνικοί κανόνες είναι πρότυπα συμπεριφοράς που διαμορφώνονται με βάση τις κοινωνικές αξίες κάθε κοινωνίας ή κοινωνικής ομάδας. Η κοινωνική αξία π.χ. της ισότητας των φύλων, που χαρακτηρίζει τις σύγχρονες δημοκρατικές κοινωνίες, διαμόρφωσε και τους αντίστοιχους κοινωνικούς κανόνες που ορίζουν τη συμπεριφορά της γυναίκας στους ρόλους της ως συζύγου, μητέρας, εργαζόμενης κ.ά.

Είδη κοινωνικών κανόνων

- **Γενικοί κοινωνικοί κανόνες** είναι αυτοί που αφορούν όλο το κοινωνικό σύνολο, όπως η προστασία της ζωής, της ισότητας, της ελευθερίας, ενώ **οι ειδικοί κοινωνικοί κανόνες** αφορούν επιμέρους κοινωνικές ομάδες , όπως οι κανόνες που αφορούν τους γιατρούς, τους μαθητές ή τους οδηγούς.
- **Αυστηροί κοινωνικοί κανόνες** είναι όσοι προβλέπουν ποινές σε όσους τους παραβαίνουν, όπως π.χ. η απαγόρευση φόνου, κλοπής, εξύβρισης, ενώ οι **ελαστικοί ή χαλαροί** αντίθετα αφήνουν περιθώρια ελευθερίας στο άτομο, όπως π.χ. ο τρόπος καθημερινής ενδυμασίας.
- **Τυπικοί κοινωνικοί κανόνες** είναι όλοι οι γραπτοί κανόνες-νόμοι του κράτους (βλ. Β΄ Μέρος), ενώ **άτυποι κανόνες** είναι τα άγραφα έθιμα και συνήθειες, όπως π.χ. οι κανόνες ευγένειας ή τα έθιμα της αποκριάς.

φωτ.3.8 Οι αλλαγές των κανόνων Οικογενειακού Δικαίου.

Το 1982 άλλαξαν οι κανόνες του Οικογενειακού Δικαίου. Μέχρι τότε οι αποφάσεις που αφορούσαν την οικογένεια αποτελούσαν προνόμιο των ανδρών, οι οποίοι είχαν και όλα τα οικογενειακά βάρη, ενώ οι γυναίκες περιορίζονταν στο ρόλο της νοικοκυράς. Μετά την αλλαγή οι σύζυγοι συναποφασίζουν πλέον ισότιμα για όλα τα θέματα της οικογένειας και φέρουν μαζί τις ευθύνες και τα βάρη της.

Με την αλλαγή αυτών των κοινωνικών κανόνων άλλαξε ταυτόχρονα η θέση της γυναίκας στην οικογένεια και επομένως οι ρόλοι της ως μητέρας και συζύγου.

✍ Να σχολιάσετε αυτές τις αλλαγές. Με ποιές αλλαγές στους ρόλους και τις θέσεις της γυναίκας συνδέονται; Περισσότερες πληροφορίες για τη νομοθεσία που αφορά τα φύλα θα βρείτε στο ΚΕΘΙ www.kethi.gr .

Να συζητήσετε στην τάξη αντίστοιχες αλλαγές των κανόνων που αφορούν το σχολείο.

Βασικές έννοιες μαθήματος

Κοινωνικοί Κανόνες (πρότυπα συμπεριφοράς) → προσδιορίζουν → **Κοινωνικούς Ρόλους**

Κοινωνικοί Κανόνες

- **Γενικοί - Ειδικοί**
- **Αυστηροί - Ελαστικοί**
- **Τυπικοί - Άτυποι**

3.4 Κοινωνική διαστρωμάτωση, κοινωνική κινητικότητα

Σε κάθε κοινωνία τα άτομα δε διαθέτουν τα ίδια κοινωνικά χαρακτηριστικά, όπως ο πλούτος, η μόρφωση, το εισόδημα, το κύρος. Εξάλλου, ακόμα και σήμερα, σε πολλές κοινωνίες και ομάδες χαρακτηριστικά, όπως το φύλο, η φυλή ή η εθνική προέλευση οδηγούν σε **κοινωνική ανισότητα.** Κάθε κοινωνία αξιολογεί και κατατάσσει τα κοινωνικά χαρακτηριστικά και μέσα από αυτά ιεραρχεί τα άτομα που τα κατέχουν. Η κατάταξη αυτή γίνεται με βάση τις ανάγκες της κοινωνίας, την ιστορία της και τα συμφέροντα που κυριαρχούν σε αυτήν. Με αυτόν τον τρόπο περισσότερη εξουσία αποδίδεται π.χ. στο ανδρικό φύλο και στη σωματική δύναμη από τα μέλη των κτηνοτροφικών κοινωνιών, στην αριστοκρατική προέλευση από τα μέλη των παραδοσιακών κοινωνιών, στον οικονομικό πλούτο από τα μέλη της σύγχρονης κοινωνίας.

Ο τρόπος που κάθε κοινωνία ιεραρχεί τα άτομα, με βάση τα κοινωνικά τους χαρακτηριστικά, ονομάζεται κοινωνική διαστρωμάτωση.

Στην ιστορία της ανθρωπότητας έχουν υπάρξει πολλά είδη κοινωνικής διαστρωμάτωσης, όπως η δουλεία, οι ***κάστες**** στην Ινδία κ.ά. Στις σύγχρονες κοινωνίες το βασικό είδος κοινωνικής διαστρωμάτωσης είναι η **κοινωνική τάξη,** στην οποία ανήκουν τα άτομα με κοινά οικονομικά χαρακτηριστικά και συμφέροντα, π.χ. εργατική, αγροτική, ***αστική τάξη*****.

Οι συνέπειες της κοινωνικής διαστρωμάτωσης επηρεάζουν όλη την κοινωνική μας ζωή, τις αντιλήψεις μας για τον κόσμο, τις πολιτικές μας επιλογές, την υγεία μας, τη σταδιοδρομία μας κ.λ.π.

Οι κοινωνικές ανισότητες και η κοινωνική διαστρωμάτωση χαρακτηρίζουν όλες τις κοινωνίες. Στις παραδοσιακές κοινωνίες, όπως είδαμε, τα άτομα δεν έχουν περιθώρια να καλυτερεύσουν την οικονομική και κοινωνική τους κατάσταση, εφόσον οι θέσεις τους είναι δοτές, καθορίζονται δηλαδή από τη γέννησή τους. Ο δούλος, ο δουλοπάροικος στη φεουδαρχία ή ο Ινδός του 19ου αιώνα που ανήκε στην κατώτερη κάστα, γνώριζαν ότι θα έκλειναν τον κύκλο της ζωής τους στην ίδια ακριβώς θέση με αυτήν που κληρονόμη-

*Κάστα: Κλειστό σύστημα διαστρωμάτωσης, στο οποίο η θέση του ατόμου καθορίζεται από τη γέννησή του. Οι κάστες υπήρξαν κυρίαρχο σύστημα διαστρωμάτωσης στην Ινδική κοινωνία για λόγους θρησκευτικούς και καταργήθηκαν με νόμο το 1949.

**Αστική τάξη: Η κοινωνική τάξη των εμπόρων και επιχειρηματιών που δημιουργήθηκε στους νεότερους χρόνους με το τέλος της φεουδαρχίας. Στην αστική τάξη σήμερα εκτός από τις παραπάνω κατηγορίες εντάσσονται και όσοι ασχολούνται με τις υπηρεσίες.

φωτ. 3.9 Μαρία Κιουρί. Η πρώτη γυναίκα που τιμήθηκε με βραβείο Νόμπελ. Οι έρευνες της για τη ραδιενέργεια της δίνουν Νόμπελ Φυσικής (1903) και Νόμπελ Χημείας(1911).

φωτ.3.10 Λίνα Τσαλδάρη. Η πρώτη Ελληνίδα υπουργός το 1956.

φωτ.3.11 Σερίν Εμπαντίν, δικηγόρος. Η πρώτη μουσουλμάνα με Νόμπελ ειρήνης το 2003.
Στις σύγχρονες κοινωνίες το φύλο αποτελεί όλο και λιγότερο χαρακτηριστικό που οδηγεί σε κοινωνικές ανισότητες. Οι γυναίκες ενισχύονται με κατάλληλα μέτρα ώστε να καταλαμβάνουν θέσεις εξουσίας σε πολλούς τομείς.
✍ Να συζητήσετε στην τάξη για κοινωνικές ανισότητες που στηρίζονται στο φύλο (www.kethi.gr)

σαν από την οικογένειά τους (κλειστό σύστημα διαστρωμάτωσης).

Αντίθετα, στις σύγχρονες κοινωνίες επικρατεί ένα ανοιχτό σύστημα διαστρωμάτωσης με το οποίο τα άτομα έχουν τη δυνατότητα να αλλάξουν την οικονομική και κοινωνική τους κατάσταση. Η αλλαγή αυτή επιτυγχάνεται μέσα από την εκπαίδευση και κατάρτιση, την αλλαγή επαγγέλματος, την εργασία. **Αυτή η δυνατότητα μετακίνησης ενός ατόμου από μια κοινωνική τάξη σε άλλη ονομάζεται κοινωνική κινητικότητα.**

Η δωρεάν παιδεία, η ενίσχυση και κατάρτιση των ευάλωτων ομάδων, όπως οι άνεργοι, οι γυναίκες, τα άτομα με αναπηρίες, οι νέοι, οι μετανάστες, είναι μέτρα που έχουν ως σκοπό την **ισότητα ευκαιριών** για όλα τα μέλη της κοινωνίας. Τα μέτρα αυτά δεν καταργούν βέβαια τις κοινωνικές ανισότητες σε βάρος των συγκεκριμένων κοινωνικών ομάδων, παρέχουν όμως στα άτομα τη δυνατότητα βελτίωσης της κοινωνικής τους θέσης, δίνοντάς τους τις ευκαιρίες που στερούνται για να καλυτερεύσουν την κοινωνική τους θέση.

Η κοινωνική κινητικότητα μπορεί να είναι:

α) **ανοδική,** όταν το άτομο κινείται από κατώτερες σε ανώτερες κοινωνικές τάξεις, όπως π.χ. στην περίπτωση που το άτομο αποκτά επαγγελματική κατάρτιση ή ένα πτυχίο,

β) **καθοδική,** όταν π.χ. ένα άτομο χάνει την εργασία ή την περιουσία του, ή

γ) **οριζόντια,** όταν ένα άτομο π.χ. αλλάζει εργασία, χωρίς αυτό να συνεπάγεται ότι αποκτά περισσότερο ή λιγότερο εισόδημα ή κύρος.

Εξάλλου, οι κοινωνικοί επιστήμονες μελετούν την κινητικότητα των ατόμων σε σύγκριση με την κοινωνική τάξη των γονιών τους (**διαγενεακή κινητικότητα**). Εάν τα νέα μέλη της κοινωνίας παρουσιάζουν ανοδική κινητικότητα σε σχέση με την κατάταξη των γονιών τους, αυτό αποτελεί δείκτη κοινωνικής ανάπτυξης και ευημερίας, εφόσον συνήθως συνδέεται με την αύξηση του εισοδήματος και την πρόσβαση σε περισσότερα αγαθά και υπηρεσίες.

φωτ. 3.12 ΟΑΕΔ Προγράμματα κατάρτισης.
Σήμερα ο πιο συνηθισμένος λόγος κοινωνικής κινητικότητας είναι η αλλαγή επαγγέλματος. Πολλά επαγγέλματα εξαφανίζονται, όπως τα παραδοσιακά επαγγέλματα μικροκατασκευαστών και τεχνιτών. Νέες τεχνολογίες μπαίνουν στην παραγωγή και μαζί τους νέες ειδικότητες. Πολλά επομένως άτομα οδηγούνται στην ανεργία και την καθοδική κινητικότητα. Γι' αυτό η Πολιτεία οργανώνει προγράμματα κατάρτισης νέων σε νέα επαγγέλματα και τεχνολογίες.
✍ Να ενημερωθείτε από τον ΟΑΕΔ για αυτά τα Προγράμματα και μέσα από το μάθημα του Επαγγελματικού Προσανατολισμού.

φωτ.3.13 Στη μεταπολεμική Ελλάδα το απολυτήριο του Γυμνασίου ήταν αρκετό για ανοδική κοινωνική κινητικότητα.
✍ Να συζητήσετε στην τάξη ποια επιπλέον εκπαιδευτικά και επαγγελματικά προσόντα απαιτούνται σήμερα.

Βασικές έννοιες μαθήματος

Κοινωνική Ανισότητα → **Κοινωνική Διαστρωμάτωση (Κοινωνική Τάξη)**

Κοινωνική Κινητικότητα

Ανοδική | **Καθοδική** | **Οριζόντια**

3.5 Κοινωνική Μεταβολή

Η οργάνωση κάθε κοινωνίας δε μένει αναλλοίωτη στο χρόνο. ΄Ηδη, γνωρίζεις ότι η κοινωνική θέση της Ελληνίδας άλλαξε τα τελευταία μόλις χρόνια, ενώ από το μάθημα της Ιστορίας σου έχεις γνωρίσει τις τεράστιες κοινωνικές μεταβολές που έχουν συμβεί στην ελληνική κοινωνία στη διάρκεια των δύο περίπου αιώνων ύπαρξης του ελληνικού κράτους.

Ποιες είναι οι αιτίες των κοινωνικών μεταβολών;
Οι αιτίες των κοινωνικών μεταβολών μπορεί να είναι:

- **αλλαγές στο φυσικό περιβάλλον,** π.χ. οι αλλαγές του κλίματος και η ξηρασία στην Υποσαχάρια Αφρική οδηγούν σε μετακινήσεις πληθυσμών, σε προβλήματα υποσιτισμού και σε κοινωνικές μεταβολές,
- **μεταβολές στην τεχνολογία,** π.χ. η σύγχρονη βιομηχανική κοινωνία, που αντικατέστησε την παραδοσιακή αγροτική, οφείλεται στη **βιομηχανική επανάσταση** (ατμού και σιδηροδρόμων), ενώ η σύγχρονη **επανάσταση υψηλής τεχνολογίας** συνδέεται με σημαντικές κοινωνικές μεταβολές, όπως η **παγκοσμιοποίηση.** Τέλος, οι μεταβολές μπορεί να οφείλονται σε:
- **πολέμους, επαναστάσεις και κοινωνικά κινήματα,** όπως οι κοινωνικές μεταβολές που επέφερε η επανάσταση στην Κίνα και τη Ρωσία, ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος στη Γερμανία ή το γυναικείο κίνημα στις σύγχρονες κοινωνίες.

Με ποιον τρόπο πραγματοποιείται η κοινωνική μεταβολή;
Η κοινωνική μεταβολή:

- άλλοτε γίνεται αργά, όπως στις **παραδοσιακές αγροτικές κοινωνίες,** οι οποίες παρέμεναν σχετικά σταθερές για πολλούς αιώνες και άλλοτε ραγδαία, όπως στις σύγχρονες βιομηχανικές κοινωνίες οι οποίες μεταβάλλονται ταχύτατα εξαιτίας των τεχνολογικών επαναστάσεων. Σε όλες τις περιπτώσεις τα στοιχεία της κοινωνίας που μεταβάλλονται ταχύτερα είναι ο υλικός πολιτισμός και η τεχνολογία. Πιο αργά και δύσκολα αλλάζουν χαρακτηριστικά, όπως οι αξίες και οι νοοτροπίες, π.χ. η κοινωνική μεταβολή της ελληνικής κοινωνίας τα τελευταία χρόνια είναι ραγδαία, εξαιτίας των τεχνολογικών εξελίξεων, αλλά συχνά παραμένουν παραδοσιακές νοοτροπίες, όπως οι προκαταλήψεις που αφορούν τις γυναίκες.

φωτ. 3. 14 Σύγχρονος Δορυφόρος
Στα τέλη του προηγούμενου αιώνα η τεχνολογική επανάσταση έγινε αιτία ραγδαίων κοινωνικών εξελίξεων. Αυτές οι αλλαγές οδηγούν στο φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης που επηρεάζει τον χαρακτήρα όλων των κοινωνιών σήμερα.
✍ Να συζητήσετε στην τάξη τις συνέπειες του φαινομένου της παγκοσμιοποίησης.

φωτ.3.15 Στιγμιότυπο από την πτώση του Τείχους του Βερολίνου, που χώριζε για πολλές δεκαετίες το Ανατολικό από το Δυτικό Βερολίνο.
Ο 20ος αιώνας υπήρξε γεμάτος από κάθε είδους κοινωνικές ανατροπές. Δύο Παγκόσμιοι Πόλεμοι, η Ρωσική και η Κινέζικη Επανάσταση, ο πόλεμος στο Βιετνάμ, τα κινήματα του ’60, η δημιουργία και η πτώση του τείχους του Βερολίνου, η κατάργηση των φυλετικών διακρίσεων στη Ν.Αφρική, η δημιουργία της Ευρωπαϊκής ‘Ενωσης οδήγησαν σε τεράστιες κοινωνικές μεταβολές.
✍ Από την Ιστορία σας , το διαδίκτυο και τη βιβλιοθήκη του σχολείου σας ή του Δήμου/Κοινότητας να συγκεντρώσετε στοιχεία για ένα από τα παραπάνω γεγονότα και να τα παρουσιάσετε στην τάξη.

• άλλοτε επιδιώκεται **ειρηνικά,** π.χ. μέσω εκλογών ή μέσω αλλαγών στη νομοθεσία, όπως η ισότητα των φύλων που κατοχυρώθηκε με νόμο στην Ελλάδα μετά την μεταπολίτευση και άλλοτε **επαναστατικά,** με εξεγέρσεις και συγκρούσεις κοινωνικών ομάδων, όπως στη Γαλλική (1789) ή στην Οκτωβριανή Επανάσταση (1917). Οι συγκρούσεις χαρακτηρίζουν όλες τις κοινωνίες, εφόσον οι διάφορες ομάδες έχουν διαφορετικά συμφέροντα και επιδιώξεις.

Ποιες είναι οι συνέπειες των κοινωνικών μεταβολών;
Οι κοινωνικές μεταβολές έχουν συνέπειες:

• **στο άτομο:** Οι κοινωνικές μεταβολές βελτιώνουν τις συνθήκες ζωής σε αρκετούς τομείς και παρέχουν περισσότερες ευκαιρίες στα άτομα για ανοδική κινητικότητα. Συχνά όμως οι ραγδαίοι ρυθμοί των μεταβολών στις σύγχρονες κοινωνίες, δημιουργούν στα άτομα ψυχολογικά προβλήματα (μοναξιά, ανασφάλεια) και προβλήματα κοινωνικής προσαρμογής , όπως η αποξένωση και η ***αλλοτρίωση*.***

• **στην κοινωνία:** Η κοινωνική μεταβολή αποτελεί χαρακτηριστικό γνώρισμα κάθε κοινωνίας. Κοινωνίες οι οποίες δε μεταβάλλονται, δεν εκσυγχρονίζονται, οδηγούνται στο μαρασμό και την εξαφάνιση. Οι δημοκρατικές κατακτήσεις, η πλανητική επικοινωνία, οι επιστημονικές εξελίξεις αποτελούν συνέπειες των κοινωνικών μεταβολών των τελευταίων αιώνων. Οι σύγχρονες όμως ταχύτατες μεταβολές μπορεί να δημιουργήσουν προβλήματα κοινωνικά, όπως η ανεργία, η φτώχεια, οι κοινωνικές διακρίσεις και περιβαλλοντικά, όπως η επιβάρυνση του φυσικού περιβάλλοντος.

φωτ.3.16, 17 Αττικό Τραμ(www.tram.gr)
Συχνά οι σύγχρονες κοινωνίες επιλέγουν την επαναφορά παραδοσιακών μορφών οργάνωσης της κοινωνικής ζωής. Το τραμ επανέρχεται στην Αθήνα, ως ήπιο μέσο μεταφοράς. Η Ευρωπαϊκή Ένωση χρηματοδοτεί επαγγέλματα που κινδυνεύουν με εξαφάνιση και μικρές παραδοσιακές οικοτεχνίες .
✍ Να συζητήσετε στην τάξη για αντίστοιχα μέτρα που γνωρίζετε και αναπτύσσονται στην τοπική σας κοινωνία.

Βασικές έννοιες μαθήματος

Κοινωνική Μεταβολή:

Αίτια: **Περιβάλλον, τεχνολογία, πόλεμοι, κινήματα**	*Μορφή:* **Αργά - ραγδαία, ειρηνικά - επαναστατικά**	*Συνέπειες:* **Στο άτομο στην κοινωνία**

*Αλλοτρίωση: η αποξένωση του σύγχρονου ανθρώπου από το φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον και από τις πραγματικές του ανάγκες.

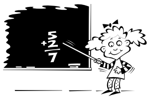

Εργασίες-δραστηριότητες

1. Να φέρετε παραδείγματα σύγκρουσης ρόλων που παρατηρείτε σήμερα. Να αναφέρετε τρόπους με τους οποίους το άτομο μπορεί να ιεραρχήσει κάθε φορά τις υποχρεώσεις του που συγκρούονται, ώστε να έχει το λιγότερο κόστος.
2. Να αναφέρετε συγκρούσεις ρόλων από κείμενα των Νεοελληνικών σας Αναγνωσμάτων.
3. Να καταγράψετε το επάγγελμα και την εκπαίδευση του παππού σας και του πατέρα σας, της γιαγιάς σας και της μητέρας σας. Παρουσιάζεται κινητικότητα και τι είδους;
4. Με βάση τις γνώσεις σας από το μάθημα της Ιστορίας να αναφέρετε παραδείγματα επαναστατικών και ειρηνικών κοινωνικών μεταβολών στο Νεοελληνικό κράτος.
5. Να αναφέρετε παραδείγματα τυπικών-άτυπων, γενικών-ειδικών και αυστηρών-ελαστικών κοινωνικών κανόνων που εφαρμόζονται στο σχολείο.

Κριτήριο αυτοαξιολόγησης του μαθητή

Α. Τελειώνοντας τη μελέτη και συζήτηση του κεφαλαίου και αφού κατανόησες τις έννοιες, θα πρέπει να μπορείς να απαντήσεις στις παρακάτω ερωτήσεις. Όπου συναντάς δυσκολία, μπορείς να συμβουλευτείς το αντίστοιχο μάθημα.

1. Δώσε δύο παραδείγματα σύγκρουσης ρόλων.
2. Ποιοι κανόνες προσδιορίζουν το ρόλο του μαθητή; Να τους χαρακτηρίσεις κατά είδος.
3. Να δώσεις δύο παραδείγματα ανοδικής και δύο καθοδικής κοινωνικής κινητικότητας.
4. Τι είδους κινητικότητα πρέπει να παρουσιάζει μια κοινωνία που αναπτύσσεται;
5. Ποιες αλλαγές οδηγούν σε κοινωνική μεταβολή;
6. Ποιες συνέπειες έχουν οι σύγχρονες ραγδαίες μεταβολές στο άτομο και στην κοινωνία;
7. Να αναφέρεις δύο επίκτητα και δύο εκ γενετής κοινωνικά χαρακτηριστικά. Με τι είδους θέσεις συνδέονται; Ποια είναι σημαντικότερα σήμερα και γιατί;

Β. Να γράψεις στο κενό αριστερά της Α΄ Στήλης δεδομένων, τα γράμματα των δεδομένων της Β΄ Στήλης που ταιριάζουν (Σε κάθε δεδομένο της Α΄ Στήλης αντιστοιχούν τρία δεδομένα της Β΄ Στήλης).

	Α΄ Στήλη	Β΄ Στήλη
1.__________	απαγόρευση κλοπής	α. αυστηρός κανόνας
2.__________	κανόνες κυκλοφορίας	β. ελαστικός κανόνας
3.__________	δώρα μεταξύ συγγενών	γ. γενικός κανόνας
4.__________	στρατιωτική στολή	δ. ειδικός κανόνας
5.__________	απουσίες μαθητών	ε. τυπικός κανόνας
6.__________	καθημερινή ενδυμασία	στ. άτυπος κανόνας

4 Κοινωνικοί Θεσμοί

- Τι είναι θεσμός
- Αναγκαιότητα ύπαρξης των θεσμών
- Λειτουργίες των θεσμών
- Αλλαγή των θεσμών
- Ο θεσμός της οικογένειας

Οι κοινωνικές θέσεις, οι ρόλοι και οι κανόνες, που μελέτησες στο προηγούμενο κεφάλαιο, λειτουργούν μέσα στους κοινωνικούς θεσμούς. Μπορείς να επαναλάβεις αυτές τις έννοιες για να κατανοήσεις καλύτερα το καινούργιο κεφάλαιο.

Το έργο « Ο τμηματάρχης έρχεται» του Ζ. Παπαντωνίου περιγράφει γλαφυρά τις αλλαγές των κοινωνικών θεσμών της ελληνικής εκπαίδευσης και της διοίκησης μεταπολεμικά. Εξάλλου, με την τηλεοπτική σειρά « Τα παιδιά της Γης» της J. M. Auel θα γνωρίσεις τη δημιουργία των πρώτων θεσμών στις πρωτόγονες κοινωνίες, γραμμένη με τη μορφή μυθιστορήματος.

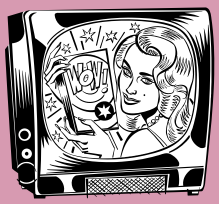

Η ταινία «Η τιμή της αγάπης» της Τ. Μαρκετάκη αναφέρεται στην παραδοσιακή μορφή του θεσμού της οικογένειας και τα «Πέτρινα χρόνια» του Π. Βούλγαρη περιγράφουν τις μεγάλες αλλαγές στους ελληνικούς πολιτικούς θεσμούς στη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών.

Οι κοινωνικοί θεσμοί αποτελούν το βασικό χαρακτηριστικό κάθε κοινωνίας. Για να γνωρίσεις τις διαφορετικές μορφές θεσμών που χαρακτηρίζουν τις κοινωνίες του πλανήτη, όπως ο γάμος, η οικογένεια κ.λ.π. μπορείς να επισκεφθείς τις ιστοσελίδες των περιοδικών «Γαιόραμα» (www.georama.gr) και «National Geographic» (www.nationalgeographic.gr). Εξάλλου, από τις ιστοσελίδες της Βουλής (www.parliament.gr) και της Ευρωπαϊκής ΄Ενωσης (www.europa.eu.int/hellas) θα ενημερωθείς για πολλούς νέους πολιτικούς θεσμούς, όπως αυτοί της Βουλής των Εφήβων, του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου, που δημιουργήθηκαν για να ικανοποιήσουν τις νέες ανάγκες της ελληνικής και ευρωπαϊκής κοινωνίας.

Το κεφάλαιο αυτό θα σε βοηθήσει να κατανοήσεις τη σημασία των κοινωνικών θεσμών για τη λειτουργία της κοινωνίας. Θεσμοί όπως η οικογένεια, η εκπαίδευση, η οικονομία, η Πολιτεία, η θρησκεία, χαρακτηρίζουν κάθε κοινωνία και μεταβάλλονται μαζί της. Γι’ αυτό μελέτη μιας κοινωνίας σημαίνει βασικά μελέτη των κοινωνικών της θεσμών.

4.1 Τι είναι κοινωνικός θεσμός

Κάθε κοινωνία, από την πρωτόγονη μέχρι τη σύγχρονη μορφή της, για να λειτουργήσει και να διατηρηθεί πρέπει να ικανοποιεί τις βασικές της ανάγκες (αναπαραγωγή νέων μελών, μετάδοση γνώσης, επίλυση συγκρούσεων κ.ά.).
Για να ικανοποιηθούν αυτές οι ανάγκες δημιουργήθηκαν:

- **οι οικογενειακοί θεσμοί** (π.χ. συγγένεια, γάμος, οικογένεια) για να εξασφαλίσουν την αναπαραγωγή και τη φροντίδα των νέων μελών,
- **οι εκπαιδευτικοί θεσμοί** (π.χ. σχολεία, Πανεπιστήμια) για να εξασφαλίσουν τη μετάδοση και την παραγωγή γνώσεων και αξιών,
- **οι οικονομικοί θεσμοί** (π.χ. επιχειρήσεις, υπηρεσίες) για την παραγωγή αναγκαίων αγαθών ,
- **οι πολιτικοί θεσμοί** (π.χ. συμβούλιο γερόντων, βασιλεία, Κοινοβούλιο) για την εξισορρόπηση των συγκρούσεων μεταξύ των ομάδων,
- **οι θρησκευτικοί θεσμοί** (π.χ. τόποι λατρείας, ιερατεία) για τις σχέσεις με το θείο.

Τα μέλη επομένως της κοινωνίας για να ικανοποιήσουν τις παραπάνω ανάγκες τους αναπτύσσουν σταθερές και οργανωμένες σχέσεις (π.χ. γονείς-παιδιά, δάσκαλοι-μαθητές) και δραστηριότητες (π.χ. εκπαίδευση, οικογένεια, εκκλησία).
Οι οργανωμένες και σταθερές σχέσεις και δραστηριότητες που έχουν σκοπό να ικανοποιήσουν σημαντικές κοινωνικές ανάγκες αποτελούν τους θεσμούς.
Όπως παρατηρούμε, τα **βασικά χαρακτηριστικά** των θεσμών είναι:

- **έχουν σημαντικούς κοινωνικούς σκοπούς,** όπως είναι η μόρφωση, η παραγωγή αγαθών, η ασφάλεια κ.λ.π.,
- **παραμένουν σχετικά σταθεροί,** π.χ. ο θεσμός της οικογένειας ή του σχολείου, παρά τις μεταβολές τους, διατηρούν σχετικά σταθερές τις βασικές σχέσεις μεταξύ των ατόμων και των ρόλων τους (γονείς-παιδιά, δάσκαλοι-μαθητές).

4.2 Αναγκαιότητα των θεσμών

Εάν θεωρήσουμε την κοινωνία ως έναν οργανισμό, οι θεσμοί αποτελούν τα επιμέρους όργανά του και τα άτομα τα κύτταρα αυτών των οργάνων. Μέσα στους θεσμούς διαμορφώνονται οι κοινωνικοί κανόνες με βάση τους οποίους τα άτομα παίρνουν τις θέσεις τους και ασκούν τους ρόλους τους. Μέσα στο θεσμό του σχολείου π.χ. διαμορφώνονται οι κοινωνικοί κανόνες με τους οποίους τα άτομα ασκούν τους συγκεκριμένους ρόλους που αντιστοιχούν στις εργασιακές τους θέσεις (Διευθυντής, καθηγητές, μαθητές).
Με τους θεσμούς επομένως:

φωτ. 4.1 Ανθρώπινος οργανισμός: Η κίνηση είναι αποτέλεσμα συνεργασίας σκελετού και μυϊκού συστήματος, συμμετέχουν όμως και άλλα συστήματα, όπως το κυκλοφορικό, αναπνευστικό και νευρικό. Ο ανθρώπινος οργανισμός, ικανοποιεί τις ανάγκες του μέσα από συστήματα λειτουργίας, όπως το κυκλοφορικό, το πεπτικό, τα αναπνευστικό σύστημα. Κάθε σύστημα έχει επιμέρους όργανα π.χ. στομάχι, πνεύμονες, καρδιά, εγκέφαλος, που πραγματοποιούν σημαντικές λειτουργίες, όπως η πέψη, η αναπνοή, η κυκλοφορία του αίματος, η κίνηση. Με αυτόν τον τρόπο μπορούμε να αντιληφθούμε και την κοινωνία. Τα επιμέρους συστήματά της είναι η οικονομία, η εκπαίδευση, η πολιτική, η θρησκεία, η αναπαραγωγή και ανατροφή των νέων μελών. Κάθε σύστημα έχει τα όργανά του που είναι οι θεσμοί. Σήμερα υπάρχουν εκατοντάδες θεσμοί για κάθε σημαντική λειτουργία της κοινωνίας, όπως οικονομικοί, πολιτικοί κ.λ.π.
Η διαφορά της κοινωνίας από τον ανθρώπινο οργανισμό, είναι ότι η κοινωνία μπορεί να αλλάζει θεμελιακά (αξίες, κανόνες, θεσμοί) και να διατηρείται στη ζωή, όπως στις περιπτώσεις των επαναστάσεων, ενώ στον ανθρώπινο οργανισμό κάτι τέτοιο είναι αδύνατο.
✍ Να συζητήσετε στην τάξη παραδείγματα οικονομικών, πολιτικών, θρησκευτικών, εκπαιδευτικών θεσμών που υπάρχουν σήμερα στην ελληνική κοινωνία. Για κάθε θεσμό να αναφέρετε τις σταθερές σχέσεις μεταξύ των ρόλων.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΙ ΘΕΣΜΟΙ

- **η κοινωνία οργανώνεται και εξασφαλίζει τη διάρκειά της μέσα στο χρόνο,** αν και τα μέλη της, όπως και τα κύτταρα του οργανισμού, διαρκώς ανανεώνονται,
- **τα άτομα μαθαίνουν τις αξίες, τους κανόνες και τους ρόλους τους** και με αυτόν τον τρόπο εξακολουθεί να υπάρχει κοινωνική ζωή.

Βασικοί θεσμοί	Ανάγκες που εξυπηρετούν
Οικογενειακοί θεσμοί	Βιολογική αναπαραγωγή-Κοινωνικοποίηση
Οικονομικοί θεσμοί	Παραγωγή-Διανομή των αγαθών
Πολιτικοί θεσμοί	Διαχείριση εξουσίας-Λήψη αποφάσεων
Εκπαιδευτικοί θεσμοί	Μόρφωση νέας γενιάς-Παραγωγή νέας γνώσης
Θρησκευτικοί θεσμοί	Προσέγγιση του θείου

Όσο βέβαια οι κοινωνίες εξελίσσονται και εκσυγχρονίζονται, νέες κοινωνικές ανάγκες δημιουργούνται και μαζί τους νέοι θεσμοί. Η εργασία των γυναικών π.χ. δημιούργησε την ανάγκη φύλαξης των μαθητών του Δημοτικού μετά το σχολείο και οδήγησε στη δημιουργία ενός νέου εκπαιδευτικού θεσμού, του ολοήμερου σχολείου. Αρχικά, η φύλαξη των μαθητών πραγματοποιήθηκε με πρωτοβουλία των γονέων, χωρίς να προβλέπεται από το νόμο, ενώ σήμερα η συγκεκριμένη ανάγκη καλύπτεται από το θεσμό το ολοήμερου σχολείου, το οποίο προβλέπεται από το νόμο. Όταν ένας θεσμός δημιουργείται με νόμο, τότε ο θεσμός είναι **τυπικός** και η διαδικασία δημιουργίας του ονομάζεται **θεσμοθέτηση.** Όταν αντίθετα εφαρμόζεται με πρωτοβουλία ορισμένων ατόμων και αποτελεί συνήθεια, τότε ο θεσμός είναι **άτυπος** και η διαδικασία δημιουργίας του ονομάζεται **θεσμοποίηση.**

Στις σύγχρονες κοινωνίες σχεδόν όλοι οι θεσμοί είναι τυπικοί, με εξαίρεση ορισμένους άτυπους θεσμούς όπως κάποια έθιμα και παραδόσεις (έθιμα Χριστουγέννων, αποκριάς κ.ά.)

φωτ.4.2 Το σήμα των Νόμπελ Φυσικών Επιστημών και Ειρήνης. Τα βραβεία Νόμπελ (www.nobelprizes.com) θεσμοποιούνται με τη διαθήκη του Άλφρεντ Νόμπελ το 1895. Η θεσμοθέτησή τους πραγματοποιείται αργότερα από το Σουηδικό κράτος.

✍ Ποιους σκοπούς εξυπηρετούν οι διάφοροι θεσμοί βράβευσης επιστημόνων, καλλιτεχνών και διανοουμένων; Ποιοι ανάλογοι θεσμοί προβλέπονται από την ελληνική Πολιτεία; Να συζητήσετε στην τάξη.

φωτ.4.3 Εορταστικά έθιμα. Στις παραδοσιακές κοινωνίες οι περισσότεροι θεσμοί ήταν άτυποι, δε λειτουργούσαν δηλαδή με βάση το νόμο. Σήμερα ακόμα και θεσμοί που αφορούν τα έθιμα και τις παραδόσεις προβλέπονται από το νόμο και γίνονται τυπικοί. Ο άτυπος θεσμός του δώρου, ή των εορτών, οδήγησε στους τυπικούς θεσμούς των δώρων τα Χριστούγεννα και το Πάσχα στους μισθούς των εργαζομένων, ή στη θεσμοθέτηση επίσημων αργιών για τους εργαζόμενους.

✍ Να συζητήσετε στην τάξη και άλλα ανάλογα παραδείγματα.

Βασικές έννοιες μαθήματος

Χαρακτηριστικά θεσμών → **Σημαντικοί σκοποί**, **Σχετική σταθερότητα**

Θεσμοθέτηση → **τυπικοί θεσμοί**

Θεσμοποίηση → **άτυποι θεσμοί**

4.3 Λειτουργίες των κοινωνικών θεσμών

Κάθε κοινωνικός θεσμός για να εξυπηρετήσει τους σκοπούς και τις ανάγκες για τις οποίες δημιουργήθηκε, έχει συγκεκριμένες λειτουργίες. Στις παραδοσιακές κοινωνίες, οι θεσμοί ήταν λίγοι και είχαν πολλές λειτουργίες π.χ. στην ελληνική κοινωνία του 19ου αιώνα οι βασικοί κοινωνικοί θεσμοί ήταν η οικογένεια, το σχολείο και η εκκλησία, γι' αυτό και ο καθένας είχε πολλές λειτουργίες. Η εκκλησία π.χ. εκτός από την καλλιέργεια της θρησκευτικής πίστης είχε ως λειτουργίες και τη μετάδοση γνώσεων, τη βοήθεια των ατόμων με προβλήματα κ.ά. Τις λειτουργίες αυτές σήμερα αναλαμβάνουν νέοι εξειδικευμένοι θεσμοί, συνήθως κρατικοί (σχολεία, εκπαιδευτικά ιδρύματα, ιδρύματα ενίσχυσης ευάλωτων ομάδων, νοσοκομεία) αλλά και ιδιωτικοί ή ανεξάρτητοι θεσμοί (π.χ. ΜΚΟ, Παιδικά χωριά SOS κ.ά.).

Οι λειτουργίες των θεσμών είναι:

- **κύριες ή δευτερεύουσες.** Το σχολείο π.χ. έχει ως κύρια λειτουργία τη μετάδοση γνώσεων και ως δευτερεύουσες την κοινωνικοποίηση των νέων ή τον επαγγελματικό τους προσανατολισμό.
- **φανερές (έκδηλες) ή κρυφές (λανθάνουσες).** Τα ΜΜΕ π.χ. έχουν ως φανερές λειτουργίες την ενημέρωση, μόρφωση και ψυχαγωγία , αλλά ταυτόχρονα έχουν ως αποτέλεσμα την καλλιέργεια προτύπων συμπεριφοράς, όπως π.χ. τα καταναλωτικά πρότυπα ή τα πρότυπα βίας (λανθάνουσα λειτουργία).

4.4 Η αλλαγή των κοινωνικών θεσμών

Όπως είδαμε οι κοινωνίες μεταβάλλονται, αλλάζουν αργά ή ραγδαία, επαναστατικά ή ειρηνικά. Κοινωνική μεταβολή σημαίνει βασικά αλλαγή των θεσμών, εφόσον αυτοί αποτελούν τα βασικά όργανα λειτουργίας της κοινωνίας. Όταν επομένως μιλάμε για μεταβολή της ελληνικής κοινωνίας τις τελευταίες δεκαετίες εννοούμε ότι άλλαξαν οι θεσμοί της, π.χ. οι εκπαιδευτικοί θεσμοί (μαθητικές κοινότητες, Πανελλήνιες εξετάσεις, Ανοιχτό Παν/μιο κ.ά.), οικογενειακοί θεσμοί (κατάργηση της προίκας, ισοτιμία συζύγων, πολιτικός γάμος, αυτόματο διαζύγιο κ.ά.), οι οικονομικοί θεσμοί (μερική απασχόληση κ.ά.), οι πολιτικοί θεσμοί (κατάργηση βασιλείας, ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση κ.ά.).

Με την αλλαγή των θεσμών, αλλάζουν οι θέσεις, δηλαδή η εξουσία που έχουν τα άτομα μέσα στους θεσμούς και μαζί αλλάζουν οι ρόλοι και οι κανόνες που τους προσδιορίζουν. Με την αλλαγή των παραπάνω θεσμών

φωτ. 4.4 Επαγγελματικές Σχολές του ΟΑΕΔ. Όσο οι κοινωνίες εκσυγχρονίζονται οι θεσμοί γίνονται πολλοί και εξειδικευμένοι. Η οικογένεια και αργότερα και το σχολείο ήταν οι βασικοί θεσμοί εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης των νέων στην παραδοσιακή κοινωνία. Σήμερα εκατοντάδες νέοι εξειδικευμένοι θεσμοί οργανώνουν την εκπαίδευση και κατάρτιση των νέων.
✍ Να αναφέρετε στην τάξη νέους θεσμούς εκπαίδευσης και κατάρτισης που γνωρίζετε και τις εξειδικευμένες λειτουργίες τους.

φωτ. 4. 5 Εξέγερση του Μάη του '68 στο Παρίσι. Οι επαναστάσεις, οι εξεγέρσεις και τα διάφορα κινήματα οδηγούν σε σημαντικές αλλαγές όλων των θεσμών.
✍ Να αναζητήσετε από την ιστορία σας αλλαγές θεσμών που ήταν αποτέλεσμα εξεγέρσεων ή κινημάτων και να τις συζητήσετε στην τάξη.

φωτ. 4.6 Ο θεσμός της εκπαίδευσης στις σύγχρονες κοινωνίες πρέπει να εξυπηρετήσει τις νέες ανάγκες που δημιουργούν η παγκοσμιοποίηση, η εξέλιξη των τεχνολογιών, το πρόβλημα της ανεργίας. Η γνώση ξένων γλωσσών, ο επαγγελματικός προσανατολισμός, η εκπαίδευση στις νέες τεχνολογίες και η δια βίου εκπαίδευση και κατάρτιση εντάσσονται πλέον στην εκπαίδευση για την αντιμετώπιση των νέων αυτών αναγκών.
✍ Να συζητήσετε για τα νέα αυτά εκπαιδευτικά προγράμματα και την αναγκαιότητά τους σήμερα.

στην ελληνική κοινωνία άλλαξε π.χ. η κοινωνική θέση των γυναικών, το περιεχόμενο των ρόλων τους (σύζυγοι, μητέρες, εργαζόμενες) και οι κανόνες (Σύνταγμα, Οικογενειακό Δίκαιο). Εξάλλου, οι αλλαγές σε ένα θεσμό επηρεάζουν και άλλους θεσμούς, π.χ. η μετατροπή της μορφής της οικογένειας οδήγησε στη δημιουργία νέων θεσμών, όπως οι παιδικοί σταθμοί, το ολοήμερο σχολείο, τα ΚΑΠΗ κ.ά.

Οι θεσμοί αλλάζουν όταν δεν εξυπηρετούν ικανοποιητικά τους σκοπούς τους, όπως π.χ. αλλάζει συχνά ο θεσμός των Πανελλαδικών εξετάσεων, ώστε να εξυπηρετεί καλύτερα το σκοπό του, δηλαδή την εισαγωγή στην Τριτοβάθμια εκπαίδευση μαθητών με τις απαραίτητες για τις σπουδές τους ικανότητες και γνώσεις. Ακόμα, οι θεσμοί **καταργούνται,** όταν έρχονται σε αντίθεση με τις ανάγκες και τις αξίες της κοινωνίας, όπως ο θεσμός της προίκας ή της σχολικής ποδιάς που καταργήθηκαν εφόσον έρχονταν σε αντίθεση με την αξία της ισότητας και της ελευθερίας ανάπτυξης της προσωπικότητας αντίστοιχα.

4.5 Ο θεσμός της οικογένειας

Η οικογένεια είναι ένας θεσμός που συναντάται σε όλες τις κοινωνίες. Οι βασικές του λειτουργίες είναι η δημιουργία, η ανατροφή και η προετοιμασία της νέας γενιάς για την κοινωνική της ζωή. Συνήθως η οικογένεια δημιουργείται με το γάμο, ο οποίος προσδιορίζεται από το νόμο, τη θρησκεία και τις παραδόσεις της κάθε κοινωνίας. Στην Ελλάδα ο γάμος μπορεί να είναι θρησκευτικός ή πολιτικός.

Η μορφή της οικογένειας εξαρτάται από παράγοντες όπως το περιβάλλον, η παράδοση, ο χαρακτήρας της οικονομίας και της κοινωνίας ευρύτερα.

Στις παραδοσιακές κοινωνίες συναντάμε τη μορφή της **εκτεταμένης οικογένειας,** που συνήθως είναι **πατριαρχική,** δηλαδή αρχηγός της είναι ο μεγαλύτερος σε ηλικία άνδρας. Η εκτεταμένη οικογένεια περιλαμβάνει πολλές μικρότερες οικογένειες, συνήθως αδελφών, οι οποίες συγκατοικούν με τους γονείς. Στις οικογένειες αυτές εργάζονται όλα τα μέλη στην οικογενειακή επιχείρηση (αγροτική, κτηνοτροφική ή οικοτεχνία). Οι δεσμοί των μελών είναι ισχυροί, εφόσον η οικογένεια έχει πολλές λειτουργίες: παράγει, εκπαιδεύει επαγγελματικά τα νέα μέλη, φροντίζει τα ασθενή, ανάπηρα και ηλικιωμένα μέλη της.

Στις σύγχρονες κοινωνίες και στα αστικά κέντρα η κύρια μορφή της οικογένειας είναι η **πυρηνική οικογένεια.** Η πυρηνική οικογένεια αποτελείται από τους συ-

φωτ.4.7. Διευρυμένη οικογένεια στον Έβρο τη δεκαετία του '50, σύγχρονη πυρηνική και μονογονεϊκή οικογένεια.

✍ Να συζητήσετε σε ομάδες τα χαρακτηριστικά της κάθε οικογένειας. Να σχολιάσετε τις διαφορές των ρόλων.

φωτ.4.8 Η οικογένεια, από το Αναγνωστικό της Α' Δημοτικού για τα έτη 1955-1978.

✍ Να συζητήσετε στην τάξη τις αλλαγές στο θεσμό της οικογένειας στην Ελλάδα τις τελευταίες δεκαετίες. Με ποιες άλλες κοινωνικές μεταβολές συνδέονται αυτές οι αλλαγές;

ζύγους και τα παιδιά και κύριες λειτουργίες της είναι η ανατροφή και κοινωνικοποίηση των νέων σε συνθήκες ασφάλειας, φροντίδας και αγάπης αλλά και η συναισθηματική στήριξη των συζύγων. Σήμερα, άλλοι ειδικοί φορείς έχουν αναλάβει τις λειτουργίες της παραδοσιακής οικογένειας (οι επιχειρήσεις την παραγωγή αγαθών, τα νοσοκομεία τη φροντίδα των ασθενών, οι οίκοι ευγηρίας τους ηλικιωμένους, τα σχολεία και τα κέντρα επαγγελματικής κατάρτισης τη μετάδοση γνώσεων στους νέους).

Συχνή μορφή πυρηνικής οικογένειας στις σύγχρονες κοινωνίες είναι η **μονογονεϊκή οικογένεια,** στην οποία τα παιδιά ζουν με τον ένα γονέα, εξαιτίας χηρείας, διαζυγίου ή μερικές φορές προσωπικής επιλογής.

Χαρακτηριστικό φαινόμενο πολλών σύγχρονων κοινωνιών είναι η **υπογεννητικότητα,** που οφείλεται σε διάφορους λόγους, όπως το υψηλό κόστος ανατροφής των παιδιών, η επαγγελματική καριέρα των συζύγων κ.ά. Η χαμηλή γεννητικότητα (1.3 παιδιά αναλογούν σε κάθε ελληνική οικογένεια και 1.4 στην Ενωμένη Ευρώπη) σε συνδυασμό με το υψηλό όριο ζωής, που διασφαλίζει η επιστημονική πρόοδος και οι κοινωνικές παροχές, κινδυνεύουν να μετατρέψουν πολλές δυτικές κοινωνίες, όπως η Ελλάδα, σε κοινωνίες γερόντων.

φωτ. 4.9 Η φλόγα των Ολυμπιακών Αγώνων στην Αθήνα, έσβησε το 2004 από ένα παιδί των παιδικών χωριών SOS. Η αγάπη είναι ο κύριος δεσμός της σύγχρονης οικογένειας. Η ανάγκη αυτής της αγάπης οδηγεί στην αντικατάσταση του θεσμού των ιδρυμάτων για τα παιδιά που στερούνται τους γονείς τους, από τα παιδικά χωριά SOS και τις ανάδοχες οικογένειες. Οι ανάδοχες οικογένειες αναλαμβάνουν την ανατροφή των παιδιών, ενώ στα παιδικά χωριά SOS 5-6 παιδιά αποτελούν μιαν οικογένεια με μιαν εθελόντρια ανάδοχη μητέρα www.sos_village.gr

Βασικές έννοιες μαθήματος

Λειτουργίες Θεσμών

Κύριες - Δευτερεύουσες | **Φανερές - Κρυφές**

Οικογένεια

Εκτεταμένη - πατριαρχική | **Πυρηνική - μονογονεϊκή**

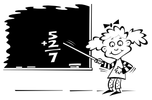

Εργασίες-δραστηριότητες

1. Οι θεσμοί δημιουργούνται για να εξυπηρετήσουν νέες κοινωνικές ανάγκες. Η Πρόσθετη Διδακτική Στήριξη στα σχολεία, ο σχολικός τροχονόμος, ο Επαγγελματικός Προσανατολισμός, τα 15μελή Συμβούλια, το Ανοιχτό Πανεπιστήμιο αποτελούν νέους θεσμούς στο χώρο της εκπαίδευσης. Να γράψετε τις ανάγκες που οδήγησαν στη δημιουργία αυτών των θεσμών.
2. Να συζητήσετε με τους γονείς και τους παππούδες σας για το θεσμό του σχολείου στην εποχή τους. Να καταγράψετε τα χαρακτηριστικά του και τις αλλαγές του σε σχέση με τη σημερινή μορφή που γνωρίζετε.
3. Κάνετε μια μικρή έρευνα για το θεσμό του γάμου στην τοπική σας κοινωνία (ήθη, έθιμα, παραδόσεις) του προηγούμενου αιώνα.
4. Οι λειτουργίες της οικογένειας μειώνονται όσο η κοινωνία εκσυγχρονίζεται. Αφού συζητήσετε με άτομα της τρίτης ηλικίας, να αναφέρετε λειτουργίες που είχε η οικογένεια στην εποχή τους. Μπορείτε να συγκεντρώσετε μαρτυρίες, φωτογραφικό και άλλο λαογραφικό υλικό.

Κριτήριο αυτοαξιολόγησης του μαθητή

Α. Τελειώνοντας τη μελέτη και συζήτηση του κεφαλαίου και αφού κατανόησες τις έννοιες, θα πρέπει να μπορείς να απαντήσεις τις παρακάτω ερωτήσεις. Όπου συναντάς δυσκολία, μπορείς να συμβουλευτείς το αντίστοιχο μάθημα.

1. Να αναφέρετε τρεις εκπαιδευτικούς θεσμούς και τις ανάγκες που εξυπηρετούν.
2. Να αναφέρετε δύο παραδείγματα αλλαγής και κατάργησης θεσμών
3. Ποιες οι κύριες και ποιες οι δευτερεύουσες λειτουργίες του σχολικού θεσμού;
4. Ποιες οι διαφορές μεταξύ παραδοσιακής και σύγχρονης οικογένειας;

Β. Να βάλεις σε κύκλο το γράμμα που αντιστοιχεί στη σωστή απάντηση

1. Οι θεσμοί δημιουργούνται:
   α. για την οργάνωση της κοινωνίας
   β. για να μάθουν τα άτομα τις αξίες και τους κανόνες
   γ. για να εξυπηρετήσουν αποκλειστικά ατομικές επιδιώξεις
   δ. το α και β

Γ. Να γράψεις στο κενό αριστερά της Α΄ Στήλης δεδομένων, το γράμμα των δεδομένων της Β΄ Στήλης που ταιριάζει

	Α΄ Στήλη	Β΄ Στήλη
1. ________	αναπαραγωγή και φροντίδα νέων μελών	α. εκπαιδευτικοί θεσμοί
2. ________	διατήρηση και αύξηση γνώσεων	β. πολιτικοί θεσμοί
3. ________	παραγωγή αγαθών	γ. οικογενειακοί θεσμοί
4. ________	εξισορρόπηση συγκρούσεων	δ. οικονομικοί θεσμοί

5 Κοινωνικοποίηση και κοινωνικός έλεγχος

- ➤ έννοια και περιεχόμενο της κοινωνικοποίησης
- ➤ φορείς κοινωνικοποίησης
- ➤ τρόποι κοινωνικοποίησης
- ➤ κοινωνικός έλεγχος

Για να μελετήσεις αυτό το κεφάλαιο πρέπει να θυμηθείς τις έννοιες της κοινωνίας και του κοινωνικού θεσμού, της ομάδας, της κοινωνικής οργάνωσης και μεταβολής.

Το διήγημα «Το μόνον της ζωής του ταξείδιον» του Γ. Βιζυηνού (που έγινε ταινία από τον Λ. Παπαστάθη), «Το παλιό σχολείο» Γ. Ιωάννου, καθώς επίσης και κλασικά μυθιστορήματα όπως «Ρωμαίος και Ιουλιέττα» του Ου. Σαίξπηρ (που έγινε ταινία από τον Φ. Τζεφιρέλλι), «Η Παναγία των Παρισίων» του Β. Ουγκώ, περιγράφουν τις αξίες και τους κανόνες κοινωνικοποίησης των ατόμων σε διαφορετικές κοινωνίες.

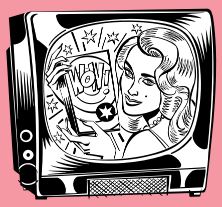

Ταινίες «Ο κύκλος των χαμένων ποιητών» του Π. Γουέηρ, «Μάικλ Κόλλινς» του Ν.Τζόρνταν, «Ο τελευταίος των Μοϊκανών» του Μ.Μαν, "West Side story" του Τζ. Ρόμπινς θα σε βοηθήσουν να διαπιστώσεις την επιρροή των κοινωνικών κανόνων και αξιών στη ζωή νέων της ηλικίας σου σε παλαιότερες μορφές κοινωνικής οργάνωσης. «Η ζωή» του Ντέιβιντ Γκέιλ θα σε προβληματίσει σχετικά με τη σκληρότητα της θανατικής ποινής και το «Truman show» του Π. Γουέηρ θα σε βοηθήσει να κατανοήσεις τους κινδύνους της εικονικής πραγματικότητας που κατασκευάζει η τηλεοπτική εικόνα.

Αν επισκεφθείς τις ιστοσελίδες της Γενικής Γραμματείας Νέας Γενιάς (www.neagenia.gr) θα βρεις τη σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού και θα διαπιστώσεις πόσα δικαιώματα κατοχύρωσε η Διεθνής Κοινότητα για τη σωστή ανάπτυξη του Παιδιού και στην ιστοσελίδα www.synigoros.gr τον τρόπο που επιβλέπει την τήρησή τους ο Συνήγορος του παιδιού. Η Διεθνής Αμνηστία (www.amnesty.gr) καλεί σε διαμαρτυρία ενάντια στην καταπάτηση των δικαιωμάτων των παιδιών και των νέων της ηλικίας σου σε πολλές κοινωνίες του πλανήτη.

Οι διαφορετικές κοινωνίες και εποχές, οι διαφορετικοί κανόνες και αξίες, συνεπάγονται διαφορετικούς τρόπους διαπαιδαγώγησης της νέας γενιάς και άλλους τρόπους κοινωνικού ελέγχου.

5.1 ΄Εννοια και περιεχόμενο της κοινωνικοποίησης

Είναι φυσικό, όταν γεννιόμαστε να μην έχουμε διαμορφωμένη προσωπικότητα και να μην είμαστε σε θέση να συμμετάσχουμε στην κοινωνική ζωή. Το βάδισμα, η ομιλία, η συμπεριφορά, οι σχέσεις μας με τους άλλους είναι δραστηριότητες που μαθαίνουμε μέσα από τη συμμετοχή μας σε κοινωνικές ομάδες (βλ. κεφ. 2) και θεσμούς (βλ. κεφ. 4).

Ο πολιτισμός (βλ. κεφ. 1) που έχει κάθε κοινωνία υπάρχει πριν από το κάθε άτομο και συνεχίζει να υπάρχει και μετά από αυτό. Ο πολιτισμός, αυτό το σύνολο γνώσεων, αξιών και κανόνων συμπεριφοράς, **μεταβιβάζεται** στο άτομο μέσα από τη διαδικασία της κοινωνικοποίησης. Με αυτόν τον τρόπο, το άτομο μαθαίνει ποιες συμπεριφορές αλλά και ποια μέσα είναι αποδεκτά και επιθυμητά από το περιβάλλον του (βλ. κεφ. 3). Η γνωστή σε όλους μας «φωνή της συνείδησης» αποτελεί ουσιαστικά το αποτέλεσμα της πετυχημένης κοινωνικοποίησης.

Κοινωνικοποίηση είναι η εσωτερίκευση των κοινωνικών κανόνων και αξιών, η αφομοίωση δηλαδή από το άτομο, των προτύπων συμπεριφοράς που κάθε κοινωνία ή κοινωνική ομάδα θεωρεί αποδεκτά.

Η κοινωνικοποίηση λοιπόν είναι μια **διαδικασία μάθησης** και **μεταβίβασης** από γενιά σε γενιά των αξιών, των προτύπων, των γνώσεων έτσι ώστε να εξασφαλίζεται η συνέχεια του πολιτισμού κάθε κοινωνίας ή κοινωνικής ομάδας.

Χαρακτηριστικά της κοινωνικοποίησης:

1. Είναι μια διαδικασία **δυναμική,** που σημαίνει ότι αλλάζει, μεταβάλλεται:

α. από κοινωνία σε κοινωνία, π.χ. η αρχαία Αθήνα διαπαιδαγωγούσε αυτόνομα άτομα, ενώ η σπαρτιατική κοινωνία κοινωνικοποιούσε τους νέους με στόχο την υποταγή τους στο κράτος.

β. από εποχή σε εποχή, αν μελετήσουμε π.χ. την εποχή της τουρκοκρατούμενης Ελλάδας, θα διαπιστώσουμε ότι γίνονταν γάμοι σε μικρή ηλικία για λόγους οικονομικούς (συνένωση περιουσιών), πράγμα που σήμερα δε γίνεται, γιατί η κοινωνική και οικονομική οργάνωση δεν απαιτεί τέτοιου είδους κανόνες.

γ. από κοινωνική ομάδα σε κοινωνική ομάδα, π.χ. οι αλλοδαποί που ζουν και εργάζονται στη χώρα μας κοινωνικοποιούνται με βάση τους κανόνες της ελληνικής κοινωνίας, αλλά διατηρούν ταυτόχρονα και

φωτ. 5. 1. Η εξέλιξη του ανθρώπου, σύμφωνα με τον Δαρβίνο, είναι αποτέλεσμα βιολογικών μεταβολών και κοινωνικής ζωής 5 εκατομμυρίων χρόνων. Με την κοινωνικοποίηση πραγματοποιείται ο «εξανθρωπισμός» του ατόμου. Ο Ταρζάν μπορεί να είναι ένας ωραίος μύθος, αλλά αντίστοιχες περιπτώσεις, που έχουν υπάρξει στην πραγματικότητα (όπως το παιδί της Αβινιόν που βρέθηκε στη Γαλλία το 19ο αιώνα, έχοντας χαθεί στο δάσος από βρέφος) , έδειξαν ότι άτομα που αναγκάστηκαν να μεγαλώσουν απομονωμένα από την ανθρώπινη κοινωνία δεν μπόρεσαν να αποκτήσουν βασικές ανθρώπινες συμπεριφορές όπως η όρθια στάση, η ομιλία, η επικοινωνία και άλλα στοιχεία του ανθρώπινου πολιτισμού.

✍ Να συζητήσετε στην τάξη αντίστοιχα παραδείγματα από την κοινωνική πραγματικότητα.

σκίτσο.5.1. Το άτομο κοινωνικοποιείται σε όλη τη διάρκεια της ζωής του με βάση τη συμμετοχή σε διαφορετικές κοινωνικές ομάδες.

✍ Να σχολιάσετε στην τάξη το σκίτσο.

μεταβιβάζουν τα ιδιαίτερα πολιτισμικά τους στοιχεία στα παιδιά τους (γλώσσα, θρησκεία κ.τ.λ.).

2. Είναι μια διαδικασία **διαρκής.** Το άτομο σε όλη τη διάρκεια της ζωής του εντάσσεται συνεχώς σε θεσμούς και ομάδες. Εσύ, π.χ., ως μαθητής του Γυμνασίου και αύριο του Λυκείου, μετά ως εργαζόμενος, αργότερα ως ηλικιωμένος συνταξιούχος, θα πρέπει να μαθαίνεις διαρκώς νέους ρόλους και τρόπους συμπεριφοράς, που θα σε βοηθούν να προσαρμοστείς στις συνθήκες των κοινωνικών θεσμών στους οποίους θα εντάσσεσαι.

3. Είναι επίσης, μια διαδικασία **αλληλεπίδρασης** ανάμεσα στην κοινωνία και το άτομο. Η κοινωνία μέσα από τις αξίες και τους κανόνες επηρεάζει το άτομο. Με τη σειρά της, δέχεται κι αυτή επιρροές – επιδράσεις από τις συμπεριφορές και τις πρωτοβουλίες του ατόμου.

Με την κοινωνικοποίηση το άτομο «καταπιέζει» κάποιες από τις επιθυμίες του, για να μπορέσει να υπάρξει κοινωνική ζωή. Ταυτόχρονα όμως, γίνεται μέρος ενός συνόλου με το οποίο μοιράζεται κοινές πεποιθήσεις, γλώσσα, ιστορία και παράδοση. Αποκτά την αίσθηση του «εμείς».

Από τη μια πλευρά, λοιπόν, η κοινωνία προσπαθεί να διαμορφώσει τις συμπεριφορές των ατόμων όσο το δυνατόν πιο ομοιόμορφες, για να μπορέσει να οργανωθεί καλύτερα.

Από την άλλη πλευρά, το άτομο έχει περιθώρια προσωπικής δράσης, ανάληψης πρωτοβουλιών και ανάπτυξης αυτόνομης προσωπικότητας (βλ. 1.3).

φωτ.5.2 «Τα αρραβωνιάσματα», πίνακας του *Ν.Γύζη*. Στην τουρκοκρατούμενη Ελλάδα υπήρχε η συνήθεια οι οικογένειες να αρραβωνιάζουν τα παιδιά σε μικρή ηλικία. Πόσο καθοριστικός είναι ο ρόλος της σύγχρονης οικογένειας στην επιλογή συντρόφου;

φωτ. 5.3 Π.Πικάσο «Κορίτσι μπροστά στον καθρέφτη» (1932).
Τα άτομα δέχονται τις κοινωνικές επιταγές., αλλά πάντα έχουν περιθώρια αμφισβήτησης. Ο Πικάσο υπήρξε ο πρωτοπόρος ζωγράφος του 20ου αιώνα, ο οποίος αμφισβήτησε τα κυρίαρχα κοινωνικά πρότυπα της εποχής του. Οι κοινωνίες εξελίχθηκαν με τους αγώνες πρωτοπόρων μεταρρυθμιστών στους χώρους της επιστήμης, της τέχνης, της πολιτικής.
✍ Να συζητήσετε στην τάξη αντίστοιχα παραδείγματα

Βασικές έννοιες μαθήματος

Κοινωνικοποίηση
↓
εσωτερίκευση - αφομοίωση κοινωνικών κανόνων, αξιών

Χαρακτηριστικά της κοινωνικοποίησης
↓
Δυναμική | **διαρκής** | **αλληλεπίδραση**

5.2 Φορείς κοινωνικοποίησης

Φορείς κοινωνικοποίησης ονομάζουμε όλους τους θεσμούς και τις ομάδες που επηρεάζουν τη διαδικασία κοινωνικοποίησης ενός ατόμου. Άλλοι από αυτούς είναι τυπικοί (π.χ. οικογένεια, εκπαίδευση) και άλλοι άτυποι θεσμοί (π.χ. παρέες συνομηλίκων) (βλ. κεφ. 4). Οι βασικότεροι φορείς που ασκούν κοινωνικοποίηση είναι:

α. Η οικογένεια. Αποτελεί **πρωτογενή** φορέα κοινωνικοποίησης, γιατί αναλαμβάνει το άτομο από τη στιγμή της γέννησής του και το επηρεάζει καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής του, μεταφέροντάς του αξίες, πρότυπα και τρόπους συμπεριφοράς. Στο πλαίσιο των οικογενειακών σχέσεων το άτομο μαθαίνει τι είναι αποδεκτό και τι όχι, ταυτίζεται με ανθρώπους του περιβάλλοντός του, αποκτά την ικανότητα να δημιουργεί σχέσεις και, τελικά, συγκροτεί την προσωπικότητά του (βλ. 2.1.2)

Στις αγροτικές κοινωνίες (βλ. 4.4) η οικογένεια είχε αποκλειστικά σχεδόν την ευθύνη της κοινωνικοποίησης των νέων. Στις σύγχρονες κοινωνίες, ορισμένες από αυτές τις λειτουργίες αναλαμβάνουν άλλοι, εξειδικευμένοι φορείς, όπως οι παιδικοί σταθμοί, τα εκπαιδευτικά ιδρύματα, κέντρα κατάρτισης κ.τ.λ. Αυτή η μείωση των λειτουργιών της οικογένειας δε μειώνει τη σημασία της ως βασικού φορέα κοινωνικοποίησης, εφόσον στο πλαίσιό της το άτομο συνεχίζει να βιώνει τις πρώτες και σημαντικότερες επιδράσεις.

β. Το σχολείο. Η εκπαίδευση αποτελεί έναν από τους βασικούς, τυπικούς, φορείς κοινωνικοποίησης. Με την είσοδό του στο εκπαιδευτικό σύστημα, το παιδί εγκαταλείπει για πρώτη φορά τους κόλπους της οικογένειας, αναλαμβάνει ευθύνες και «δοκιμάζει» τα πρότυπα και τις συμπεριφορές που αφομοίωσε στο πλαίσιο της οικογένειας.

Η εκβιομηχάνιση και ο εκσυγχρονισμός των κοινωνιών έκαναν απαραίτητη την υποχρεωτική και μακρά παραμονή του ατόμου στους εκπαιδευτικούς θεσμούς και αναβάθμισαν τον καθοριστικό ρόλο τους. Οι σύγχρονες ανάγκες διαμόρφωσαν εκπαιδευτικούς θεσμούς, όπως η εννιάχρονη υποχρεωτική εκπαίδευση (βλ. κεφ. 12), οι μεταπτυχιακές σπουδές, τα κέντρα επαγγελματικής κατάρτισης, η δια βίου εκπαίδευση.

γ. Η θρησκεία. Τα θρησκευτικά ήθη και έθιμα αποτελούν ένα από τα στοιχεία του πολιτισμού κάθε κοινωνίας. Περιλαμβάνουν αξίες και πρότυπα συμπεριφοράς που επηρεάζουν τους κοινωνικούς κανόνες, άρα και το περιεχόμενο της κοινωνικοποίησης. Η θρησκεία επιδρά στον τρόπο που το άτομο βλέπει τον κόσμο και τη ζωή (στην κοσμοθεωρία του). Η αντιμετώπιση πολλών θεμάτων, από τα πιο καθημερινά, όπως η διατροφή και η ενδυμασία, μέχρι τα πιο πολύπλοκα ζητήματα της κοινωνικής οργάνωσης επηρεάζο-

σκίτσο 5.2 Σύγχρονη οικογένεια Σε κάθε δυτικό νοικοκυριό σήμερα αντιστοιχούν περισσότερες από μια τηλεοράσεις και σε κάθε άτομο περισσότερες από 10 ώρες τηλεθέασης την εβδομάδα. Αυτό σημαίνει ότι ακόμα και η οικογενειακή συγκέντρωση γύρω από την τηλεόραση σε λίγο θα αποτελεί παρελθόν. Αντίθετα με την παραδοσιακή οικογένεια, τα μέλη της σύγχρονης οικογένειας έχουν ελάχιστο χρόνο για μεταξύ τους επικοινωνία.

✍ Να συζητήσετε τις συνέπειες αυτού του φαινόμενου στην κοινωνικοποίηση των νέων.

φωτ. 5.4 Παράσταση μαθητών από μαθητικούς διαγωνισμούς του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας. Η σύγχρονη Πολιτεία έχει την αποκλειστική ευθύνη της εκπαίδευσης των νέων. Στο πλαίσιο της κοινωνικοποίησης, νέα προγράμματα εισάγονται στα σχολεία, όπως προγράμματα πολιτισμού, αγωγής υγείας, περιβάλλοντος, καταναλωτή, καλλιτεχνικοί μαθητικοί διαγωνισμοί κ.ά.

✍ Να συζητήσετε για τα προγράμματα αυτά στην τάξη και να οργανώσετε και τη συμμετοχή του δικού σας σχολείου.

νται από τη θρησκεία κάθε κοινωνίας, η οποία αποτελεί στοιχείο του πολιτισμού της και καθορίζει σε μεγάλο βαθμό τον τρόπο ζωής των ανθρώπων.

δ. Το κράτος. Το σύγχρονο κράτος επηρεάζει με τις αποφάσεις του το σύνολο σχεδόν της κοινωνικής ζωής. Οι νόμοι που θεσμοθετεί επιδρούν στην οικογένεια (π.χ. ζητήματα γονικής μέριμνας, και κακοποίησης παιδιών, κληρονομικά), στην εκπαίδευση (οργάνωση και λειτουργία εκπαιδευτικού συστήματος), στην εκκλησία, στην οικονομία, στην πολιτική. Με αυτόν τον τρόπο επεμβαίνει καθοριστικά στη διαδικασία της κοινωνικοποίησης που ασκούν όλοι οι φορείς.

ε. Οι παρέες των συνομηλίκων. Αποτελούν, μαζί με τη γειτονιά, τους μοναδικούς σχεδόν άτυπους αλλά εξαιρετικά σημαντικούς φορείς κοινωνικοποίησης. Μέσα από τις παρέες, το παιδί κάνει τις πρώτες του προσπάθειες να δημιουργήσει έναν κόσμο όπου δεν θα υπάρχει ο αυστηρός έλεγχος των «μεγάλων», η συμπεριφορά του οργανώνεται και αποκτά κοινωνικό χαρακτήρα, δοκιμάζει νέες εμπειρίες, κοινές με τους φίλους του και πιθανόν διαφορετικές από τα πρότυπα της οικογένειας και του σχολείου. Τα παιδιά διαμορφώνουν μία νέα αντίληψη του «εμείς», μέσα από το παιχνίδι και τη συναναστροφή, μαθαίνουν να ανταγωνίζονται και να συμβιβάζονται, να υπολογίζουν τους άλλους, να «παίζουν» σύμφωνα με τους κανόνες, να βιώνουν υποχρεώσεις και δικαιώματα, θέσεις και ρόλους, διαμορφώνοντας την προσωπικότητά τους.

στ. Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας (ΜΜΕ). Τα ΜΜΕ (τύπος, βιβλία, ραδιόφωνο, τηλεόραση, κινηματογράφος, διαδίκτυο) είναι σημαντικοί φορείς κοινωνικοποίησης. Η κοινωνικοποίηση δεν αποτελεί φανερή λειτουργία τους (βλ. κεφ. 4.2), όμως η επιρροή τους στο άτομο αναπτύχθηκε κυρίως μετά την παγκόσμια επέκταση της τηλεοπτικής εικόνας και την έκρηξη της τεχνολογίας των επικοινωνιών, στον 20ο αιώνα.

Σε αντίθεση με τους άλλους φορείς, τα ΜΜΕ λειτουργούν: **α) απρόσωπα,** εφόσον μεταδίδουν το ίδιο μήνυμα σε ένα μεγάλο κοινό, χωρίς διαφοροποίηση φύλου, ηλικίας, μόρφωσης, γι' αυτό εξάλλου λέγονται μαζικά, και **β) έμμεσα,** γιατί στη μετάδοση του μηνύματος παρεμβαίνει το «μέσο» (έντυπο, ραδιόφωνο, τηλεόραση), στη διαμόρφωση του μηνύματος.

Τα χαρακτηριστικά αυτά δίνουν, ιδιαίτερα στην τηλεόραση, τεράστια εξουσία. Έχει τη δυνατότητα να προβάλλει πρότυπα και αξίες «κατευθύνοντας» τα άτομα με μεγαλύτερη ευκολία λόγω της εικόνας. Η εξουσία αυτή μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την ενημέρωση, την ψυχαγωγία και την εκπαίδευση των ατόμων (με την εκπαιδευτική τηλεόραση, πολιτιστικές εκπομπές κ.τ.λ.). Συχνά όμως, οικονομικά

φωτ. 5.5 Αλληλεγγύη στο πλαίσιο ομάδας συνομηλίκων: Μέσα από την ομάδα συνομηλίκων το παιδί μαθαίνει τους ρόλους, τους κανόνες, τις αξίες και διαμορφώνει τη συμπεριφορά του.
✍ Να σχολιάσετε την φωτογραφία στην τάξη.

φωτ. 5.6 Δημοσιογραφικά λογότυπα Όλες οι εφημερίδες, τα περιοδικά και τα τηλεοπτικά κανάλια διαθέτουν ιστοσελίδες στο διαδίκτυο. Μπορείτε να ενημερωθείτε από έναν γενικό αναζητητή όπως π.χ. το www.in.gr

φωτ. 5.7 Η τηλεόραση και το διαδίκτυο αποτελούν σημαντικούς φορείς κοινωνικοποίησης των σύγχρονων νέων και πηγές γνώσης. Από πολλούς καταγγέλλονται τα πρότυπα που συχνά προβάλλουν ως αρνητικά (π.χ. βία, καταναλωτισμός).
✍ Πόση ευθύνη έχουν οι τηλεθεατές-χρήστες γι' αυτό; Σε ποιο βαθμό μπορούν να ελεγχθούν τα ΜΜΕ αποτελεσματικά, εφόσον σαν επιχειρήσεις ενδιαφέρονται για το κέρδος; Να συζητήσετε στην τάξη.

συμφέροντα, κυρίως μέσω της διαφήμισης, παρεμβαίνουν στα ΜΜΕ., με αποτέλεσμα τον κίνδυνο ***παραπληροφόρησης**** και καθοδήγησης των νεαρών, κυρίως, ατόμων σε αρνητικά πρότυπα (π.χ. βία, καταναλωτισμός).

Βασικές έννοιες μαθήματος

Φορείς κοινωνικοποίησης

- **οικογένεια**
- **σχολείο**
- **θρησκεία**
- **κράτος**
- **ΜΜΕ**
- **παρέες συνομηλίκων**

5.3 Τρόποι κοινωνικοποίησης

Οι φορείς κοινωνικοποίησης χρησιμοποιούν πολλούς τρόπους για να μεταβιβάσουν τους κανόνες, τις αξίες, τα πρότυπα συμπεριφοράς στα νέα μέλη της κοινωνίας. Οι τρόποι αυτοί μπορεί να είναι: **α) Εντολές και συστάσεις.** Το «μάλωμα» ή το «μπράβο» που λέει μια μητέρα στο παιδί της, η εντολή του διευθυντή ενός σχολείου για τον τρόπο ενδυμασίας των μαθητών, το νεύμα επιδοκιμασίας ή αποδοκιμασίας ενός φίλου μας, η συμπεριφορά του οικογενειακού μας περιβάλλοντος απέναντι σε ανθρώπους από άλλες φυλές ή χώρες, είναι ελάχιστα παραδείγματα εντολών και συστάσεων που μπορεί να χρησιμοποιήσουν οι φορείς της κοινωνικοποίησης. **β) Ταύτιση** με συγκεκριμένα πρότυπα που προβάλλει η κοινωνία για να γίνουν οι συμπεριφορές όσο το δυνατόν πιο ομοιόμορφες. Ο άνθρωπος ταυτίζεται με άτομα, ομάδες, ρόλους. Αυτό του παρέχει αφενός τη δυνατότητα να μάθει και να εκφραστεί, αφετέρου να αναπτύξει την αίσθηση του «εμείς». Τα πρότυπα που προβάλλει η σύγχρονη κοινωνία είναι πολλά και συχνά αντιφατικά μεταξύ τους (π.χ. καταναλωτικό πρότυπο από τα ΜΜΕ, αντικαταναλωτικό από τα σχολικά βιβλία). Η επιλογή προτύπου ταύτισης, που θα κάνει το άτομο, αποτελεί έκφραση της ιδιαιτερότητας και της μοναδικότητάς του. **γ) Κοινωνική κριτική.** Αποτελείται είτε από την άτυπη έκφραση (θετική ή αρνητική) της κοινής γνώμης προς το πρόσωπό μας (με σχόλια, κουτσομπολιό κ.τ.λ.), είτε από την τυπική επέμβαση των κοινωνικών θεσμών (με έπαινο ή ποινή). Στόχος της να μας παροτρύνει ή να μας αποθαρρύνει σε μια πράξη. Ο βαθμός στον οποίο η κοινωνική κριτική επηρεάζει τη συμπεριφορά μας, εξαρτάται από το πόσο δημόσια είναι και πόσο σημαντική για τη ζωή μας.

φωτ. 5.8 Οι σύγχρονες κοινωνίες είναι πολυφωνικές. Αυτό σημαίνει ότι συνυπάρχουν ομάδες με διαφορετικές ιδεολογίες, αξίες και πρότυπα. Για το λόγο αυτό είναι συχνό το φαινόμενο οι φορείς κοινωνικοποίησης να προβάλλουν πρότυπα αντιφατικά για τους νέους. Η ελευθερία επιλογής είναι μια δημοκρατική αξία μέσα από την οποία τελικά διαμορφώνεται η προσωπικότητα του ατόμου.

✍ Να συζητήσετε στην τάξη την αξία αυτής της ελευθερίας. Υπάρχουν κίνδυνοι στην ομαλή κοινωνικοποίηση των νέων όταν τα πρότυπα που προβάλλονται από τους διάφορους φορείς κοινωνικοποίησης (οικογένεια, παρέες, ΜΜΕ) συγκρούονται μεταξύ τους; Ποια τελικά είναι τα πρότυπα που υπερισχύουν; Να συζητήσετε στην τάξη.

* Παραπληροφόρηση: διοχέτευση πληροφοριών που αποκρύπτουν ή διαστρεβλώνουν, την αλήθεια για την εξυπηρέτηση συμφερόντων.

Βασικές έννοιες μαθήματος

Τρόποι κοινωνικοποίησης

- **Εντολές συστάσεις**
- **Ταύτιση (αίσθηση του «εμείς»)**
- **Κοινωνική κριτική**

5.4 Ο κοινωνικός έλεγχος

Πολλές φορές, ως νέα μέλη μιας ομάδας (νέοι μαθητές, οδηγοί, εργαζόμενοι) συμβαίνει να συνειδητοποιούμε τη σημασία ενός κανόνα μετά την ποινή που επιβάλλεται σε όσους τον παραβαίνουν ή την επιβράβευση όσων τον ακολουθούν. Από τη δημόσια επίπληξη ή επιβράβευση από τον Διευθυντή του σχολείου μαθαίνουμε π.χ. ποια είναι η συμπεριφορά του μαθητή που γίνεται αποδεκτή στο σχολείο. Κάθε κοινωνία και κοινωνική ομάδα έχει, όπως αναφέραμε, ένα σύνολο κοινωνικών κανόνων το οποίο ρυθμίζει την οργάνωση και λειτουργία της. Όλοι μας έχουμε μάθει να αναμένουμε κάποια ένδειξη απόρριψης ή αποδοχής της συμπεριφοράς μας: ένα βλέμμα περιφρόνησης ή μια φιλοφρόνηση δηλώνουν αντίστοιχα ότι παραβήκαμε ή ακολουθήσαμε τους κανόνες. Άλλοτε αυτό δηλώνεται με μια σοβαρότερη τιμωρία – ποινή ή με ένα δημόσιο και επίσημο έπαινο ή ανταμοιβή.

Ο κοινωνικός έλεγχος είναι ένα σύνολο ποινών και επιβραβεύσεων, το οποίο έχει στόχο να προλάβει ή να επαναφέρει και να διορθώσει κάθε συμπεριφορά αντίθετη με τους αποδεκτούς κοινωνικούς κανόνες και αξίες.

5.5 Τα είδη του κοινωνικού ελέγχου

Κυριότερες μορφές του κοινωνικού ελέγχου, οι οποίες συνήθως συνδυάζονται μεταξύ τους, είναι:

α. Τυπικός, άτυπος: Ο τυπικός κοινωνικός έλεγχος περιλαμβάνει τις ποινές που επιβάλλονται από τους επίσημους φορείς (όπως η αστυνομία, τα δικαστήρια) και αφορά την παράβαση των νόμων. Ο άτυπος κοινωνικός έλεγχος περιλαμβάνει τις υποδείξεις, τις παρατηρήσεις, τις γνώμες και την κριτική που εκφράζουν τα μέλη των κοινωνικών ομάδων που ανήκουμε (γονείς, φίλοι, γείτονες, συνάδελφοι).

β. Θετικός, αρνητικός: Ο θετικός κοινωνικός έλεγχος περιλαμβάνει τις επιβραβεύσεις και τις ανταμοιβές και ο αρνητικός τις διάφορες κυρώσεις και ποινές. Η συμπεριφορά μας στο σχολείο π.χ. διαμορφώνεται τόσο από το φόβο της ποινής (με αποβολή ή τιμωρία) όσο και από την ικανοποί-

φωτ. 5.9 Βράβευση διευθυντή Λυκείου από την Υπουργό Παιδείας για τη συμμετοχή του σχολείου σε διαγωνισμό της Ε.Ε. Οι επιβραβεύσεις (θετικός κοινωνικός έλεγχος) παροτρύνουν τα άτομα για θετικές συμπεριφορές.

✍ Να συζητήσετε στην τάξη το ρόλο των επιβραβεύσεων στο σχολείο.

φωτ.. 5. 10. Πικετοφορία του ελληνικού τμήματος της Διεθνούς Αμνηστίας στην Αθήνα, κατά της θανατικής ποινής.

Σε 70 από τις 200 περίπου χώρες παγκόσμια εφαρμόζεται ακόμα η θανατική ποινή μεταξύ των οποίων και σε 38 από τις 52 Πολιτείες των ΗΠΑ. Σε πολλές ακόμα χώρες όπως η Σαουδική Αραβία, το Πακιστάν, η Υεμένη η θανατική ποινή, κυρίως κατά γυναικών, εκτελείται με δημόσιο λιθοβολισμό τους. Η ανάγκη προστασίας της κοινωνίας, μπορεί να χρησιμοποιεί μέσα που προσβάλλουν τον πολιτισμό; Μπορεί η ποινή να φτάνει στην πλήρη εξόντωση; Να ανταλλάξετε επιχειρήματα στην τάξη.

ηση της ανταμοιβής (με καλούς βαθμούς και έπαινο).

γ. **Προληπτικός, κατασταλτικός:** Ο προληπτικός έλεγχος έχει ως στόχο να προλάβει την εκδήλωση της παραβίασης των κανόνων. Ο κατασταλτικός κοινωνικός έλεγχος επιβάλλει ποινές όταν τα άτομα προχωρούν σε παράνομες πράξεις.

δ. Όλα τα παραπάνω αποτελούν μορφές εξωτερικού ελέγχου. Υπάρχει όμως και μια μορφή εσωτερικού ελέγχου, ο **αυτοέλεγχος.** Με τη διαδικασία της κοινωνικοποίησης μαθαίνουμε τους κανόνες, τις απαγορεύσεις και τους περιορισμούς, αισθανόμαστε τύψεις, ντροπή, μεταμέλεια για κάποιες πράξεις μας. Ο **αυτοέλεγχος** είναι αποτέλεσμα της πετυχημένης κοινωνικοποίησης και στόχος των κανόνων σωφρονισμού σήμερα.

Οι συνολικές **μεταβολές,** που έγιναν με την εξέλιξη των κοινωνιών από παραδοσιακές σε σύγχρονες, επηρέασαν και άλλαξαν και τον κοινωνικό έλεγχο. Ο ξυλοδαρμός π.χ. αποτελούσε συνηθισμένη μορφή κοινωνικού ελέγχου από τους γονείς ή το δάσκαλο. Σήμερα απαγορεύεται και τα εκπαιδευτικά συστήματα γίνονται περισσότερο ανεκτικά στις διαφορετικές συμπεριφορές.

Η δημιουργία των σύγχρονων δημοκρατικών κρατών οδήγησε στη διαμόρφωση της **γραπτής νομοθεσίας** (νόμοι) και του συστήματος δικαιοσύνης και σωφρονισμού (δικαστήρια). Σκοπός της σύγχρονης δημοκρατικής πολιτείας είναι η πρόληψη της εγκληματικότητας. Όταν κρίνεται απαραίτητη η επιβολή ποινών (καταστολή), αυτή πρέπει να γίνεται με σεβασμό στην προσωπικότητα και τα δικαιώματα του παραβάτη. Η βία και ο καταναγκασμός απαγορεύονται. Μόνον η πολιτεία έχει το δικαίωμα καταναγκασμού (κράτηση – φυλάκιση) αλλά πάντα με την εγγύηση των νόμων και της **ανεξάρτητης δικαιοσύνης.** Η αναγνώριση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και η επανένταξη του ατόμου στο κοινωνικό σύνολο οδηγούν σταδιακά στην κατάργηση των ασύλων, της θανατικής ποινής, των αναμορφωτηρίων στις περισσότερες σύγχρονες κοινωνίες. Η οργάνωση προγραμμάτων επανένταξης αποφυλακισμένων, αρωγής και κοινωνικής εργασίας εξυπηρετεί αυτούς ακριβώς τους στόχους.

φωτ.5.11 Ο βαλκανιονίκης γιατρός Γρ. Λαμπράκης εμποδίζεται από την Αστυνομία να πραγματοποιήσει πορεία ειρήνης στον Μαραθώνα το 1963, ένα μήνα πριν τη δολοφονία του. Πολλοί ακόμα πολιτικοί όπως ο Μάρτιν Λούθερ Κίνγκ, ο Ν. Μαντέλα, αμφισβήτησαν τους κυρίαρχους κοινωνικούς κανόνες της εποχής τους και υπέστησαν τον κοινωνικό έλεγχο με φυλακίσεις και διώξεις. Σήμερα, θεωρούνται μεγάλοι μεταρρυθμιστές.

✍ Να συζητήσετε στην τάξη αντίστοιχες περιπτώσεις που υπέστησαν κοινωνικό έλεγχο. Χρησιμοποιείστε παραδείγματα από το μάθημα της Ιστορίας σας.

φωτ. 5. 12 «Το ξύλο βγήκε απ' τον παράδεισο». Αυτή ήταν η παιδαγωγική αρχή των παραδοσιακών εκπαιδευτικών συστημάτων.

✍ Να συζητήσετε στην τάξη τις νέες παιδαγωγικές αρχές και τις ποινές που επιβάλλονται στους μαθητές σήμερα.

Βασικές έννοιες μαθήματος

Κοινωνικός έλεγχος

- **Τυπικός άτυπος**
- **Αρνητικός - θετικός**
- **Προοληπτικός - κατασταλτικός**
- **Εσωτερικός (αυτοέλεγχος)**

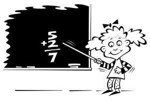

Εργασίες-δραστηριότητες

1. Μπορείτε, αφού διαβάσετε ένα από τα προτεινόμενα διηγήματα (ή κάποιο άλλο δικής σας επιλογής), να καταγράψετε τις διαφορές που παρατηρήσατε στους τρόπους που χρησιμοποιούσαν οι φορείς της κοινωνικοποίησης εκείνης της εποχής σε σχέση με αυτούς που χρησιμοποιούν σήμερα.
2. Με βάση τις γνώσεις που αποκτήσατε για το θεσμό της οικογένειας στο προηγούμενο και σε αυτό το κεφάλαιο, μπορείτε να αναπτύξετε τις διαφορές στην κοινωνικοποίηση των νέων σε μια σύγχρονη-πυρηνική και σε μια παραδοσιακή-εκτεταμένη οικογένεια;
3. Να χωριστείτε σε ομάδες και να συγκεντρώσετε υλικό (φωτογραφίες, μαρτυρίες, άρθρα) για ένα από τα θέματα που αναφέρονται στο κεφάλαιο (θανατική ποινή, σχολικές τιμωρίες, αλλαγές στον κοινωνικοποιητικό ρόλο της οικογένειας, ΜΜΕ).
4. Να πραγματοποιήσετε μικρή έρευνα στο σχολείο για το βαθμό που οι συμμαθητές σας χρησιμοποιούν τα ΜΜΕ (εφημερίδες, περιοδικά, τηλεόραση, κινηματογράφο, διαδίκτυο). Μπορείτε επίσης να πραγματοποιήσετε μικρή έρευνα στα προγράμματα τηλεοπτικών καναλιών για το ποσοστό των ενημερωτικών/επιμορφωτικών εκπομπών που διαθέτουν στο εβδομαδιαίο τους πρόγραμμα.
5. Να επιλέξετε και να παρουσιάσετε ένα σημαντικό πρόσωπο που υπέστη διώξεις για τις ιδέες του.

Κριτήριο αυτοαξιολόγησης του μαθητή

Α. Τελειώνοντας τη μελέτη και συζήτηση του κεφαλαίου, θα πρέπει να μπορείς να απαντήσεις σύντομα στις παρακάτω ερωτήσεις. Όπου συναντάς δυσκολία, συμβουλέψου και πάλι το αντίστοιχο μάθημα.

1. Η κοινωνικοποίηση είναι διαδικασία μάθησης. Τι μαθαίνει το άτομο;
3. Γιατί ο ρόλος του σχολείου στην κοινωνικοποίηση του νέου είναι σήμερα πιο σημαντικός;
4. Γιατί το κράτος σήμερα επεμβαίνει καθοριστικά στην κοινωνικοποίηση;
5. Πότε κοινωνικοποιούμαστε πιο σωστά: όταν οι ποινές λειτουργούν προληπτικά ή κατασταλτικά στη συμπεριφορά μας;
6. Πώς συνδέεται ο αυτοέλεγχος με την κοινωνικοποίηση;

Β. Να βάλεις σε κύκλο το γράμμα που αντιστοιχεί στη σωστή απάντηση:

1. Η κοινωνικοποίηση είναι μια διαδικασία απομνημόνευσης κανόνων	Σ	Λ
2. Η οικογένεια αποτελεί πρωτογενή φορέα κοινωνικοποίησης	Σ	Λ
3. Κύρια λειτουργία των ΜΜΕ είναι η κοινωνικοποίηση	Σ	Λ
4. Ο αυτοέλεγχος είναι δείγμα επιτυχημένης κοινωνικοποίησης	Σ	Λ
5. Το άτομο σήμερα δεν έχει επιλογές στα πρότυπα με τα οποία θα ταυτιστεί	Σ	Λ

6 Κοινωνικά Προβλήματα

- Προσδιορισμός και συνέπειες
- Αίτια και αντιμετώπιση
- Φτώχεια, ανεργία, καταναλωτισμός, αγωγή καταναλωτών
- Τροχαία ατυχήματα, κυκλοφοριακή αγωγή
- Αθλητισμός και βία

Τα κοινωνικά προβλήματα είναι χαρακτηριστικό όλων των κοινωνιών. Οι κοινωνικοί θεσμοί, η κοινωνική οργάνωση και μεταβολή είναι έννοιες απαραίτητες για να κατανοήσεις αυτό το κεφάλαιο.

Πολλά λογοτεχνικά έργα έχουν αντικείμενο τα κοινωνικά προβλήματα και κυρίως τον πόλεμο και τις κοινωνικές ανισότητες. « Η Ζωή εν τάφω» του Στρ. Μυριβήλη , «Η Μάνα» του Μ. Γκόρκι, το έργο του Τζ. Στάϊμπεκ « Ανθρωποι και ποντίκια», «Για ποιον χτυπά η καμπάνα» του Ερν. Χεμινγουέη, «Μέσα στις φλόγες» της Δ.Σωτηρίου περιγράφουν τα αδιέξοδα των ατόμων που βιώνουν κοινωνικά προβλήματα, όπως ο πόλεμος, οι ανισότητες και η φτώχεια.

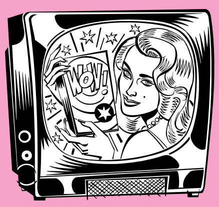

Οι περισσότερες κοινωνικές ταινίες έχουν ως αντικείμενο τα κοινωνικά προβλήματα. Μπορείς να δεις ταινίες, όπως «Ο ακήρυχτος πόλεμος» του Μ.Μουρ, «Γεννημένος την 4η Ιουλίου» του Ολ. Στόουν, «Ο άνθρωπος της βροχής» του Μπ. Λέβινσον. Θα προβληματιστείς για προβλήματα, όπως ο πόλεμος, η φτώχεια, τα άτομα με αναπηρίες κ.λ.π.

Οι περισσότεροι ιστοχώροι που προτείνονται στο βιβλίο αναφέρονται σε κοινωνικά προβλήματα. Περιβαλλοντικές και ανθρωπιστικές Οργανώσεις δραστηριοποιούνται για τα κοινωνικά προβλήματα, όπως η Unicef (www.unicef.gr) για την πείνα, η Διεθνής Αμνηστία (www.amnesty.gr)για τον πόλεμο και τις διακρίσεις, η WWF (www.wwf.gr) και η Greenpeace (www.greenpeace.gr) για το περιβάλλον, το Ινστιτούτο Καταναλωτή για την κατανάλωση (www.inka.gr). Εξάλλου, μπορείς να επισκεφτείς τις ιστοσελίδες www.anthropos.gr και www.nodoping.org για να ενημερωθείς αντίστοιχα για προβλήματα σχετικά με τα άτομα με αναπηρίες και τα προβλήματα του πρωταθλητισμού και της χρήσης απαγορευμένων ουσιών από τους αθλητές.

Στο κεφάλαιο αυτό θα γνωρίσεις μερικά από τα κοινωνικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι κοινωνίες όλου του πλανήτη: τη φτώχεια και την ανεργία, τα τροχαία ατυχήματα και την αθλητική βία. Θα προβληματιστείς και θα συζητήσεις τα αίτια αλλά και τους τρόπους συλλογικής αντιμετώπισής τους.

6.1 Κοινωνικά προβλήματα: Προσδιορισμός και συνέπειες

Μέχρι τώρα αναφερθήκαμε στους βασικούς τρόπους που διαθέτει κάθε κοινωνία για να εξυπηρετήσει τις ανάγκες και τους σκοπούς της. Αν κοιτάξουμε όμως γύρω μας θα διαπιστώσουμε ότι δεν έχουν όλοι οι άνθρωποι τα ίδια αγαθά και σε ορισμένους λείπουν και τα πιο βασικά όπως, η τροφή, η στέγη, τα φάρμακα, η εργασία και η προσωπική ασφάλεια. Συχνά, οι μαθητές διακόπτουν την υποχρεωτική εκπαίδευση για να εργασθούν. Στις πόλεις εμφανίζονται προβλήματα, όπως η βία, η χρήση ναρκωτικών, τα τροχαία ατυχήματα που οδηγούν σε εκατοντάδες θύματα. Τα προβλήματα αυτά αποτελούν **κοινωνικά προβλήματα** γιατί:

α) επηρεάζουν αρνητικά ένα σημαντικό τμήμα του κοινωνικού συνόλου, π.χ. οι αυξημένοι δείκτες ανεργίας σημαίνουν ότι μεγάλο ποσοστό του κοινωνικού συνόλου αντιμετωπίζει προβλήματα διαβίωσης ή και επιβίωσης. Συχνά, ένα κοινωνικό πρόβλημα μπορεί να μη γίνεται αντιληπτό από τα άτομα που το υφίστανται, αλλά από τους επιστήμονες ή από τα ΜΜΕ π.χ. το κοινωνικό πρόβλημα της παιδικής παχυσαρκίας εντοπίστηκε από τους επιστήμονες οι οποίοι και οργάνωσαν ενημερωτικά προγράμματα του πληθυσμού.

β) παραβιάζουν τις αξίες και τα ιδεώδη του κοινωνικού συνόλου, όπως π.χ. η παιδική εργασία, ο αναλφαβητισμός, η κακοποίηση των γυναικών· παραβιάζουν τις αξίες της ισότητας, της μόρφωσης και της απαγόρευσης της βίας που χαρακτηρίζουν τις σύγχρονες κοινωνίες.

γ) οφείλονται σε κοινωνικούς και όχι ατομικούς παράγοντες, όπως π.χ. η ανεργία που οφείλεται στην εισαγωγή της τεχνολογίας ή τις αλλαγές στον οικονομικό χαρακτήρα της κοινωνίας. Με αυτόν τον τρόπο διακρίνεται το κοινωνικό πρόβλημα της ανεργίας από το ατομικό που αφορά π.χ. την κακή επιλογή επαγγέλματος.

δ) μπορούν να αντιμετωπιστούν με τη συλλογική δράση ατόμων και ομάδων και με κοινωνικά μέτρα της Πολιτείας.

Οι συνέπειες των κοινωνικών προβλημάτων αφορούν:

- **το άτομο,** εφόσον έχουν προσωπικό κόστος που έχει σχέση με την ποιότητα ζωής και την υγεία του.
- **την κοινωνία,** εφόσον τα κοινωνικά προβλήματα επηρεάζουν αρνητικά την οικονομική και πολιτική οργάνωση αλλά και ευρύτερα όλη την κοινωνική ζωή.

φωτ.6.1 Γιατροί χωρίς σύνορα, Γιατροί του κόσμου.
Μπορείτε να ενημερωθείτε για τη δράση των Οργανώσεων από το διαδίκτυο (www.msf.gr, www.mdgreece.gr).
✍ Να συζητήσετε στην τάξη για άλλες Οργανώσεις που δραστηριοποιούνται την επίλυση κοινωνικών προβλημάτων.

φωτ.6.2 Στ.Χώκινγκ.
Υπάρχουν άνθρωποι που επιλέγουν, αντί να είναι μέρος του προβλήματος, να δραστηριοποιούνται για τη λύση του. Ο φυσικός Στ.Χώκινγκ αποτελεί ένα τέτοιο παράδειγμα. Μπορείτε να επισκεφτείτε την ιστοσελίδα www.disability.gr για να ενημερωθείτε για τις δραστηριότητες των ατόμων με αναπηρίες.
✍ Να συζητήσετε στην τάξη για άλλα κοινωνικά προβλήματα και για τους τρόπους με τους οποίους τα άτομα που τα αντιμετωπίζουν μπορούν να δραστηριοποιηθούν.

6.2 Αίτια και αντιμετώπιση

Τα κοινωνικά προβλήματα δεν αποτελούν φυσικές και αναπόφευκτες καταστάσεις. Όπως κάθε πρόβλημα έχουν συγκεκριμένες αιτίες, τις οποίες πρέπει να αναζητούμε, ώστε με κατάλληλα μέτρα να τα επιλύουμε. Οι βασικές αιτίες των κοινωνικών προβλημάτων είναι:

α) Η κοινωνική ανισότητα (βλ. Κεφ.3.4.1). Οι άνθρωποι στο πλαίσιο μιας κοινωνίας, αλλά και οι όλες οι κοινωνίες παγκόσμια δεν απολαμβάνουν τα ίδια αγαθά και υπηρεσίες. Οι κοινωνικές ανισότητες που υπάρχουν συνδέονται με τα πιο σημαντικά από τα κοινωνικά προβλήματα, όπως η φτώχεια, η ανεργία, η βία, η μετανάστευση και ο ρατσισμός.

β) Η κοινωνική μεταβολή (βλ. Κεφ. 3.5) αποτελεί χαρακτηριστικό όλων των κοινωνιών. Στις σύγχρονες κοινωνίες, οι ταχύτατες κοινωνικές μεταβολές αποτελούν αιτία πολλών κοινωνικών προβλημάτων. Η τεχνολογικές επαναστάσεις π.χ. οδηγούν πολλούς επαγγελματικούς κλάδους σε προβλήματα ανεργίας και εξαφανίζουν παραδοσιακά επαγγέλματα.

γ) **Οι κοινωνικές αντιλήψεις και νοοτροπίες.** Ορισμένα κοινωνικά προβλήματα έχουν τις ρίζες τους στις νοοτροπίες που υπήρχαν παλαιότερα και συνεχίζουν να υπάρχουν στη νέα κοινωνική πραγματικότητα. Η κακοποίηση των γυναικών και των παιδιών, η εγκατάλειψη του σχολείου ιδιαίτερα από τα κορίτσια, ο ρατσισμός, όλα αυτά τα φαινόμενα συνδέονται με παραδοσιακές αντιλήψεις και προκαταλήψεις που υπάρχουν ακόμα σε πολλές κοινωνίες.

Η αντιμετώπιση των κοινωνικών προβλημάτων προϋποθέτει:

- **την προσπάθεια αλλαγών στη νοοτροπία των ατόμων** (ατομοκεντρική προσέγγιση). Στο πλαίσιο αυτό προβλέπεται η εκπαίδευση, κατάρτιση και ενημέρωση των ατόμων σε θέματα π.χ. οδικής ασφάλειας, επαγγελματικού προσανατολισμού, θεμάτων υγείας, ώστε τα άτομα να μπορούν να αντιμετωπίζουν τα προβλήματα, ξεπερνώντας αρνητικές νοοτροπίες.
- **Την προσπάθεια αλλαγών στην κοινωνική οργάνωση** (κοινωνιοκεντρική προσέγγιση).

Σήμερα, η αντιμετώπιση των κοινωνικών προβλημάτων απαιτεί το συνδυασμό και των δύο παραπάνω προσεγγίσεων. Εξάλλου, η μελέτη και ο σχεδιασμός λύσεων στα κοινωνικά προβλήματα πραγματοποιείται με τη συνεργασία επιστημόνων διάφορων κλάδων. Ψυχολόγοι, κοινωνιολόγοι, αρχιτέκτονες και πολεοδόμοι μελετούν π.χ. τα προβλήματα βίας και κοινωνικού αποκλεισμού

φωτ.6.3 Εκατομμύρια παιδιά στον κόσμο είναι εκτεθημένα σε ιδιαίτερους κινδύνους λόγω των πολέμων και των φυσικών καταστροφών.
✍ Να επικοινωνήσετε με Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις που δραστηριοποιούνται σε αυτόν τον τομέα (UNICEF, Γιατροί του Κόσμου, Γιατροί Χωρίς Σύνορα) και να ζητήσετε να σας αποστείλουν σχετικό υλικό.

φωτ.6.4 Η ξενοφοβία αποτελεί την κύρια αιτία εκδηλώσεων ρατσισμού κατά των αλλοδαπών.
✍ Να συζητήσετε στην τάξη με ποιους τρόπους η ισότητα και η αξιοπρέπεια θα γίνονται σεβαστές για όλα τα άτομα.

« Αν σκέφτεσαι ένα χρόνο μπροστά-φύτεψε σπόρους
Αν σκέφτεσαι δέκα χρόνια μπροστά-φύτεψε ένα δέντρο
Αν σκέφτεσαι εκατό χρόνια μπροστά-μόρφωσε το λαό.»
Kuaan-tzu (Κίνα 4ος-3ος αιώνας π.Χ)

στις σύγχρονες μεγαλουπόλεις και προτείνουν νέες μορφές σχεδιασμού των πόλεων.
Αποτέλεσμα αυτής της συνεργασίας είναι η χάραξη της **κοινωνικής πολιτικής** που ασκείται στο πλαίσιο του κοινωνικού κράτους (βλ. Κεφ. 9.3) με την κατοχύρωση μέτρων, όπως η κοινωνική ασφάλιση, τα επιδόματα ανεργίας, η επαγγελματική κατάρτιση ανέργων, η παροχή κατοικίας, η επιδότηση θέσεων εργασίας κ.ά.
Στην κατεύθυνση επίλυσης των κοινωνικών προβλημάτων εντάσσεται και η δράση των **Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων ΜΚΟ** (βλ. Κεφ.2.3) και των διάφορων κοινωνικών κινημάτων, όπως το οικολογικό, το γυναικείο, το αντιρατσιστικό κίνημα.
Τα περισσότερα από τα κοινωνικά προβλήματα σήμερα έχουν ένα διεθνή χαρακτήρα π.χ. η φτώχεια, η ανεργία, ο ρατσισμός, η μόλυνση του περιβάλλοντος. Για το λόγο αυτό τα κοινωνικά προβλήματα απασχολούν διεθνείς Οργανισμούς (ΟΗΕ, Unicef) και διεθνείς ΜΚΟ και κινήματα (βλ. Κεφ. 14.3).

φωτ. 6.5 « Οι γούνες έχουν ζήτηση, οι φώκιες έχουν πένθος» Αυτόν τον κόσμο δεν τον κληρονομήσαμε από τους γονείς μας, τον δανειστήκαμε από τα παιδιά μας. Μόνο το 1/5 του πληθυσμού της γης κατατάσσεται στην κατηγορία των «καταναλωτών», αλλά αυτή η κατανάλωση αποτελεί παράγοντα καταστροφής των φυσικών οικοσυστημάτων, εξαφάνισης ειδών και ρύπανσης υδάτινων πόρων και ωκεανών.
✍ Να συζητήσετε στην τάξη τρόπους συμπεριφοράς του καταναλωτή που βοηθούν στη διατήρηση του οικοσυστήματος.

Βασικές έννοιες μαθήματος

Αίτια κοινωνικών προβλημάτων →
- **Κοινωνικές ανισότητες**
- **Κοινωνική μεταβολή**
- **Νοοτροπίες**

Επίλυση κοινωνικών προβλημάτων →
- **Κοινωνική πολιτική**
- **ΜΚΟ**
- **Διεθνείς Οργανισμοί**

6.3 Φτώχεια, ανεργία, καταναλωτισμός, αγωγή καταναλωτή

Η φτώχεια αποτελεί το βασικό κοινωνικό πρόβλημα όλων των κοινωνιών σήμερα. Η καταπολέμησή της αποτελεί προτεραιότητα τόσο των κυβερνήσεων των χωρών, όσο και των Διεθνών Οργανισμών (ΟΗΕ, Unicef).
Οι κοινωνικοί επιστήμονες αναφέρονται σε δύο είδη φτώχειας την απόλυτη και τη σχετική.
- Η **απόλυτη φτώχεια** είναι η κατάσταση στην οποία τα άτομα δεν κατέχουν ούτε τα στοιχειώδη αγαθά για την επιβίωσή τους, όπως είναι η τροφή, το νερό , η στέγη. Η απόλυτη φτώχεια αφορά μεγάλους πληθυσμούς των αναπτυσσόμενων χωρών στην Αφρική και την Ασία, αλλά παρουσιάζεται και στις αναπτυγμένες κοι-

φωτ.6.6 «Το κόστος του εβδομαδιαίου σας καφέ, μπορεί να εφοδιάσει το χωριό της Ζωής με

νωνίες, εφόσον οι άστεγοι αποτελούν συνηθισμένο φαινόμενο όλων των Δυτικών μεγαλουπόλεων.

- Η **σχετική φτώχεια** είναι η κατάσταση στην οποία τα άτομα διαθέτουν ένα βασικό εισόδημα που εξασφαλίζει την επιβίωσή τους, δεν καλύπτει όμως το καταναλωτικό πρότυπο της κάθε κοινωνίας. Η κάθε κοινωνία καθορίζει επομένως τα όρια της σχετικής φτώχειας, π.χ. στην Ελλάδα του ’60 η κατοχή τηλεόρασης ή τηλεφώνου δεν αποτελούσαν βασικές ανάγκες, ενώ σήμερα περιλαμβάνονται στις βασικές ανάγκες ενός νοικοκυριού και αποτελούν δείκτη σχετικής φτώχειας για την Ευρωπαϊκή Ένωση.

καθαρό νερό», αναφέρει η λεζάντα της καμπάνιας ενάντια στη φτώχεια. Η φτώχεια πλήττει πληθυσμούς των αναπτυσσόμενων χωρών αλλά και των αναπτυγμένων κοινωνιών που η πλειονότητά τους είναι κάτω των δεκατεσσάρων ετών. Μεγάλος αριθμός επίσης είναι άνω των 65 ετών και πολλοί είναι ανάπηροι.
Στη διεύθυνση www.yomag.net, θα βρείτε ένα δικτυακό περιοδικό για τους καταναλωτές της Ευρωπαϊκής Ένωσης γραμμένο από μαθητές. ✍ Μπορείτε να το επισκεφθείτε και να εντάξετε και το σχολείο σας στις δραστηριότητές του.

Πληθυσμός που βρίσκεται στα όρια της φτώχειας στην Ευρώπη των <<15>> (2001)

ΧΩΡΑ	Χωρίς κοινωνικές παροχές	Με κοινωνικές παροχές	Κατώφλι φτώχειας σε € το χρόνο: Ένα άτομο	Κατώφλι φτώχειας σε € το χρόνο: Δύο ενήλικες με δύο παιδιά
Αυστρία	22%	12%	9.173	19.263
Βέλγιο	23%	13%	9.295	19.520
Γαλλία	24%	15%	8.932	18.756
Γερμανία	21%	11%	9.455	19.855
Δανία	29%	10%	11.988	25.175
ΕΛΛΑΔΑ	23%	20%	4.264	8.955
Ην.Βασίλειο	29%	17%	10.632	22.237
Ιρλανδία	30%	21%	8.553	17.961
Ισπανία	23%	19%	4.416	11.374
Ιταλία	22%	19%	6.240	13.103
Λουξεμβούργο	23%	12%	13.863	29.113
Ολλανδία	21%	11%	8.292	17.414
Πορτογαλία	24%	20%	3.589	7.538
Σουηδία	17%	9%	10.367	21.770
Φινλανδία	19%	11%	8.916	18.724
Ευρώπη των 15	21%	15%	8.319	17.469

πίνακας 6.1 Ένα στα τέσσερα άτομα βρίσκεται στα όρια σχετικής φτώχειας στην Ευρώπη των 15. Τα στοιχεία δίνονται χωρίς τον υπολογισμό των κοινωνικών παροχών του κράτους(Α’ στήλη) και μετά τον σχετικό υπολογισμό(Β’ στήλη).

Τα αίτια της φτώχειας εντοπίζονται στην άνιση κατανομή του εισοδήματος, στις αλλαγές της τεχνολογίας, στις προκαταλήψεις και το ρατσισμό, αλλά και στην ***παραοικονομία****, που στερεί από το κράτος εισοδήματα για προγράμματα κοινωνικής ανάπτυξης. Η ανεργία, επίσης, αποτελεί σημαντική αιτία της φτώχειας, ιδιαίτερα όταν είναι παρατεταμένη και αφορά άτομα μεγαλύτερης ηλικίας, που έχουν οικογενειακές υποχρεώσεις.
Οι συνέπειες της φτώχειας είναι ιδιαίτερα έντονες τόσο στα **άτομα,** τα οποία βρίσκονται αποκλεισμένα από πολλά αγαθά και δραστηριότητες, όσο και στην **κοινωνία,** αφού η φτώχεια αποτελεί αιτία πολλών κοινωνικών προβλημάτων, όπως η μετανάστευση, η ξενοφοβία, ο ρατσισμός, η εγκληματικότητα και η βία.

* παραοικονομία: η μη επίσημη καταγραφή από το κράτος οικονομικών δραστηριοτήτων, με αποτέλεσμα τη φοροδιαφυγή.

πίνακας 6.2 Παγκόσμιος υποσιτισμός.

Η αντιμετώπιση της φτώχειας απαιτεί μέτρα για την ενίσχυση της **ισότητας ευκαιριών** για όλους τους πολίτες. Τέτοια μέτρα είναι κυρίως η εκπαίδευση και η κατάρτιση, μέτρα καταπολέμησης της ανεργίας και τέλος δικαιότερη κατανομή του εισοδήματος και του εθνικού και παγκόσμιου πλούτου.

Σημαντικός παράγοντας που οδηγεί στη φτώχεια σήμερα είναι ο **καταναλωτισμός** των δυτικών κοινωνιών. Ο άκριτος καταναλωτισμός, δηλαδή η υπερβολική κατανάλωση αγαθών, είναι χαρακτηριστικό των σύγχρονων δυτικών κοινωνιών και οφείλεται στη διαφήμιση και στην όλο και μεγαλύτερη παραγωγή καταναλωτικών αγαθών. Με βάση την Unicef το 25% του πληθυσμού υπερκαταναλώνει και ένα μέρος του αντιμετωπίζει προβλήματα παχυσαρκίας τη στιγμή που το 75% βρίσκεται σε συνθήκες φτώχειας και ένα μέρος του υποσιτίζεται. Τα εβδομαδιαία απορρίμματα ενός δυτικού νοικοκυριού θα αρκούσαν για την επιβίωση των παιδιών ενός χωριού στην Αφρική που πλήττεται από τον υποσιτισμό.

Εξάλλου, ο καταναλωτισμός οδηγεί σε υπερεκμετάλλευση του φυσικού περιβάλλοντος για παραγωγή περισσότερων καταναλωτικών αγαθών. Αυτή η υπερεκμετάλλευση έχει συχνά ως αποτέλεσμα την εξάντληση των φυσικών πόρων, η οποία οδηγεί σε φτώχεια και υποσιτισμό ακόμα περισσότερες αναπτυσσόμενες κοινωνίες.

Η αγωγή του καταναλωτή έχει στόχο να ενημερώσει τον πολίτη και να τον ευαισθητοποιήσει ώστε να καταναλώνει με βάση τις πραγματικές του ανάγκες και όχι τις τεχνητές ανάγκες που κατασκευάζει κυρίως η διαφήμιση.
Ο υπεύθυνος και ενημερωμένος καταναλωτής ενδιαφέρεται για τη ***βιώσιμη-αειφόρο ανάπτυξη**** όλου του πλανήτη και ασκεί πιέσεις για σωστή χρήση των παραγωγικών πόρων ώστε να εξασφαλίζεται σήμερα και στο μέλλον η επιβίωση όλων των ανθρώπων σε παγκόσμιο επίπεδο.

Βασικές έννοιες μαθήματος

Φτώχεια
- **απόλυτη**
- **σχετική**

Αντιμετώπιση φτώχειας
- **Ισότητα ευκαιριών**
- **Μείωση καταναλωτισμού**

6.4 Τροχαία ατυχήματα, κυκλοφοριακή αγωγή

Η εξέλιξη της τεχνολογίας τον τελευταίο αιώνα οδήγησε στη μαζική παραγωγή αυτοκινήτων, τα οποία αποτελούν σήμερα βασικό μέσο μετακίνησης και μεταφοράς. Η ανάπτυξη των πόλεων, οι αποστάσεις του τόπου εργασίας και κατοικίας, η ανάπτυξη του τουρισμού, ο καταναλωτισμός οδηγούν στην αύξηση της κυκλοφορίας αυτοκινήτων (στις περισσότερες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης αναλογεί περίπου 1,5 αυτοκίνητο για κάθε νοικοκυριό).
Τα δεδομένα αυτά συνδέονται με το τεράστιο πρόβλημα των τροχαίων ατυχημάτων. Τα τροχαία ατυχήματα είναι σήμερα η αιτία θανάτου 120 ευρωπαίων πολιτών καθημερινά. Η κατάσταση αυτή για την Ευρώπη ισοδυναμεί με μία πτώση επιβατικού αεροπλάνου την ημέρα!
Στην Ελλάδα τα τροχαία αποτελούν αιτία θανάτου 6 ατόμων ημερησίως, ενώ η χώρα μας κατέχει το θλιβερό προνόμιο να έρχεται πρώτη σε θανάτους από τροχαία και σε συνολικό αριθμό τροχαίων ατυχημάτων. Αντίθετα, στην Ευρωπαϊκή Ένωση παρουσιάζεται μείωση τόσο των θανατηφόρων τροχαίων λόγω της χρήσης της ζώ-

φωτ.6.7 Μαθητές πεζοί. Με απόφασή του ο Άρειος Πάγος, Ανώτατο δικαστήριο της χώρας, έκρινε ότι υπάρχει ευθύνη του οδηγού που τραυματίζει πεζό, όταν ο πεζός είναι ανήλικος, ηλικιωμένος ή άτομο με αναπηρίες. Η ευθύνη αυτή υπάρχει ανεξάρτητα από το εάν ο οδηγός τηρούσε όλες τις διατάξεις του Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας (σήμανση, ταχύτητα). Με την απόφαση αυτή, η οποία δεσμεύει τα δικαστήρια της χώρας, καθιερώνεται πρόσθετη υποχρέωση των οδηγών να παίρνουν όλες τις προφυλάξεις για πεζούς ακόμα και εάν αυτοί κινούνται ακατάλληλα στο δρόμο. Αυτό βέβαια δε μειώνει την ευθύνη των πεζών να κινούνται προσεκτικά στο δρόμο, αλλά αφορά ειδικές κατηγορίες πεζών.
✍ Να συζητήσετε την απόφαση στην τάξη.

*Βιώσιμη ανάπτυξη: το μοντέλο ανάπτυξης που δεν εξαντλεί τους φυσικούς πόρους του πλανήτη. Στις Διεθνείς Συνδιασκέψεις Κρατών για το περιβάλλον αναφέρεται και ως αειφόρος ανάπτυξη.

νης ασφαλείας και της νέας τεχνολογίας στα αυτοκίνητα (π.χ. αερόσακοι) όσο και του αριθμού των τροχαίων μέσω αυστηρών ελέγχων και ποινών (έλεγχοι οχημάτων, ταχύτητας, χρήσης αλκοόλ κ.ά.).

Οι περίπου 2000 θάνατοι από τροχαία που συμβαίνουν κάθε χρόνο στη χώρα μας ισοδυναμούν με την εξαφάνιση μιας κωμόπολης κάθε χρόνο. Οι αιτίες των τροχαίων ατυχημάτων αφορούν:

α) το κράτος, το οποίο είναι υπεύθυνο για την κατάσταση του οδοστρώματος και των σημάνσεων στις διασταυρώσεις, το συχνό έλεγχο της κατάστασης των οχημάτων, την πιστοποίηση της εκπαίδευσης των οδηγών, την επιβολή αυστηρών ποινών σε περίπτωση παραβάσεων και **β) τον οδηγό και τον πεζό,** οι οποίοι παραβιάζουν τις διατάξεις του **Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας (ΚΟΚ),** συμπεριφέρονται ριψοκίνδυνα και ανεύθυνα ως πεζοί και οδηγοί και χρησιμοποιούν τα οχήματα ως μέσα επίδειξης ικανοτήτων και όχι ως μέσα ασφαλούς μεταφοράς δικής τους και των επιβατών που τους εμπιστεύονται.

Οι συνέπειες των τροχαίων ατυχημάτων είναι **ατομικές,** όπως τραυματισμοί, σωματικές αναπηρίες, ψυχικά τραύματα, θάνατος και **κοινωνικές,** όπως αναπηρίες ή μείωση του πληθυσμού και ιδιαίτερα των νέων που αποτελούν παραγωγικό πληθυσμό, τεράστιο κόστος σε ώρες εργασίας, αλλά και κόστος περίθαλψης, νοσηλείας, επανένταξης των αναπήρων κ.λ.π.

Σημαντικό μέσο πρόληψης των τροχαίων ατυχημάτων είναι η εφαρμογή της κυκλοφοριακής αγωγής των νέων κυρίως ατόμων. **Η κυκλοφοριακή αγωγή** εφαρμόζεται από το Υπουργείο Συγκοινωνιών σε συνεργασία και με τα σχολεία και τους Δήμους και έχει ως στόχο την ενημέρωση:

- για τους κανόνες οδικής κυκλοφορίας που αφορούν τόσο τους πεζούς όσο και τους οδηγούς, ώστε να κυκλοφορούν με ασφάλεια στο οδικό δίκτυο της χώρας (π.χ. χρήση κράνους από οδηγούς δικύκλων, χρήση ζώνης στο αυτοκίνητο, προσεκτικός έλεγχος διασταυρώσεων, τήρηση ορίων ταχύτητας κ.ά.)
- για θέματα όπως οι ποινές των κυκλοφοριακών παραβάσεων, η κυκλοφορία ατόμων με αναπηρίες κ.ά.

Μαύρη λίστα

22.000	ΑΤΥΧΗΜΑΤΑ ΑΝΑ ΕΤΟΣ
2.100	ΝΕΚΡΟΙ
32.000	ΤΡΑΥΜΑΤΙΕΣ
3.500	ΑΝΑΠΗΡΟΙ

*Αφορούν τη 10ετία 1991-2001

πίνακας. 6.3 Η ευθύνη των οδηγών είναι καθοριστική για τα τροχαία ατυχήματα. Παραβιάσεις που αφορούν τα όρια ταχύτητας, την τήρηση των αυστηρών κανονισμών για τους οδηγούς επαγγελματικών οχημάτων, οδηγούν τα τελευταία χρόνια σε τραγικά ατυχήματα.

✍ Να συζητήσετε στην τάξη τις ευθύνες των πολιτών ως οδηγών, πεζών και επιβατών.

Συγκριτικός πίνακας παθόντων 2003-2002

ΠΑΘΟΝΤΕΣ		2003	%	2002	%
ΟΔΗΓΟΙ	με ζώνη	2.101	9,8	2.034	8,5
	με κράνος	2.577	11,6	2.084	8,8
	χωρίς ζώνη ή κράνος	8.540	38,6	10.027	42,0
ΕΠΙΒΑΤΕΣ	με ζώνη	1.039	4,7	911	3,8
	με κράνος	211	1,0	182	0,8
	χωρίς ζώνη ή κράνος	4.513	20,4	5.495	23,0
	Πεζοί	3.000	20,4	3.110	13,1

πίνακας 6.4. Υπουργείο Δημόσιας Τάξης (www.ydt.gr).

✍ Να οργανώσετε στην τάξη συζήτηση για τον Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας. Μπορείτε να χρησιμοποιήσετε υλικό που θα αντλήσετε από τον δικτυακό τόπο του Υπουργείου Μεταφορών (www.gov.gr).

Βασικές έννοιες μαθήματος

Αιτίες τροχαίων →	**Ευθύνες κράτους**
	Ευθύνες οδηγών και πεζών

6.5 Αθλητισμός και βία

Από την πρωτόγονη ήδη κοινωνία οι άνθρωποι εκπαιδεύονται και ψυχαγωγούνται με το ομαδικό παιχνίδι. Με το πέρασμα των αιώνων το παιχνίδι, ως μέσο κοινωνικοποίησης και ψυχαγωγίας, εξελίσσεται σε οργανωμένο κοινωνικό θεσμό, τον **αθλητισμό.** Στην ελληνική αρχαιότητα η εκγύμναση του σώματος και η συμμετοχή-συναγωνισμός των αθλητών αποτελούσαν το αθλητικό ιδεώδες. Οι Ολυμπιακοί αγώνες έδωσαν στον αθλητισμό ένα χαρακτήρα που ξεπερνούσε τα σύνορα των κρατών και τον συνέδεσαν με την ειρήνη και τη συμφιλίωση των λαών (ολυμπιακή εκεχειρία). Από την ελληνική αρχαιότητα μέχρι σήμερα ο αθλητισμός παίρνει διαφορετικές μορφές, εκφράζοντας τις αξίες και τα πρότυπα που επικρατούν σε κάθε εποχή και κοινωνία.

Ο οργανωμένος αθλητισμός έχει ως στόχους:

- τη σωματική και πνευματική υγεία του πληθυσμού (νους υγιής εν σώματι υγιεί),
- την κοινωνικοποίηση των νέων μέσα από την άμιλλα και τη συνεργασία της ομάδας,
- την ψυχαγωγία των ατόμων,
- τη γνωριμία και τη συμφιλίωση των λαών , μέσα από την οργάνωση διεθνών αγώνων.

Στις σύγχρονες κοινωνίες, ο **αθλητισμός** γίνεται **μαζικός,** ώστε να διασφαλίζεται η καλή φυσική κατάσταση και υγεία όλου του πληθυσμού. Παράλληλα όμως σήμερα ο αθλητισμός συνδέεται με την αγορά και με τα συμφέροντα μεγάλων εταιριών, γι' αυτό μιλάμε για το φαινόμενο της **εμπορευματοποίησης του αθλητισμού** (αθλητικές εταιρίες, ΜΜΕ, εταιρίες αθλητικών ειδών). Συνέπεια της σύνδεσης του αθλητισμού με την αγορά είναι η εμφάνιση αρνητικών φαινομένων, όπως ο πρωταθλητισμός με κάθε μέσον και η βία που συχνά παρουσιάζεται, ιδιαίτερα στα ομαδικά αθλήματα.

α) Πρωταθλητισμός. Το «γρήγορα, ψηλά, δυνατά» της αρχαίας Ελλάδας, γίνεται σήμερα «γρηγορότερα , ψηλότερα, δυνατότερα». Ο πρωταθλητισμός σήμερα προβάλλει και καλλιεργεί ως υπέρτατη αξία τον ανταγωνισμό και τη νίκη με κάθε μέσο.

Αρνητικά αποτελέσματα αυτού του φαινομένου είναι οι μικρές ηλικίες έναρξης της προπόνησης, με τραγικές συνέπειες στην υγεία των αθλητών, η επέμβαση της τεχνολογίας και της επιστήμης στη δημιουργία μεγαλύτερων επιδόσεων, με τη χρήση απαγορευμένων ουσιών (ντόπιγκ), η καλλιέργεια αισθημάτων φανατισμού στους φιλάθλους από τα τεράστια οικονομικά συμφέροντα των ΜΜΕ.

φωτ.6.8 Παρολυμπιακοί αγώνες
Οι Παρολυμπιακοί Αγώνες μας μεταφέρουν σε μια χαρά γιορτής που ξεπερνά κάθε αναπηρία. Οι αγώνες αυτοί εκφράζουν τις τέσσερις αξίες που πρέπει να χαρακτηρίζουν τους αγώνες: την επίδοση, τη δύναμη, την έμπνευση και τη γιορτή.
✍ Να συζητήσετε στην τάξη τις αξίες αυτές που είναι αξίες όλων των αθλητικών αγώνων.

φωτ.6.9.Ποδοσφαιρικός αγώνας
Η Πολιτεία προβλέπει αυστηρές ποινές για όσους φιλάθλους δημιουργούν επεισόδια στη διάρκεια των αγώνων και απαγορεύει την ανάκληση των ποινών φυλάκισης. Οι αυστηρές ποινές είναι απαραίτητες, πόσο όμως μπορούν να εφαρμοστούν ιδιαίτερα σε νέους; www.sport.gov.gr.
✍Να σχολιάσετε τις δύο απόψεις στην τάξη. Ποια άλλα μέτρα πρόληψης των επεισοδίων και των βανδαλισμών στα γήπεδα θα προτείνατε;

β) Φαινόμενα βίας στις τάξεις των φιλάθλων. Το φαινόμενο της βίας, που εκδηλώνεται από τους φιλάθλους, μέσα και έξω από τα γήπεδα, παρουσιάζεται σε πολλές κοινωνίες, όπως και στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια. Αφορά κυρίως συγκεκριμένες μορφές ομαδικού αθλητισμού, όπως το ποδόσφαιρο και το μπάσκετ.

Οι **αιτίες** του φαινομένου βρίσκονται στην εμπορευματοποίηση αυτών των μορφών αθλητισμού και στα μεγάλα οικονομικά συμφέροντα με τα οποία συνδέονται (αθλητικές εταιρίες), στην υπερπροβολή των αθλημάτων από τα ΜΜΕ, εφόσον διαθέτουν ένα τεράστιο φίλαθλο κοινό, αλλά και στην καλλιέργεια από μερίδα του τύπου του φανατισμού των φιλάθλων οι οποίοι μετατρέπονται σε οπαδούς.

Η γενικότερη κρίση των αξιών και τα κοινωνικά προβλήματα (αποξένωση, ανεργία) οδηγούν συχνά τους παθητικούς θεατές-οπαδούς σε εκδηλώσεις βίας, τόσο μέσα όσο και έξω από τα γήπεδα. Αποτέλεσμα αυτού του φαινομένου είναι τεράστιες καταστροφές σε εγκαταστάσεις, συγκρούσεις με αντίπαλους φιλάθλους, απομάκρυνση πολλών φιλάθλων από τα γήπεδα, κίνδυνοι για την ασφάλεια των πολιτών.

Η **αντιμετώπιση** του αρνητικού αυτού φαινομένου απαιτεί όχι μόνον αυστηρότερα κατασταλτικά μέτρα από την Πολιτεία, αλλά και τη συνεργασία των φιλάθλων και των αθλητικών φορέων (π.χ. ομάδες προστασίας γηπέδων από φιλάθλους, αριθμημένα εισιτήρια, αποκλεισμός από τους αγώνες των οπαδών που βιαιοπραγούν). Εξάλλου, απαιτείται κατάλληλη κοινωνική πολιτική που θα δίνει λύσεις στα προβλήματα των νέων (ανεργία, κοινωνικός αποκλεισμός, αποξένωση στις μεγαλουπόλεις), εφόσον αυτά αποτελούν συχνά τις αιτίες της νεανικής βίας.

φωτ.6.10. Το «ευ αγωνίζεσθαι» στους Ολυμπιακούς αγώνες της Αθήνας το 2004. Μετά την ένταση της πάλης, η φιλία των δύο πρωταθλητών συμβολίζει τη συνεύρεση των λαών. Γιατί οι αθλητικοί αγώνες πρέπει να είναι πάνω από όλα γιορτή, τόσο για τους αθλητές όσο και για τους θεατές.

✍ Ποιοι παράγοντες μειώνουν σήμερα αυτόν το χαρακτήρα γιορτής που πρέπει να έχουν όλοι οι αθλητικοί αγώνες;

Βασικές έννοιες μαθήματος

Προβλήματα αθλητισμού

- **εμπορευματοποίηση**
- **πρωταθλητισμός**
- **βία**

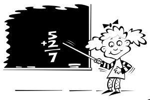

Εργασίες-δραστηριότητες

1. Από τις ειδήσεις στην τηλεόραση και τον τύπο να καταγράψετε ένα κοινωνικό πρόβλημα που παρουσιάζεται. Να εξηγήσετε γιατί αποτελεί κοινωνικό πρόβλημα και να προτείνετε λύσεις.
2. Να φτιάξετε ένα φάκελο «Κοινωνική Πολιτική» στην τάξη. Να χωριστείτε σε ομάδες, να επιλέξετε ανά ομάδα ένα κοινωνικό πρόβλημα από αυτά που παρουσιάζονται στο βιβλίο σας (φτώχεια, ανεργία, τροχαία ατυχήματα, βία στα γήπεδα). Να συγκεντρώσετε υλικό από τον τύπο, τον τοπικό Δήμο, από συζητήσεις σας με μεγαλύτερους για τα μέτρα κοινωνικής πολιτικής που παίρνει το κράτος σε σχέση με αυτό. Να τα σχολιάσετε στην τάξη και να κάνετε και τις δικές σας προτάσεις.
3. Από τον τύπο και τις ιστοσελίδες της Γ.Γ.Αθλητισμού (www.sports.gov.gr), μπορείτε να συγκεντρώσετε υλικό για αθλήματα, επιτυχίες και αθλητικά προβλήματα. Από τις ιστοσελίδες των Οργανώσεων των καταναλωτών (www.inka.gr , www.ekpizo.gr, www.kekpa.gr) υλικό για την αγωγή καταναλωτή. Να παρουσιάσετε το υλικό στην τάξη σας.
4. Σημαντικά κοινωνικά προβλήματα (φτώχεια, μετανάστευση) δημιουργούν και τα τοπικά και παγκόσμια προβλήματα περιβάλλοντος (βλ. κεφ. 12.6). Διαλέξτε ένα περιβαλλοντικό πρόβλημα (τοπικό ή διεθνές) και καταγράψτε τις κοινωνικές του συνέπειες. Πληροφορίες μπορείτε να αντλήσετε και από τις περιβαλλοντικές οργανώσεις.

Τώρα που τελείωσε το Α΄ Μέρος της Κοινωνικής Αγωγής, μπορείτε να συνεργαστείτε με τους συμμαθητές σας και να εκδώσετε μια σχολική εφημερίδα που θα παρουσιάζει σχολικά και κοινωνικά προβλήματα. Να αξιοποιήσετε τις γνώσεις σας από το μάθημα και να χρησιμοποιήσετε ως πηγές πληροφόρησης και τους δικτυακούς τόπους που έχετε γνωρίσει. Καλή επιτυχία.

Κριτήριο αυτοαξιολόγησης του μαθητή

Α. Τελειώνοντας τη μελέτη και συζήτηση του κεφαλαίου και αφού κατανόησες τις έννοιες, θα πρέπει να μπορείς να απαντήσεις τις παρακάτω ερωτήσεις. Όπου συναντάς δυσκολία, μπορείς να συμβουλευτείς το αντίστοιχο μάθημα.

1. Να αναφέρεις δύο κοινωνικά προβλήματα και να εξηγήσεις γιατί δεν αποτελούν ατομικό πρόβλημα.
2. Ποια άλλα κοινωνικά προβλήματα συνδέονται με τη φτώχεια;
3. Να αναφέρεις τις συνέπειες στο άτομο και την κοινωνία της φτώχειας και των τροχαίων ατυχημάτων.
4. Ποιες οι διαφορές απόλυτης και σχετικής φτώχειας;
5. Να συνδέσεις τη φτώχεια με τον καταναλωτισμό και την εμπορευματοποίηση με την αθλητική βία.
6. Ο υπερκαταναλωτισμός οδηγεί ορισμένες κοινωνίες σε φτώχεια. Να αναφέρεις παραδείγματα.

Β. Τώρα, χαρακτήρισε τις παρακάτω προτάσεις σωστές ή λανθασμένες, βάζοντας σε κύκλο το αντίστοιχο γράμμα

1. Τα κοινωνικά προβλήματα έχουν μόνο κοινωνικές συνέπειες	Σ	Λ
2. Τα άτομα που δεν είναι καταναλωτικά βρίσκονται σε σχετική φτώχεια	Σ	Λ
3. Βασική αιτία της βίας στα γήπεδα είναι η εμπορευματοποίηση	Σ	Λ
4. Οι αιτίες των τροχαίων ατυχημάτων αφορούν αποκλειστικά το κράτος	Σ	Λ

Μέρος Β

Το άτομο και η πολιτεία

7 Το άτομο και η πολιτεία

➤ Κοινωνία και πολιτεία
➤ Έθνος-πατρίδα
➤ Πολίτης-πολιτική

Στην προηγούμενη ενότητα, μελετώντας την κοινωνία, γνώρισες τους κοινωνικούς κανόνες και τον κοινωνικό έλεγχο. Μελετώντας αυτά τα κοινωνικά φαινόμενα, κατανόησες ότι οι κοινωνικοί κανόνες και ο κοινωνικός έλεγχος σήμερα διαμορφώνονται βασικά από την οργανωμένη Πολιτεία. Μπορείς να επαναλάβεις αυτές τις έννοιες για να κατανοήσεις τη σημασία της σύγχρονης Πολιτείας.

«Τα δίκαια του Ρήγα» από τα Νεοελληνικά σου αναγνώσματα θα σε βοηθήσουν να αντιληφθείς πόσο σημαντική υπήρξε η ανάγκη της ελεύθερης δημοκρατικής Πολιτείας στις εθνικοαπελευθερωτικές επαναστάσεις του 19ου αιώνα, όπως η ελληνική. Τα «Ματωμένα χώματα» της Διδώς Σωτηρίου αναφέρονται στα προβλήματα των ανθρώπων που αναγκάζονται να στερηθούν την πατρίδα τους. Στο «Παλάτι των Ονείρων», προβάλλεται ο πανανθρώπινος χαρακτήρας των πολιτικών προβλημάτων, μέσα από τη ματιά ενός Αλβανού λογοτέχνη, του Ισμαήλ Κανταρέ.

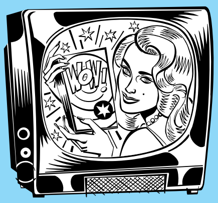

Οι ταινίες «Πατριώτης» και «Braveheart» του Μελ Γκίμπσον αναφέρονται στους αγώνες των λαών για την ανεξαρτησία της πατρίδας τους.
Η ταινία «Τι έκανες στον Πόλεμο Θανάση» παραπέμπει στον εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα των Ελλήνων ενάντια στον Ναζισμό.

Οι σύγχρονες κοινωνίες έχουν ανάγκη από τον ενεργό πολίτη, ο οποίος δραστηριοποιείται καθημερινά τόσο στα τοπικά όσο και στα διεθνή προβλήματα, που είναι κοινά για όλη την ανθρωπότητα. Από τις ιστοσελίδες της Γ.Γ. Νέας Γενιάς (www.neagenia.gr) θα ενημερωθείς για τρόπους κοινωνικής συμμετοχής των νέων, για την πύλη του εθελοντισμού και θα συμμετάσχεις σε κοινωνικό διάλογο για το μέλλον της Ευρώπης.

Το κεφάλαιο αυτό θα σε βοηθήσει να κατανοήσεις τη σημασία της συμμετοχής σου ως πολίτη στη σύγχρονη ελληνική Πολιτεία. Η ανεξαρτησία και η δημοκρατία, που απολαμβάνεις σήμερα, είναι αποτέλεσμα πολιτικών αγώνων και η δική σου πολιτική συμμετοχή είναι εγγύηση για τη διατήρησή τους.

7.1 Κοινωνία και Πολιτεία

Στα προηγούμενα κεφάλαια μελέτησες την κοινωνία, που είναι η οργανωμένη κοινωνική συμβίωση. Αυτή η οργάνωση, όπως έμαθες, πραγματοποιείται βασικά με τους κοινωνικούς κανόνες και τους θεσμούς. Ποιος όμως διαμορφώνει αυτούς τους κανόνες και τους θεσμούς με τους οποίους λειτουργεί η κοινωνική ζωή;

Κάθε κοινωνία είναι **πολιτική κοινωνία, παρουσιάζει δηλαδή μια πολιτική οργάνωση, με βάση την οποία συγκεκριμένα άτομα και ομάδες έχουν την εξουσία να διαμορφώνουν και να επιβάλλουν κανόνες-νόμους.** Στις πρωτόγονες φυλές την εξουσία αυτή είχε ο φύλαρχος, στην Αρχαία Αίγυπτο οι ιερείς, στις μεγάλες Αυτοκρατορίες (Μ. Αλεξάνδρου, Ρωμαϊκή, Βυζαντινή, κ.ά.) οι πολιτικοί και στρατιωτικοί μηχανισμοί, οι ηγεμόνες και βασιλείς αργότερα και στα σύγχρονα δημοκρατικά κράτη ο λαός.

Η έννοια της Πολιτείας (από την αρχαία ελληνική λέξη «πόλις»), εμφανίζεται για πρώτη φορά στην αρχαία Ελλάδα, για να χαθεί από την ιστορία των ανθρώπινων κοινωνιών, με την παρακμή του θεσμού της πόλης κράτους. Η Αθηναϊκή Πολιτεία αποτελεί τη μορφή πολιτικής οργάνωσης, στην οποία τα ίδια τα ελεύθερα άτομα(πολίτες) αποφασίζουν για τους κανόνες-νόμους που ρυθμίζουν την κοινωνική ζωή.

Η επανεμφάνιση της Πολιτείας γίνεται στην Ευρώπη με τη Γαλλική Επανάσταση (18ος αιώνας), όταν ο λαός διεκδικεί την αντικατάσταση της απόλυτης εξουσίας του μονάρχη από την εξουσία των πολιτών. Με αυτόν τον τρόπο διαμορφώνεται η έννοια της σύγχρονης δημοκρατικής Πολιτείας, με βάση την ισότητα των πολιτών και την ελευθερία τους από την απόλυτη εξουσία του μονάρχη.

Στη σύγχρονη **Πολιτεία** ο λαός όχι πλέον άμεσα (δηλαδή ο ίδιος, όπως στην αρχαία Αθήνα), αλλά έμμεσα, δηλαδή μέσα από τους εκλεγμένους αντιπροσώπους του, αποφασίζει τους νόμους με τους οποίους οργανώνεται η κοινωνική συμβίωση. Αυτόν τον τρόπο πολιτικής οργάνωσης ακολουθούν τα περισσότερα σύγχρονα κράτη στη διάρκεια του 19ου και 20ου αιώνα, συχνά μετά από αιματηρές συγκρούσεις και επαναστάσεις. Η σύγχρονη Πολιτεία εκφράζει τη θέληση των πολιτών (λαού) ενός κράτους και έχει την εξουσία να καθορίζει:

- **Τους κανόνες-νόμους** με τους οποίους οργανώνονται και λειτουργούν οι κοινωνικοί και πολιτικοί θεσμοί.
- **Τις υποχρεώσεις και δικαιώματα των ατόμων** και τέλος,
- **Τις ποινές και κυρώσεις** σε περιπτώσεις παραβίασης των κανόνων, μέσα από ένα ανεξάρτητο σύστημα δικαιοσύνης.

φωτ.7.1 Λουδοβίκος ΙΔ΄ «ελέω θεού» βασιλιάς της Γαλλίας την περίοδο της απολυταρχίας, Μουσείο του Λούβρου

Στην ιστορία των ανθρώπινων κοινωνιών πολλές υπήρξαν οι μορφές πολιτικής οργάνωσης, μέχρι τη σύγχρονη δημοκρατική Πολιτεία, στην οποία ο λαός με τους αντιπροσώπους του (Βουλή) αποφασίζει τους κανόνες της κοινωνικής συμβίωσης.

φωτ 7.2 Ο Αριστοτέλης (δεξιά) με τον Πλάτωνα, σε λεπτομέρεια από τον πίνακα του Ραφαήλ «Ακαδημία του Πλάτωνα». Ο Αριστοτέλης (384-322π.Χ) υποστήριζε ότι αν και τα μέλη των κοινωνιών έρχονται και παρέρχονται, οι κοινωνίες παραμένουν και αυτό το οφείλουν στην πολιτική τους οργάνωση, δηλαδή στο πολίτευμα. Δεν θεωρεί καμία μορφή πολιτικής οργάνωσης άριστη, εάν δεν εξυπηρετεί τη δικαιοσύνη και το κοινό καλό. Ακόμα και η δημοκρατική Πολιτεία, εάν εξυπηρετεί προσωπικά και ιδιοτελή συμφέροντα, καταλήγει στη δημαγωγία.

Σήμερα, η σύγχρονη Πολιτεία καθορίζει τον τρόπο που λειτουργεί η κοινωνική ζωή, ρυθμίζοντας την οργάνωση και λειτουργία όλων σχεδόν των κοινωνικών θεσμών. Η εκπαίδευση (ίδρυση και λειτουργία εκπαιδευτηρίων, υποχρεώσεις και δικαιώματα σπουδαστών, καθηγητών, διευθυντών, εξετάσεις, πτυχία), η οικονομία (συνθήκες και αμοιβή εργασίας, χρήμα, τράπεζες, εταιρίες, τιμές), η ψυχαγωγία (αθλητισμός, ΜΜΕ, θεάματα), η οικογένεια (γάμος, σχέσεις συζύγων, σχέσεις γονέων και παιδιών, λύση του γάμου), η επιβολή ποινών (δικαστήρια, σωφρονιστικά ιδρύματα), ρυθμίζονται σήμερα, από ένα σύνολο κανόνων- νόμων που θεσπίζει η Πολιτεία.

φωτ.7.3 Στα σύγχρονα κράτη, οι όροι κράτος και Πολιτεία χρησιμοποιούνται και οι δύο για να δηλώσουν την πολιτική οργάνωση της κοινωνίας.
Το κράτος (από το απολυταρχικό κράτος του 16ου αιώνα) σημαίνει δύναμη και εξουσία επιβολής (κρατώ=εξουσιάζω) στα όρια ενός εδάφους που προσδιορίζεται από συγκεκριμένα σύνορα και έχει ορισμένο πληθυσμό, το λαό. Το κράτος συνδέεται με την έννοια του υπήκοου, δηλαδή αυτού που υπακούει στους νόμους. Η Πολιτεία, είναι η οργανωμένη κοινωνική συμβίωση ελεύθερων και συμμέτοχων πολιτών. Σήμερα, ιδιαίτερα στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης χρησιμοποιείται ο όρος Πολιτεία, ως κοινωνία ενεργών πολιτών.
✍ Να σχολιάσετε τις διαφορές υπηκόου και σύγχρονου πολίτη.

Βασικές έννοιες μαθήματος

Πολιτική κοινωνία: πολιτική οργάνωση

Η σύγχρονη πολιτεία καθορίζει: → **Κανόνες νόμους** | **Υποχρεώσεις δικαιώματα** | **Ποινές κυρώσεις**

7.2 Έθνος και πατρίδα

Η έννοια της πατρίδας, του τόπου δηλαδή μέσα στον οποίο γεννιέται και ζει το άτομο, παρουσιάζεται σε όλη την ανθρώπινη ιστορία. Η Οδύσσεια αποτελεί μία από τις πρώτες πηγές για τη σχέση του ανθρώπου με τον τόπο-πατρίδα, περιγράφοντας το «νόστο», δηλαδή την επιστροφή στην πατρίδα.
Η μόνιμη εγκατάσταση των πληθυσμών σε ένα τόπο δημιούργησε κοινά στοιχεία πολιτισμού, όπως είναι η γλώσσα, οι μύθοι, η οικονομία, τα ήθη-έθιμα και η τεχνολογία. Με αυτόν τον τρόπο δημιουργήθηκε η συνείδηση στα άτομα που έχουν την ίδια πατρίδα ότι ανή-

φωτ.7.4. Σιμόν Μπολιβάρ (1783-1830), ο θρυλικός

κουν σε μια κοινή ομάδα, με κοινή ιστορία και κοινά συμφέροντα , το έθνος. **΄Εθνος επομένως είναι η μεγάλη ανθρώπινη ομάδα, που συνδέεται με ένα συγκεκριμένο τόπο — χωρίς απαραίτητα να διαμένει σ'αυτόν —, μοιράζεται κοινό πολιτισμό και ιστορία και έχει συνείδηση ότι αποτελεί μιαν ενιαία ομάδα με κοινές επιδιώξεις.**

Τον 19ο αιώνα, αιώνα των εθνών όπως ονομάστηκε, το έθνος-πατρίδα συνδέεται με τους αγώνες για δημοκρατία και εθνική ανεξαρτησία. Οι **επαναστάσεις** αυτής της περιόδου προβάλλουν την απελευθέρωση του έθνους από τη μοναρχία (Γαλλική επανάσταση), την αποικιοκρατία (επαναστάσεις στη Λατινική Αμερική), την ξένη κυριαρχία (Ελληνική επανάσταση). Οι επαναστάσεις αυτές οδηγούν στη διαμόρφωση των εθνικών κρατών, με βάση την εθνική ταυτότητα των πολιτών τους (Ελλάδα-΄Ελληνες, Γαλλία-Γάλλοι).

Το **εθνικό κράτος** δε σημαίνει ότι κάθε έθνος ταυτίζεται με συγκεκριμένο κράτος. Στο ελληνικό έθνος π.χ. ανήκουν και οι από καταγωγή ΄Ελληνες που είναι πολίτες άλλων κρατών και διατηρούν την ελληνικότητά τους, τη συνείδηση δηλαδή ότι είναι ΄Ελληνες (΄Ελληνες της **Ομογένειας).**

Σήμερα, υπάρχουν παγκόσμια 200 κράτη και χιλιάδες έθνη και εθνότητες. **Το κράτος συνδέεται με συγκεκριμένο έδαφος (διεθνώς αναγνωρισμένα σύνορα), λαό (μόνιμο πληθυσμό κατοίκων) και συγκεκριμένη πολιτική εξουσία.** Πολλά κράτη είναι πολυεθνικά, οι πολίτες τους δηλαδή είναι διαφορετικών εθνοτήτων (π.χ. ΗΠΑ, Αυστραλία).

Σήμερα, για τους πολίτες των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής ΄Ενωσης η εθνική τους ταυτότητα (π.χ. Ιταλός, Πολωνός, ΄Ελληνας) συμπληρώνεται και από την **ευρωπαϊκή ταυτότητα.** Με αυτόν τον τρόπο το έθνος-πατρίδα γίνεται ένα κομμάτι μιας Ενιαίας Ευρώπης. Για τους πολίτες αυτών των κρατών, όπως η Ελλάδα, αγάπη για την πατρίδα (πατριωτισμός) σημαίνει υπεράσπιση της ειρήνης, της δημοκρατίας και των εθνικών συμφερόντων μέσα από το διάλογο, τη συνεργασία και τους αμοιβαίους συμβιβασμούς με τα άλλα κράτη που συμβιώνουν στην Ενωμένη Ευρώπη.

«ελευθερωτής της Βενεζουέλας, του Περού, της Βολιβίας, του Ισημερινού, της Κολομβίας και του Παναμά από τον ισπανικό ζυγό.
« Εμπρός τέκνα της πατρίδας» αρχίζει η περίφημη Μασσαλιώτιδα, εθνικός ύμνος για τους Γάλλους πολίτες. « Ελευθερία ή θάνατος» ήταν το σύνθημα των επαναστατημένων Ελλήνων.
Ο πατριωτισμός στους αγώνες αυτούς προβάλλεται ως θυσία και ηρωϊσμός για την κατάκτηση της πολυπόθητης ελευθερίας και ανεξαρτησίας.
Σήμερα, σε πολλά κράτη οι λαοί αγωνίζονται ακόμα για την ελευθερία της πατρίδας τους. Στα περισσότερα όμως σύγχρονα δημοκρατικά κράτη, όπως η Ελλάδα, η εθνική ανεξαρτησία είναι κατοχυρωμένη, η ζωή, η ελευθερία και η ισότητα προστατεύονται
✍ Να συζητήσετε στην τάξη τη μορφή που πρέπει να έχει ο πατριωτισμός σήμερα για τους πολίτες των σύγχρονων δημοκρατικών κρατών.

φωτ. 7.5. Από το 23ο Φεστιβάλ Ποντίων στο Βερολίνο, τον Ιούνιο του 2004
✍ Να συζητήσετε στην τάξη για τους Απόδημους Ομογενείς της Διασποράς, τους επαναπατρισθέντες και τους παλιννοστούντες (πάλι+νόστος) ΄Ελληνες της περιοχής σας.

Πηγή: «Αν οι άνθρωποι οφείλουν να είναι καλοί ως συμπολίτες και συμπατριώτες, να είναι δηλαδή καλοί άνθρωποι στη χώρα και στο σπίτι τους, δεν οφείλουν το ίδιο να είναι καλοί γείτονες;...Η εξέλιξη της κουλτούρας και της κοινωνίας απαιτούν πάντοτε τον "άλλο" (γείτονα, αλλοδαπό, άνθρωπο), χωρίς τον οποίο δεν υπάρχει καλλιέργεια, εξέλιξη και απόλαυση των πολιτισμών που αποτελούν κοινή περιουσία της ανθρωπότητας.» Βέϊκος Θ., Εθνικισμός και εθνική ταυτότητα.
✍ *Να σχολιάσετε το απόσπασμα .*

σκίτσο. 7.1 Οι σύγχρονες κοινωνίες είναι πολυπολιτισμικές. Στη χώρα μας άνθρωποι από διάφορες χώρες και έθνη ζουν, σπουδάζουν και εργάζονται .
✍ Να συζητήσετε στην τάξη τα θετικά στοιχεία από αυτήν την ειρηνική συνύπαρξη των λαών. Να παρουσιάσετε στην τάξη στοιχεία από τους πολιτισμούς των αλλοδαπών μελών της σχολικής και τοπικής σας κοινότητας.

7.3 Πολίτης και Πολιτική

Οι λέξεις πολίτης και πολιτική προέρχονται από τη λέξη «πόλις» και συνδέονται με την κοινωνική συμβίωση. **Πολιτική είναι κάθε δραστηριότητα των ατόμων και των ομάδων που αφορά τη συλλογική ζωή.** Πολιτικές επομένως δεν είναι μόνον οι δραστηριότητες που αφορούν τις εκλογές, αλλά οι περισσότερες καθημερινές μας δραστηριότητες, εφόσον αφορούν το κοινωνικό σύνολο. Η προσωπική σου επιλογή, π.χ. να σπουδάσεις, είναι συγχρόνως και πολιτική, εφόσον, απαιτείς από την Πολιτεία την κατάλληλη προετοιμασία σου, τη δίκαιη και ισότιμη εισαγωγή σου σε μια δημόσια σχολή, ένα σοβαρό επίπεδο σπουδών, οικονομικές διευκολύνσεις και τέλος την επαγγελματική σου αποκατάσταση.

Στις σύγχρονες κοινωνίες, οι περισσότερες δραστηριότητές μας (π.χ. ως οδηγών, πεζών, εργαζομένων, καταναλωτών) αφορούν την Πολιτεία. Συχνά τα συμφέροντα αυτών των ομάδων πολιτών συγκρούονται (π.χ. εργαζόμενοι-εργοδότες, ιδιοκτήτες-ενοικιαστές, καταναλωτές-παραγωγοί). Οι συγκρούσεις αυτές είναι θετικές για την κοινωνία, εάν οδηγούν σε δημοκρατικό διάλογο και αμοιβαίες υποχωρήσεις.

Εφόσον οι περισσότερες δραστηριότητές μας είναι πολιτικές, δημιουργούν και τις αντίστοιχες ευθύνες των πολιτών για:

α) Ενημέρωση για τα κοινωνικά και πολιτικά ζητήματα σε τοπικό, εθνικό, ευρωπαϊκό και παγκόσμιο επί-

φωτ. 7.6 Πορεία ενάντια στον πόλεμο
«...Και είμαστε οι ίδιοι που φροντίζουμε και για τα δικά μας και για τα πολιτικά μαζί πράγματα, κι ενώ καθένας μας κοιτάζει τη δουλειά του, άλλος άλλη, δεν κατέχουμε γι' αυτό λιγότερο τα πολιτικά. Γιατί είμαστε οι μόνοι που όποιον δεν παίρνει καθόλου μέρος σε αυτά (τα πολιτικά) τον θεωρούμε έναν άνθρωπο όχι ήσυχο αλλά άχρηστο».Απόσπασμα από τον Επιτάφιο που εκφώνησε ο Περικλής. Θουκυδίδης, μετ. Π. Λεκατσάς.
«...Σήμερα για την πλειονότητα των ελλήνων πολιτών καλός πολίτης είναι ατός που απέχει από τις πολιτικές συζητήσεις, καλός πανεπιστημιακός δάσκαλος είναι ο αφοσιωμένος στην καθαρή πανεπιστημιακή διδασκαλία, καλός φοιτητής ο πολιτικά ανίδεος...», Τσάτσος Δ., *Συνταγματικό Δίκαιο.*
✍ Να σχολιάσετε στην τάξη τα αποσπάσματα. Πώς συμμετέχετε εσείς σήμερα στα «κοινά»; Ποιες δραστηριότητες σκοπεύετε να αναπτύξετε στο μέλλον;

πεδο. Η ενημέρωση αποτελεί προϋπόθεση για κάθε απόφαση και δραστηριότητα. Σήμερα πολλά προβλήματα αποκτούν διεθνή χαρακτήρα (περιβάλλον, εργασία, ειρήνη) και παράλληλα η ένταξη της χώρας μας στην ΕΕ μας δίνει και την ιδιότητα του ευρωπαίου πολίτη, γι' αυτό η ενημέρωση του πολίτη αφορά και την ευρωπαϊκή και διεθνή πραγματικότητα.

β) Υπεύθυνη συμμετοχή και δραστηριοποίηση σε όλους τους τομείς της κοινωνικής ζωής (π.χ. εκπαίδευση, περιβάλλον, υγεία, εργασία). Ο σύγχρονος πολίτης δραστηριοποιείται προωθώντας τους στόχους και επιδιώξεις του, με αίσθημα ευθύνης και αλληλεγγύης προς το κοινωνικό σύνολο. Η πολιτική αυτή δραστηριοποίηση αφορά τόσο τον τοπικό (σχολείο, γειτονιά, Δήμος) όσο και το εθνικό, ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο (π.χ. θέματα περιβάλλοντος, ρατσισμού, φτώχειας, ειρήνης).

φωτ. 7.7 Ο εθελοντισμός αποτελεί δραστηριότητα των πολιτών στο πλαίσιο της κοινωνικής αλληλεγγύης. Μπορείτε να ενημερωθείτε από το ΥΠΕΠΘ (www.ypepth.gr) και τη Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς (www.neagenia.gr).
✍ Να συζητήσετε πρωτοβουλίες εθελοντικής δράσης στην τοπική σας κοινότητα (π.χ. ανακύκλωση, σχολικοί τροχονόμοι, βοήθεια σε ευάλωτες κοινωνικά ομάδες, δανειστικές βιβλιοθήκες, ενδοσχολική βοήθεια σε μαθητές μικρότερων τάξεων κ.ά).

σκίτσο.7.2 Η οικονομία στις πηγές ενέργειας στο σπίτι, η επιλογή του ποδηλάτου και των μαζικών μέσων συγκοινωνίας ως μέσων μεταφοράς, η προτίμηση των τοπικών καταστημάτων και προϊόντων, η συμμετοχή στις αποφάσεις του Δήμου και των συνοικιακών συμβουλίων με προτάσεις για θέματα που μας ενδιαφέρουν είναι μερικοί τρόποι πολιτικής δράσης σε τοπικό επίπεδο.
✍ Να συζητήσετε στην τάξη και άλλους τρόπους πολιτικής συμμετοχής σε τοπικό, εθνικό, ευρωπαϊκό και Διεθνές επίπεδο.

Βασικές έννοιες μαθήματος

΄Εθνος → **εθνικές επαναστάσεις** → **εθνικά κράτη**

Κράτος → **΄Εδαφος, Λαός, Εξουσία**

Υποχρεώσεις πολίτη → **ενημέρωση για τοπικά, εθνικά, παγκόσμια προβλήματα**
Υποχρεώσεις πολίτη → **συμμετοχή στην κοινωνική ζωή**

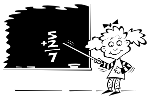

Εργασίες-δραστηριότητες

1. Από τα Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας να επιλέξετε και να σχολιάσετε ένα κείμενο που αφορά την αγάπη για την πατρίδα που κινδυνεύει (Τουρκοκρατία, πόλεμος). Σήμερα ζείτε σε μια διαφορετική εποχή,.πώς πρέπει να εκδηλώνεται η αγάπη για την πατρίδα σε αυτές τις συνθήκες;
2. Να επισκεφτείτε τις ιστοσελίδες του Συμβουλίου Απόδημου Ελληνισμού (www.sae.gr) και να αντλήσετε πληροφορίες για τους ΄Ελληνες της διασποράς. Αντίστοιχα μπορείτε να συγκεντρώσετε στοιχεία για τους απόδημους ΄Ελληνες της περιοχής σας από το τοπικό ιστορικό αρχείο και το Δήμο.
4. Να καταγράψετε καθημερινές σας δραστηριότητες που είναι πολιτικές (αφορούν την πολιτική κοινωνία) και να εξηγήσετε τον πολιτικό τους χαρακτήρα. Στη συνέχεια να αναφέρετε τις αντίστοιχες υποχρεώσεις σας ως ενεργών πολιτών.
5. Να ενημερωθείτε από την τοπική σας κοινότητα για προγράμματα κοινωνικού εθελοντισμού. Να οργανώσετε και τη συμμετοχή της τάξης σας σε ένα τέτοιο πρόγραμμα.
6. Να επιλέξετε ένα κοινωνικό πρόβλημα τοπικό, εθνικό ή διεθνές με το οποίο θα σας ενδιέφερε να ασχοληθείτε και να αναζητήσετε Οργανώσεις που δραστηριοποιούνται σχετικά. Να παρουσιάσετε την έρευνά σας στην τάξη.

Κριτήριο αυτοαξιολόγησης του μαθητή

Α. Τελειώνοντας τη μελέτη και συζήτηση του κεφαλαίου και αφού κατανόησες τις καινούργιες έννοιες, θα πρέπει να μπορείς να απαντήσεις σύντομα στις παρακάτω ερωτήσεις. Σε όποιες συναντάς δυσκολία, συμβουλέψου και πάλι το αντίστοιχο μάθημα.

1. Ποια η διαφορά της σύγχρονης Πολιτείας από τις άλλες μορφές πολιτικής οργάνωσης;
2. Τα έθνη δεν ταυτίζονται με τα κράτη. Να δώσεις παραδείγματα.
3. Σε ποια θέματα συμμετέχει και δραστηριοποιείται ο ενεργός πολίτης;
4. Γιατί η επιλογή του επαγγέλματος είναι και πολιτική ενέργεια;

Β. Να βάλεις σε κύκλο το γράμμα που αντιστοιχεί στη σωστή απάντηση:

1. Στη σύγχρονη Πολιτεία:
   α. Οι πολίτες υπακούουν χωρίς να συμμετέχουν
   β. Οι πολίτες αποφασίζουν μόνοι τους για τα θέματα του κράτους
   γ. Οι πολίτες συμμετέχουν ενεργά στην πολιτική και αποφασίζουν για τα θέματα του κράτους, μέσω των αντιπροσώπων τους.
2. Στο ελληνικό έθνος ανήκουν:
   α. ΄Ολοι όσοι κατοικούν στην Ελλάδα
   β. ΄Ολοι όσοι κατοικούν στην Ελλάδα και είναι Χριστιανοί Ορθόδοξοι
   γ. ΄Ολοι οι από καταγωγή ΄Ελληνες, ανεξάρτητα από τον τόπο κατοικίας.

Γ. Τώρα, χαρακτήρισε τις παρακάτω προτάσεις σωστές ή λανθασμένες, βάζοντας σε κύκλο το αντίστοιχο γράμμα (Σ για τις σωστές και Λ για τις λανθασμένες)

1. Πολιτικές κοινωνίες είναι μόνον οι σύγχρονες κοινωνίες	Σ	Λ
2. Τα εθνικά κράτη υπήρχαν από την αρχαιότητα	Σ	Λ
3. Στο ελληνικό κράτος ανήκουν μόνον οι ΄Ελληνες κάτοικοι της χώρας	Σ	Λ
4. Ο σύγχρονος πολίτης είναι βασικά υπήκοος	Σ	Λ

Δ. Να εκφράσεις τις απόψεις σου με επιχειρήματα :
«Καλός πολίτης είναι ο φιλήσυχος πολίτης, που δεν ασχολείται με τα πολιτικά και κάθε τέσσερα χρόνια εκλέγει τους αντιπροσώπους του για να ασχοληθούν με αυτά».
Είναι αυτή η εικόνα του μέλους μιας δημοκρατικής Πολιτείας; Ποιες συνέπειες μπορεί να έχει μια τέτοια άποψη;

8 Τα πολιτεύματα και το Σύνταγμα

- ➤ Μορφές πολιτευμάτων
- ➤ Το πολίτευμα της Ελλάδας
- ➤ Τι είναι Σύνταγμα
- ➤ Βασικές αρχές του Συντάγματος
- ➤ Η λαϊκή κυριαρχία
- ➤ Το κράτος δικαίου
- ➤ Το κοινωνικό κράτος
- ➤ Η διάκριση των λειτουργιών

Για να μελετήσεις αυτό το κεφάλαιο θα πρέπει να θυμηθείς τις έννοιες της κοινωνίας και της Πολιτείας, του έθνους, της πολιτικής και του πολίτη, που γνώρισες στο προηγούμενο κεφάλαιο. Από το βιβλίο της Ιστορίας σου μπορείς να διαβάσεις τη Γαλλική Επανάσταση και το Διαφωτισμό.

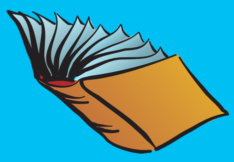

Τα μυθιστορήματα «Ζ» του Β. Βασιλικού, «Του ΄Ερωτα και της σκιάς» της Ιζαμπέλ Αλλιέντε, «το Λάθος» του Αντώνη Σαμαράκη θα σου γνωρίσουν τους πολιτικούς αγώνες των λαών ενάντια σε αυταρχικά καθεστώτα και τη σημασία που έχει για τον πολίτη η δημοκρατία και η ελευθερία.

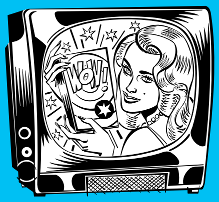

Πολλές ταινίες όπως «ο Πιανίστας» του Ρ. Πολάνσκι, το «Αμήν» του Κ. Γαβρά και το «Μπραζίλ» των Μ. Πάιθονς είναι ταινίες που θα σε βοηθήσουν να αντιληφθείς την αξία του δημοκρατικού πολιτεύματος.

Από το site της Βουλής (www.parliament.gr) μπορείς να αντλήσεις πληροφορίες για το Ελληνικό Κοινοβούλιο και το Σύνταγμα της χώρας μας.

Το κεφάλαιο αυτό θα σε βοηθήσει να γνωρίσεις τη σημασία της Δημοκρατίας και τη λειτουργία της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας σήμερα.

8.1 Μορφές Πολιτευμάτων

Όπως γνωρίσαμε στα προηγούμενα κεφάλαια, οι κοινωνίες, για να διατηρήσουν τη συνοχή τους και να εξασφαλίσουν τη συνέχισή τους στο μέλλον, καθιέρωσαν κανόνες υποχρεωτικούς για όλους, τους νόμους. Οι νόμοι διαμορφώνουν τις σχέσεις των ατόμων με την Πολιτεία/Κράτος. Αυτό σημαίνει ότι είναι αναγκαία η λειτουργία μιας εξουσίας που θεσπίζει και εφαρμόζει τους νόμους.

Αυτή η εξουσία προσδιορίζεται μέσα από το πολίτευμα ενός κράτους. **Πολίτευμα, είναι ο τρόπος οργάνωσης και άσκησης της κρατικής εξουσίας.**

Τα πολιτεύματα, διακρίνονται σε:

- **Μοναρχικά,** αυτά δηλαδή στα οποία είτε όλες οι εξουσίες συγκεντρώνονται στο πρόσωπο του μονάρχη (απόλυτη μοναρχία), είτε περιορίζονται από την ύπαρξη ενός Συντάγματος (Συνταγματική μοναρχία).
- **Ολιγαρχικά,** αυτά στα οποία η εξουσία ασκείται από περιορισμένο αριθμό προσώπων. Σήμερα τα ολιγαρχικά πολιτεύματα εμφανίζονται συνήθως με τη μορφή των στρατιωτικών **δικτατοριών.** Οι δικτατορίες καταργούν τις δημοκρατικά εκλεγμένες κυβερνήσεις και παραμένουν στην εξουσία δια της βίας, ενάντια στη θέληση του λαού.
- **Δημοκρατικά** είναι τα πολιτεύματα στα οποία πηγή εξουσίας και ανώτατο όργανο της Πολιτείας είναι ο λαός.

Δημοκρατία

Στο σχολείο, στις ομάδες ή στην παρέα, μιλάμε συχνά για δημοκρατικές διαδικασίες. Εννοούμε ότι έχουμε όλοι το δικαίωμα να συμμετέχουμε ελεύθερα σε μια ομαδική δραστηριότητα. Όταν παίρνονται όμως αποφάσεις, πρέπει να είναι σύμφωνες με την άποψη που υποστηρίζουν οι περισσότεροι. Το ίδιο συμβαίνει και με την Πολιτεία.

Δημοκρατία (δήμος+κράτος) είναι το πολίτευμα, σύμφωνα με το οποίο ο λαός αποφασίζει είτε ο ίδιος (άμεσα), είτε με τους αντιπροσώπους του (έμμεσα), για την επίλυση των προβλημάτων του, με βάση την αρχή της πλειοψηφίας. Τα σύγχρονα δημοκρατικά πολιτεύματα αναπτύχθηκαν μέσα από θυελλώδεις και σκληρούς κοινωνικούς αγώνες. Αποτελούν δύσκολη μορφή διακυβέρνησης τόσο ως προς την ίδρυσή τους, όσο και ως προς τη διατήρησή τους. Απαιτούν την ενεργοποίηση του πολίτη και τη συνεχή επαγρύπνησή του (βλ. κεφ. 9). Τα Δημοκρατικά πολιτεύματα διακρίνονται σε δύο ευρείες κατηγορίες, οι οποίες είναι:

Α. Η άμεση ή συμμετοχική δημοκρατία: είναι το πολίτευμα στο οποίο ο λαός ασκεί άμεσα και απευθείας την εξουσία (Αρχαίες Ελληνικές πόλεις - κράτη, πρώτες Αμερικανικές κοινότητες του 18ου αιώνα). Σήμερα στα σύγχρονα

φωτ. 8.1 Τα περισσότερα κράτη σήμερα έχουν δημοκρατικό πολίτευμα . Αυτό δε σημαίνει ότι κατοχυρώνουν όλα τις αρχές του. Πολλές παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων καταγγέλλονται διεθνώς.
✍ Να συζητήσετε στην τάξη παραδείγματα από την επικαιρότητα.

φωτ.8.2 Ο Περικλής αγορεύει στην Πνύκα «Το πολίτευμα που έχουμε δε γυρεύει να πάρει τους νόμους του από τους ξένους. Πιο πολύ είμαστε εμείς το παράδειγμα σε μερικούς, παρά που ξεσηκώνουμε ότι κάνουν οι άλλοι. Το όνομά του, επειδή δε ζούμε στηριγμένοι πάνω στους λίγους, παρά στους περισσοτέρους, είναι κυριαρχία του δήμου, δημοκρατία» Θουκυδίδης, Επιτάφιος του Περικλή.
Η δημοκρατία ως λέξη και ως πολίτευμα γεννήθηκε και καταξιώθηκε στην Αρχαία Αθήνα. Είχε προετοιμαστεί με το νομοθετικό έργο του Σόλωνα (594 π.Χ), θεμελιώθηκε από τον Κλεισθένη (508 π.Χ), δικαιώθηκε με τις νίκες στους Περσικούς πολέμους(492-479 π.Χ) και εδραιώθηκε με την εμπνευσμένη πολιτική και πολιτισμική δράση του Περικλή (445-429 π.Χ).

κράτη, η άμεση δημοκρατία με αυτήν τη μορφή δεν είναι εφικτή. Ωστόσο, τα Συντάγματα των περισσοτέρων σύγχρονων δημοκρατικών πολιτευμάτων προβλέπουν στοιχεία άμεσης δημοκρατίας, όπως το ***δημοψήφισμα**** και η ***λαϊκή νομοθετική πρωτοβουλία*****. Παράλληλα, διαμορφώνονται προγράμματα συμμετοχής του λαού στη λήψη αποφάσεων μέσω του διαδικτύου (ηλεκτρονική δημοκρατία).

Β. Η αντιπροσωπευτική δημοκρατία: είναι το πολίτευμα στο οποίο πηγή εξουσίας είναι ο λαός, ο οποίος όμως ασκεί την εξουσία μέσω των αντιπροσώπων του, των βουλευτών. Αυτοί αναλαμβάνουν να «εκπροσωπήσουν» τα συμφέροντα ή τις απόψεις του. Τα σύγχρονα δημοκρατικά πολιτεύματα είναι αντιπροσωπευτικά, διαφέρουν όμως στον τρόπο εκλογής και στις αρμοδιότητες των πολιτειακών τους οργάνων και του αρχηγού του κράτους . Οι σύγχρονες αντιπροσωπευτικές δημοκρατίες διακρίνονται σε :

- ***Βασιλευόμενη Κοινοβουλευτική Δημοκρατία:*** Η κυβέρνηση που εκλέγεται από το λαό παίρνει τις πολιτικές αποφάσεις. Ο βασιλιάς είναι ο αρχηγός του κράτους και μάλιστα κληρονομικός με συμβολικό ρόλο, ενώ πολιτικά είναι ανεύθυνος, δηλαδή δεν έχει ουσιαστικές πολιτικές αρμοδιότητες (Μ. Βρετανία, Βέλγιο, Ολλανδία, Δανία, Σουηδία, Νορβηγία, Ισπανία).
- ***Προεδρευόμενη Κοινοβουλευτική Δημοκρατία:*** Και σε αυτή την περίπτωση η εκλεγμένη από το λαό κυβέρνηση παίρνει τις πολιτικές αποφάσεις. Αρχηγός του κράτους είναι ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας, είναι αιρετός, εκλέγεται δηλαδή από τη Βουλή και δεν έχει και αυτός ουσιαστικές πολιτικές αρμοδιότητες. (Ελλάδα, Ιταλία, Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας).
- ***Προεδρική Δημοκρατία:*** Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας είναι και αρχηγός του κράτους και Πρόεδρος της Κυβέρνησης, η οποία δεν εκλέγεται από το λαό αλλά σχηματίζεται από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας. Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας εκλέγεται είτε άμεσα από το λαό είτε από ειδικό σώμα εκλεκτόρων και διαθέτει ουσιαστικές πολιτικές αρμοδιότητες (Η.Π.Α., Κύπρος, Ρωσία).

φωτ.8.3 Διαδήλωση φοιτητών. Ο Κορνήλιος Καστοριάδης, πολιτικός επιστήμονας, σε ομιλία του για την Αρχαία Ελληνική Δημοκρατία και τη σημασία της σήμερα, αναφέρει σχετικά με την εκλογή αντιπροσώπων: «Ο Ρουσσώ, έγραφε για τους Άγγλους (γιατί τότε μόνο η Αγγλία είχε Κοινοβούλιο) : «Οι Άγγλοι νομίζουν ότι είναι ελεύθεροι επειδή εκλέγουν τους βουλευτές τους. Είναι ελεύθεροι όμως μια μέρα στα πέντε χρόνια».
Πολλοί πολιτικοί επιστήμονες υποστηρίζουν ότι στις σύγχρονες αντιπροσωπευτικές δημοκρατίες, ούτε αυτή η ελευθερία δεν ισχύει, αφού οι πολιτικές επιλογές μας στις εκλογές καθορίζονται από τα υπάρχοντα κόμματα, τη διαφήμισή τους στα ΜΜΕ κ.ά. Σήμερα, στην Ελβετία χρησιμοποιούν τα δημοψηφίσματα (άμεση δημοκρατία) για τη λήψη σοβαρών αποφάσεων. Στη Δανία οι αποφάσεις για ζητήματα, όπως τα μεταλλαγμένα προϊόντα, η ρύπανση από τα αυτοκίνητα κ.ά. παίρνονται άμεσα από τους πολίτες.
✍ Πόσο είναι απαραίτητη η άμεση συμμετοχή ενημερωμένων και ενεργών πολιτών με διαδικασίες όπως οι παραπάνω;

Βασικές έννοιες μαθήματος

- **Πολιτεύματα**
  - **Μοναρχία**
  - **Ολιγαρχία**
  - **Δημοκρατία**
    - **Άμεση**
    - **Αντιπροσωπευτική**
      - **Βασιλευόμενη**
      - **Προεδρευόμενη**
      - **Προεδρική**

*Δημοψήφισμα: Η έκφραση της θέλησης του λαού για σπουδαίο ζήτημα, που εκδηλώνεται με γενική ψηφοφορία.
**Λαϊκή νομοθετική πρωτοβουλία: Η δυνατότητα που έχουν οργανωμένες ομάδες πολιτών να προτείνουν νομοθετικές ρυθμίσεις σχετικά με κοινωνικά προβλήματα. Η δυνατότητα αυτή κατοχυρώνεται σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες.

8.2. Το Πολίτευμα της Ελλάδας

πίνακας 8.1 Η λειτουργία του πολιτεύματος

Την 21η Απριλίου 1967, η δικτατορία διέκοψε τη λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος στη χώρα μας με βίαιο και αυταρχικό τρόπο. Στις 8 Δεκεμβρίου 1974, λίγους μήνες μετά την πτώση της δικτατορίας, πραγματοποιήθηκε δημοψήφισμα, με το οποίο το 69,18% του Ελληνικού λαού, αποφάσισε να καταργήσει τη βασιλεία. Με αυτόν τον τρόπο καταργήθηκε ο θεσμός της βασιλείας στη χώρα μας.

Από τις 11 Ιουνίου 1975, με την ψήφιση του νέου Συντάγματος (άρθρο 1 Συντ.) , το πολίτευμα της χώρας μας είναι η **Προεδρευόμενη Κοινοβουλευτική Δημοκρατία.** Ειδικότερα:

- Είναι **Δημοκρατία,** γιατί όλες οι εξουσίες πηγάζουν από το λαό, υπάρχουν για αυτόν και ασκούνται όπως ορίζει το Σύνταγμα, καθώς θα δούμε παρακάτω, σύμφωνα με την αρχή της λαϊ-

κής κυριαρχίας.

- Είναι **Προεδρευόμενη** Δημοκρατία, γιατί αρχηγός του κράτους είναι ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας, ένας Έλληνας πολίτης που εκλέγεται από το Κοινοβούλιο (Βουλή).
- Είναι **Κοινοβουλευτική,** γιατί ο λαός ασκεί την εξουσία μέσα απο τους αντιπροσώπους του (Βουλευτές) στο Κοινοβούλιο, από το οποίο προέρχεται η Κυβέρνηση, η οποία κυβερνά τη χώρα (βλ. κεφ.10) και εκλέγεται ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας.

8.3 Τι είναι Σύνταγμα

Όταν ξέσπασε η Γαλλική Επανάσταση, στους δρόμους του Παρισιού αντηχούσε το σύνθημα «Constitution» (Σύνταγμα). Όταν ξέσπασε η Επανάσταση ενάντια στην απολυταρχική μοναρχία του Όθωνα, τη νύχτα της 3ης Σεπτεμβρίου 1843, οι Έλληνες ζητούσαν να ψηφιστεί Σύνταγμα.

Γιατί οι πολίτες στη Γαλλία, την Ελλάδα αλλά και σε όλο τον κόσμο απαιτούν, μέσα από αιματηρούς συχνά αγώνες, τη δημιουργία Συντάγματος;

Γιατί το **Σύνταγμα,** όπως θα δούμε, προσφέρει ένα σταθερό όριο ασφάλειας για τον πολίτη, μια νομική προστασία από την αυθαιρεσία του απολυταρχικού μονάρχη παλαιότερα αλλά και γενικότερα της κρατικής εξουσίας σήμερα.

Συγκεκριμένα το Σύνταγμα:

- Είναι ο **θεμελιώδης νόμος της Πολιτείας,** δηλαδή ανώτερος από όλους τους νόμους. Αυτό σημαίνει, ότι όλοι οι νόμοι της Πολιτείας πρέπει να στηρίζονται στο Σύνταγμα, π.χ. η ισότητα των δύο φύλων κατοχυρώθηκε στο Σύνταγμα του 1975. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα την αλλαγή του Οικογενειακού και Εργατικού Δικαίου της χώρας μας, που κατοχυρώνουν πια την ισότιμη θέση της γυναίκας στην οικογένεια και την εργασία.
- **Ρυθμίζει** την οργάνωση και τη λειτουργία της κρατικής εξουσίας, προσδιορίζοντας επακριβώς τα όρια των αρμοδιοτήτων των κρατικών οργάνων ώστε να παρεμποδίζονται τυχόν αυθαιρεσίες σε βάρος των πολιτών.
- **Κατοχυρώνει** τα δικαιώματα των πολιτών και καθορίζει τις βασικές υποχρεώσεις τους.

Ορισμένα Συντάγματα προβλέπουν ότι τα άρθρα τους μπορούν να αναθεωρηθούν (αλλάξουν) ή να καταργηθούν εύκολα. Τα Συντάγματα αυτά ονομάζονται **ήπια.**

Σε αντίθεση με τα ήπια, υπάρχουν Συντάγματα, τα οποία προβλέπουν ότι ορισμένα άρθρα τους δε μπορούν να αναθεωρηθούν, ενώ άλλα αναθεωρούνται κάτω από ιδιαίτερες προϋποθέσεις (ευρύτερη συναίνεση των πολιτικών δυνάμεων, ειδική, χρονοβόρα διαδικασία). Αυτά τα Συντάγματα ονομάζονται **αυστηρά.**

Το Σύνταγμα της χώρας μας που ψηφίστηκε το 1975, ως

φωτ. 8.4 Γαλλική Επανάσταση
Οι απαρχές του όρου Σύνταγμα εντοπίζονται στον Αριστοτέλη και στην Αρχαία Ρώμη. Το Σύνταγμα όμως με τη σημερινή έννοια το συναντάμε στην Ευρώπη όταν η ανερχόμενη αστική τάξη επικράτησε πολιτικά έναντι των μοναρχιών (Αστικές επαναστάσεις στην Αγγλία και Γαλλία).
✍ Από το βιβλίο της Ιστορία σας να αναζητήσετε στοιχεία και να τα συζητήσετε στην τάξη.

φωτ. 8.5 Επέτειος της εξέγερσης του Πολυτεχνείου. Το Σύνταγμα προστατεύεται από την Πολιτεία.. Αποτελεσματικότερο όμως προστάτη του Συντάγματος αποτελεί ο λαός, σύμφωνα με το άρθρο 120 του Συντάγματος.
«Η τήρηση του Συντάγματος επαφίεται στον πατριωτισμό των Ελλήνων που δικαιούνται και υποχρεούνται να αντιστέκονται με κάθε μέσο εναντίον οποιουδήποτε επιχειρεί να το καταλύσει με τη βία». **Άρθρο 120 Συντάγματος**
Κατά την διάρκεια της επταετούς δικτατορίας που βίαια κατέλυσε το Σύνταγμα ο λαός αγωνίστηκε με κάθε μέσο ενάντιά της.
✍ Να αναζητήσετε στοιχεία για την αντιδικτατορική δράση του λαού μας κατά την περίοδο της δικτατορίας (1967-1974) και να τα παρουσιάσετε στην τάξη.

προς την αναθεώρηση του είναι αυστηρό, γιατί απαγορεύει την αναθεώρηση των διατάξεων που καθορίζουν τη μορφή του πολιτεύματος και ορισμένων διατάξεων για τα ατομικά δικαιώματα. Αναθεωρήθηκε δύο φορές, το 1986 και το 2001. Σήμερα αναφερόμαστε στο Σύνταγμα του 1975/86/2001 ή Σύνταγμα του 2001.

Βασικές έννοιες μαθήματος

Το πολίτευμα της Ελλάδας είναι Προεδρευόμενη Κοινοβουλευτική Δημοκρατία

Σύνταγμα →

- **Θεμελιώδης νόμος**
- **Ρυθμίζει την κρατική εξουσία**
- **Κατοχυρώνει δικαιώματα**

8.4 Βασικές αρχές του Συντάγματος

Τα Συντάγματα των σύγχρονων Δημοκρατικών κρατών, στα οποία ανήκει και η χώρα μας, στηρίζονται σε βασικές αρχές που διαμορφώθηκαν κατά την λειτουργία των πρώτων μορφών δημοκρατίας (Αρχαία Ελλάδα) και διεκδικήθηκαν τον 18ο και 19ο αιώνα στην Ευρώπη, μέσα από τις αστικές επαναστάσεις (Αγγλική, Γαλλική επανάσταση). Οι αρχές αυτές αποτελούν βασικές σταθερές του Δημοκρατικού Πολιτεύματος και είναι η **αρχή της λαϊκής κυριαρχίας, η αρχή του κράτους δικαίου, αρχή του κοινωνικού κράτους και η αρχή της διάκρισης των λειτουργιών.**

8.4.1. Λαϊκή Κυριαρχία

Με βάση την αρχή της λαϊκής κυριαρχίας, **πηγή όλων των εξουσιών είναι ο λαός.** Σε όλα τα δημοκρατικά Συντάγματα κορυφαίο άρθρο είναι αυτό στο οποίο αναφέρεται ότι *«όλες οι εξουσίες πηγάζουν από το Λαό και ασκούνται υπέρ αυτού και του έθνους» (άρθρο 1 Συντ).*
Η λαϊκή κυριαρχία στηρίζεται στην ελευθερία και την ισότητα των πολιτών. Οι αξίες αυτές ορίζονται από τις πρώτες διακηρύξεις των αστικών επαναστάσεων ως θεμελιακές και αδιαπραγμάτευτες. Γι' αυτό το λόγο το άρθρο 1 του Συντάγματός μας που κατοχυρώνει τη λαϊκή κυριαρχία σαν «θεμέλιο του πολιτεύματός μας» δεν αναθεωρείται.
Με βάση τη λαϊκή κυριαρχία, η εξουσία του λαού ασκείται από εκείνους τους πολίτες που έχουν το δικαίωμα να ψηφίζουν, δηλαδή από το **εκλογικό σώμα.** Συνεπώς η θέληση του κυρίαρχου λαού είναι η θέληση του εκλογικού σώματος και μάλιστα της **πλειοψηφίας** του, η οποία εκλέγει τα όργανα του κράτους (αντιπροσωπευτικό σύστημα

φωτ.8.6 Συνεδρίαση της 7ης συνόδου της Βουλής των Εφήβων
«... θέλουμε επίσης η Βουλή των Εφήβων να θεσμοθετηθεί ως όργανο που θα έχει λόγο και δικαίωμα παρέμβασης στην οποιαδήποτε απόφαση που αφορά τους νέους και το μέλλον τους. Δεν θέλουμε να συνερχόμαστε εθιμοτυπικά μια φορά το χρόνο αλλά διαρκώς. Θέλουμε να τρυπήσουμε τον ουρανό και να πάμε στα αστέρια, να κατέβουμε στον πυρήνα της γης, θέλουμε να ακούμε την ομορφιά του κόσμου και να βλέπουμε τις μυρωδιές του. Θέλουμε να τα κάνουμε όλα με το δικό μας τρόπο...για να μας μείνει και κάτι ελευθερία σκέψης και έκφρασης, δικαιοσύ-

βλ. Κεφ. 10.1). Με βάση το αντιπροσωπευτικό σύστημα, η λαϊκή κυριαρχία καθιερώνεται και στα Ελληνικά Συντάγματα, για πρώτη φορά στο Σύνταγμα της Τροιζήνας το 1827.

Σήμερα, η λαϊκή κυριαρχία κατοχυρώνεται μέσα από διαδικασίες που προβλέπονται σε ειδικότερες διατάξεις του Συντάγματος. Συγκεκριμένα:

- Κάθε τέσσερα χρόνια ο λαός εκλέγει τους αντιπροσώπους του (Βουλευτές, Δημάρχους και Νομάρχες).
- Όλοι οι Έλληνες πολίτες που συγκεντρώνουν τις προϋποθέσεις που ορίζει το Σύνταγμα, μπορούν να είναι υποψήφιοι για τα αξιώματα του Προέδρου της Δημοκρατίας, του Βουλευτή, Δημάρχου και Νομάρχη.
- Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας μπορεί να ζητήσει από το λαό να εκφράσει τη γνώμη του με δημοψήφισμα, για κρίσιμα εθνικά θέματα, όπως ορίζει το Σύνταγμα.
- Οι πολίτες έχουν δικαιώματα συλλογικής δράσης, όπως τα δικαιώματα να συγκεντρώνονται, να φτιάχνουν συνεταιρισμούς, να απεργούν, να συνδικαλίζονται κ.ά.
- Όλα τα όργανα του κράτους έχουν την υποχρέωση να σέβονται τις αρχές της λαϊκής κυριαρχίας και να ασκούν τις αρμοδιότητές τους όπως ορίζει το Σύνταγμα και οι νόμοι.

8.4.2 Κράτος Δικαίου

Το κράτος δικαίου είναι αποτέλεσμα των προσπαθειών της αστικής τάξης, τον 19ο αιώνα, να περιορίσει την αυθαιρεσία της μοναρχικής εξουσίας και να διασφαλίσει τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα των πολιτών, γραμμένα σε ένα Σύνταγμα.

Το κράτος δικαίου δημιουργείται με τη ψήφιση των πρώτων Συνταγμάτων, με τα οποία κατοχυρώνεται το δικαίωμα του λαού να εκλέγει τους αντιπροσώπους του (βουλευτές) και αυτοί να ψηφίζουν νόμους, στους οποίους πρέπει να υπακούουν όλα τα κρατικά όργανα.

Κράτος δικαίου συγκεκριμένα, σημαίνει ότι:

- Κάθε πράξη, οποιουδήποτε οργάνου της εξουσίας, πρέπει να προβλέπεται από το Σύνταγμα και το νόμο (**αρχή της νομιμότητας**). Οποιαδήποτε απόφαση παίρνει ένας Υπουργός, ένας Δήμαρχος ή μια δημόσια Υπηρεσία πρέπει να είναι σύμφωνες με το νόμο π.χ. ο τρόπος σύλληψης ενός πολίτη από ένα αστυνομικό όργανο περιγράφεται επακριβώς στον ποινικό κώδικα.
- Κατοχυρώνεται η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων των πολιτών στο Σύνταγμα (π.χ. ελευθερία σκέψης).
- Κατοχυρώνεται η ανεξαρτησία των δικαστών από την

νη, ειρήνη, διάλογος, αξιοκρατία, σεβασμός, στον άνθρωπο, τα ζώα, τη φύση ολόκληρη...Με άλλα λόγια θέλουμε αέρα δημοκρατικό που να τον αναπνέουμε και να τον νιώθουμε!!»
Απόσπασμα από την εισήγηση της 5ης επιτροπής της 7ης Συνόδου της Βουλής των Εφήβων.
✍ Να ανταλλάξετε απόψεις σχετικά με το αίτημα που έθεσαν οι έφηβοι Βουλευτές και να το συνδέσετε με την αρχή της λαϊκής κυριαρχίας.

φωτ. 8.7 Για να είναι πηγή όλων των εξουσιών ο λαός, δεν αρκεί η συμμετοχή του στις εκλογές. Απαιτείται να του αναγνωρίζονται τα δικαιώματα και οι ελευθερίες να ελέγχει την εξουσία αλλά και η εξουσία με τη σειρά της να είναι πρόθυμη να δεχτεί αυτόν τον έλεγχο.
✍ Να συζητήσετε στην τάξη τέτοιες μορφές ελέγχου.

φωτ. 8.8 Στα άρθρα 6,7 και 8 του Συντάγματος περιγράφεται η κατοχύρωση της προσωπικής ασφάλειας του πολίτη από τυχόν αυθαιρεσίες της κρατικής εξουσίας. Κατοχυρώνονται στα παραπάνω άρθρα του Συντάγματος μεταξύ άλλων: η έκδοση δικαστικού εντάλματος αιτιολογημένου από τον Εισαγγελέα για την σύλληψη ενός πολίτη, οι προθεσμίες κράτησης και προφυλάκισης, η απαγόρευση των βασανιστηρίων, η καταβολή αποζημίωσης για όσους άδικα ή παράνομα φυλακίστηκαν και ο «νόμι-

επιρροή των άλλων κρατικών οργάνων (π.χ. μονάρχης, Κυβέρνηση).
Οι παραπάνω αρχές του κράτους δικαίου κατοχυρώνονται σε όλα τα σύγχρονα δημοκρατικά κράτη, εκτός από τα αστυνομικά-αυταρχικά κράτη, τα οποία στην Ιστορία γνωρίσαμε ως μοναρχία, δικτατορία ή φασιστικό καθεστώς.

μος δικαστής» δηλαδή το αντίστοιχο με το βάρος της πράξης δικαστήριο.
✍ Να συζητήσετε στη τάξη τη σοβαρότητα κατοχύρωσης ενός τέτοιου δικαιώματος για τον πολίτη και να ανταλλάξετε απόψεις σχετικά με την κατοχύρωση άλλων δικαιωμάτων σε ένα κράτος δικαίου.

Βασικές έννοιες μαθήματος

Κράτος Δικαίου → **Αρχή νομιμότητας**, **Ανεξαρτησία δικαστών**, **Προστασία δικαιωμάτων**

8.4.3 Κοινωνικό Κράτος

Στις δημοκρατίες που δημιουργήθηκαν με βάση το κράτος δικαίου, προέκυψαν τεράστια προβλήματα λόγω των οικονομικών ανισοτήτων μεταξύ των κοινωνικών τάξεων που διαμορφώθηκαν, ιδιαίτερα μετά την βιομηχανική επανάσταση. Αυτό είχε ως συνέπεια οι πολίτες που ανήκαν σε χαμηλά οικονομικά και κοινωνικά στρώματα να διεκδικούν, κυρίως μέσα από τα εργατικά συνδικάτα, βελτίωση του βιοτικού τους επιπέδου.
Για την κάλυψη των αναγκών των πολιτών και τη **μείωση των κοινωνικών ανισοτήτων** δημιουργήθηκε το κοινωνικό κράτος ή «κράτος πρόνοιας ή ευημερίας» με στόχο την κοινωνική δικαιοσύνη. Κατοχυρώνεται στα Συντάγματα των Ευρωπαϊκών κρατών γύρω στα μέσα του 20ου αιώνα, κυρίως μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.
Για να μπορούν οι πολίτες να απολαμβάνουν αυτά που είναι απαραίτητα για τη ζωή τους, το κοινωνικό κράτος αναλαμβάνει υποχρέωση να παρέχει δωρεάν υπηρεσίες στους πολίτες σχετικά με την ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, εκπαίδευση, ασφάλιση, στέγαση των πολιτών κ.ά. Δημιουργήθηκε λοιπόν μια σειρά από δικαιώματα, που ονομάστηκαν **κοινωνικά δικαιώματα,** τα οποία περιγράφονται στο Σύνταγμα π.χ. η δημόσια δωρεάν παιδεία, την οποία απολαμβάνουν όλοι οι έλληνες πολίτες (βλ. Κεφ.12.5).
Κατοχυρώνονται επίσης τα δικαιώματα των πολιτών στο καθαρό περιβάλλον και ενισχύεται η οικογένεια (επιδόματα πολυτέκνων, μητρότητας κ.ά.) και η προστασία από την Πολιτεία ευάλωτων κοινωνικών ομάδων (ειδικές εγκαταστάσεις για τη διευκόλυνση ατόμων με αναπηρίες, επιδόματα ανεργίας κ.ά.).

φωτ. 8.9 Τα παιδιά του δρόμου. Εκατό εκατομμύρια παιδιά παγκόσμια ζουν και εργάζονται στις πόλεις των μεγαλουπόλεων. Η ζωή στο δρόμο θέτει σε κίνδυνο τη φυσική και ψυχική τους ανάπτυξη και συχνά και την ίδια τους τη ζωή.
Τις τελευταίες δεκαετίες παρατηρείται αύξηση του αριθμού των αστέγων στην πόλη των Αθηνών. Το 1997, στο πλαίσιο λειτουργίας του κοινωνικού κράτους, ο Δήμος Αθηναίων ξεκίνησε πρόγραμμα στέγασης των αστέγων της πόλης. Στόχος του προγράμματος είναι να καλύψει βασικές ανάγκες (στέγη, τροφή) κοινωνικά και οικονομικά αποκλεισμένων ατόμων. Το πρόγραμμα διαρκεί από 1-6 μήνες, ώστε τα άτομα αυτά να ξεπεράσουν τα προβλήματά τους και να επανενταχθούν στην κοινωνία.
✍ Ποιες άλλες κοινωνικές ομάδες έχουν ανάγκη κοινωνικής προστασίας σήμερα; Ποια μέτρα παίρνει γι' αυτές το σύγχρονο κοινωνικό κράτος; Να συζητήσετε στην τάξη.

8.4.4 Αρχή της Διάκρισης των Λειτουργιών

Τα όργανα του κράτους ψηφίζουν νόμους, διοικούν (εκτελούν) εφαρμόζοντας αυτούς τους νόμους και απονέμουν δικαιοσύνη, επιλύοντας τις διαφορές που προκύπτουν από την εφαρμογή των νόμων. Επομένως η κρατική εξουσία εκδηλώνεται με τρεις διαφορετικές λειτουργίες: τη **νομοθετική,** την **εκτελεστική** και τη **δικαστική.**

Με τη διάκριση των λειτουργιών η κρατική εξουσία μοιράζεται σε διαφορετικά όργανα και δεν συγκεντρώνεται σε ένα από αυτά, γεγονός που θα οδηγούσε σε αυθαιρεσίες.

Με αυτήν τη διάκριση των λειτουργιών της κρατικής εξουσίας είναι οργανωμένο το πολίτευμά μας. Το άρθρο 26 του Συντάγματός μας καθορίζει τα κρατικά όργανα που ασκούν αυτές τις λειτουργίες.

Στα σύγχρονα δημοκρατικά κράτη δημιουργείται η ανάγκη για ταχύτερη και αποτελεσματικότερη άσκηση της κρατικής εξουσίας. Αυτό πραγματοποιείται με τη συνεργασία των οργάνων που ασκούν κρατικές λειτουργίες. Για το λόγο αυτό καθιερώνεται η αρχή της σχετικής διάκρισης των λειτουργιών. Τη σχετική διάκριση των λειτουργιών ακολουθεί και το ελληνικό Σύνταγμα, όπως φαίνεται και στον παραπάνω πίνακα. Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας συμμετέχει στην άσκηση της νομοθετικής και της εκτελεστικής εξουσίας, η Βουλή, κάποιες φορές, αποκτά δικαστικές αρμοδιότητες (π.χ. όταν δικάζει Υπουργούς) και η Κυβέρνηση νομοθετικές (πράξεις νομοθετικού περιεχομένου*).

φωτ.8.10.Αριστοτέλης Πρώτος ο Αριστοτέλης στα «Πολιτικά» του επισήμαινε την τριμερή διάκριση της πολιτείας «στο Βουλευόμενο, στο Περί τας Αρχάς και στο Δικάζον». Η σύγχρονη θεωρία για την διάκριση των λειτουργιών της κρατικής εξουσίας έχει τις ρίζες της στις θεωρίες του Γάλλου φιλοσόφου Μοντεσκέ που επηρέασαν σε μεγάλο βαθμό τη Γαλλική Επανάσταση «Πρέπει τα πράγματα στο κράτος να είναι διαμορφωμένα κατά τρόπο, ώστε η εξουσία να συγκρατεί την εξουσία».

✍ Να ανατρέξετε στο βιβλίο της Ιστορίας σας και να μελετήσετε την ιστορική περίοδο που ο Γάλλος φιλόσοφος στο «Πνεύμα των Νόμων» ζητούσε τη διάκριση των λειτουργιών της κρατικής εξουσίας.

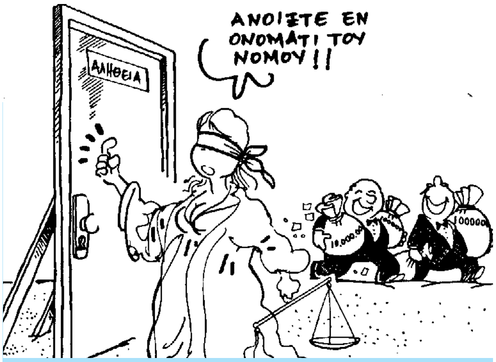

φωτ. 8.11 Η ανεξαρτησία της δικαστικής εξουσίας αποτελεί βασική αρχή του κράτους δικαίου. Η δικαστική λειτουργία ασκείται από τα δικαστήρια και αποκλείεται κάθε δυνατότητα επέμβασης της Κυβέρνησης. Για να είναι ουσιαστική η ανεξαρτησία της δικαστικής εξουσίας το Σύνταγμα κατοχυρώνει αυστηρές και ανεξάρτητες από την εκτελεστική εξουσία διαδικασίες διορισμού και παύσης των δικαστών.

Βασικές έννοιες μαθήματος

Κοινωνικό Κράτος: μείωση κοινωνικών ανισοτήτων

Νομοθετική λειτουργία	→ **Βουλή και Πρόεδρος της Δημοκρατίας**
Εκτελεστική λειτουργία	→ **Κυβέρνηση και Πρόεδρος της Δημοκρατίας**
Δικαστική λειτουργία	→ **Δικαστήρια**

*Πράξεις νομοθετικού περιεχομένου: Σε εξαιρετικές περιπτώσεις επείγουσας και απρόβλεπτης ανάγκης, ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας ύστερα από πρόταση της Κυβέρνησης μπορεί να εκδόσει πράξεις νομοθετικού περιεχομένου, που υποβάλλονται στη Βουλή για κύρωση μέσα σε 40 ημέρες. Με τις πράξεις αυτές μπορούν να τροποποιούνται ή να καταργούνται ισχύουσες νομικές διατάξεις.

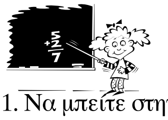

Εργασίες-δραστηριότητες

1. Να μπείτε στην ιστοσελίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (www.europa.eu.int/hellas/) και να κάνετε κατηγοριοποίηση των πολιτευμάτων των 25 κρατών-μελών.
2. Να αναζητήσετε στοιχεία από το βιβλίο της Ιστορίας σας και από τις ιστοσελίδες του κοινοβουλίου (www.parliament.gr) σχετικά με τη διαδοχή των μορφών της μοναρχίας στον τόπο μας.
3. Να συγκεντρώσετε στοιχεία για τη λειτουργία της άμεσης δημοκρατίας στην Αρχαία Αθήνα. Σήμερα, στις αντιπροσωπευτικές δημοκρατίες, πώς πιστεύετε ότι αυτή η λειτουργία θα μπορούσε να βρει κάποια πεδία εφαρμογής; Αυτό θα πρέπει να αποτελεί διεκδίκηση για τους πολίτες;
4. Να ακούσετε τα τραγούδια που τραγουδούσε ο λαός μας την περίοδο του πολέμου που κήρυξε η φασιστική Ιταλία στη χώρα μας και την περίοδο της ναζιστικής κατοχής. Να τα σχολιάσετε σε σχέση με την αντίδραση του ελληνικού λαού ενάντια στη φασιστική επιβολή.
5. Ο Μπετόβεν έγραψε τη 3η Συμφωνία για τον Ναπολέοντα. Γιατί άλλαξε γνώμη στη συνέχεια και την αφιέρωσε στον Ανώνυμο Ήρωα; Ποιος άλλος μεγάλος Ιταλός μουσικός εμπνεύστηκε από τους απελευθερωτικούς αγώνες του λαού του; Να αναζητήσετε πληροφορίες από το βιβλίο της Ιστορίας σας.
6. «Όσοι το χάλκαιον χέρι, βαρύ του φόβου αισθάνονται ζυγόν δουλείας ας έχωσι θέλει αρετήν και τόλμην η ελευθερία». Κάλβος Ανδρ., «Εις Σάμον»

«...Κλείνουν δύο χρόνια που μας έχει επιβληθεί ένα καθεστώς ολωσδιόλου αντίθετο με τα ιδεώδη για τα οποία πολέμησε ο κόσμος μας και τόσο περίλαμπρα ο λαός μας στον τελευταίο Παγκόσμιο Πόλεμο... Όλοι πια το διδάχτηκαν και το ξέρουν πως στις δικτατορικές καταστάσεις η αρχή μπορεί να μοιάζει εύκολη, όμως η τραγωδία περιμένει αναπότρεπτη στο τέλος... Όσο μένει η ανωμαλία, τόσο προχωρεί το κακό... Αυτή η ανωμαλία πρέπει να σταματήσει. Είναι εθνική επιταγή...» *Δήλωση του Γ. Σεφέρη*

Σε ποιες ιστορικές περιόδους αναφέρονται τα δύο αποσπάσματα; Να τα σχολιάσετε ως προς τις υποχρεώσεις του πολίτη.

Κριτήριο αυτοαξιολόγησης του μαθητή

Α. Τελειώνοντας τη μελέτη του κεφαλαίου αυτού και εφόσον κοίταξες τις περιλήψεις και κατανόησες τις καινούργιες έννοιες θα πρέπει να μπορείς να απαντήσεις σύντομα στις παρακάτω ερωτήσεις. Σε όποιες συναντάς δυσκολία, συμβουλέψου και πάλι τον αντίστοιχο μάθημα.

1. Ποια πολιτεύματα θα χαρακτηρίζαμε δημοκρατικά;
2. Τι σημαίνει η άποψη ότι η δημοκρατία είναι ένα πολίτευμα δύσκολο ως προς την διατήρησή του;
3. Γιατί το Σύνταγμα θεωρείται ο θεμελιώδης νόμος ενός κράτους;
4. Ποιο Σύνταγμα ισχύει σήμερα στη χώρα μας και ποιο πολίτευμα κατοχυρώνει;
5. Λαϊκή κυριαρχία σημαίνει εξουσία του λαού. Με ποια έννοια η λαϊκή κυριαρχία κατοχυρώνεται στο Σύνταγμα;
6. Τι σημαίνει για ένα κράτος να είναι κράτος δικαίου;
7. Ποια είναι η διάκριση των λειτουργιών της κρατικής εξουσίας στη χώρα μας;
8. Ποια είναι η σημασία της διάκρισης των λειτουργιών για τον πολίτη ενός κράτους;

Β. Να βάλεις σε κύκλο το γράμμα που αντιστοιχεί στη σωστή απάντηση.

Την εκτελεστική λειτουργία ασκούν:

α. Η Βουλή και ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας

β. Η Κυβέρνηση και ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας

γ. Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας

Γ. Τώρα, χαρακτήρισε τις παρακάτω προτάσεις σωστές ή λανθασμένες, βάζοντας σε κύκλο το αντίστοιχο γράμμα (Σ για τις σωστές και Λ για τις λανθασμένες)

1. Το πολίτευμα σε ένα κράτος καθορίζει τον τρόπο οργάνωσης και άσκησης της κρατικής εξουσίας.	Σ	Λ
2. Στο πολίτευμα της Απόλυτης Μοναρχίας ο μονάρχης δεσμεύεται από κανόνες δικαίου που θέτει ο λαός.	Σ	Λ
3. Το Πολίτευμα της χώρας μας είναι Προεδρική Δημοκρατία.	Σ	Λ
4. Το Σύνταγμα που ισχύει σήμερα στη χώρα μας ψηφίστηκε το 1952.	Σ	Λ
5. Το Σύνταγμα είναι ο θεμελιώδης νόμος του κράτους.	Σ	Λ
6. Στο Σύνταγμα περιγράφονται τα δικαιώματα των πολιτών καθώς και οι υποχρεώσεις τους.	Σ	Λ
7. Αυστηρό ονομάζεται το Σύνταγμα που αναθεωρείται δύσκολα.	Σ	Λ

9 Εκλογές, κόμματα, ΜΜΕ

- ➤ Εκλογικό σώμα
- ➤ Χαρακτηριστικά ψηφοφορίας
- ➤ Εκλογικά συστήματα
- ➤ Τα πολιτικά κόμματα-Η κοινωνία πολιτών
- ➤ Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας (ΜΜΕ)

Για να μελετήσεις αυτήν την ενότητα μπορείς να δεις και πάλι την έννοια της λαϊκής κυριαρχίας (κεφ.8), του πολίτη (κεφ. 7.2) και των ΜΜΕ ως φορέα κοινωνικοποίησης (κεφ. 5.2).

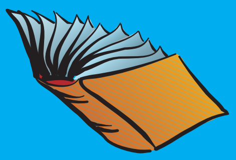

Το μυθιστόρημα της Σώτης Τριανταφύλλου «Το εργοστάσιο των μολυβιών» παρουσιάζει την κοινωνική και πολιτική ιστορία του νεοελληνικού κράτους και της Ευρώπης γενικότερα, μέσα από τα συνταρακτικά γεγονότα του προηγούμενου αιώνα.

Η ταινία «Φράουλες και αίμα» θα σου γνωρίσει το φοιτητικό κίνημα στις ΗΠΑ τη δεκαετία του '60, η ταινία «Οι κόκκινοι», βασισμένη στο βιβλίο του Τζων Ρηντ «Οι δέκα μέρες που συγκλόνισαν τον κόσμο» περιλαμβάνει όλα τα σημαντικά πολιτικά γεγονότα των αρχών του προηγούμενου αιώνα. Οι ταινίες «Η πρώτη σελίδα» του Μπ. Γουάϊλντερ και «Pelikan Breaf» θα σε προβληματίσουν για τον τρόπο που λειτουργούν τα ΜΜΕ σήμερα.

Το διαδίκτυο θα σου δώσει ευκαιρίες να πληροφορηθείς και να γνωρίσεις τη σύγχρονη πολιτική πραγματικότητα. Όλες τις εφημερίδες και τα ραδιοτηλεοπτικά δίκτυα θα βρεις στον αναζητητή του διαδικτύου www.in.gr. Μπορείς να επισκεφτείς Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις και να ενημερωθείς για τον εθελοντισμό που συνδέεται με την κοινωνία πολιτών (πληροφορίες από το www.neagenia.gr). Από τις ιστοσελίδες της Βουλής και του Υπουργείου Εσωτερικών θα ενημερωθείς για τις εκλογές (www.parliament.gr, www.ypes.gr, www.politiki.gr).

Η σύγχρονη Πολιτεία για να λειτουργήσει σωστά έχει ανάγκη από την πολιτική συμμετοχή του ενεργού πολίτη. Οι εκλογές είναι η αναγκαία δράση του πολίτη, για να μπορεί η Πολιτεία να εκπροσωπεί τα συμφέροντα και τις επιδιώξεις του. Πρέπει όμως η συμμετοχή του πολίτη να αρχίζει και να σταματά την ημέρα των εκλογών; Το κεφάλαιο αυτό θα σε βοηθήσει να κατανοήσεις τις υποχρεώσεις και τα δικαιώματά σου ως ενεργού πολίτη της σύγχρονης Πολιτείας.

9.1 Εκλογικό σώμα

1. Σύνθεση-Προσόντα εκλογικού σώματος

Στην ενότητα 8.5 γνωρίσαμε την έννοια της λαϊκής κυριαρχίας. ΄Οπως είδαμε στα δημοκρατικά πολιτεύματα σήμερα, η λαϊκή κυριαρχία εκφράζεται με το αντιπροσωπευτικό σύστημα.

Το αντιπροσωπευτικό σύστημα βασίζεται στην εκλογή από το λαό, των αντιπροσώπων του (βουλευτών, ευρωβουλευτών, Δημάρχων και Νομαρχών) που καλούνται να παίρνουν αποφάσεις γι' αυτόν σε διάφορα θέματα. Στις εκλογές, η έννοια του λαού ταυτίζεται με την έννοια του εκλογικού σώματος. Το **εκλογικό σώμα** αποτελείται από τους πολίτες που έχουν το δικαίωμα να ψηφίζουν.

Τα προσόντα που πρέπει να διαθέτουν οι ΄Ελληνες ψηφοφόροι οι οποίοι συγκροτούν το εκλογικό σώμα, σύμφωνα με το Σύνταγμα, είναι:

Ελληνική ιθαγένεια: Ψηφίζουν στις εκλογές όσοι έχουν αποκτήσει την Ελληνική ιθαγένεια, είναι δηλαδή ΄Ελληνες πολίτες. Στις δημοτικές και νομαρχιακές εκλογές δικαίωμα ψήφου έχουν και οι πολίτες κρατών - μελών της Ευρωπαϊκής ΄Ενωσης που διαμένουν μόνιμα στην Ελλάδα.

Ηλικία: Από το 1983 με νόμο, δικαίωμα ψήφου έχουν οι ΄Ελληνες πολίτες που είναι 18 ετών και άνω, όπως συμβαίνει και στις περισσότερες χώρες. Σύμφωνα με το νόμο, «η 1η Ιανουαρίου θεωρείται ως ημερομηνία γέννησης όλων όσων γεννήθηκαν μέσα στο χρόνο».

2. Αρμοδιότητες εκλογικού σώματος

Το σημερινό Σύνταγμα αναγνωρίζει στο εκλογικό σώμα τις παρακάτω αρμοδιότητες:

α. Ψηφίζει τους αντιπροσώπους του για τη Βουλή (Βουλευτές) στις ***γενικές βουλευτικές εκλογές*** που διενεργούνται κάθε τέσσερα χρόνια.

β. Ψηφίζει τα όργανα της Τοπικής Αυτοδιοίκησης (Δημάρχους, Νομάρχες) στις **δημοτικές** και **νομαρχιακές** εκλογές, που διενεργούνται κάθε τέσσερα χρόνια.

γ. Ψηφίζει τους αντιπροσώπους του στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (Ευρωβουλευτές), στις **Ευρωεκλογές** που διενεργούνται κάθε πέντε χρόνια.

δ. Συμμετέχει σε **δημοψήφισμα** που προκηρύσσει ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας για σημαντικά ζητήματα.

φωτ.9.1. Ελένη Σκούρα: Η πρώτη ελληνίδα βουλευτής. Τη σταδιακή, μεταβολή των κοινωνικών και πολιτικών συνθηκών που οδηγούν στην ισότητα των φύλων καταγράφει ο παρακάτω πίνακας:

1887: Η 18χρονη Ελένη Παντελίδου αυτοκτονεί στην Αθήνα επειδή δε γίνεται δεκτή στην Ιατρική Σχολή.
1892: Η Νέα Ζηλανδία δίνει το δικαίωμα ψήφου στις γυναίκες, στις βουλευτικές εκλογές.
1894: Το Πανεπιστήμιο Αθηνών δέχεται την εγγραφή φοιτητριών.
1895: Η Αυστραλία δίνει το δικαίωμα ψήφου. Ακολουθούν οι Σκανδιναβικές χώρες.
1917: Δίνεται σε πολλές πολιτείες των ΗΠΑ το δικαίωμα ψήφου.
1918: Αγγλία και Αυστρία δίνουν το δικαίωμα ψήφου.
1927: Η Ελλάδα δίνει δικαίωμα ψήφου στις δημοτικές εκλογές.
1944: Η Γαλλία δίνει το δικαίωμα ψήφου.
1952: Η Ελλάδα δίνει το δικαίωμα ψήφου.
1953: Εκλέγεται η πρώτη ελληνίδα βουλευτής, η Ελένη Σκούρα.
1956: Διορίζεται η πρώτη ελληνίδα υπουργός, η Λίνα Τσαλδάρη.
1971: Η Ελβετία δίνει το δικαίωμα ψήφου.

Βασικές έννοιες μαθήματος

Εκλογικό Σώμα (΄Ελληνες πολίτες 18 ετών και άνω)	→	Ψηφίζουν σε:
		• Βουλευτικές • Νομαρχιακές/Δημοτικές • Ευρωεκλογές • Δημοψήφισμα

9.2 Ψηφοφορία-Βασικές αρχές

Η ψηφοφορία για την ανάδειξη των αντιπροσώπων μας, είναι:

α. Άμεση: Το εκλογικό σώμα εκλέγει απευθείας τους αντιπροσώπους του.

β. Μυστική: Η μυστικότητα της ψηφοφορίας εξασφαλίζεται με τη δημιουργία ιδιαίτερων χώρων, στους οποίους ο ψηφοφόρος αποσύρεται για να συμπληρώσει, χωρίς να τον βλέπουν, το ψηφοδέλτιο και να το τοποθετήσει σε φάκελο αδιαφανή και ίδιο με τους υπόλοιπους. Ακόμα, η μυστικότητα εξασφαλίζεται με την ομοιομορφία όλων των ψηφοδελτίων. **Η παραβίαση** της μυστικότητας της ψηφοφορίας αποτελεί αξιόποινο αδίκημα και τιμωρείται από το νόμο.

γ. Υποχρεωτική: Σύμφωνα με το Σύνταγμα οι ΄Ελληνες ψηφοφόροι είναι υποχρεωμένοι να ψηφίζουν.

δ. Προσωπική: Οι ψηφοφόροι πηγαίνουν στο εκλογικό κατάστημα και εκεί πραγματοποιείται η αναγνώρισή τους από την αστυνομική τους ταυτότητα. Προσωπική επομένως είναι η ψήφος εφόσον απαιτεί τη φυσική παρουσία του ψηφοφόρου. Με την τελευταία όμως αναθεώρηση του Συντάγματος δίνεται η δυνατότητα να καθιερωθεί με νόμο η **επιστολική ψήφος** ή *ψήφος δι' αλληλογραφίας*. Η επιστολική ψήφος θεσμοθετείται για να επιλύσει το πρόβλημα των αποδήμων Ελλήνων.

ε. ΄Ιση: Όλοι οι πολίτες έχουν μια μόνο ψήφο και αυτή έχει την ίδια ισχύ με εκείνες των άλλων ψηφοφόρων (**αρχή ισότητας** της ψήφου).

στ. Καθολική: Ψηφίζουν όλοι οι ΄Ελληνες πολίτες που έχουν τα προσόντα που ορίζει ο νόμος. Στην Ελλάδα, η **αρχή της καθολικότητας** της ψήφου, καθιερώθηκε στο Σύνταγμα του 1864, πολύ νωρίτερα από άλλες ευρωπαϊκές χώρες και από τότε επαναλαμβάνεται σε όλα τα Ελληνικά Συντάγματα. Η καθολικότητα όμως αφορούσε μόνο τους άνδρες, αφού οι γυναίκες, μόλις το 1952 απέκτησαν το δικαίωμα να ψηφίζουν.

φωτ. 9.2 Ψηφοδέλτια. Μέχρι την Αναθεώρηση του Συντάγματος το 2001, για τους πολίτες που απείχαν από τις εκλογές προβλέπονταν ποινές, όπως φυλάκιση, άρνηση χορήγησης άδειας οδήγησης αυτοκινήτου ή επαγγελματικής άδειας και χορήγησης διαβατηρίου. Με την πρόσφατη Αναθεώρηση, η οποία έγινε στο πλαίσιο της εναρμόνισης με την Ευρωπαϊκή νομοθεσία, δεν επιβάλλονται ποινές.
Το δικαίωμα της ψήφου κατοχυρώθηκε μέσα από σκληρούς και συχνά αιματηρούς αγώνες και αποδεικνύει την πολιτική συνείδηση που έχουμε ως ενεργοί πολίτες.
✍Σε συζήτηση που θα γίνει στην τάξη να αναπτύξετε τους προβληματισμούς σας σχετικά με το αν είναι σκόπιμο η υποχρεωτικότητα της ψήφου να συνοδεύεται από την επιβολή ποινών

Του Κώστα Μητρόπουλου από «ΤΑ ΝΕΑ»

Βασικές έννοιες μαθήματος

Ψηφοφορία	→	• **Άμεση** • **Μυστική** • **Υποχρεωτική**	• **Προσωπική** • **΄Ιση** • **Καθολική**

9.3 Εκλογικά συστήματα

Όπως γνωρίσαμε στην προηγούμενη ενότητα, βασική αρμοδιότητα του εκλογικού σώματος είναι η ανάδειξη των αντιπροσώπων του.
Πώς πραγματοποιούνται οι εκλογές για την ανάδειξη των αντιπροσώπων μας;
Στις βουλευτικές εκλογές η χώρα, μοιράζεται σε εκλογικές περιφέρειες στις οποίες αντιστοιχεί συγκεκριμένος αριθμός βουλευτικών εδρών ανάλογα με τον πληθυσμό της κάθε περιφέρειας. Οι έδρες μοιράζονται στους βουλευτές ανάλογα με τις ψήφους που έλαβαν στην εκλογική τους περιφέρεια με βάση το εκλογικό σύστημα.
Εκλογικό σύστημα είναι ο τρόπος με τον οποίο μοιράζονται οι έδρες στα κόμματα και τους υποψηφίους που παίρνουν μέρος στις εκλογές, με βάση τις ψήφους που συγκέντρωσαν κατά την εκλογική αναμέτρηση.
Τα εκλογικά συστήματα μπορούν να ενταχθούν σε τρεις ομάδες: τα πλειοψηφικά, τα αναλογικά και τα μικτά.
α. Πλειοψηφικά Συστήματα: Πλειοψηφικό είναι το σύστημα κατά το οποίο σε κάθε περιφέρεια εκλέγεται το κόμμα ή ο υποψήφιος που παίρνει τις περισσότερες ψήφους. Διακρίνεται στο σύστημα της **απόλυτης** και της **σχετικής** πλειοψηφίας. Κατά το πρώτο σύστημα οι έδρες ή η έδρα της εκλογικής περιφέρειας παραχωρούνται στο κόμμα ή στον υποψήφιο που παίρνει την απόλυτη πλειοψηφία (50%+1).
Αντίθετα, σύμφωνα με το σύστημα της σχετικής πλειοψηφίας εκλέγεται σε μια εκλογική περιφέρεια το κόμμα ή ο υποψήφιος που παίρνει τη σχετική πλειοψηφία, δηλαδή τις περισσότερες ψήφους σε σύγκριση μ' όλους τους άλλους.
Το πλειοψηφικό σύστημα δημιουργεί σταθερές, μονοκομματικές Κυβερνήσεις, αποκλείει όμως από την εκπροσώπηση στη Βουλή ένα μεγάλο μέρος των προτιμήσεων του εκλογικού σώματος (κυρίως τα μικρά κόμματα).
β. Αναλογικά Συστήματα: Αναλογικό είναι το σύστημα σύμφωνα με το οποίο οι έδρες κάθε εκλογικής περιφέρειας κατανέμονται (μοιράζονται) στα κόμματα και στους υποψηφίους, που συμμετέχουν στις εκλογές, ανάλογα με τις ψήφους που πήραν. Το μοίρασμα των εδρών γίνεται με βάση το ***εκλογικό μέτρο****, το οποίο είναι ο ελάχιστος αριθμός ψήφων που απαιτείται για την απόκτηση μιας βουλευτικής έδρας. Αυτό είναι το σύστημα της απλής αναλογικής. Με το σύστημα αυτό εξασφαλίζεται η εκπροσώπηση των μικρών κομμάτων στα Κοινοβούλια, τα οποία με αυτό τον τρόπο αποτελούν μια «μικρή εικόνα του λαού». Δεν δημι-

φωτ. 9.3. Άσκηση εκλογικού δικαιώματος. Για τις ανάγκες των εκλογών, η χώρα χωρίζεται σε 56 εκλογικές περιφέρειες. Οι εκλογικές περιφέρειες ταυτίζονται με τους αντίστοιχους νομούς εκτός από την Αττική που έχει τρεις εκλογικές περιφέρειες και τους νομούς Πειραιά και Θεσ/νίκης, που έχουν από δύο. Ο αριθμός των βουλευτών που εκλέγει κάθε περιφέρεια, εξαρτάται από τον πληθυσμό της, σύμφωνα με την απογραφή που πραγματοποιεί η Εθνική Στατιστική Υπηρεσία. Τους περισσότερους βουλευτές εκλέγει η Β' Αθηνών (42 βουλευτές).
✍ Μπορείτε να επισκεφτείτε τις ιστοσελίδες του Υπουργείου Εσωτερικών (www.ypes.gr) και να αντλήσετε στοιχεία.

φωτ.9.4. Νεαρή ψηφοφόρος. Το Σύνταγμα προβλέπει ότι το εκλογικό σύστημα καθορίζεται με τον εκλογικό νόμο, που ψηφίζεται από τη Βουλή. Η οποιαδήποτε αλλαγή του εκλογικού νόμου ισχύει από τις μεθεπόμενες εκλογές. Με αυτόν τον τρόπο το Σύνταγμα εμποδίζει την επιθυμία της εκάστοτε Κυβέρνησης να εξασφαλίσει την παραμονή της στην εξουσία, αλλάζοντας την τελευταία στιγμή τον εκλογικό νόμο.

* Εκλογικό μέτρο:Το εκλογικό μέτρο στη χώρα μας είναι το πηλίκον της διαίρεσης του συνόλου των εγκύρων ψηφοδελτίων δια του αριθμού των εδρών κάθε εκλογικής περιφέρειας.

ουργούνται όμως πάντα σταθερές Κυβερνήσεις, εφόσον συνήθως προκύπτουν Κυβερνήσεις συνεργασίας μικρών κομμάτων. Για το λόγο αυτό σήμερα, τόσο στην Ελλάδα όσο και σε άλλες δημοκρατίες, εφαρμόζονται περισσότερο περίπλοκα αναλογικά συστήματα, με στόχο την ενίσχυση των μεγαλύτερων κομμάτων.

γ. Μικτά Συστήματα: Με τα μικτά συστήματα επιδιώκεται ο συνδυασμός των πλεονεκτημάτων των δύο παραπάνω συστημάτων, όπως το σύστημα της ενισχυμένης αναλογικής που ισχύει τα τελευταία χρόνια στη χώρα μας. Σήμερα για να εκπροσωπηθεί ένα κόμμα στη Βουλή, απαιτείται να έχει συγκεντρώσει το 3% των ψήφων πανελλαδικά.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΚΑΤΑΝΟΜΗΣ ΕΔΡΩΝ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΑ ΔΥΟ ΒΑΣΙΚΑ ΕΚΛΟΓΙΚΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ

Μία εκλογική Περιφέρεια εκλέγει 10 βουλευτές.

Στις βουλευτικές εκλογές υπήρξαν 100.000 έγκυρα ψηφοδέλτια. Τα τέσσερα κόμματα που συμμετείχαν έλαβαν: Α′ Κόμμα: 40.000, Β′ κόμμα: 30.000, Γ′ κόμμα 20.000 και Δ′ κόμμα 10.000 ψήφους.

1α. Απόλυτα πλειοψηφικό σύστημα: Δεν εκλέγεται κανένας, εφόσον κανένα κόμμα δε συγκέντρωσε την απόλυτη πλειοψηφία του 50%+1. Η ψηφοφορία επαναλαμβάνεται μεταξύ του Α’ και του Β’ κόμματος και εκλέγεται το κόμμα που συγκέντρωσε την απόλυτη πλειοψηφία.

1β . Σχετικά πλειοψηφικό σύστημα: Οι 10 βουλευτές εκλέγονται από το Α′ κόμμα, το οποίο έλαβε τις περισσότερες ψήφους.

2. Σύστημα Απλής Αναλογικής: Το εκλογικό μέτρο είναι 100.000:10=10.000. Επομένως,
Το Α′ κόμμα εκλέγει 4 βουλευτές (40.000: 10.000=4), το Β′ κόμμα εκλέγει 3 βουλευτές (30.000:10.000=3), το Γ′ κόμμα εκλέγει 2 βουλευτές (20.000:10.000=2) και το Δ′ κόμμα 1 βουλευτή (10.000:10.000=1).

Βασικές έννοιες μαθήματος

Εκλογικά συστήματα

- **Απόλυτα πλειοψηφικά**
- **Σχετικά πλειοψηφικά**
- **Αναλογικά**
- **Μικτά**

9.4 Τα πολιτικά κόμματα

Τα κόμματα έχουν ιδιαίτερη σημασία για τη λειτουργία του αντιπροσωπευτικού συστήματος, αφού ο εκλογικός αγώνας για την ανάδειξη των αντιπροσώπων του λαού διεξάγεται κατά κανόνα μεταξύ των κομμάτων.

Τι είναι σήμερα ένα σύγχρονο **πολιτικό κόμμα;** Είναι μια ένωση πολιτών, που προορίζεται να έχει μεγάλη διάρκεια και έχει σκοπό να αποκτήσει, μέσα από δημοκρατικές εκλογικές διαδικασίες, την κοινοβουλευτική πλειο-

ψηφία, δηλαδή τη δυνατότητα να σχηματίσει κυβέρνηση. Σκοπός του κόμματος είναι να εφαρμόσει το πρόγραμμά του ως κυβέρνηση ή να επηρεάσει τις κυβερνητικές αποφάσεις ως αντιπολίτευση. Τα κόμματα, επομένως, έχουν πολιτικούς σκοπούς και συγκεκριμένες οικονομικές και κοινωνικές αντιλήψεις που εκφράζονται στα προγράμματά τους.

Το Σύνταγμά μας, για πρώτη φορά το 1975, αναγνώρισε στο κείμενό του τη συγκρότηση, τη λειτουργία και τη χρησιμότητα των πολιτικών κομμάτων στη λειτουργία της πολιτείας. Δικαίωμα να ιδρύουν πολιτικά κόμματα και να συμμετέχουν σε αυτά έχουν μόνο οι Έλληνες πολίτες που έχουν και το δικαίωμα να ψηφίζουν (άνω των 18 ετών). Όσοι δεν έχουν αποκτήσει το εκλογικό δικαίωμα, μπορούν να συμμετέχουν στα τμήματα νεολαιών των κομμάτων.

Το Σύνταγμα θεσπίζει την οικονομική ενίσχυση των κομμάτων που συμμετέχουν στη Βουλή από τον κρατικό προϋπολογισμό και τα υποχρεώνει να δημοσιεύουν τις εκλογικές δαπάνες τους. Το ίδιο υποχρεούνται να κάνουν και οι υποψήφιοι βουλευτές για λόγους **διαφάνειας.** Τα κόμματα επίσης πρέπει να είναι οργανωμένα και να λειτουργούν με δημοκρατικούς κανόνες (εσωκομματική δημοκρατία).

Στις σύγχρονες κοινωνίες παρατηρούμε στην πολιτική ζωή την ύπαρξη περισσότερων από ένα ή δύο πολιτικών κομμάτων. Αυτό το φαινόμενο είναι η αρχή του **πολυκομματισμού** που είναι συνυφασμένη με τη δημοκρατία. Μέσα από τον πολυκομματισμό παρέχεται η δυνατότητα να εκπροσωπείται τόσο στη Βουλή, όσο και στην πολιτική ζωή, η ποικιλία των συμφερόντων και των απόψεων των μελών της σύγχρονης πολιτικής κοινωνίας (**πλουραλιστική κοινωνία).**

Τις τελευταίες δεκαετίες εμφανίστηκαν τα νέα **κοινωνικά κινήματα,** τα οποία έχουν αποκτήσει ιδιαίτερη σημασία για την πολιτική έκφραση και τη δημοκρατία π.χ. οικολογικά κινήματα, φεμινιστικά, ειρηνιστικά, νέα κινήματα ενάντια στην παγκοσμιοποίηση.

Κοινωνία Πολιτών

Το ερώτημα που προβάλλει στις σύγχρονες δημοκρατικές κοινωνίες είναι εάν η εκλογική διαδικασία και ο πολυκομματισμός, που μελετήσαμε στις προηγούμενες ενότητες, αρκούν για να εκφράσουν τη θέληση των πολιτών. Η συμμετοχή στις εκλογές και μόνο δεν αποτελεί εγγύηση ελέγχου της εξουσίας.

Οι σύγχρονες κοινωνίες γίνονται περισσότερο πολύπλοκες και ο πολίτης οφείλει να έχει άποψη για ποικίλα ση-

ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΣ
ΤΗΣ ΑΡΙΣΤΕΡΑΣ ΤΩΝ ΚΙΝΗΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑΣ

Πολλές είναι οι ομάδες και οι ενώσεις που δημιούργησαν κόμματα. Ανάμεσα τους, τα συνδικάτα, από τα οποία προέρχονται πολλά σοσιαλιστικά κόμματα (Βρετανικό Εργατικό Κόμμα, Σοσιαλιστικό Εργατικό Κόμμα Ελλάδος από το οποίο προήλθε το ΚΚΕ), οι αγροτικές επαγγελματικές ενώσεις που δημιούργησαν πολλά αγροτικά κόμματα στη Σκανδιναβία, την Κεντρική Ευρώπη και την Ελλάδα, οι εκκλησίες και οι θρησκευτικές ενώσεις που συντέλεσαν στην άνοδο των χριστιανοδημοκρατικών κομμάτων το 1945 και πρόσφατα το οικολογικό κίνημα, από το οποίο προήλθαν τα οικολογικά κόμματα.

✍ Πληροφορίες για τα κόμματα μπορείτε να πάρετε από τις ιστοσελίδες τους στη σελίδα 151.

φωτ. 9.5 Πολιτικός λόγος από το μπαλκόνι..
Στο νεότερο Ελληνικό κράτος οι σχέσεις των Ελλήνων ψηφοφόρων με τους αντιπροσώπους τους χαρακτηρίστηκαν σαν σχέσεις «πελατειακές». Ο Έλληνας ψηφοφόρος ψήφιζε πρόσωπα και όχι αρχές και ιδεολογία, με απώτερο στόχο προσωπικά οφέλη (διορισμός παιδιών στο Δημόσιο και άλλες προσωπικές εξυπηρετήσεις) συχνά σε βάρος του κοινωνικού συνόλου. Αυτό διαμόρφωσε αντίστοιχες νοοτροπίες και πολιτικές των υποψηφίων αντιπροσώπων μας μέχρι σήμερα.

✍ Τι συνέπειες κατά τη γνώμη σας έχει κάτι τέτοιο στη πολιτική ζωή και πώς πρέπει να σκέφτεται σε αντίθεση με αυτή τη λογική ο σημερινός ενεργός πολίτης ψηφοφόρος;

μαντικά ζητήματα (π.χ. οικονομία, περιβάλλον, υγεία, παιδεία). Οι σύγχρονες κοινωνίες γίνονται επίσης περισσότερο παγκόσμιες, εφόσον δέχονται συνεχείς επιδράσεις από άλλες κοινωνίες. Με αυτό τον τρόπο πολλά τοπικά προβλήματα, διευρύνονται και γίνονται παγκόσμια. Η αντιμετώπιση π.χ. θεμάτων δημόσιας υγείας (ιός sars, AIDS) ή περιβάλλοντος (τρύπα του όζοντος, μόλυνση θαλασσών) εξαρτάται από τη θέσπιση μέτρων και νόμων από όλες τις κοινωνίες του πλανήτη.

Εγγύηση για αυτή τη σύγχρονη δημοκρατική κοινωνία και τον έλεγχο της εξουσίας αποτελεί ο **ενεργός πολίτης,** δηλαδή ένας πολίτης:

- **Αντικειμενικά ενημερωμένος** για τα σύνθετα κοινωνικά και πολιτικά ζητήματα σε τοπικό, εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο.
- **Συμμέτοχος** σε όλους τους τομείς της δημόσιας ζωής που τον αφορούν (π.χ περιβάλλον, υγεία, εκπαίδευση).

Το σύνολο αυτών των ενεργών πολιτών αποτελεί την **κοινωνία πολιτών.**

Χαρακτηριστικά κοινωνίας πολιτών:

- Είναι **κοινωνία αλληλεγγύης** στην οποία ο πολίτης διεκδικεί το σεβασμό των κοινωνικών του δικαιωμάτων και συγχρόνως αντιμετωπίζει με αίσθημα ευθύνης και αλληλεγγύης τις υποχρεώσεις του απέναντι στο κοινωνικό σύνολο (βλ. Κεφ. 12.1).
- Είναι **κοινωνία ανοιχτή,** αφού διαφορετικές ομάδες, φυλές και συμφέροντα πρέπει να μάθουν να συμβιώνουν.
- Είναι **κοινωνία δημοκρατική,** στην οποία ο πολίτης πρέπει να μπορεί να ενημερώνεται για όλα τα θέματα που τον αφορούν (κοινωνία της πληροφορίας). Αυτό εξασφαλίζεται με δημοσιότητα και διαφάνεια* όλων των πράξεων των οργάνων της Πολιτείας. Με αυτόν τον τρόπο ο ενεργός πολίτης θα μπορεί να ελέγχει ουσιαστικά τα όργανα της Πολιτείας και να συμμετέχει ενεργά στην πολιτική ζωή.

Σε ποια επίπεδα μπορείς να δραστηριοποιηθείς ως νέος ενεργός πολίτης;

- **Τοπικά:** Με τη συμμετοχή σου στο σχολείο (μαθητικές κοινότητες, συμβούλιο τάξης, περιβαλλοντικά προγράμματα), στη γειτονιά, στο Δήμο, στην ευρύτερη περιοχή.
- **Εθνικά:** Σε θέματα περιβάλλοντος, ενάντια στο ρατσισμό και την ξενοφοβία.
- **Παγκόσμια:** Μέσω των Παγκόσμιων Οργανώσεων για το περιβάλλον, ενάντια στη φτώχεια, τον πόλεμο, την καταπάτηση των ανθρώπινων δικαιωμάτων και τον αποκλεισμό.

φωτ.9.6 Η Αμίνα Λουάλ καταδικασμένη σε λιθοβολισμό μέχρι θανάτου από το δικαστήριο της Νιγηρίας το 2002 επειδή υπήρξε ανύπαντρη μητέρα. Η ποινή δεν εκτελέστηκε μετά από την εξέγερση της παγκόσμιας κοινής γνώμης μέσω της Διεθνούς Επιτροπής κατά του λιθοβολισμού που συγκέντρωσε υπογραφές στο διαδίκτυο. Πολλές Παγκόσμιες Οργανώσεις χρησιμοποιούν το διαδίκτυο με αντίστοιχο τρόπο.

✍ Να συζητήσετε στην τάξη για τις δυνατότητες που έχουμε σήμερα να συμμετέχουμε ενεργά σε θέματα που απασχολούν την παγκόσμια κοινότητα.

φωτ. 9.7. Συγκέντρωση διαμαρτυρίας. Οι τρόποι διαμαρτυρίας των πολιτών είναι πολλοί. Ξεκινούν από το διάλογο και τη συγκέντρωση υπογραφών και καταλήγουν συχνά σε βίαιες συγκρούσεις.

✍ Να συζητήσετε για την αποτελεσματικότητα των μέσων διαμαρτυρίας. Ποια είναι τα αίτια των βίαιων συγκρούσεων; Πώς θα μπορούσαν να αποφευχθούν;

✍ Να συζητήσετε στην τάξη τοπικά, εθνικά και διεθνή θέματα και προβλήματα που σας απασχολούν. Πώς θα μπορούσατε να παρέμβετε ως ενεργοί πολίτες; Αφού ενημερωθείτε γι' αυτά και τα παρουσιάσετε στην τάξη. Μπορείτε να ξεκινήσετε ετοιμάζοντας ένα άρθρο για τη σχολική ή την τοπική εφημερίδα, μια εκπομπή στο τοπικό ραδιόφωνο ή μιαν έκθεση στο σχολείο με τους συμμαθητές σας.

*Διαφάνεια: Φανερή διαδικασία στη λήψη αποφάσεων από τα όργανα της Πολιτείας.

Πώς μπορείς να δραστηριοποιηθείς ως νέος ενεργός πολίτης;

- **Ατομικά:** Με τη δική σου δραστηριοποίηση, κάνοντας τη φωνή σου να ακουστεί και να γίνει «δημόσια».
- **Συλλογικά:** Μέσα από τους Συλλόγους, τα σωματεία (ομάδες πίεσης), τις Οργανώσεις νεολαίας και τις Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (ΜΚΟ), π.χ. ομάδες καταναλωτών, ομάδες διάσωσης, δασοπροστασίας, περιβαλλοντικές. Αυτές τις δράσεις προωθεί ο κοινωνικός εθελοντισμός, που είναι η ανιδιοτελής κοινωνική προσφορά και δράση. Στη χώρα μας ο εθελοντισμός αναπτύσσεται τα τελευταία χρόνια, και προωθείται ιδιαίτερα στο πλαίσιο της Ε.Ε.

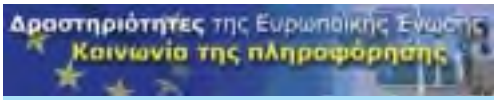

φωτ 9.8 Η ΕΕ προωθεί την κοινωνία των πολιτών. Γι' αυτό κατοχύρωσε τη δυνατότητα του πολίτη να ενημερώνεται για όλες τις αποφάσεις και τα έγγραφα της ΕΕ, ώστε να εξασφαλίζεται η διαφάνεια και ο έλεγχος των ευρωπαϊκών οργάνων.
Από το 1995 το Συμβούλιο της ΕΕ καθιέρωσε Κώδικα Συμπεριφοράς ώστε όλα τα κοινοτικά όργανα να εξυπηρετούν τον πολίτη. Η Ελλάδα ως μέλος της ΕΕ εισάγει με την Αναθεώρηση του Συντάγματος (2001) την κοινωνία της πληροφορίας. Όλες οι δημόσιες Υπηρεσίες και τα Υπουργεία δημοσιεύουν τις αποφάσεις τους και κάθε πληροφορία στο διαδίκτυο.
✍ Μπορείτε να επισκεφτείτε διάφορα Υπουργεία (οι ιστοσελίδες τους στο Κεφ.10.2), να αντλήσετε πληροφορίες για τον πολίτη και να ενημερώσετε την τάξη.

Βασικές έννοιες μαθήματος

Πολιτικά Κόμματα → **Βασικός θεσμός δημοκρατίας**

Κοινωνία Πολιτών → **Κοινωνία**
- **Αλληλεγγύης**
- **Ανοιχτή**
- **Δημοκρατική**

9.5 Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας (ΜΜΕ)

Όπως είδαμε, προϋπόθεση της κοινωνίας πολιτών είναι ο ενημερωμένος πολίτης που συμμετέχει στα κοινά προβλήματα. Η τεχνολογική επανάσταση στα ΜΜΕ που πραγματοποιείται στη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών (ηλεκτρονικοί υπολογιστές, διαδίκτυο, καλωδιακή τηλεόραση, δορυφόροι άμεσης μετάδοσης), δίνει τη δυνατότητα στον πολίτη να ενημερωθεί αντικειμενικά και να ελέγξει κάθε πληροφορία μέσα από εκατοντάδες διαδικτυακούς τόπους, εφημερίδες και τηλεοπτικά δίκτυα (βλ. Κεφ.5.3).

Ποιες είναι οι βασικές λειτουργίες των σύγχρονων ΜΜΕ στην υπηρεσία της δημοκρατικής κοινωνίας πολιτών που ορίσαμε στην προηγούμενη ενότητα;

1. Η ενημέρωση και πληροφόρηση των πολιτών. Αυτό επιτυγχάνεται με εκπομπές ενημέρωσης για θέματα κοινωνικά και πολιτικά στα οποία εκφράζονται όλες οι απόψεις, ώστε να διαμορφώνεται μια ενημερωμένη κοινή γνώμη.

2. Η πολιτιστική και μορφωτική προσφορά, μέσα από

φωτ. 9.9 Η πλανητική κοινωνία
«Όχι μόνο κάθε τμήμα του κόσμου αποτελεί όλο και περισσότερο τμήμα του κόσμου, αλλά και ο κόσμος ως σύνολο είναι όλο και περισσότερο παρών σε καθένα από τα τμήματα του..» Εντγκάρ Μορέν.
✍ Σήμερα μιλάμε για το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης. Πόσο συνέβαλαν τα ΜΜΕ σε αυτό;

εκπομπές και άρθρα που ενημερώνουν, μορφώνουν και καλλιεργούν την κρίση.

3. Η δημιουργία του «πλανητικού χωριού» μέσω της παγκόσμιας επικοινωνίας. Κάθε πληροφορία αναμεταδίδεται ταχύτατα μέσω του διαδικτύου σε όλο τον πλανήτη. Με τον τρόπο αυτό τα άτομα:

- κατανοούν και σέβονται τις ιδιαιτερότητες των άλλων πολιτισμών,
- ευαισθητοποιούνται για τα προβλήματα της παγκόσμιας κοινότητας,
- συνειδητοποιούν ότι είναι πολίτες μιας πανανθρώπινης κοινωνίας.

Η εξουσία των σύγχρονων ΜΜΕ και ιδιαίτερα του έντυπου και ηλεκτρονικού τύπου, στην πληροφόρηση και διαμόρφωση του πολίτη οδηγεί στο χαρακτηρισμό τους ως **«τέταρτη εξουσία».**

Η τεράστια αυτή εξουσία των ΜΜΕ, που πλέον γίνονται παγκόσμια, αυξάνει τους κίνδυνους να ελέγχονται από οικονομικά και πολιτικά συμφέροντα με αποτέλεσμα την **παραπληροφόρηση** του πολίτη.

Για να αντιμετωπίσει τους κίνδυνους αυτούς το άρθρο 14 του ελληνικού Συντάγματος (Κεφ. 12.3) θεσπίζει το δικαίωμα ελεύθερης διακίνησης των ιδεών και την ελευθερία του τύπου (έντυπου και ραδιοτηλεοπτικού). Το Σύνταγμα προβλέπει επίσης τη λειτουργία του Εθνικού Συμβουλίου Ραδιοτηλεόρασης και θεσπίζει Κώδικα Δεοντολογίας για τα ΜΜΕ με στόχο την προάσπιση του πολίτη ως αναγνώστη, θεατή, τηλεθεατή, ακρατή ή χρήστη του διαδικτύου από τους κινδύνους παραπληροφόρησης.

φωτ.9.10. «Τα τηλεοπτικά προγράμματα θα μπορούσαν να επιμορφώσουν και να καλλιεργήσουν το κοινό. Γιατί όχι εκπομπές όπως «Αγαπώ το Θουκυδίδη», «Συνάντηση με τον τύπο» με έναν ηθοποιό να παίζει το Χριστόφορο Κολόμβο που μόλις έχει γυρίσει από την τρίτη επίσκεψη του στο Νέο Κόσμο...»; R.Fuller 1971.

✍ Τρεις δεκαετίες μετά τον προβληματισμό, σε ποιο βαθμό έχουν αναπτυχθεί τέτοιες εκπομπές;

Μπορείτε να διαβάσετε το εβδομαδιαίο πρόγραμμα των βασικών καναλιών και να κάνετε μιαν έρευνα σε σχέση με το ποσοστό στο οποίο οι ενημερωτικές και μορφωτικές εκπομπές περιλαμβάνονται στο πρόγραμμά τους. Να συζητήσετε και να σχολιάσετε στην τάξη τα αποτελέσματα της έρευνάς σας.

90 περιοδικά, 202 ραδιοφωνικοί σταθμοί 182 εφημερίδες και όλα τα τηλεοπτικά κανάλια προβάλλονται στο ελληνικό διαδίκτυο. Θα τα βρείτε όλα στις μηχανές αναζήτησης (π.χ. www.in.gr). Επιλέξτε 4-5 εφημερίδες με τη μεγαλύτερη κυκλοφορία και εκτυπώστε τα πρωτοσέλιδα τους.

✍ Να συζητήσετε τις παρατηρήσεις σας στην τάξη. Παρουσιάζεται με τον ίδιο τρόπο η κάθε πληροφορία; Εντοπίζετε στοιχεία παραπληροφόρησης; Πόσο αντικειμενική είναι η ενημέρωση; Τι πρέπει να προσέχει ο αναγνώστης , ο ακροατής, ο τηλεθεατής και ο χρήστης του διαδικτύου;

Βασικές έννοιες μαθήματος

Λειτουργίες ΜΜΕ →

- **Ενημέρωση, πληροφόρηση**
- **Πολιτισμός, μόρφωση**
- **Παγκόσμια επικοινωνία**

Εργασίες-δραστηριότητες

1. Να καταγράψετε την εκλογική διαδικασία για την ανάδειξη των αντιπροσώπων σας στις μαθητικές κοινότητες. Τι εκλογικό σύστημα ακολουθείται;

2. Μπορείτε να επισκεφτείτε τις σχετικές ιστοσελίδες (www.ypes.gr και www.politiki.gr) και να πάρετε τα τελικά αποτελέσματα των τελευταίων εθνικών και ευρωπαϊκών εκλογών και να τα συγκρίνετε με τα αποτελέσματα του 2000 που είναι επίσης καταχωρισμένα ως προς τα ποσοστά αποχής. Να σχολιάσετε τα αποτελέσματα. Πόσο αντιπροσωπευτική μπορεί να είναι η εκλογή των αντιπροσώπων με υψηλά ποσοστά αποχής;

3. «Η κοινωνία πολιτών περιλαμβάνει νέες συμπεριφορές, τόσο από τον πολίτη, όσο και από την εξουσία». Να αναφέρετε τέτοιες συμπεριφορές.

4. Να επιλέξετε ένα σημαντικό επίκαιρο κοινωνικό θέμα που σας ενδιαφέρει. Να διαβάσετε τον τρόπο που το παρουσιάζουν δύο ημερήσιες εφημερίδες και δύο τηλεοπτικά κανάλια. Να σχολιάσετε τα αποτελέσματα της μικρής σας έρευνας σε σχέση με την αντικειμενικότητα της πληροφόρησης.

5. Μετά τον προβληματισμό σας από την ενότητα αυτή, μπορείτε να ετοιμάσετε με μιαν ομάδα συμμαθητών σας μιαν εκπομπή κοινωνικής παρέμβασης για θέματα που σας ενδιαφέρουν στον τοπικό Δημοτικό ραδιοφωνικό σταθμό. Ετοιμάζοντας την εκπομπή να προβληματιστείτε για τις δημοκρατικές αρχές λειτουργίας των ΜΜΕ που μάθατε και πρέπει να εφαρμόσετε. Η εφαρμογή τους σας δημιουργεί προβλήματα σε σχέση με την ακροαματικότητα που θέλετε να εξασφαλίσετε; Να σχολιάσετε τους προβληματισμούς σας.

Ψήφοι και ποσοστά που πήραν τα κόμματα στις εκλογές της 9ης Απρ. 2000 και έδρες που παίρνουν με την απλή αναλογική και με το ισχύον εκλογικό σύστημα

ΚΟΜΜΑ	ΨΗΦΟΙ	ΠΟΣΟΣΤΑ %	ΕΔΡΕΣ ΠΟΥ ΠΑΙΡΝΟΥΝ ΤΑ ΚΟΜΜΑΤΑ: ΜΕ ΤΗΝ ΑΠΛΗ ΑΝΑΛΟΓΙΚΗ	ΜΕ ΤΟ ΙΣΧΥΟΝ ΣΥΣΤΗΜΑ	ΔΙΑΦΟΡΑ
ΠΑΣΟΚ	3.008.081	43,798	133	158	+25
Ν.Δ.	2.934.448	42,726	130	125	-5
ΚΚΕ	379.280	5,522	17	11	-6
ΣΥΝ	219.988	3,203	10	6	-4
ΔΗΚΚΙ	184.648	2,688	8	-	-8
ΔΗΠΕΕ	32.149	0,468	1	-	-1
ΕΝΚΕΝ	23.218	0,338	1	-	-1
ΛΟΙΠΑ	86.321	1,257	-	-	-
ΣΥΝΟΛΟ	**6.868.133**	**100,000**	**300**	**300**	-

ΔΗΠΕΕ= Δημοκρατική Περιφερειακή Ενωση, ΕΝΚΕΝ= Ενωση Κεντρώων

πίνακας 9.1

6. Στον παραπάνω πίνακα βλέπετε τα αποτελέσματα των εθνικών βουλευτικών εκλογών του 2000, που έγιναν με μικτό εκλογικό σύστημα. Σε διπλανή στήλη θα δείτε πώς θα διαμορφώνονταν τα αποτελέσματα με το αναλογικό εκλογικό σύστημα. Να συγκρίνετε και να σχολιάσετε τα αποτελέσματα σε σχέση με :

   Α. Τον αριθμό των βουλευτών που εκλέγουν τα κόμματα με τα δύο συστήματα.

   Β. Τον αριθμό των κομμάτων που εκλέγονται.

7. Μπορείτε να πραγματοποιήσετε μικρή έρευνα για τη χρήση των διάφορων ΜΜΕ, με δείγμα τους συμμαθητές σας στο σχολείο. Πόσο συχνά είναι θεατές κινηματογράφου, τηλεθεατές, ακροατές ραδιοφώνου, αναγνώστες βιβλίων, εφημερίδων και περιοδικών, χρήστες του διαδικτύου και του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου; Τα αποτελέσματα της έρευνάς σας μπορείτε να παρουσιάσετε και να σχολιάσετε στην τάξη.

Κριτήριο αυτοαξιολόγησης του μαθητή

Α. Τελειώνοντας τη μελέτη και συζήτηση του κεφαλαίου αυτού και εφόσον κοίταξες τις περιλήψεις και κατανόησες τις καινούργιες έννοιες θα πρέπει να μπορείς να απαντήσεις σύντομα στις παρακάτω ερωτήσεις. Σε όποιες συναντάς δυσκολία, συμβουλέψου και πάλι το αντίστοιχο μάθημα.

1. Από ποιους πολίτες αποτελείται το εκλογικό σώμα;
2. Ποιο εκλογικό σύστημα είναι πιο αντιπροσωπευτικό; Ποιο είναι το μειονέκτημά του;
3. Τι σχέση έχουν τα πολιτικά κόμματα με τη δημοκρατία;
4. Σε ποιες εκλογές συμμετέχει ο έλληνας πολίτης;
5. Ποιές είναι οι βασικές λειτουργίες των ΜΜΕ στην υπηρεσία της κοινωνίας πολιτών;
6. Να αναφέρεις δύο παραδείγματα δραστηριοποίησης του ενεργού πολίτη σε τοπικό, εθνικό και διεθνές επίπεδο.
7. Με ποιο τρόπο διασφαλίζει το Σύνταγμα τον πολίτη από τον κίνδυνο παραπληροφόρησης μέσω των ΜΜΕ;

Β. Να βάλεις σε κύκλο το γράμμα που αντιστοιχεί στη σωστή απάντηση.

1. Το εκλογικό δικαίωμα στις βουλευτικές εκλογές έχουν:
   α. Όλοι οι Έλληνες πολίτες
   β. Όλοι οι Έλληνες πολίτες άνω των 18 ετών
   γ. Όλοι οι πολίτες της ΕΕ που διαμένουν στην Ελλάδα
   δ. Όλοι όσοι διαμένουν στην Ελλάδα

Γ. Να χαρακτηρίσεις τις παρακάτω προτάσεις ως σωστές ή λανθασμένες, βάζοντας σε κύκλο το αντίστοιχο γράμμα (Σ για τις σωστές Λ για τις λανθασμένες).

1. Αρμοδιότητα του εκλογικού σώματος αποτελεί η συμμετοχή του σε δημοψήφισμα.	Σ	Λ
2. Η συμμετοχή σε όλα τα επίπεδα εκλογών είναι υποχρέωση του έλληνα πολίτη.	Σ	Λ
3. Με το πλειοψηφικό σύστημα επιτυγχάνεται η εκπροσώπηση των μικρών κομμάτων στη Βουλή.	Σ	Λ
4. Με το αναλογικό σύστημα υπερισχύει το πρώτο κόμμα.	Σ	Λ
5. Το εκλογικό δικαίωμα απαιτεί ηλικία 21 ετών.	Σ	Λ
6. Κοινωνία πολιτών είναι το σύνολο των εκλογέων.	Σ	Λ

10 Οι λειτουργίες του κράτους

➤ Η νομοθετική λειτουργία: Η σύνθεση της Βουλής. Οι αρμοδιότητες της Βουλής
➤ Η εκτελεστική λειτουργία: Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας. Η Κυβέρνηση
➤ Η δικαστική λειτουργία

Για να μελετήσεις αυτό το κεφάλαιο πρέπει να θυμηθείς την αρχή της λαϊκής κυριαρχίας, τη διάκριση των λειτουργιών της κρατικής εξουσίας και την έννοια του εκλογικού σώματος.

Το «Κατηγορώ» του Εμίλ Ζολά αναφέρεται στην σημαντική δημοκρατική αρχή της ανεξαρτησίας της Δικαιοσύνης από την εκτελεστική εξουσία.

Η ανεξαρτησία της δικαιοσύνης είναι και το θέμα της ταινίας «Εις το όνομα του πατρός» του Τζόρνταν.

Από τις ιστοσέλιδες της Βουλής (www.parliament.gr) αλλά και το τηλεοπτικό κανάλι, που διαθέτει, θα ενημερωθείς για τη λειτουργία της αλλά και για πολλές ενδιαφέρουσες δραστηριότητες που αναπτύσσει. Μπορείς να συγκεντρώσεις πληροφορίες για το θεσμό της Βουλής των Εφήβων που θα σε απασχολήσει στο Λύκειο.

Στο κεφάλαιο αυτό θα διαπιστώσεις πώς πραγματώνεται η αρχή της λαϊκής κυριαρχίας και θα συνειδητοποιήσεις την αναγκαιότητα και τη σπουδαιότητα της ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης για τη λειτουργία της δημοκρατίας.

10.1 Νομοθετική Λειτουργία

Στο κεφάλαιο 8 γνωρίσαμε τις λειτουργίες της κρατικής εξουσίας και τα όργανα που τις ασκούν. Με βάση την αρχή της διάκρισης των λειτουργιών της κρατικής εξουσίας, τη νομοθετική λειτουργία την ασκούν η Βουλή και ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας. Το πολίτευμά μας εξάλλου είναι Προεδρευόμενη Κοινοβουλευτική Δημοκρατία. Αυτό σημαίνει ότι η Βουλή (Κοινοβούλιο) έχει ξεχωριστή θέση στο πολίτευμά μας αφού είναι το μοναδικό όργανο της Πολιτείας που εκλέγεται απευθείας από το λαό, που είναι πηγή κάθε εξουσίας.

10.1.1 Η σύνθεση της Βουλής

> Για να εκλεγεί κανείς βουλευτής απαιτείται να είναι **΄Ελληνας πολίτης,** να έχει την **νόμιμη ικανότητα να εκλέγει** και να έχει συμπληρώσει το **25ο έτος της ηλικίας του** κατά την ημέρα της εκλογής.
> *Άρθρο 55 παρ. 1 Συντ.*

Η Βουλή αποτελείται από **300** βουλευτές. Το Σύνταγμα δεν αναφέρει τον ακριβή αριθμό των βουλευτών, προβλέπει όμως ότι ο αριθμός τους δε μπορεί να είναι μικρότερος από διακόσιους, ούτε μεγαλύτερος από τριακόσιους.

Οι βουλευτές αντιπροσωπεύουν στη Βουλή το έθνος, είναι δηλαδή οι εθνικοί μας αντιπρόσωποι. Κατά την άσκηση των καθηκόντων τους, έχουν δικαίωμα να εκφράζουν τη γνώμη τους ελεύθερα και να ψηφίζουν σύμφωνα με τη συνείδησή τους.

Το χρονικό διάστημα μεταξύ δύο βουλευτικών εκλογών που γίνονται κάθε τέσσερα χρόνια, ονομάζεται **βουλευτική περίοδος.**

Την πρώτη Δευτέρα του μηνός Οκτωβρίου κάθε χρόνο, ξεκινά μια νέα σύνοδος της Βουλής η οποία συνήθως λήγει τον Ιούνιο της επόμενης χρονιάς. Αυτό το διάστημα η Βουλή συνεδριάζει σε **ολομέλεια** και σε **τμήματα.** Κατά την διάρκεια του καλοκαιριού, η Βουλή συνεχίζει μόνο το νομοθετικό της έργο (να ψηφίζει δηλαδή νόμους) στα τμήματα **θερινών διακοπών.**

Οι συνεδριάσεις της Βουλής είναι δημόσιες, αναμεταδίδονται από τα ΜΜΕ, και οποιοσδήποτε πολίτης μπορεί να παρακολουθήσει μια συνεδρίαση από τα θεωρεία της Βουλής.

πίνακας 10.1 Από τους 300 Βουλευτές της Ελληνικής Βουλής, οι 288 είναι βουλευτές που εκλέγονται στις 56 εκλογικές περιφέρειες, στις οποίες χωρίζεται η χώρα στη διάρκεια των Βουλευτικών εκλογών. Οι υπόλοιποι 12 ονομάζονται βουλευτές Επικρατείας. Εκλέγονται ανάλογα με την εκλογική δύναμη του κάθε κόμματος για όλη την ελληνική Επικράτεια.

Εκλογές για τη συγκρότηση Εθνικού Κοινοβουλίου	Αριθμός γυναικών που κατέλαβαν βουλευτικές έδρες	Ποσοστό συμμετοχής γυναικών στο Εθνικό Κοινοβούλιο
1974	7	2,3 %
1977	11	3,6 %
1981	13	4,3 %
1985	7	2,3 %
1989	13	4,3 %
1989	20	6,6 %
1990	16	5,3 %
1993	18	6,0 %
1996	19	6,3 %
2000	26	8,6 %
2004	39	13,0 %

πίνακας 10.2 Γυναικεία εκπροσώπηση στο Εθνικό Κοινοβούλιο.

✍ Παρατηρώντας τα μικρά ποσοστά εκπροσώπησης των γυναικών στο Εθνικό Κοινοβούλιο, να ανταλλάξετε απόψεις σχετικά με την αναγκαιότητα μέτρων όπως το υποχρεωτικό ποσοστό υποψηφίων γυναικών (1/3) που εφαρμόζεται στις Δημοτικές εκλογές.

πίνακας 10.3 Οι δραστηριότητες του Βουλευτή

Βουλή των εφήβων. Η Βουλή των Εφήβων είναι ένα πρωτοποριακό εκπαιδευτικό πρόγραμμα της Βουλής των Ελλήνων, που λειτουργεί από το σχολικό έτος 1995-96. Απευθύνεται στους μαθητές όλων των σχολείων της χώρας, του Απόδημου Ελληνισμού και της Κύπρου. ΄Εχει ως κύριο σκοπό την καλλιέργεια θετικής στάσης των νέων σχετικά με τη «συμμετοχή στα κοινά» καθώς και την ευαισθητοποίησή τους στις αρχές, τις αξίες, τους κανόνες και τη λειτουργία της Δημοκρατίας, όπως ο διάλογος, η ανεκτικότητα, η αλληλοκατανόηση και η αλληλεγγύη. Οι μαθητές αφού ενημερωθούν για το πρόγραμμα, καταθέτουν εργασίες οι οποίες αξιολογούνται. Από την αξιολόγηση επιλέγονται 350 έφηβοι-Βουλευτές, οι οποίοι συγκροτούν τη Βουλή των Εφήβων και συνεδριάζουν στις αίθουσες της Βουλής των Ελλήνων.

φωτ. 10.1 Λογότυπο της Βουλής των εφήβων. «Ο λόγος μου για το σήμερα, το όραμα μου για το αύριο. Διαπιστώνω -κρίνω-φαντάζομαι- προτείνω για τον τόπο που ζω, τη χώρα μου, τον κόσμο». Μιλώ για τις ανθρώπινες σχέσεις, το περιβάλλον, τη δημοκρατία, το σχολείο, την εργασία, τον ελεύθερο χρόνο, τα ανθρώπινα δικαιώματα, το ρατσισμό και ό,τι άλλο με απασχολεί. Μιλώ και για ό,τι μπορώ εγώ να κάνω».
Αυτό είναι το πλαίσιο μέσα στο οποίο κινούνται οι εργασίες των μαθητών που συμμετέχουν στο πρόγραμμα της Βουλής των Εφήβων.
✍ Μπορείτε να ενημερωθείτε για το πρόγραμμα από τις ιστοσελίδες της Βουλής.

Βασικές έννοιες μαθήματος

Προσόντα Βουλευτή →

- **΄Ελληνας πολίτης**
- **Νόμιμη ικανότητα να εκλέγει**
- **25 ετών και άνω**

10.1.2 Αρμοδιότητες της Βουλής

Επειδή η Βουλή, όπως είδαμε, αποτελεί το όργανο της Πολιτείας στο οποίο αντιπροσωπεύονται και εκφράζονται οι βασικές πολιτικές απόψεις του λαού, ασκεί τις σημαντικότερες αρμοδιότητες για την ομαλή λειτουργία του δημοκρατικού μας πολιτεύματος. Αποτελεί δηλαδή, το χώρο όπου διεξάγεται ο δημόσιος πολιτικός διάλογος από τους αντιπροσώπους μας (Βουλευτές) σχετικά με τα προβλήματα του Ελληνικού έθνους και τη συμμετοχή της χώρας μας στην Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Συγκεκριμένα:

α. Στη Βουλή ανήκει η αρμοδιότητα να **θεσπίζει τους νόμους του κράτους.** Αφού κατατεθεί ένα νομοσχέδιο στη Βουλή, παραπέμπεται για επεξεργασία σε μια κοινοβουλευτική επιτροπή που αποτελείται από βουλευτές όλων των κομμάτων, ανάλογα με τη δύναμή τους μέσα στη Βουλή. Το επεξεργασμένο πια νομοσχέδιο, συζητείται και ψηφίζεται από τη Βουλή και γίνεται νόμος του κράτους. Στη συνέχεια ο νόμος εκδίδεται από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας και δημοσιεύεται στην εφημερίδα της Κυβερνήσεως (ΦΕΚ). Οι νόμοι που ψηφίζονται από τη Βουλή δεν επιτρέπεται να έρχονται σε αντίθεση με τους κανόνες δικαίου που θέτει το Σύνταγμα.

β. Η Βουλή **ασκεί έλεγχο στις πράξεις της Κυβέρνησης.** Η Κυβέρνηση συλλογικά και ο κάθε Υπουργός ξεχωριστά είναι υποχρεωμένοι να παρέχουν στους Βουλευτές πληροφορίες και επεξηγήσεις σχετικά με τις πράξεις τους. Ο έλεγχος αυτός αποτελεί λογική συνέπεια του δημοκρατικού χαρακτήρα του πολιτεύματός μας, αφού ο έλεγχος της κυβερνητικής πολιτικής ασκείται από τους αντιπροσώπους του λαού. Ο έλεγχος αυτός γίνεται με ερωτήσεις βουλευτών, με αναφορές των πολιτών για διάφορα προβλήματά τους που υιοθετούνται από τους βουλευτές και παρουσιάζονται στη Βουλή, με σύσταση εξεταστικών επιτροπών όταν υπάρχουν υπόνοιες για κακοδιαχείριση εκ μέρους Υπουργών κ.ά. Ο Πρωθυπουργός, επίσης δύο φορές το μήνα, παρέχει επεξηγήσεις στους βουλευτές για το κυβερνητικό έργο.

γ. Η Βουλή **αναδεικνύει την Κυβέρνηση.** Ο αρχηγός του κόμματος που διαθέτει την απόλυτη πλειοψηφία των Βουλευτών (151) διορίζεται από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας ως Πρωθυπουργός. Μέσα σε 15 ημέρες από το διορισμό του Πρωθυπουργού, η Κυβέρνηση πρέπει να εμφανιστεί στη Βουλή και να ζητήσει την εμπιστοσύνη της, αφού παρουσιάσει το πρόγραμμά της (ψήφος εμπιστοσύνης). Μόνο στην περίπτωση που θα δοθεί η εμπιστοσύνη από τη Βουλή η Κυβέρνηση μπορεί να κυβερνήσει. Η Βουλή ωστόσο μπορεί με απόφασή της να αποσύ-

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

φωτ.10.2 ΦΕΚ Όλοι οι νόμοι δημοσιεύονται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. Οι πολίτες μπορούν να προμηθευτούν τα αντίστοιχα φύλλα από το Εθνικό Τυπογραφείο. Ενημέρωση για όλους τους νόμους μπορείτε να πάρετε από τις ιστοσελίδες του Εθνικού Τυπογραφείου www.etk.gr.

φωτ.10.3 Να αναζητήσετε την ιστοσελίδα της Βουλής www.parliament.gr/ergasies /nomosxedia. Μέσα από τη συγκεκριμένη ιστοσελίδα μπορείτε να ενημερωθείτε για τα νομοσχέδια που κατατίθενται για ψήφιση στη Βουλή και να εκφράσετε τη γνώμη σας.

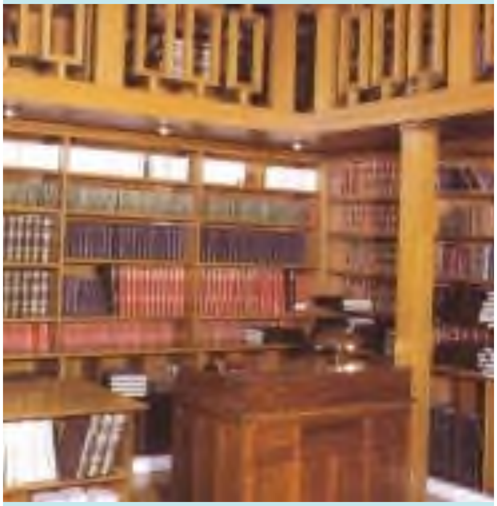

φωτ. 10.4 Τμήμα της Βιβλιοθήκης της Βουλής Η Βουλή αναπτύσσει πολιτιστικές και εκπαιδευτικές δραστηριότητες και προγράμματα.
✍ Να ενημερωθείτε γι' αυτά από τις ιστοσελίδες της και να τα παρουσιάσετε στην τάξη. Μέσα εξάλλου από τις ιστοσελίδες της μπορείτε να παρακολουθήσετε και τις συνεδριάσεις της.

ρει την εμπιστοσύνη της είτε από ένα μέλος της Κυβέρνησης (Υπουργό) είτε από όλη την Κυβέρνηση. Στη δεύτερη περίπτωση η Κυβέρνηση είναι υποχρεωμένη να παραιτηθεί (ψήφος δυσπιστίας).

δ. Η Βουλή **ψηφίζει κάθε χρόνο τον προϋπολογισμό του κράτους** που συντάσσει η Κυβέρνηση. Με αυτό τον τρόπο οι αντιπρόσωποί μας ελέγχουν τα έσοδα και τα έξοδα του κράτους.

ε. Η Βουλή **επικυρώνει με νόμο τις διεθνείς συμβάσεις** (βλ. Κεφ.14) που έχει υπογράψει η χώρα μας και με αυτό τον τρόπο γίνονται νόμοι του κράτους, π.χ. η έκταση των χωρικών μας υδάτων.

στ. Η Βουλή, χωρίς τη συνεργασία κανενός άλλου κρατικού οργάνου, **αναθεωρεί (τροποποιεί) το Σύνταγμα** για να προσαρμοστεί σε νέα πολιτικά ή κοινωνικά δεδομένα (π.χ. στην αναθεώρηση του Συντάγματος το 2001, προστέθηκε το άρθρο 5Α με το οποίο διασφαλίζεται το δικαίωμα του πολίτη στην πληροφόρηση και στη κοινωνία της πληροφορίας).

ζ. Τέλος, η Βουλή **έχει αρμοδιότητες με δικαστικό χαρακτήρα.** Μόνον η Βουλή μπορεί να ασκήσει ποινική δίωξη κατά των μελών της Κυβέρνησης για πράξεις σχετικές με τα καθήκοντά τους (Υπουργούς, Υφυπουργούς) καθώς και κατά του Προέδρου της Δημοκρατίας για ***εσχάτη προδοσία**** ή παράβαση του Συντάγματος.

φωτ.10.5 Η αίθουσα του Κοινοβουλίου. Στην τελευταία Αναθεώρηση του Συντάγματος, αναθεωρήθηκαν τα περισσότερα άρθρα που αφορούν τα δικαιώματα του ατόμου. Προστέθηκαν διατάξεις που αφορούν την εναλλακτική στρατιωτική θητεία, την προστασία της γενετικής ταυτότητας από βιοϊατρικές επεμβάσεις, την προστασία των προσωπικών δεδομένων και κατοχυρώθηκε η κοινωνία της πληροφορίας.

Να συζητήσετε στην τάξη τις κοινωνικές μεταβολές που οδήγησαν στην αναγκαιότητα αυτών των αναθεωρήσεων.

Βασικές έννοιες μαθήματος

Αρμοδιότητες Βουλής →

- **Θεσπίζει νόμους**
- **Αναδεικνύει την κυβέρνηση**
- **Ψηφίζει τον προϋπολογισμό**
- **Αναθεωρεί το Σύνταγμα**
- **Επικυρώνει τις διεθνείς συμβάσεις**
- **Ασκεί κοινοβουλευτικό έλεγχο και ποινική δίωξη εναντίον υπουργών**

* Εσχάτη προδοσία: Το έγκλημα κατά της Πολιτείας, δηλαδή κατά του πολιτεύματος και της ασφάλειας του κράτους.

10.2 Εκτελεστική Λειτουργία

Όπως είδαμε στο κεφάλαιο 8, την εκτελεστική λειτουργία στο δημοκρατικό μας πολίτευμα την ασκούν η κυβέρνηση και ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας που είναι τα εκτελεστικά όργανα. Οφείλουν δηλαδή να εφαρμόζουν όσα ορίζει το Σύνταγμα και οι νόμοι που ψηφίζει η Βουλή και με αυτό τον τρόπο κυβερνούν (διοικούν) τη χώρα.

10. 2.1 Πρόεδρος της Δημοκρατίας

Ο **Πρόεδρος της Δημοκρατίας** συμβολίζει την ενότητα του έθνους. Είναι ο **Αρχηγός** του κράτους και **ρυθμιστής** του πολιτεύματος, αλλά όχι το κυρίαρχο όργανο. Κυρίαρχο όργανο, σύμφωνα με το Σύνταγμα, είναι ο λαός, δηλαδή το εκλογικό σώμα που εκλέγει τη Βουλή και την Κυβέρνηση.

Γι' αυτό το λόγο, αναφέρονται με ακρίβεια και σαφήνεια οι αρμοδιότητες του Πρόεδρου της Δημοκρατίας στο Σύνταγμα, κυριότερες από τις οποίες είναι:

- Η έκδοση και η δημοσίευση των νόμων, όπως είδαμε στην προηγούμενη ενότητα.
- Η προκήρυξη δημοψηφίσματος για κρίσιμο εθνικό θέμα ή για ψηφισμένο νομοσχέδιο, όταν το ζητήσει η Βουλή.
- Η διεθνής εκπροσώπηση της Πολιτείας, η κήρυξη πολέμου και η συνομολόγηση (συμφωνία) συνθηκών ειρήνης.
- Η έκδοση **Προεδρικών Διαταγμάτων:** Οι νόμοι που ψηφίζονται στη Βουλή ορίζουν γενικά πλαίσια. Για το λόγο αυτό, ο αρμόδιος Υπουργός που πρότεινε το νόμο στη Βουλή, προτείνει στον Πρόεδρο της Δημοκρατίας την έκδοση διαταγμάτων που προσδιορίζουν πως θα εφαρμοστεί και θα εκτελεστεί ο συγκεκριμένος νόμος. Ο αρμόδιος Υπουργός υπογράφει από κοινού με τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας τα Προεδρικά Διατάγματα που δημοσιεύονται και αυτά στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως (ΦΕΚ).
- Ο διορισμός του Πρωθυπουργού και της Κυβέρνησης: Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας διορίζει ως Πρωθυπουργό της χώρας τον αρχηγό του κόμματος το οποίο στις εκλογές απέκτησε την απόλυτη πλειοψηφία των εδρών της Βουλής (151 έδρες). Εάν κανένα κόμμα δεν απέκτησε την απόλυτη πλειοψηφία, το ίδιο το Σύνταγμα προβλέπει αναλυτικά τη διαδικασία που πρέπει να ακολουθήσει ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας με διαδοχικές αναθέσεις διερευνητικών εντολών, για το σχηματισμό Κυβέρνησης.

Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας είναι αιρετός, εκλέγεται

φωτ.10.6 Οι εξ Πρόεδροι των της Γ' Ελληνικής Δημοκρατίας. Κατά σειρά : Μιχ. Στασινόπουλος, Δημ. Τσάτσος, Κων. Καραμανλής, Χρ. Σαρτζετάκης Κων. Στεφανόπουλος και Κάρολος Παπούλιας (www.presidency.gr).

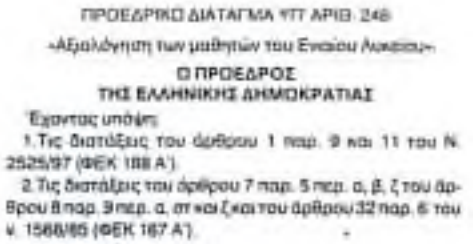

ΠΡΟΕΔΡΙΚΟ ΔΙΑΤΑΓΜΑ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 246
«Αξιολόγηση των μαθητών του Ενιαίου Λυκείου»
Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ
Έχοντας υπόψη:
1. Τις διατάξεις του άρθρου 1 παρ. 9 και 11 του Ν. 2525/97 (ΦΕΚ 188 Α')
2. Τις διατάξεις του άρθρου 7 παρ. 5 περ. α, β, ζ του άρθρου 8 παρ. 3 περ. α, στ και ζ και του άρθρου 32 παρ. 6 του ν. 1566/85 (ΦΕΚ 167 Α').

φωτ. 10.7 Προεδρικό Διάταγμα
Ο Νόμος 1266/98, καθόριζε ότι η εισαγωγή των υποψηφίων στα ΑΕΙ και ΤΕΙ της χώρας, πραγματοποιείται με Πανελλήνιες Εξετάσεις. Ο τρόπος διεξαγωγής των εξετάσεων, ο αριθμός των εξεταζομένων μαθημάτων, ο ακριβής υπολογισμός της βαθμολογίας και άλλες λεπτομέρειες, προσδιορίζονται από διάφορα Προεδρικά Διατάγματα.

δηλαδή για ορισμένη θητεία (5 χρόνια) από τη Βουλή. Μπορεί να επανεκλεγεί μια μόνο φορά.

> **Πρόεδρος της Δημοκρατίας μπορεί να εκλεγεί όποιος είναι Έλληνας πολίτης πριν από πέντε τουλάχιστον έτη, έχει από πατέρα ή μητέρα Ελληνική καταγωγή, έχει συμπληρώσει το τεσσαρακοστό έτος της ηλικίας του και έχει τη νόμιμη ικανότητα του εκλέγειν (Άρθρο 31 του Συντ).**

Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας εκλέγεται από τη Βουλή με αυξημένη πλειοψηφία γιατί επιδιώκεται να είναι αποδεκτός από την πλειοψηφία των βουλευτών. Πρέπει να συγκεντρωθεί η πλειοψηφία των 2/3 (200) του όλου αριθμού των βουλευτών σε δύο ψηφοφορίες και των 3/5 (180) στην τρίτη ψηφοφορία. Στην περίπτωση που δεν συγκεντρωθεί η πλειοψηφία των 180 βουλευτών στην τρίτη ψηφοφορία, διαλύεται η Βουλή και ακολουθούν Βουλευτικές εκλογές. Η νέα, μετά τις εκλογές Βουλή, εκλέγει Πρόεδρο της Δημοκρατίας καταρχήν με αυξημένη πλειοψηφία 3/5 (180) και αν αυτή δε συγκεντρωθεί, με πλειοψηφία των μισών συν μίας ψήφων (151).

φωτ. 10.8. Το Προεδρικό Μέγαρο. Στο άρθρο 37 του Συντάγματος αναφέρεται ό,τι αν κανένα κόμμα δε διαθέτει την απόλυτη πλειοψηφία των εδρών στο Κοινοβούλιο (151 έδρες δηλαδή), ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας παρέχει στον αρχηγό του κόμματος που διαθέτει τη σχετική πλειοψηφία εντολή σχηματισμού Κυβέρνησης. Αν αυτό δεν είναι δυνατό ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας παρέχει εντολή στον αρχηγό του δεύτερου και του τρίτου στη συνέχεια κόμματος. Κάθε εντολή ισχύει για 3 ημέρες. Αν οι εντολές αποτύχουν, ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας καλεί όλους τους αρχηγούς των κομμάτων να σχηματίσουν «Οικουμενική Κυβέρνηση» και αν και αυτό αποτύχει αναθέτει στον Πρόεδρο ενός των Ανωτάτων Δικαστηρίων της χώρας το σχηματισμό Κυβέρνησης που θα οδηγήσει ομαλά τη χώρα στη διεξαγωγή νέων εκλογών.

Βασικές έννοιες μαθήματος

Πρόεδρος της Δημοκρατίας →
- Αρχηγός του κράτους
- Ρυθμιστής του πολιτεύματος

10.2.2 Κυβέρνηση

Η Κυβέρνηση είναι το όργανο που καθορίζει και κατευθύνει τη γενική πολιτική (εσωτερική και εξωτερική) της χώρας μας. Την Κυβέρνηση αποτελεί το **Υπουργικό Συμβούλιο,** το οποίο απαρτίζεται από τον Πρωθυπουργό και τους Υπουργούς.

Ο **Πρωθυπουργός** είναι ο Πρόεδρος της Κυβέρνησης και έχει την ευθύνη της κυβερνητικής πολιτικής. Αυτό σημαίνει ότι ο Πρωθυπουργός ορίζει τα πρόσωπα, που απαρτίζουν την Κυβέρνηση, και έχει δικαίωμα να τα απαλλάξει από τα καθήκοντά τους, όταν το κρίνει σκόπιμο, και να τα αντικαταστήσει με άλλα. Συντονίζει το έργο των Υπουργών και εξασφαλίζει την ενότητα στις πράξεις και τις αποφάσεις τους.

Οι **Υπουργοί** είναι συνήθως βουλευτές. Οι Υπουργοί που

δεν προέρχονται από τη Βουλή ονομάζονται **εξωκοινοβουλευτικοί.** Κάθε Υπουργός διευθύνει ένα συγκεκριμένο τομέα διοίκησης ο οποίος συνιστά το Υπουργείο του (π.χ. Εθν.Παιδείας και Θρησκευμάτων, Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, Εμπορίου, Εξωτερικών). Υπάρχουν κάποιες φορές **Υπουργοί «άνευ χαρτοφυλακίου»,** οι οποίοι δε διευθύνουν ένα Υπουργείο, όπως οι άλλοι, αλλά ασκούν συγκεκριμένα καθήκοντα που τους αναθέτει ο Πρωθυπουργός. Σε κάθε Υπουργείο εκτός από τους Υπουργούς, μπορεί να ορισθούν και **Υφυπουργοί** που αναλαμβάνουν ένα συγκεκριμένο τομέα δραστηριοτήτων (π.χ. στο Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, ο Υπουργός αναλαμβάνει τον τομέα της Υγείας και ο Υφυπουργός τον τομέα της Κοινωνικής Αλληλεγγύης). Οι Υπουργοί και οι Υφυπουργοί κατά την άσκηση των καθηκόντων τους οφείλουν να πραγματώσουν τα κυβερνητικά προγράμματα. Για το λόγο αυτό, υποβάλλουν στη Βουλή νομοσχέδια που αφορούν τις υποθέσεις των Υπουργείων τους και ζητούν από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας να εκδώσει **Προεδρικά Διατάγματα,** με τα οποία θα εφαρμόσουν τα νομοσχέδια που ψήφισε η Βουλή.

Βασικές έννοιες μαθήματος

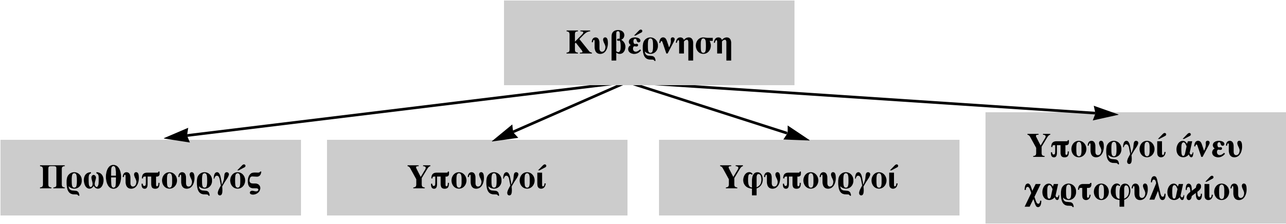

10.2.3 Η Δικαστική Λειτουργία

Η Βουλή ψηφίζει νόμους και η Κυβέρνηση τους εφαρμόζει για να κυβερνήσει. Στην περίπτωση όμως που προκύψουν διαφορές στην εφαρμογή των νόμων που ψηφίζει η Βουλή ποιος θα τις επιλύσει;

Με βάση την αρχή της διάκρισης των λειτουργιών της κρατικής εξουσίας (βλ. Κεφ.8), το Σύνταγμα προβλέπει ένα άλλο όργανο, στο οποίο αναθέτει αυτό το έργο, τα **δικαστήρια,** τα οποία ασκούν τη δικαστική λειτουργία. Τα δικαστήρια είναι ένα τρίτο όργανο, ανεξάρτητο από εκείνα που ασκούν τη νομοθετική και εκτελεστική λειτουργία (Βουλή – Κυβέρνηση). Τις διαφορές επομένως που προκύπτουν μεταξύ των πολιτών (π.χ. χρηματικές διαφορές, κλοπές, ανθρωποκτονία) καθώς και τις διαφορές μεταξύ του κράτους και των πολιτών (π.χ. φοροδιαφυγή) τις επιλύουν τα δικαστήρια, που αποδίδουν δικαιοσύνη στο όνομα του Ελληνικού λαού.

φωτ. 10.9 Το λογότυπο της Eurojust.
Το Υπουργείο Δικαιοσύνης , τα ελληνικά δικαστήρια και τα δικαστήρια όλων των κρατών μελών της ΕΕ, συνεργάζονται για την επίλυση ποινικών και αστικών υποθέσεων. Εξάλλου, για την πάταξη του οργανωμένου εγκλήματος, λειτουργεί η μονάδα της Eurojust, που εδρεύει στη Χάγη και στην οποία συμμετέχουν δικαστές από όλες τις χώρες της ΕΕ. Στο πλαίσιο αυτό υπάρχουν κοινές θέσεις για συγκεκριμένα θέματα, κοινές αποφάσεις και μέτρα κατά του εγκλήματος (Ευρωπαϊκό Δικαστικό Δίκτυο).

Οι Δικαστές είναι **ανεξάρτητοι** και οφείλουν να δικάζουν με βάση τους νόμους. Εάν όμως οι νόμοι έρχονται σε αντίθεση με το Σύνταγμα, οφείλουν να μην τους εφαρμόζουν και να δικάζουν με βάση την αντικειμενική κρίση τους, σύμφωνα με το Σύνταγμα. Είναι όμως υποχρεωμένοι να αιτιολογούν την οποιαδήποτε απόφαση παίρνουν κατά την επίλυση μιας διαφοράς, ειδικά και εμπεριστατωμένα, έτσι ώστε ο κάθε πολίτης να γνωρίζει για ποιο λόγο έγινε δεκτό ή απορρίφθηκε το αίτημά του.

Η ανεξαρτησία των δικαστών εξασφαλίζεται κυρίως με την **ισοβιότητα** (δεν μπορούν να παυτούν από τα καθήκοντά τους) και την ειδική μισθολογική μεταχείρισή τους.

Τα δικαστήρια διακρίνονται σε **διοικητικά, πολιτικά** και **ποινικά.** Η διάκριση αυτή γίνεται με βάση το αντικείμενο της αρμοδιότητας των δικαστηρίων. Συγκεκριμένα:

- Στα **διοικητικά** δικαστήρια υπάγονται οι διαφορές που προκύπτουν κατά κανόνα από τις παράνομες πράξεις των οργάνων του κράτους, π.χ. διαφορές από συντάξεις, νοσήλια, φορολογικές διαφορές, διαφορές από την κατασκευή δημοσίων έργων.
- Στα **πολιτικά** δικαστήρια υπάγονται όλες οι ιδιωτικές διαφορές, οι διαφορές δηλαδή μεταξύ των πολιτών, π.χ. διαφορές για οφειλόμενα ποσά που δεν καταβλήθηκαν, εμπορικές και εργατικές διαφορές, οικογενειακές διαφορές, όπως διαζύγιο, επιμέλεια παιδιών κ.ά.
- Στα **ποινικά** δικαστήρια δικάζονται όσες πράξεις ο νόμος χαρακτηρίζει ως εγκλήματα και αποφασίζεται η τιμωρία που πρέπει να επιβληθεί στο δράστη τους, π.χ. εγκλήματα που στρέφονται κατά της ζωής, της υγείας και της σωματικής ακεραιότητας, της περιουσίας κ.ά.

φωτ.10.10 Το Υπουργείο Δικαιοσύνης (www.ministryofjustice.gr), μέσω των φορέων που εποπτεύει, μεριμνά για την πρόληψη της παραβατικότητας ανηλίκων (7-17 ετών) και την αγωγή και σωφρονιστική μεταχείριση των νέων (7-21 ετών), που εκδηλώνουν παραβατική συμπεριφορά. Η ποινική νομοθεσία μας ορίζει ότι οι ανήλικοι παραβάτες, δικάζονται από ειδικό δικαστήριο, το Δικαστήριο Ανηλίκων, το οποίο δεν επιβάλλει ποινές, αλλά αναμορφωτικά μέτρα. Παράλληλα, για όσους ανηλίκους αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα (πρόληψη), οι πολίτες μπορούν να απευθύνονται στις Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων, που λειτουργούν σε όλα τα Πρωτοδικεία της χώρας και στην Εταιρεία Προστασίας Ανηλίκων.

✍ Να συζητήσετε στην τάξη, με βάση και τις γνώσεις σας από τον κοινωνικό έλεγχο, γιατί οι ανήλικοι παραβάτες πρέπει να αντιμετωπίζονται διαφορετικά από την Πολιτεία.

Βασικές έννοιες μαθήματος

Δικαστήρια

→ **Πολιτικά** | **Ποινικά** | **Διοικητικά**

ΤΑ ΟΡΓΑΝΑ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ

	Βουλή	Πρόεδρος Δημοκρατίας	Κυβέρνηση	Δικαστήρια
ΟΡΓΑΝΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ	Αποτελείται από 300 Βουλευτές. Κυριότερες αρμοδιότητες: ψηφίζουν νόμους του κράτους, αναδεικνύουν την Κυβέρνηση και ασκούν έλεγχο στις πράξεις της, εκλέγουν τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας, αναθεωρούν το Σύνταγμα και ψηφίζουν τον προυπολογισμό του κράτους.	Αρχηγός του κράτους και ρυθμιστής του πολιτεύματος. Ασκεί αρμοδιότητες οι οποίες αναφέρονται με ακρίβεια στο Σύνταγμα.	Ο Πρωθυπουργός καθορίζει και κατευθύνει τη γενική πολιτική (εσωτερική και εξωτερική) της χώρας. Η Κυβέρνηση απαρτίζεται από τον Πρωθυπουργό και τους Υπουργούς. Ο Πρωθυπουργός έχει την ευθύνη της Κυβερνητικής Πολιτικής και ορίζει τα πρόσωπα που απαρτίζουν την Κυβέρνηση.	Επιλύουν τις διαφορές που προκύπτουν μεταξύ των πολιτών, ή μεταξύ του κράτους και των πολιτών.
Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ	Οι πολίτες εκλέγουν τους 300 Βουλευτές με άμεση καθολική μυστική ψηφοφορία κάθε τέσσερα χρόνια. Εάν δυσαρεστηθούν από τη συμπεριφορά συγκεκριμένου Βουλευτή, στις επόμενες εκλογές έχουν τη δυνατότητα να εκλέξουν άλλο πρόσωπο στη θέση του. Μπορούν να παρακολουθούν συνεδριάσεις της Βουλής. Μπορούν να επικοινωνούν προσωπικά αλλά και μέσω οργανώσεων και επαγγελματικών σωματείων με τους Βουλευτές της εκλογικής τους περιφέρειας και γενικότερα, για να τους εκθέσουν τα αιτήματα τους σχετικά με την ψήφιση ενός νόμου. Μπορούν να εκθέτουν τις απόψεις τους σχετικά με τις δραστηριότητες των Βουλευτών στον Τύπο και γενικότερα τα ΜΜΕ.	Οι πολίτες συμμετέχουν έμμεσα στην εκλογή του Προέδρου της Δημοκρατίας, αφού οι ίδιοι εκλέγουν τους Βουλευτές οι οποίοι τον εκλέγουν άμεσα στη Βουλή.	Με την ψήφο τους, οι πολίτες επιλέγουν ως Πρωθυπουργό της χώρας, τον αρχηγό του κόμματος που απέκτησε την απόλυτη πλειοψηφία των εδρών στη Βουλή (151 έδρες), ο οποίος στη συνέχεια σχηματίζει Κυβέρνηση. Οι πολίτες μπορούν να καταθέσουν διάφορα προβλήματα τους σχετικά με την άσκηση της Κυβερνητικής Πολιτικής στους Βουλευτές, ελέγχοντας με αυτόν τον τρόπο, τις πράξεις της Κυβέρνησης. Μπορούν να ζητούν πληροφορίες γραπτά ή ηλεκτρονικά και να καταθέτουν τις διαμαρτυρίες τους στο γραφείο του Πρωθυπουργού αλλά και σε κάθε Υπουργό, για θέματα που αγγίζουν τις αρμοδιότητες του. Με τη συμμετοχή τους σε ένα πολιτικό κόμμα, οι πολίτες επιλέγουν τον αρχηγό του κόμματος. Μέσα από διάφορες ομάδες πίεσης (κόμματα, επαγγελματικά σωματεία, συλλόγους, Μ.Κ.Ο.), οι πολίτες μπορούν να ασκήσουν κριτική στην πολιτική της Κυβέρνησης.	Οι Δικαστές είναι έλληνες πολίτες με ειδικά προσόντα και λειτουργούν ανεξάρτητα από την Κυβέρνηση. Οι δικαστικές υπηρεσίες στελεχώνονται από έλληνες πολίτες. Οι πολίτες διορίζονται ένορκοι σε ορισμένες υποθέσεις (κακουργήματα) και συναποφασίζουν με τους δικαστές ως προς τις ποινές. Οι πολίτες οι οποίοι θίγονται από την απονομή της δικαιοσύνης έχουν το δικαίωμα να ζητήσουν αποζημίωση από το κράτος.

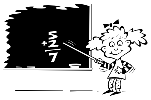

Εργασίες-δραστηριότητες

1. Να διαλέξετε ένα θέμα που αφορά όλη την τάξη (κοινωνικά, εκπαιδευτικά, πολιτιστικά, οικολογικά προβλήματα) και να ακολουθήσετε τη διαδικασία έκδοσης ενός νόμου (συζήτηση, ψήφιση, δημοσίευση) μέσα στην τάξη.
2. Κατά την διάρκεια μίας διδακτικής ώρας, γνωρίζοντας ήδη τις αρμοδιότητες της Βουλής, μπορείτε να πραγματοποιήσετε μια συνεδρίαση με ελεύθερη ανταλλαγή απόψεων. Μπορείτε να χωριστείτε σε κόμματα και αφού εκλέξετε Πρόεδρο και Αντιπρόεδρο να προχωρήσετε στη διαδικασία. Πριν γίνει η αναπαράσταση, θα ήταν χρήσιμη η παρακολούθηση μιας συνεδρίασης του Κοινοβουλίου (ζωντανή ή μέσω των ΜΜΕ).
3.Μελετώντας προσεκτικά το κεφ.10 να επισημάνετε τα σημεία στα οποία ο πολίτης μπορεί να ασκήσει έλεγχο, να επικοινωνήσει ή να επηρεάσει με τις αποφάσεις του τα όργανα της νομοθετικής και εκτελεστικής εξουσίας. Στη συνέχεια, να συζητήσετε το θέμα στην τάξη και να προτείνετε πιθανούς τρόπους που εσείς θεωρείτε σκόπιμους για περαιτέρω συμμετοχή του πολίτη στον έλεγχο των κρατικών οργάνων.

Κριτήριο αυτοαξιολόγησης του μαθητή

Α. Τελειώνοντας τη μελέτη και συζήτηση του κεφαλαίου και εφόσον κατανόησες τις καινούργιες έννοιες, θα πρέπει να μπορείς να απαντήσεις σύντομα στις παρακάτω ερωτήσεις. Σε όποιες συναντάς δυσκολία, συμβουλέψου και πάλι το αντίστοιχο μάθημα.

1. Γιατί η Βουλή έχει ξεχωριστή θέση στο πολίτευμά μας;
2. Να περιγράψεις την αρμοδιότητα της Βουλής να θεσπίζει νόμους.
3. Πώς η Βουλή ασκεί έλεγχο στις πράξεις της Κυβέρνησης;
5. Έμαθες κάποιο τρόπο σύμφωνα με τον οποίο ένας πολίτης μπορεί να ασκήσει έλεγχο στις πράξεις ενός Υπουργού;
6. Ποιο όργανο και με ποιο τρόπο εκλέγει τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας;
7. Πώς οι Υπουργοί και οι Υφυπουργοί πραγματώνουν τα κυβερνητικά προγράμματα;
8. Είναι σημαντική η ανεξαρτησία των Δικαστών και γιατί;

Β.Να βάλεις σε κύκλο το γράμμα που αντιστοιχεί στη σωστή απάντηση.

1. Η Κυβέρνηση παραιτείται όταν :
   α) Το ζητήσει η Αντιπολίτευση
   β) Το αποφασίζει ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας
   γ) Δεν πάρει ψήφο εμπιστοσύνης από τη Βουλή

3.Η Κυβέρνηση αποτελείται από :
   α) Τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας και τους Υπουργούς
   β) Τον Πρωθυπουργό και τους Υπουργούς
   γ) Τον Πρωθυπουργό και τους Βουλευτές

Γ. Να χαρακτηρίσεις τις παρακάτω προτάσεις ως σωστές ή λανθασμένες, βάζοντας σε κύκλο το αντίστοιχο γράμμα (Σ για τις σωστές Λ για τις λανθασμένες).

Η Βουλή συνεδριάζει μυστικά	Σ	Λ
Η Βουλή μπορεί να αποσύρει την εμπιστοσύνη της από ένα μέλος της Κυβέρνησης ή και από ολόκληρη την Κυβέρνηση	Σ	Λ
Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας ασκεί έλεγχο στις πράξεις της Κυβέρνησης	Σ	Λ
Κάποιοι Υπουργοί μπορεί να είναι εξωκοινοβουλευτικοί	Σ	Λ
Οι Δικαστές οφείλουν να δικάζουν ανεξάρτητα από τους νόμους	Σ	Λ
Οι Δικαστές οφείλουν να αιτιολογούν τις αποφάσεις που παίρνουν	Σ	Λ

11 Η διοίκηση

➤ Η διοίκηση του κράτους
➤ Η Τοπική Αυτοδιοίκηση
   Α′ βαθμός: Δήμοι και Κοινότητες
   Β′ βαθμός: Νομαρχίες

Για να μελετήσεις αυτό το κεφάλαιο πρέπει να θυμηθείς πώς ψηφίζεται ένας νόμος και πώς εφαρμόζεται με τα Προεδρικά Διατάγματα. Θα διαπιστώσεις τη σύνδεση της Κυβέρνησης με τη Διοίκηση στη χώρα μας.

Τα βιβλία «Ελλάς, οι ρίζες ενός Πολιτισμού» του Γ.Καββαδία και «Μαυρόλυκοι» του Θ.Πετσάλη-Διομήδη αναφέρονται στην ανάπτυξη του θεσμού των κοινοτήτων στην Τουρκοκρατούμενη Ελλάδα, κάποιες από τις οποίες έγιναν κέντρα τοπικού πολιτισμού, όπως π.χ. τα Αμπελάκια και η Δημητσάνα.

Από την ιστοσελίδα του Υπουργείου των Εσωτερικών (www.ypes.gr) θα ενημερωθείς για το σύστημα της διοικητικής αποκέντρωσης και της τοπικής αυτοδιοίκησης στη χώρα μας. Για το θεσμό της τοπικής αυτοδιοίκησης πληροφορίες παρέχουν οι ιστοσελίδες της Κεντρικής ΄Ενωσης Δήμων και Κοινοτήτων (ΚΕΔΚΕ), που θα βρείς στη σελίδα 151.

Στο κεφάλαιο αυτό θα καταλάβεις τη σημασία που έχει η αυτοδιοίκηση για τη δημοκρατία, από τη στιγμή που η συμμετοχή του πολίτη στην εκλογή των τοπικών αρχόντων ενδυναμώνει το αίσθημα της ευθύνης και του καθήκοντός του απέναντι στην κοινωνία.
Οι Δήμοι είναι θεσμός που συναντάται σε όλη την ιστορία του τόπου από την Αρχαιότητα (Κλεισθένης), το Βυζάντιο και την Τουρκοκρατία μέχρι σήμερα. Σήμερα η Τοπική Αυτοδιοίκηση, που φέρνει πιο κοντά το λαό με τα τοπικά θέματα κατοχυρώνεται στο Σύνταγμα. Το Κεφάλαιο αυτό θα σε βοηθήσει να γνωρίσεις τον τρόπο που οργανώνεται η κρατική διοίκηση και η Τοπική Αυτοδιοίκηση.

11.1 Η διοίκηση του Κράτους

πίνακας 11.1 Η διοίκηση του κράτους

Η διοίκηση του κράτους ασκείται άλλοτε απ' ευθείας από τα όργανα του Κράτους (π.χ. Υπουργεία, Δημόσιες Υπηρεσίας) και άλλοτε από τα όργανα διαφόρων αυτοδιοικούμενων Οργανισμών (π.χ. Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης, Πανεπιστήμια) τα οποία ασκούν εξουσία που τους παραχώρησε το κράτος. Στην πρώτη περίπτωση γίνεται λόγος για κρατική διοίκηση και στη δεύτερη για αυτοδιοίκηση.

Α. Κρατική Διοίκηση: Σύμφωνα με το Σύνταγμα η διοίκηση στη χώρα μας ασκείται με το **αποκεντρωτικό σύστημα.** Αυτό σημαίνει ότι η άσκηση της δημόσιας διοίκησης δε γίνεται μόνο από τα κεντρικά κρατικά όργανα αλλά και από τα περιφερειακά. Συγκεκριμένα:

Κεντρικά κρατικά όργανα είναι τα Υπουργεία, επικεφαλής των οποίων είναι οι Υπουργοί και οι Υφυπουργοί. Ο κάθε Υπουργός μαζί με τον Πρωθυπουργό διορίζουν το Γενικό Γραμματέα του Υπουργείου που προΐσταται όλων των υπαλλήλων. Οι Υπηρεσίες των Υπουργείων οργανώνονται σε Γενικές Διευθύνσεις. Κάθε γενική διεύθυνση αποτελείται από επιμέρους διευθύνσεις και κάθε διεύθυνση χωρίζεται σε περισσότερα τμήματα, π.χ. στο Υπουργείο Παιδείας ανήκει η Γενική Διεύθυνση Σπουδών Ά Βάθμιας και Β' Βάθμιας Εκπαίδευσης. Μια από τις επιμέρους Διευθύνσεις της είναι η Διεύθυνση Ειδικής Αγωγής στην οποία, ανήκει το τμήμα Διδακτικών Βιβλίων, Μέσων Διδασκαλίας

φωτ.11.1 Οι 13 Περιφέρειες του ελληνικού κράτους. Πηγή Υπ. Εσωτερικών (www.ypes.gr).
Από τις ιστοσελίδες του Υπουργείου Εσωτερικών να αναζητήσετε τις Περιφέρειες (Κρατική Διοίκηση), τις Νομαρχίες και τους Δήμους (Α' και Β' Βαθμός Αυτοδιοίκησης) της ελληνικής επικράτειας.

και εξοπλισμού Ειδικής Αγωγής.

- **Περιφερειακά όργανα** σήμερα είναι οι **Περιφέρειες**. Η χώρα διαιρείται σε 13 Περιφέρειες, επικεφαλής κάθε Περιφέρειας είναι ο Περιφερειάρχης, ο οποίος διορίζεται από την Κυβέρνηση.

Η Περιφέρεια έχει αρμοδιότητα για το σχεδιασμό, προγραμματισμό, συντονισμό και εφαρμογή της κυβερνητικής πολιτικής για την ανάπτυξη της συγκεκριμένης περιοχής, π.χ. η εκτέλεση δημοσίων έργων, όπως λιμάνια, αεροδρόμια στο νομό Έβρου, ανήκουν στην περιφέρεια Θράκης γιατί αφορούν την ανάπτυξή της. Τα περιφερειακά όργανα εποπτεύονται και ελέγχονται από τα Κεντρικά Κρατικά Όργανα (Υπουργεία).

Β. **Αυτοδιοίκηση:** Το Σύνταγμά μας προβλέπει τη δημιουργία νομικών προσώπων* τα οποία ασκούν δημόσια εξουσία (Δήμοι, Κοινότητες, Πανεπιστήμια). Αυτός ο τρόπος οργάνωσης ονομάζεται **αυτοδιοίκηση.**

Το κράτος δημιουργεί αυτά τα νομικά πρόσωπα και τους παρέχει εξουσία ,επειδή κυριαρχεί η αντίληψη ότι με αυτό τον τρόπο μπορεί να μειωθεί το χάσμα ανάμεσα στον πολίτη και την εξουσία, να δημιουργηθούν ευκαιρίες ενεργητικής συμμετοχής του πολίτη στα κοινά και να ενδυναμωθεί το αίσθημα της ευθύνης και του καθήκοντος απέναντι στην κοινωνία.

Το Σύνταγμά μας προβλέπει το θεσμό της Τοπικής Αυτοδιοίκησης (Δήμοι Κοινότητες Νομαρχίες) και το θεσμό της Αυτοδιοίκησης που αφορά το Άγιο Όρος και τα Πανεπιστήμια (ΑΕΙ).

φωτ. 11.2 Επιχειρήσεις Κοινής Ωφέλειας. Το κράτος αλλά και η τοπική αυτοδιοίκηση έχουν δημιουργήσει δημόσιες και δημοτικές επιχειρήσεις οι οποίες λειτουργούν ως ιδιωτικές επιχειρήσεις με κρατικό έλεγχο (π.χ. ΔΕΗ, ΕΥΔΑΠ, Δημοτική Επιχείρηση Έργων και Ανάπτυξης Δήμου Ν .Ιωνίας). Οι λόγοι δημιουργίας αυτών των επιχειρήσεων είναι η παροχή φτηνών αγαθών πρώτης ανάγκης στους πολίτες, η καταπολέμηση της ανεργίας, η περιφερειακή ανάπτυξη.

φωτ.11.3 Λογότυπο Ανώτατου Συμβουλίου Επιλογής Προσωπικού (www.asep.gr). Στη χώρα μας λειτουργούν κάποια όργανα, ως ανεξάρτητες από το κράτος διοικητικές αρχές. Τα όργανα αυτά ασχολούνται κυρίως με την προστασία των δικαιωμάτων του πολίτη. Τέτοιες αρχές είναι ο Συνήγορος του Πολίτη, στον οποίο ανήκει και ο Συνήγορος για τα δικαιώματα του παιδιού, η Αρχή της Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, το Ανώτατο Συμβούλιο Επιλογής Προσωπικού (ΑΣΕΠ), ο Τραπεζικός Μεσολαβητής κ.ά.

Βασικές έννοιες μαθήματος

Αποκεντρωτικό Σύστημα

Κεντρικά – Περιφερειακά Όργανα | **Αυτοδιοίκηση**

11.2 Τοπική Αυτοδιοίκηση

Η **Τοπική Αυτοδιοίκηση** θεωρείται δημοκρατικός θεσμός και βασική προϋπόθεση για την πραγμάτωση της λαϊκής κυριαρχίας. Η Δημοκρατία πρέπει να θεμελιώνεται από κάτω προς τα πάνω (από το λαό προς την εξουσία) και αυτό επιτυγχάνεται με την τοπική αυτοδιοίκηση. Το Σύνταγμα στο άρθρο 102 κατοχυρώνει την

φωτ. 11.4 Η ίδρυση από τον Καποδίστρια του Πανελληνίου Συμβουλευτικού Σώματος.

*Νομικά Πρόσωπα: ενώσεις προσώπων που εξυπηρετούν ένα ορισμένο σκοπό και αναγνωρίζονται από το νόμο ως πρόσωπα, με δικαιώματα και υποχρεώσεις.

ύπαρξη **Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης** (ΟΤΑ) . Όλες οι υποθέσεις τοπικής σημασίας (π.χ. η κατασκευή ή η φροντίδα των σχολικών κτηρίων, η διαμόρφωση και η επισκευή των πεζοδρομίων, οι χώροι αναψυχής και πρασίνου, η καθαριότητα) ανήκουν αποκλειστικά στην αρμοδιότητα των ΟΤΑ. Οι ΟΤΑ δεν έχουν μόνο αρμοδιότητες, αλλά και δικαιώματα και υποχρεώσεις, έχουν δικούς τους υπαλλήλους, δικά τους έσοδα και περιουσία και δικό τους προϋπολογισμό. Η βασική τους όμως χρηματοδότηση γίνεται από τον κρατικό προϋπολογισμό μέσω της Περιφέρειας.

11.2.1 Α΄ Βαθμός: Δήμοι και Κοινότητες

Ο νόμος προβλέπει δύο ειδών Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης Α΄ βαθμού. Όσες πόλεις έχουν πληθυσμό πάνω από 10.000 κατοίκους ή είναι πρωτεύουσες νομών ανεξάρτητα πληθυσμού, αποτελούν **δήμους.** Υπάρχουν όμως περιπτώσεις που έχουν χαρακτηριστεί ως Δήμοι κωμοπόλεις με μικρότερο πληθυσμό(Λουτροπόλεις ή κωμοπόλεις με ιστορική σημασία).Κάθε αυτοτελής συνοικισμός που έχει πληθυσμό τουλάχιστον 1500 κατοίκους και οικονομική ικανότητα ώστε να παραμείνει βιώσιμος μπορεί να αποτελέσει **κοινότητα.**
Με το Ν. 2539/1977 «Περί συγκροτήσεως της Πρωτοβάθμιας Τοπικής Αυτοδιοίκησης (Σχέδιο Καποδίστρια), η χώρα μας έχει 900 Δήμους και 133 Κοινότητες. Επικεφαλής των Δήμων και των Κοινοτήτων, είναι οι Δήμαρχοι , οι Κοινοτάρχες και τα Δημοτικά και Κοινοτικά Συμβούλια, που εκλέγονται κάθε 4 χρόνια με άμεση και καθολική ψηφοφορία.
Δήμοι με πληθυσμό πάνω από 150.000 κατοίκους διαιρούνται σε **δημοτικά διαμερίσματα.** Επίσης, ο Δήμος ή η Κοινότητα μπορεί να διαιρέσει την περιοχή σε συνοικίες και να δημιουργήσει **συνοικιακά συμβούλια** με σκοπό την προώθηση της συμμετοχής του λαού στις τοπικές υποθέσεις.
Οι Δήμοι και Κοινότητες μπορούν να προσφέρουν υπηρεσίες στους κατοίκους τους, όπως:

- **Περιβαλλοντικές:** κατασκευή υπονόμων και αποχέτευσης, καθαρισμός δρόμων και συλλογή απορριμμάτων, κατασκευή δρόμων, πλατειών, κοιμητηρίων.
- **Προσωπικές:** κατασκευή και συντήρηση σχολικών κτηρίων, ίδρυση Κέντρων Ανοιχτής Περίθαλψης, ψυχαγωγίας υπερηλίκων, κέντρων νεότητας, παιδικών και βρεφονηπιακών σταθμών.
- **Πολιτιστικές:** δημιουργία κήπων, χώρων αναψυχής, αθλητικών κέντρων, βιβλιοθηκών, πινακοθηκών, θεάτρων.

Τοιχογραφία από τη Βουλή
«Είτε με τις αρχαιότητες, είτε με Ορθοδοξία, των Ελλήνων οι κοινότητες φτιάχνουν άλλο γαλαξία» Διον. Σαββόπουλος.
Ο πρώτος νόμος «Περί σχηματισμού και διαιρέσεως των Δήμων», στην ιστορία του ελληνικού κράτους, ψηφίστηκε το Δεκέμβριο του 1833 και τον Οκτώβριο του 1834, σχηματίστηκε ο Δήμος Αθηναίων. Μέχρι να φτάσουμε στην τελευταία οργάνωση του συστήματος αυτοδιοίκησης « Καποδίστριας» που ισχύει σήμερα, πέρασαν περίπου 170 χρόνια. Η Τοπική όμως Αυτόδιοίκηση έχει τις ρίζες της στο Βυζάντιο. Στην τουρκοκρατία οι κοινότητες είχαν κυρίως την ευθύνη της είσπραξης των φόρων του Σουλτάνου. Στη συνέχεια δημιουργήθηκε ένας υψηλός βαθμός αυτοδιοίκησης (Μαδεμοχώρια στη Χαλκιδική, Ζαγόρι, χωριά Πηλίου και Αμπελακίων) που βοήθησε κατά πολύ στην αφύπνιση της εθνικής συνείδησης και στην Επανάσταση του 1821. Από το βιβλίο της Ιστορίας, να αντλήσετε πληροφορίες για τη δράση των κοινοτήτων στην Τουρκοκρατία και το Νεοελληνικό κράτος.

φωτ. 11.5 Ψηφοφορία εκπροσώπων της τοπικής αυτοδιοίκησης των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στη νομοθεσία που ισχύει στη χώρα μας κατοχυρώνονται σχετικά ασαφώς διάφορες μορφές άμεσης δημοκρατίας, ιδιαίτερα με την πρόβλεψη της «λαϊκής συμμετοχής» σε συνελεύσεις των κατοίκων π.χ. Συνοικιακά Συμβούλια. Η συμμετοχή όμως αυτή έχει περισσότερο συμβουλευτικό χαρακτήρα. Τον Ιούνιο του 2003, ο δήμος Μάνδρας διεξήγαγε δημοψήφισμα με αφορμή τη χωροθέτηση ως μελλοντικών χώρων υγιειονομικής ταφής σκουπιδιών **(ΧΥΤΑ),** τεσσάρων σημείων στην περιοχή του. Να ανταλλάξετε απόψεις στην τάξη σχετικά με την αναγκαιότητα ψήφισης νόμων που πρέπει να προβλέπουν με σαφήνεια μορφές άμεσης δημοκρατίας, όπως π.χ. το δημοψήφισμα, για διάφορα σοβαρά προβλήματα που απασχολούν την Τοπική Αυτοδιοίκηση.

- **Προστασίας:** κατασκευή έργων προστασίας από πλημμύρες, δασικές πυρκαγιές και
- **Παραγωγικές και επιχειρηματικές δραστηριότητες:** εκμετάλλευση τοπικών φυσικών πόρων και ήπιων μορφών ενέργειας, κατασκευή κατοικιών για τους δημότες.

11.2.2 Β΄ Βαθμός: Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση

Η έκταση και η ονομασία κάθε νομαρχιακής αυτοδιοίκησης συμπίπτει συνήθως με αυτήν του νομού και η έδρα της είναι η πρωτεύουσά του. Το Νομαρχιακό Συμβούλιο και ο Νομάρχης εκλέγονται άμεσα από το λαό κάθε τέσσερα χρόνια, ταυτόχρονα με τα όργανα της Ά Βάθμιας Τοπικής Αυτοδιοίκησης.

Οι **Νομαρχιακές Αυτοδιοικήσεις** δεν ασκούν εποπτεία στους Δήμους και τις Κοινότητες και δεν υπάρχει μεταξύ τους ιεραρχική σχέση. Όμως στην πράξη, υπάρχει στενή συνεργασία μεταξύ τους, επειδή τις πιστώσεις για τα τοπικά έργα διαχειρίζεται η Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση. Οι Νομάρχες μαζί με τους Δήμους συντάσσουν προγράμματα δραστηριοτήτων, η απόφαση όμως για την εφαρμογή τους και η χρηματοδότησή τους γίνεται από την Περιφέρεια.

Ο νόμος προβλέπει τη μεταφορά αρμοδιοτήτων της κρατικής διοίκησης στις Νομαρχιακές αυτοδιοικήσεις, καθώς και τη διάθεση σε αυτές των αναγκαίων πόρων για την πραγμάτωση του έργου τους. Οι Νομαρχίες έχουν εξουσία σε τοπικά θέματα που δεν είναι αποκλειστικά αρμοδιότητα των Δήμων και Κοινοτήτων (π.χ. κατασκευή ενός δρόμου που συνδέει δύο ή τρεις δήμους).

φωτ. 11.6 Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή Περιφερειών πηγή ΕΕ.
Θεσμικό όργανο της ΕΕ είναι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή Περιφερειών. Σε αυτήν συμμετέχουν οι εκπρόσωποι των τοπικών και Περιφερειακών Αρχών των κρατών μελών (Δήμαρχοι-Περιφερειάρχες). Η Επιτροπή γνωμοδοτεί για νόμους της ΕΕ, που έχουν συνέπειες σε τοπικό επίπεδο (περιβάλλον, εκπαίδευση, υγεία, μεταφορές, απασχόληση).
✍Να ενημερωθείτε για τη συμμετοχή της τοπικής σας κοινότητας και για πιθανές προτάσεις που έκαναν.

φωτ. 11.7 Οι Δήμοι της χώρας αναπτύσσουν πολιτιστικές δραστηριότητες.

Βασικές έννοιες μαθήματος

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

→ **Δήμοι - Κοινότητες (Α΄ Βαθμός)**

→ **Νομαρχίες (Β΄ Βαθμός)**

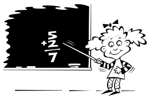

Εργασίες-δραστηριότητες

1. Να καταγράψετε τα Υπουργεία και τις Υπηρεσίες στις οποίες μπορούμε ως πολίτες να απευθυνθούμε για τα παρακάτω ζητήματα: Πανελλαδικές εξετάσεις, υδροδότηση, ηλεκτροδότηση, διορισμός στο Δημόσιο, καταγγελία σχετικά με αυταρχική συμπεριφορά κρατικών Υπηρεσιών σε βάρος του πολίτη, καταστροφή πεζοδρομίου, έλλειψη κάδων για ανακυκλώσιμα σκουπίδια.
2. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή επιχορηγεί Προγράμματα αδελφοποιήσεων των πόλεων, μέσω των τοπικών Δήμων, δημιουργώντας με αυτόν τον τρόπο δίκτυα πόλεων και πολιτών. Στόχος είναι «να γνωρίσουμε και να καταλάβουμε ο ένας τον άλλον καλύτερα». Να ενημερωθείτε για τα πιθανά προγράμματα αδελφοποιήσεων που αναπτύσσει ο Δήμος/Κοινότητα της περιοχής σας ή να προτείνετε τη διενέργειά τους.
3. Οι Δήμοι πραγματοποιούν αναπτυξιακά (π.χ. Τεχνολογικό Πάρκο Κρήτης) και πολιτιστικά προγράμματα (π.χ. πολιτιστικές εβδομάδες, Φεστιβάλ Χορού, Μουσικής, Δημοτικά Περιφερειακά Θέατρα κ.ά.). Να ενημερωθείτε για τα αντίστοιχα προγράμματα στα οποία δραστηριοποιείται ο τοπικός σας Δήμος και να προτείνετε δραστηριότητες στις οποίες θα θέλατε ο Δήμος σας να συμμετέχει.
4. Οι Δήμοι και οι Κοινότητες είναι υποχρεωμένοι να συμμετέχουν στις Ενώσεις Δήμων και Κοινοτήτων κατά νομό και στην Κεντρική ΄Ενωση Δήμων και Κοινοτήτων Ελλάδος (ΚΕΔΚΕ). Μπορείτε να επισκεφτείτε την ιστοσελίδα της ΚΕΔΚΕ (www.kedke.gr) και να πληροφορηθείτε για τις δραστηριότητες που αναπτύσσει..

Κριτήριο αυτοαξιολόγησης του μαθητή

Α. Τελειώνοντας τη μελέτη και συζήτηση του κεφαλαίου και εφόσον κατανόησες τις καινούργιες έννοιες, θα πρέπει να μπορείς να απαντήσεις σύντομα στις παρακάτω ερωτήσεις. Σε όποιες συναντάς δυσκολία, συμβουλέψου και πάλι το αντίστοιχο μάθημα.

1. Πώς ασκείται με δύο λόγια η διοίκηση του κράτους;
2. Η κρατική διοίκηση στη χώρα μας πάνω σε ποιο σύστημα είναι οργανωμένη;
3. Ποια είναι τα κεντρικά όργανα και πώς είναι οργανωμένα;
4. Γιατί το κράτος καθιερώνει το θεσμό της αυτοδιοίκησης;
5. Θεωρείται η αυτοδιοίκηση δημοκρατικός θεσμός και γιατί;
6. Ποιους βαθμούς αυτοδιοίκησης κατοχυρώνει το Σύνταγμα μας;
7. Τι είναι ο Α΄ Βαθμός Τοπικής Αυτοδιοίκησης και ποιες υποθέσεις χειρίζεται;
8. Ποιος είναι ο Β΄ Βαθμός Τοπικής Αυτοδιοίκησης;
9. Πώς εκλέγονται τα όργανα της Τοπικής Αυτοδιοίκησης;

Β. Να βάλεις σε κύκλο το γράμμα που αντιστοιχεί στη σωστή απάντηση.
Οι Δήμοι αποτελούν μορφή οργάνωσης που ανήκει:
α) στον α΄ βαθμό τοπικής αυτοδιοίκησης
β) στον β΄ βαθμό τοπικής αυτοδιοίκησης
γ) στις περιφέρειες

Γ. Να χαρακτηρίσεις τις παρακάτω προτάσεις ως σωστές ή λανθασμένες, βάζοντας σε κύκλο το αντίστοιχο γράμμα (Σ για τις σωστές Λ για τις λανθασμένες).

1. Η κρατική διοίκησης στη χώρα μας είναι οργανωμένη με βάση το συγκεντρωτικό σύστημα	Σ	Λ
2. Τα Υπουργεία είναι περιφερειακά κρατικά όργανα	Σ	Λ
3. Η χώρα μας διαιρείται σε 9 περιφέρειες	Σ	Λ
4. Το Σύνταγμα μας προβλέπει μόνο την τοπική Αυτοδιοίκηση	Σ	Λ
5. Οι μεγάλοι δήμοι χωρίζονται σε διαμερίσματα	Σ	Λ
6. Τα συνοικιακά συμβούλια έχουν σκοπό τη συμμετοχή του λαού στις τοπικές υποθέσεις	Σ	Λ

12 Δικαιώματα και Υποχρεώσεις

➤ 1. Αντιστοιχία δικαιωμάτων και υποχρεώσεων
➤ 2. Προστασία των δικαιωμάτων
➤ 3. Τα Ατομικά δικαιώματα
➤ 4. Τα Πολιτικά δικαιώματα
➤ 5. Τα Κοινωνικά δικαιώματα

Τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις σου είναι συνδεδεμένα με την κατοχύρωση του δημοκρατικού πολιτεύματος. Γι' αυτό μπορείς να διαβάσεις πάλι το κεφάλαιο για την εξέλιξη των πολιτευμάτων, το κράτος δικαίου και το κοινωνικό κράτος.

Το διήγημα «Ο δρόμος για το Βούπερταλ» από τη συλλογή «Τα θολά τζάμια» του Δημ. Νόλα θα σε βοηθήσει να καταλάβεις τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι ομάδες των μεταναστών σήμερα. Με αυτόν τον τρόπο θα κατανοήσεις πόσο σημαντικό είναι να σεβόμαστε τα ατομικά δικαιώματα όλων, ανεξάρτητα από φύλο, αναπηρία, γλώσσα, θρησκεία ή εθνικότητα.

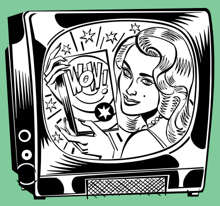

Οι ταινίες « Αγνοούμενος»– του Κ.Γαβρά και «Δικτάτορας» του Τσ.Τσάπλιν θα σου δείξουν τι σημαίνει πολιτεία χωρίς εγγυήσεις δικαιωμάτων για τους πολίτες. Η Ταινία «Οι νύφες» του Π.Βούλγαρη αποτυπώνει παραστατικά την κατάσταση της Ελληνίδας, όταν ούτε η ισότητα των φύλων, ούτε τα κοινωνικά δικαιώματα είχαν κατοχυρωθεί στην ελληνική Πολιτεία.

Μπορείς να αναζητήσεις στις ιστοσελίδες της Διεθνούς Αμνηστίας www.amnesty.gr και του Ιδρύματος Μαραγκοπούλου www.mfhr.gr , πληροφορίες σχετικές με τα ατομικά δικαιώματα.

Είναι σημαντικό να γνωρίσεις τα δικαιώματα που σου εξασφαλίζει η δημοκρατική Πολιτεία. Η άγνοια των δικαιωμάτων ευνοεί τις προκαταλήψεις, αφήνει ελεύθερο το πεδίο για κοινωνικές διακρίσεις και επομένως για καταπάτηση των αρχών της δημοκρατίας. Είναι εξίσου σημαντικό να κατανοήσεις και την υποχρέωσή σου ως μέλους της Πολιτείας, να ασκείς αυτά τα δικαιώματα με σεβασμό και αλληλεγγύη για τα δικαιώματα όλων των άλλων μελών του κοινωνικού συνόλου.

Ιστορική εξέλιξη των δικαιωμάτων του ατόμου

5ος-4ος αιώνας π.Χ.

- Στη δημοκρατική πόλη της αρχαίας Ελλάδας, ο ελεύθερος πολίτης αποφασίζει ο ίδιος για τα δικαιώματα του (άμεση δημοκρατία)
- Με νόμο αναγνωρίζονται τα δικαιώματα της ίσης μεταχείρισης των πολιτών (ισονομία) και της ίσης δυνατότητας λόγου (ισηγορία)
- Φιλόσοφοι όπως ο Πλάτωνας και ο Αριστοτέλης μελετούν τη φύση της κοινωνίας

1215 μ.Χ.

- Στην περίοδο του Μεσαίωνα οι προσωπικές ελευθερίες είναι ανύπαρκτες
- Με τη Magna Charta κατοχυρώνονται για πρώτη φορά τα δικαιώματα των ευγενών απέναντι στην απόλυτη εξουσία του Βασιλιά της Αγγλίας

17ος αιώνας

- Σε συνθήκες απόλυτης μοναρχίας στην Ευρώπη, πολιτικοί, φιλόσοφοι και στοχαστές εκφράζουν την ανάγκη περιορισμού της απόλυτης εξουσίας του μονάρχη
- Ο John Locke υποστηρίζει την ανάγκη ύπαρξης ενός "κοινωνικού συμβολαίου", με βάση το οποίο το ελεύθερο άτομο παραχωρεί κάποιες ελευθερίες του στην πολιτεία

18ος αιώνας

- Οι ιδέες του Διαφωτισμού στην Ευρώπη προβάλλουν την ανάγκη κατοχύρωσης ατομικών και πολιτικών δικαιωμάτων
- Γάλλοι στοχαστές, όπως ο Ρουσώ, ο Βολταίρος και ο Μοντεσκιέ, αναπτύσσουν τις ιδέες τους για τις οικονομικές, θρησκευτικές και πολιτικές ελευθερίες
- Ψηφίζεται η Αμερικάνικη Διακήρυξη της Ανεξαρτησίας (1776) από τους αντιπροσώπους των 13 Αμερικανικών πολιτειών
- Με τη Γαλλική Επανάσταση ψηφίζεται η Γαλλική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του ανθρώπου (1789-1791), η οποία κατοχυρώνει τα θεμελιώδη δικαιώματα

19ος αιώνας

- Κάτω από την επίδραση των ιδεών του Διαφωτισμού, ο Ρήγας συντάσσει σχέδιο Συντάγματος (1797), που περιλαμβάνει διακήρυξη ανθρώπινων δικαιωμάτων ("όποιος συλλογάται ελεύθερα, συλλογάται καλά")
- Όλα τα συντάγματα της Ελληνικής Επανάστασης περιλαμβάνουν κατάλογο ατομικών δικαιωμάτων (Επίδαυρος, Άστρος, Τροιζήνα)
- Στην Ευρώπη, η βιομηχανική επανάσταση γεννά τις σοσιαλιστικές θεωρίες, οι οποίες προβάλλουν την οικονομική ισότητα του ατόμου
- Πολλά κράτη ψηφίζουν συντάγματα με Θεμελιώδη Δικαιώματα του ατόμου (Λατινική Αμερική 1824, Βέλγιο 1831, Γερμανία 1849, Ελβετία 1874)

20ος αιώνας

- Μετά τους δύο παγκοσμίους πολέμους και τη νίκη των Δημοκρατικών αρχών κατά του φασισμού, τα δικαιώματα του ατόμου προστατεύονται διεθνώς με την ίδρυση του Ο.Η.Ε. και την Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
- Στα συντάγματα των δυτικών χωρών, εισάγονται τα κοινωνικά δικαιώματα (υποχρέωση του κράτους για παροχές υγείας, παιδείας, περίθαλψης κ.ά.)

12.1 Αντιστοιχία Δικαιωμάτων και Υποχρεώσεων

Όπως είδαμε στον πίνακα, τα δικαιώματα του ατόμου κατοχυρώθηκαν στα σύγχρονα κράτη σταδιακά, με την εξέλιξη των δημοκρατικών πολιτευμάτων:

- Τα **ατομικά δικαιώματα** (ατομικές ελευθερίες, ισότητα) και τα **πολιτικά δικαιώματα** (συμμετοχή στην πολιτική ζωή) κατοχυρώνονται στα περισσότερα Συντάγματα από τον 18ο μέχρι και τις αρχές του 20ου αιώνα, με στόχο τον έλεγχο και περιορισμό της απόλυτης εξουσίας του μονάρχη και την προστασία του ατόμου.
- Στις σύγχρονες κοινωνίες του 20ου αιώνα, το κοινωνικό κράτος (βλ.κεφ.8.4) αναγκάζεται να παρέμβει για την προστασία του ανθρώπου από τη στέρηση των βασικών όρων ζωής. Με αυτόν τον τρόπο κατοχυρώνονται τα **κοινωνικά δικαιώματα** (δικαιώματα στην υγεία, την παιδεία, την εργασία κ.ά.).

Όπως κάθε κοινωνικός ρόλος (κεφ.3) προσδιορίζεται από ένα σύνολο δικαιωμάτων και υποχρεώσεων, έτσι και ο ρόλος του πολίτη συνδέεται με **δικαιώματα** αλλά και τις αντίστοιχες **υποχρεώσεις.** Ο πολίτης έχει το δικαίωμα να γίνονται σεβαστές οι πολιτικές και θρησκευτικές του πεποιθήσεις ή το άσυλο της κατοικίας του, αλλά έχει και την υποχρέωση να σέβεται και να προστατεύει τα αντίστοιχα δικαιώματα όλων των άλλων μελών της Πολιτείας. Σε αντίθετη περίπτωση μιλάμε για **κατάχρηση δικαιώματος,** δηλαδή ασκούμε το δικαίωμά μας σε βάρος των άλλων (*«Η καταχρηστική άσκηση δικαιώματος δεν επιτρέπεται»* άρθρο 25 παρ.3 Συντ.).

Εξάλλου, η σύγχρονη **κοινωνία πολιτών,** όπως είδαμε σε προηγούμενο κεφάλαιο (9.4.β), απαιτεί έναν πολίτη που ενδιαφέρεται και συμμετέχει στην πολιτική και κοινωνική ζωή του τόπου με αλληλεγγύη και σεβασμό προς τους άλλους.

Τα δικαιώματά μας επομένως περιορίζονται από αντίστοιχες υποχρεώσεις:

α) **Υποχρέωση κοινωνικής ευθύνης και αλληλεγγύης,** στο πλαίσιο της σύγχρονης κοινωνίας πολιτών. Αυτό σημαίνει ότι όλα τα δικαιώματα προϋποθέτουν την υποχρέωση σεβασμού προς το κοινωνικό σύνολο (π.χ. έχω την υποχρέωση να σεβαστώ το βιβλίο που δανείστηκα από τη σχολική βιβλιοθήκη, να δώσω μέρος της ατομικής ιδιοκτησίας μου για την κατασκευή δρόμου, να χρησιμοποιώ το περιβάλλον χωρίς να το ρυπαίνω ή να το εξαντλώ).

β) **Υποχρέωση τήρησης του Συντάγματος και των νόμων.** Τόσο το Σύνταγμα (π.χ. φορολογική, στρατιωτική, εκπαιδευτική και εκλογική υποχρέωση) όσο και οι νόμοι (π.χ. ώρες κοινής ησυχίας, κανονισμοί για λύματα βιομηχανιών, περιορισμοί ατομικής ιδιοκτησίας), περιορίζουν τα δικαιώματα των ατόμων, προς όφελος του δημόσιου συμφέροντος.

« Το ήθικόν σύνορον της έλευθερίας είναι τούτον το ρητόν: Μην κάμεις είς τον άλλον έκείνο όπου δεν θέλεις να σού κάμει». ***Σύνταγμα του Ρήγα 1797***

« Το άτομο έχει υποχρεώσεις προς την κοινότητα, μέσα στην οποία μόνο είναι δυνατή η ελεύθερη και πλήρης ανάπτυξη της προσωπικότητάς του». ***Άρθρο 29 Οικουμενικής Διακήρυξης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου 1948***

« Το κράτος δικαιούται να αξιώνει από όλους τους πολίτες την εκπλήρωση του χρέους της κοινωνικής ευθύνης και εθνικής αλληλεγγύης». ***Άρθρο 25 παρ.4 Συντάγματος 2001***

Σε διάστημα δύο αιώνων και τα τρία κείμενα θέτουν το θέμα των υποχρεώσεων του μέλους ενός κοινωνικού συνόλου.

✍ Σχολιάστε τα στην τάξη. Να καταγράψετε μια σειρά δικαιωμάτων και στη συνέχεια να συζητήσετε τις αντίστοιχες υποχρεώσεις.

φωτ.12.1 Ποια δικαιώματα των άλλων καταπατώ όταν σταθμεύω το όχημά μου στις ειδικές για Α.Μ.Ε.Α προσβάσεις των πεζοδρομίων; Όταν διαμαρτύρομαι ως γείτονας για την ανέγερση εστίας για ψυχικά ασθενείς; Όταν διαμαρτύρομαι για τη φοίτηση παιδιών μειονοτήτων στο σχολείο μου; ✍ Ανά δύο μαθητές να γράψετε διαλόγους με δικαιώματα και υποχρεώσεις, όπως στο παραπάνω σκίτσο. Στη συνέχεια να τους παρουσιάσετε στην τάξη.

σκίτσο 12.1 Τα δικαιώματα των πολιτών προϋποθέτουν και ανάλογες υποχρεώσεις αλληλεγγύης και ευθύνης για τα διακαιώματα των άλλων μελών του κοινωνικού συνόλου.

γ) **Υποχρέωση όλων των πολιτών να υπερασπίζονται τη δημοκρατία.** Τα δικαιώματα του ατόμου αποτελούν τη βάση του δημοκρατικού πολιτεύματος. Η υπεράσπιση επομένως της δημοκρατίας σημαίνει υπεράσπιση των δικαιωμάτων και γι' αυτό αποτελεί υποχρέωση του πολίτη που προβλέπεται από το Σύνταγμα (άρθρο 120).

12.2 Προστασία των Δικαιωμάτων

Τα δικαιώματα του ατόμου προστατεύονται τόσο από την εθνική νομοθεσία (Σύνταγμα), όσο και από το Ευρωπαϊκό και το Διεθνές Δίκαιο. Συγκεκριμένα:

- Το **Σύνταγμα** της Ελλάδας κατοχυρώνει τα ατομικά, πολιτικά και κοινωνικά δικαιώματα του ατόμου. Τα δικαιώματα αυτά θεωρούνται από το Σύνταγμα θεμελιώδη, γιατί όλοι οι νόμοι πρέπει να είναι σύμφωνοι με αυτά και απαράγραπτα, γιατί δε μπορούν να καταργηθούν ή να περιοριστούν.
- Αντίστοιχες διατάξεις περιλαμβάνει η νομοθεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (βλ. κεφ.13.5).
- Η διεθνής προστασία των δικαιωμάτων κατοχυρώνεται με τη **Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου** (Ο.Η.Ε) και άλλες διεθνείς συμβάσεις που έχουν επικυρώσει τόσο η Ελλάδα όσο και τα περισσότερα κράτη του κόσμου. Γι' αυτό το δικαιώματα του ατόμου θεωρούνται σήμερα οικουμενικά(βλ. κεφ. 14.4).

Βασικές έννοιες μαθήματος

Προστασία δικαιωμάτων →
- **Σύνταγμα**
- **Ευρωπαϊκή Ένωση**
- **ΟΗΕ**

Υποχρεώσεις Πολίτη →
- **Αλληλεγγύη**
- **Τήρηση νόμων**
- **Υπεράσπιση δημοκρατίας**

12.3 Ατομικά Δικαιώματα

Τα ατομικά δικαιώματα βασίζονται στην υποχρέωση της Πολιτείας να σέβεται και να προστατεύει την **αξιοπρέπεια** του ανθρώπου.

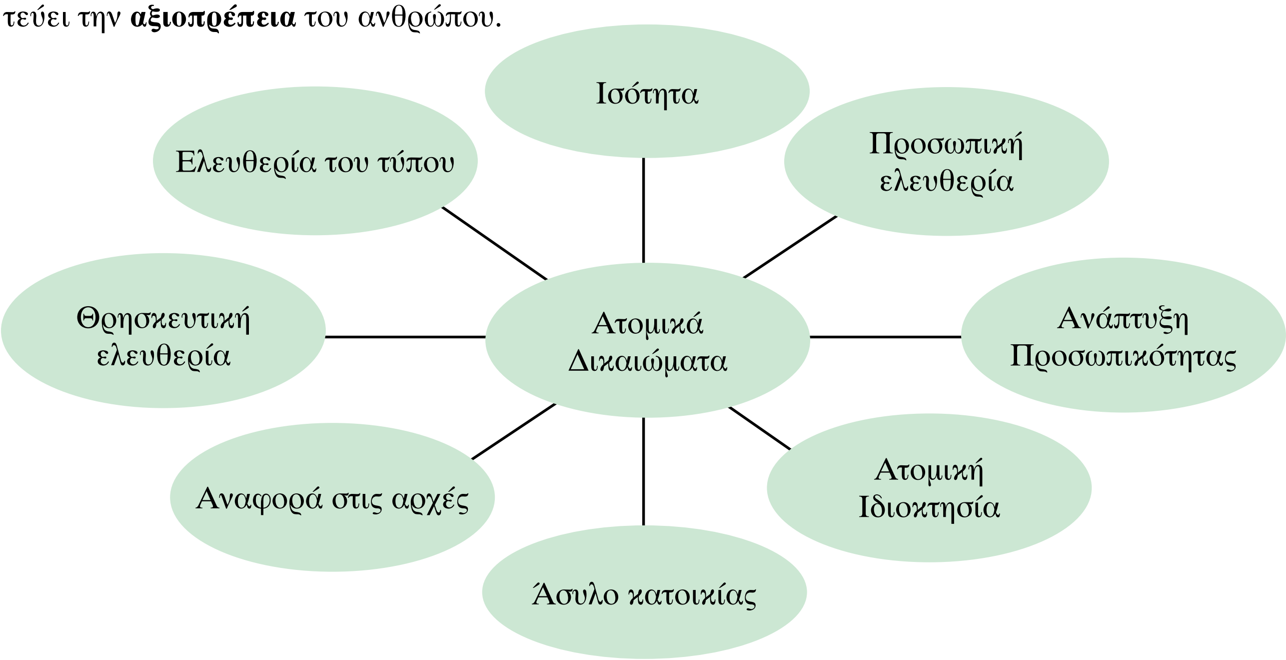

Η Ισότητα

Η **ισότητα** όλων των πολιτών διακηρύσσεται από το Σύνταγμα (*«Οι Έλληνες είναι ίσοι ενώπιον του νόμου. Οι Έλληνες και οι Ελληνίδες έχουν ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις»* άρθρο 4 παρ. 1 και 2 Συντ.).

Η ισότητα αυτή δεσμεύει τόσο τη Βουλή που θεσπίζει τους νόμους, όσο και τη διοίκηση και τα δικαστήρια. Αυτό σημαίνει ότι οι νόμοι, τα όργανα της διοίκησης και οι δικαστές πρέπει να αντιμετωπίζουν ισότιμα όλους τους πολίτες.

Η ισότητα αυτή είναι για πολλά δικαιώματα **αναλογική,** δηλαδή ανάλογη με τα χαρακτηριστικά των ατόμων, γιατί η απόλυτη ισότητα θα ήταν άδικη, π.χ. δεν μπορούν να αντιμετωπίζονται ισότιμα ως προς τις πράξεις τους οι έφηβοι και οι ενήλικοι, ως προς τις φορολογικές τους υποχρεώσεις οι βιομήχανοι και οι εργάτες ή ως προς τα δικαιώματα για κοινωνικές παροχές από την Πολιτεία οι άνεργοι και οι εργαζόμενοι ή οι πολύτεκνοι και όσοι δεν έχουν παιδιά.

Μορφές της ισότητας που προβλέπονται στο ελληνικό Σύνταγμα είναι:

α) Ισότητα φύλων: Αν σκεφτούμε ότι οι Ελληνίδες απέκτησαν το δικαίωμα να ψηφίζουν μόλις το 1952 και ότι το Οικογενειακό δίκαιο που θεωρούσε τον άνδρα «κεφαλή της οικογενείας» άλλαξε το 1983, κατανοούμε ότι ακόμα υπάρχουν ανισότητες σε βάρος των γυναικών στην ελληνική κοινωνία. Γι' αυτό το Σύνταγμα δεν εξασφαλίζει μόνον ίσες δυνατότητες στα δύο φύλα να αναπτύσσουν την προσωπικότητά τους, αλλά παίρνει και μέτρα για κατάργηση τυχόν ανισοτήτων σε βάρος των γυναικών.

φωτ.12.2 Η ισότητα αφορά τους Έλληνες πολίτες. Αλλά και οι αλλοδαποί καλύπτονται σε θέματα ισότητας, τόσο από διεθνείς συμβάσεις όσο και από το άρθρο 5 του Συντάγματος που ορίζει ότι « απαγορεύονται οποιεσδήποτε διακρίσεις που στηρίζονται σε φυλετικά, γλωσσικά, θρησκευτικά ή ιδεολογικά κριτήρια».
✍ Να συζητήσετε για κοινωνικές ομάδες που κινδυνεύουν να γίνουν αντικείμενο τέτοιων διακρίσεων.

Συνηθισμένες μορφές ανισοτήτων σε βάρος των γυναικών αποτελούν οι ανισότητες στην **εργασία** και στην **πολιτική** ζωή. Τόσο η Ε.Ε όσο και η Ελλάδα αντιμετωπίζουν αυτές τις ανισότητες με **θετικά μέτρα/δράσεις** για τις γυναίκες, όπως υποχρεωτικό ποσοστό γυναικών υποψηφίων στις Δημοτικές εκλογές (ποσόστωση) ή οικονομική επιχορήγηση εργοδοτών για πρόσληψη γυναικών.

β) Ισότητα στην αμοιβή εργασίας για όλους τους ΄Ελληνες και αλλοδαπούς εργαζόμενους, ανάλογα βέβαια με τα προσόντα και την εργασία.

«Όλοι οι εργαζόμενοι, ανεξάρτητα από φύλο ή άλλη διάκριση, έχουν δικαίωμα ίσης αμοιβής για παρεχόμενη εργασία ίσης αξίας», άρθρο 22 Συντ.
«Οι ΄Ελληνες πολίτες συνεισφέρουν χωρίς διακρίσεις στα δημόσια βάρη ανάλογα με τις δυνάμεις τους», άρθρο 4 Συντ.
« Μόνον ΄Ελληνες πολίτες είναι δεκτοί σε όλες τις δημόσιες λειτουργίες..», άρθρο 4 Συντ.
« Κάθε ΄Ελληνας που μπορεί να φέρει όπλα είναι υποχρεωμένος να συντελεί στην άμυνα της πατρίδας..», άρθρο 4 παρ. 6 Συντ.

ΑΜΟΙΒΕΣ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΩΣ ΠΟΣΟΣΤΟ ΤΩΝ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΩΝ ΑΜΟΙΒΩΝ ΑΝΔΡΩΝ

ΒΕΛΓΙΟ	83,2	ΙΤΑΛΙΑ	76,5
ΔΑΝΙΑ	88,1	ΛΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΟ	83,9
ΓΕΡΜΑΝΙΑ*	76,9	ΟΛΛΑΝΔΙΑ	70,6
ΓΕΡΜΑΝΙΑ**	89,9	ΑΥΣΤΡΙΑ	73,6
ΕΛΛΑΔΑ***	68,0	ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ	71,7
ΙΣΠΑΝΙΑ	74,0	ΦΙΛΑΝΔΙΑ	81,6
ΓΑΛΛΙΑ	76,6	ΣΟΥΗΔΙΑ	87,0
ΙΡΛΑΝΔΙΑ	73,4	ΕΝΩΜΕΝΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ	73,7

*ΠΑΛΙΑ Δ. ΓΕΡΜΑΝΙΑ ** ΕΝΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΓΕΡΜΑΝΙΑ *** ΜΟΝΟ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ

Πίνακας 12.1 πίνακας αμοιβών γυναικών, ως ποσοστό των αντίστοιχων αμοιβών των ανδρών Eurostat 1998

γ) Ισότητα φορολογική για όλους τους πολίτες, ανάλογα με τα εισοδήματά τους.

δ) Ισότητα διορισμού στις δημόσιες θέσεις για όλους τους έλληνες πολίτες και τους πολίτες της Ε.Ε που μιλούν την ελληνική γλώσσα, ανάλογα με τα προσόντα τους.

ε) Ισότητα στράτευσης όλων των ελλήνων πολιτών. Μόνον όσοι επικαλούνται αντίθετες θρησκευτικές ή ιδεολογικές απόψεις μπορούν να υπηρετήσουν, περισσότερο όμως χρόνο, σε ***εναλλακτική πολιτική θητεία**** (π.χ. αντιρρησίες συνείδησης).

στ) Ισότητα ευκαιριών για όλους τους έλληνες πολίτες με ή χωρίς αναπηρίες, ανάλογα με τις δυνατότητές τους.

Σύμφωνα με στοιχεία του ΟΗΕ (Πολιτικός Χάρτης του ΟΗΕ 2000) σε σύνολο 190 ηγετών παγκόσμια, μόνον 9 είναι γυναίκες. Σε σύνολο 177 Κοινοβουλίων οι γυναίκες αντιπρόσωποι φτάνουν μόλις το 10,7%, με εξαίρεση τις Σκανδιναβικές χώρες στις οποίες οι γυναίκες αποτελούν το 40% των Κοινοβουλίων. Στο ελληνικό Κοινοβούλιο το 2003 οι γυναίκες μέλη ήταν μόνον 26 σε σύνολο 300 βουλευτών, δηλαδή ένα ποσοστό 8,67%.
✍ Να επισκεφτείτε τις ιστοσελίδες του Κέντρου ΄Ερευνας για Θέματα Ισότητας www.kethi.gr για να αντλήσετε περισσότερα στοιχεία για τις ανισότητες σε βάρος των γυναικών.

Βασικές έννοιες μαθήματος

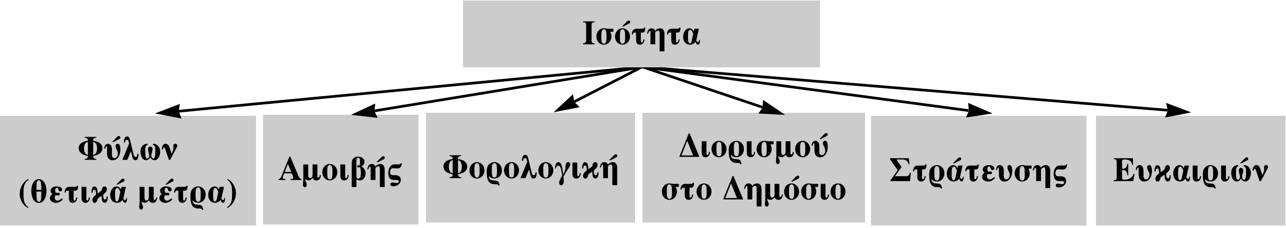

*Εναλλακτική πολιτική θητεία: Η υποχρεωτική προσφορά διπλάσιου χρόνου, άλλης υπηρεσίας που δεν είναι ένοπλη, από άτομα που αποδεικνύουν αντίρρηση συνείδησης για εκτέλεση ένοπλης υπηρεσίας.

Η προσωπική ελευθερία

«Η προσωπική ελευθερία είναι απαραβίαστη» ορίζει το Σύνταγμα στο άρθρο 5 παρ. 3. Το γενικό αυτό δικαίωμα ελευθερίας έχουν όλα τα άτομα που βρίσκονται στη χώρα.

Το Σύνταγμα επίσης κατοχυρώνει και την **απόλυτη προστασία της ζωής, τιμής και ελευθερίας** *«χωρίς διάκριση εθνικότητας, φυλής, γλώσσας και θρησκευτικών ή πολιτικών πεποιθήσεων»* (άρθρο 5 παρ.2 Συντ.), που σημαίνει ότι η ζωή, η τιμή και η ελευθερία δε γίνονται σεβαστές μόνο για τους έλληνες πολίτες αλλά για όλους όσους βρίσκονται στη χώρα. Η θανατική ποινή απαγορεύεται. Με την αναθεώρηση του Συντάγματος το 2001, προστατεύεται και το ατομικό δικαίωμα στην υγεία όλων όσων ζουν στην Ελλάδα. Απαγορεύονται ιατρικές επεμβάσεις χωρίς τη συναίνεση του ατόμου και **μεταβολές της γενετικής του ταυτότητας** (κλωνοποίηση).

φωτ.12.3 Η κλωνοποιημένη Ντόλυ «Καθένας έχει δικαίωμα στην προστασία της υγείας και της γενετικής του ταυτότητας. Νόμος ορίζει τα σχετικά με την προστασία κάθε προσώπου έναντι των βιοϊατρικών παρεμβάσεων» άρθρο 5 παρ. 5 Συντ.
Οι πρόσφατες εξελίξεις της Βιολογίας και της γενετικής με την κλωνοποίηση και την αποκωδικοποίηση του **DNA** δημιουργούν παγκόσμια προβλήματα Βιοηθικής. Πολλές αλλαγές θα γίνουν τα επόμενα χρόνια.
✍ Ενημερωθείτε για το θέμα στο μάθημα της Βιολογίας και συζητήστε πώς τέτοια θέματα συνδέονται με την προστασία της αξιοπρέπειας του ανθρώπου.

Η ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας

«Καθένας έχει δικαίωμα να αναπτύσσει ελεύθερα την προσωπικότητά του και να συμμετέχει στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της χώρας, εφόσον δεν προσβάλλει τα δικαιώματα των άλλων και δεν παραβιάζει το Σύνταγμα ή τα χρηστά ήθη». Άρθρο 5 παρ. 1 Συντ.

Η γενική αυτή ελευθερία του ατόμου εκφράζεται με επιμέρους ελευθερίες τις οποίες κατοχυρώνει το Σύνταγμα. όπως την ελευθερία του καθένα να:

1. Επιλέγει επάγγελμα και να ασκεί οικονομικές δραστηριότητες.
2. Εκφράζεται, πληροφορείται και δημιουργεί.
3. Προστατεύεται από κάθε αυθαίρετη δίωξη, σύλληψη ή φυλάκιση.
4. Αναπτύσσει συλλογική δράση (συνδικαλισμός, συγκεντρώσεις, απεργία).

Οι προσωπικές ελευθερίες του ατόμου περιορίζονται για λόγους δημοσίου συμφέροντος. Οι ζώνες ασφαλείας στην οδήγηση είναι υποχρεωτικές λόγω του τεράστιου οικονομικού και κοινωνικού κόστους από τα τροχαία ατυχήματα.
Οι δακτύλιοι και τα άλλα μέτρα της Τροχαίας περιορίζουν την προσωπική ελευθερία κίνησης, που κατοχυρώνει το Σύνταγμα.
✍ Να συζητήσετε στην τάξη και άλλους τέτοιους περιορισμούς στις προσωπικές ελευθερίες.

Η ατομική ιδιοκτησία

Στις κοινωνίες του 19ου αιώνα η προστασία της ιδιοκτησίας ήταν βασικό στοιχείο της προσωπικής ελευθερίας (οι δούλοι στον Αμερικάνικο Νότο και οι δουλοπάροικοι στην Ευρώπη δεν είχαν ιδιοκτησία). Στις σύγχρονες κοινωνίες η ιδιοκτησία είναι πλέον προστατευμένη. Τα περισσότερα Συντάγματα προβλέπουν περισσότερο περιπτώσεις **περιορισμού της ιδιοκτησίας** για τις ανάγκες του φυσικού και πολιτιστικού **περιβάλλοντος** και του **γενικού συμφέροντος** (απαγόρευση οικοδομικών εργασιών σε αρχαιολογικούς χώρους, δάση και παραλίες, περιορισμοί στο ύψος των οικοδομών, προστασία των πα-

φωτ.12.4 Μπορείτε να επισκεφτείτε τον τοπικό Δήμο και ενημερωθείτε για περιορισμούς

ραδοσιακών οικισμών, αναγκαστικές απαλλοτριώσεις για διάνοιξη δρόμων).

Το άσυλο της κατοικίας

«Η κατοικία του καθενός είναι άσυλο. Η ιδιωτική και οικογενειακή ζωή του ατόμου είναι απαραβίαστη» ορίζει το άρθρο 9 του Συντάγματος. Η κατοικία αποτελεί δηλαδή **απαραβίαστο** χώρο του ατόμου. Η έρευνα στον ιδιωτικό χώρο επιτρέπεται μόνο με την παρουσία δικαστικού εκπροσώπου. Με το δικαίωμα αυτό προστατεύεται γενικότερα η **ιδιωτική ζωή** του ατόμου από κάθε παραβίαση, όπως οι δυνατότητες παραβίασης με τα σύγχρονα ηλεκτρονικά μέσα. Με την αναθεώρηση του Συντάγματος το 2001 προστέθηκε και **το δικαίωμα στην προστασία προσωπικών δεδομένων,** την οποία ανέλαβε ανεξάρτητη από την κυβέρνηση υπηρεσία (Αρχή Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων).

Η αναφορά στις αρχές

Για να υπάρχει λαϊκή κυριαρχία απαιτείται διαφάνεια στις ενέργειες της Πολιτείας, ώστε ο κυρίαρχος λαός να γνωρίζει και να κρίνει. Για το λόγο αυτό το Σύνταγμα προβλέπει την υποχρέωση της Διοίκησης να απαντά στα αιτήματα των πολιτών και να τους παρέχει τις απαραίτητες πληροφορίες. Σε αντίθετη περίπτωση το Σύνταγμα προβλέπει την επιβολή προστίμου στα διοικητικά όργανα και αποζημίωση του πολίτη.

Το δικαίωμα του πολίτη να ελέγχει και να επηρεάζει την Πολιτεία, ασκείται και με άλλα μέσα (κοινοβουλευτικός έλεγχος, προβολή αιτημάτων πολιτών από τον τύπο και τη ραδιοτηλεόραση). Ο πολίτης που θεωρεί ότι αδικείται από τη Διοίκηση μπορεί να καταφύγει στο **Συνήγορο του Πολίτη.** Ο Συνήγορος του Πολίτη είναι μια ανεξάρτητη από την Πολιτεία αρχή, που λειτουργεί για την εξυπηρέτηση των συμφερόντων των πολιτών.

στην ανέγερση οικοδομών στην περιοχή σας που αφορούν το πολιτιστικό και το φυσικό περιβάλλον (αρχαιότητες, παράδοση, διατηρητέα, δάση και παραλίες).

φωτ.12.5 Λογότυπο Αρχής Προστασίας Δεδομένων. Η αρχή Προσωπικού Χαρακτήρα λειτουργεί από το 1997, με σκοπό την προστασία της ιδιωτικής ζωής του ατόμου στην κοινωνία της πληροφορίας.

✍ Μπορείτε να αναζητήσετε πληροφορίες από τις ιστοσελίδες της αρχής (www.dpa.gr) και να ενημερώσετε την τάξη.

φωτ.12.6 Το λογότυπο του Συνήγορου του Πολίτη. Ο Συνήγορος του Πολίτη λειτουργεί στην Ελλάδα από το 1998. Αποστολή του είναι να μεσολαβεί μεταξύ πολιτών και δημοσίων υπηρεσιών σε θέματα: παραβάσεων της διοίκησης σε βάρος πολιτών.

✍ Μπορείτε να επισκεφτείτε τις ιστοσελίδες του Συνήγορου www.synigoros.gr, να αντλήσετε πληροφορίες για τις δραστηριότητές του και να τις παρουσιάσετε στην τάξη.

Βασικές έννοιες μαθήματος

Ατομικά Δικαιώματα

- **Προσωπική Ελευθερία (απαραβίαστη)**
- **Ελευθερία Προσωπικότητας**
- **Άσυλο κατοικίας (απαραβίαστο, προστασία προσωπικών δεδομένων)**
- **Ατομική ιδιοκτησία (περιορισμός για γενικό συμφέρον)**
- **Αναφορά στις αρχές**

Η θρησκευτική ελευθερία

«Η ελευθερία της θρησκευτικής συνείδησης είναι απαραβίαστη. Η απόλαυση των ατομικών και πολιτικών δικαιωμάτων δεν εξαρτάται από τις θρησκευτικές πεποιθήσεις καθενός» (άρθρο 13 παρ. 1 Συντ.). Η πίστη είναι εσωτερική ψυχική υπόθεση. Για το λόγο αυτό απαγορεύεται ο ***προσηλυτισμός****. Το Σύνταγμα κατοχυρώνει όχι μόνον τη θρησκευτική ελευθερία (**ανεξιθρησκία**) αλλά και τη **θρησκευτική ισότητα.** Με βάση το Σύνταγμα ΄Ελληνες και αλλοδαποί έχουν:

- την ελευθερία να έχουν τις θρησκευτικές πεποιθήσεις τους και να μην έχουν διαφορετική αντιμετώπιση από την Πολιτεία εξαιτίας του διαφορετικού τους θρησκεύματος,
- την ελευθερία να ασκούν ελεύθερα τα λατρευτικά τους καθήκοντα.

Η ελευθερία του Τύπου

Οι σύγχρονες κοινωνίες είναι σύνθετες και πολύπλοκες, γιατί αποτελούνται από πολλές οργανωμένες ομάδες (πολιτικές, οικονομικές, κοινωνικές) που έχουν διαφορετικά συμφέροντα τα οποία συχνά συγκρούονται. Σε αυτές τις συνθήκες η **ελευθερία έκφρασης** αποτελεί βασικό δικαίωμα γιατί με αυτόν τον τρόπο:

- εκφράζονται όλες οι γνώμες και λειτουργεί η κοινωνία πολιτών,
- διαμορφώνεται η ***κοινή γνώμη**** η οποία ελέγχει την πολιτική εξουσία.

Το βασικό μέσο έκφρασης δημόσιας γνώμης αποτελεί ο τύπος. Για το λόγο αυτό το Σύνταγμα κατοχυρώνει την **ελευθερία του τύπου** (εφημερίδες, περιοδικά, έντυπα). Ειδικά για τον τύπο υπάρχουν στο Σύνταγμα και επιπλέον εγγυήσεις που απαγορεύουν κάθε παρέμβαση του κράτους ***(λογοκρισία***).***

φωτ.12.7 «Η ελευθερία οδηγεί το Λαό» Ευγ. Ντελακρουά Μουσείο Λούβρου, Παρίσι. «Η ελεύθερη διάδοση των σκέψεων και των γνωμών είναι ένα από τα πολυτιμότερα δικαιώματα του Ανθρώπου» 1789 Γαλλική Διακήρυξη Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Πολίτη «Καθένας μπορεί να εκφράζει και να διαδίδει προφορικά, γραπτά και δια του τύπου τους στοχασμούς του, τηρώντας τους νόμους του κράτους», άρθρο 14 παρ.1 Συντάγματος
✍ Να συζητήσετε στην τάξη τη σημασία της ελευθερίας της έκφρασης και του τύπου στις σύγχρονες κοινωνίες πολιτών. Είναι δικαίωμα, όπως κατοχυρώθηκε στη Γαλλική επανάσταση, όταν υπήρχε ο φόβος των διώξεων από την απολυταρχία ή αποτελεί υποχρέωση ώστε να λειτουργεί ουσιαστικά η δημοκρατία; Ποια η σημασία της κοινής γνώμης σήμερα;

Ραδιοτηλεόραση: Η απαγόρευση της λογοκρισίας δεν ισχύει για τον «κινηματογράφο, τη φωνογραφία, τη ραδιοφωνία και την τηλεόραση» άρθρο 15 παρ.1 Συντάγματος . Η Πολιτεία για λόγους δημοσίου συμφέροντος (π.χ. προστασία παιδικής ηλικίας) μπορεί να επιβάλλει περιορισμούς και προληπτικό έλεγχο και γι’ αυτά τα ΜΜΕ (π.χ. ακατάλληλες για παιδιά ταινίες). Τον έλεγχο των ραδιοτηλεοπτικών εκπομπών έχει αναλάβει ανεξάρτητη από την πολιτική εξουσία αρχή το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης.

*Προσηλυτισμός: Η οργανωμένη προσπάθεια να πεισθούν άτομα να αποδεχθούν συγκεκριμένες θρησκευτικές ή άλλες ιδεολογίες.

**Κοινή γνώμη: Απόψεις, πεποιθήσεις, μιας κοινότητας ατόμων για ένα θέμα.

***Λογοκρισία: Ο προληπτικός (πριν τη δημόσια προβολή) ή κατασταλτικός (μετά τη δημόσια προβολή) έλεγχος που ασκεί η εξουσία στα Μ.Μ.Ε, στα έργα του γραπτού λόγου και της τέχνης και στα θεάματα, με σκοπό να εμποδιστεί η διάδοση ιδεών και πληροφοριών αντίθετων με τις επιδιώξεις της.

Τις καθημερινές, πόση ώρα συνολικά διαβάζετε εφημερίδα;

	ΕΛΛΑΔΑ	ΑΓΓΛΙΑ	ΕΛΒΕΤΙΑ	ΙΡΛΑΝΔΙΑ	ΙΣΠΑΝΙΑ	ΙΣΡΑΗΛ	ΝΟΡΒΗΓΙΑ	ΟΛΛΑΝΔΙΑ
Καθόλου	64,5%	24,3%	10,1%	12,7%	47,5%	30,4%	3,6%	17,8%
Λιγότερο από μισή ώρα	16,1%	27,2%	36,7%	28,8%	22,7%	24,4%	29,1%	28,9%
Από 1/2 ώρα έως και 1 ώρα	12,6%	29,8%	36,3%	29,8%	19,9%	24,8%	43,9%	35,4%
Από 1 έως και 1 1/2 ώρες	3,1%	9,3%	10,5%	13,3%	5,9%	10,6%	14,7%	11,1%
Από 1 1/2 έως και 2 ώρες	1,8%	3,7%	3,1%	5,0%	1,5%	4,4%	4,8%	4,1%
Από 2 έως 2 1/2 ώρες	0,8%	2,3%	2,0%	3,3%	0,8%	2,1%	2,5%	1,5%
Από 2 1/2 έως και 3 ώρες	0,5%	1,1%	0,2%	1,9%	0,3%	1,2%	0,5%	0,4%
Περισσότερο από 3 ώρες	0,5%	2,3%	0,8%	3,9%	0,9%	1,6%	0,8%	0,7%
ΔΓ/ΔΑ	-	-	-	1,3%	0,5%	0,5%	-	0,1%

πίνακας 12.2 πηγή: Πανευρωπαϊκή έρευνα που διεξήγαγε στην Ελλάδα το Ελληνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών το 2003. Η ίδια έρευνα έδειξε ότι το 36% των Ελλήνων παρακολουθεί περισσότερο από 3 ώρες τηλεόραση, ενώ π.χ. μόνο το 10% περίπου των Νορβηγών και Ολλανδών.

✍ Να συζητήσετε στην τάξη τα αποτελέσματα της έρευνας σε σχέση με τον ενεργό πολίτη που απαιτεί η κοινωνία πολιτών. Πόσο πληροφορημένος μπορεί να είναι ένας πολίτης που δεν διαβάζει καθόλου εφημερίδες;

Βασικές έννοιες μαθήματος

Ατομικά Δικαιώματα

- **Θρησκευτική ελευθερία (ανεξιθρησκία, θρησκευτική ισότητα)**
- **Ελευθερία τύπου (ελευθερία έκφρασης, απαγόρευση λογοκρισίας, έλεγχος ραδιοτηλεόρασης)**

12.4 Τα πολιτικά δικαιώματα

Τα πολιτικά δικαιώματα έχουν ως αντικείμενο τη συμμετοχή του πολίτη (λαϊκή κυριαρχία). Σκοπός τους επομένως είναι να εξασφαλίσουν τη λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος, που αποτελεί εγγύηση για όλα τα δικαιώματα του ατόμου. Τα πολιτικά δικαιώματα κατοχυρώνονται στα περισσότερα Συντάγματα τον 19ο αιώνα και στις αρχές του 20ου. Τα βασικά πολιτικά δικαιώματα των ελλήνων (και ευρωπαίων) πολιτών που κατοχυρώνει το Σύνταγμα και η ευρωπαϊκή νομοθεσία είναι :

1. Να εκλέγουν τους αντιπροσώπους τους (βουλευτές, ευρωβουλευτές, νομάρχες και δημάρχους).
2. Να εκλέγονται οι ίδιοι στα παραπάνω αξιώματα.
3. Να συμμετέχουν στα δημοψηφίσματα.
4. Να ιδρύουν και να συμμετέχουν στα πολιτικά κόμματα.
5. Να διορίζονται στις δημόσιες υπηρεσίες και
6. Να διορίζονται ένορκοι στις δίκες. Το Σύνταγμα προβλέπει για τους εκτός χωρών Ευρωπαϊκής ΄Ενωσης αλλοδαπούς το πολιτικό δικαίωμα να ζητούν πολιτικό άσυλο στη χώρα μας, εφόσον καταπιέζονται ή διώκονται στη χώρα τους για την πολιτική τους δράση.

12.5 Τα κοινωνικά δικαιώματα

Τα ατομικά δικαιώματα δεν έχουν νόημα όταν στις βιομηχανικές κοινωνίες του 20ου αιώνα μεγάλος αριθμός πολιτών ζει σε άθλιες συνθήκες. Κάτω από την επίδραση των σοσιαλιστικών θεωριών, κατοχυρώνεται το κοινωνικό κράτος με μια δεύτερη γενιά δικαιωμάτων, τα **κοινωνικά δικαιώματα.** Με αυτά, η Πολιτεία αναλαμβάνει την **υποχρέωση παροχών στους πολίτες,** ώστε όλοι να απολαμβάνουν τα στοιχειώδη αγαθά. Το Σύνταγμα κατοχυρώνει τα κοινωνικά δικαιώματα της **παιδείας** και της **εργασίας,** της **υγείας** και του **περιβάλλοντος,** της κοινωνικής **πρόνοιας** και **στέγασης,** της **κοινωνικής ασφάλισης** ,την προστασία της **οικογένειας** και της **μητρότητας.**

12.5.1 Δικαίωμα της παιδείας

Η μόρφωση και η πνευματική καλλιέργεια του πολίτη αποτελούν προϋποθέσεις για την ουσιαστική συμμετοχή του στα κοινά. Εξάλλου οι σύγχρονες τεχνολογίες και οι γνώσεις που απαιτούνται για την εργασία σήμερα, προϋποθέτουν ένα βασικό επίπεδο εκπαίδευσης πολύ υψηλότερο από παλαιότερα. Για τους λόγους αυτούς το Σύνταγμα προβλέπει στο άρθρο 16 παρ. 2 «***δωρεάν παιδεία*** σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης στα κρατικά εκπαιδευτήρια». Παράλληλα κατοχυρώνεται η **εννιάχρονη υποχρεωτική εκπαίδευση** και η **επαγγελματική εκπαίδευση.**

Στο πλαίσιο της υποχρέωσης για παροχή δωρεάν παιδείας σε όλους, εντάσσονται η δωρεάν διανομή βιβλίων, η απαγόρευση καταβολής διδάκτρων για τα δημόσια σχολεία, η ίδρυση βιβλιοθηκών, η ίδρυση νέων εκπαιδευτηρίων.

12.5.2 Δικαίωμα της εργασίας

« Η εργασία αποτελεί δικαίωμα και προστατεύεται από το Κράτος, που μεριμνά για τη δημιουργία συνθηκών απασχόλησης...» άρθρο 22 παρ. 1 Συντ.

Η ανεργία αποτελεί σημαντικό κοινωνικό πρόβλημα σε όλες τις σύγχρονες κοινωνίες. Η Πολιτεία οφείλει να δημιουργεί **συνθήκες απασχόλησης** για όλα τα άτομα. Αυτό βέβαια δε σημαίνει υποχρέωση της Πολιτείας να εξασφαλίσει σε όλους την εργασία που επιθυμούν. Καθήκον της Πολιτείας είναι, μέσα από την κοινωνική της πολιτική, να μειώσει την ανεργία και να εξασφαλίσει τη δυνατότητα απασχόλησης για όλους όσους επιθυμούν να εργασθούν. Τα Προγράμματα Επαγγελματικής Κατάρτισης και οι επιδοτήσεις θέσεων εργασίας για ανέργους αποτελούν τέτοιες προσπάθειες.

Τέλος, εκτός από τα δικαιώματα στο περιβάλλον και την υγεία που θα μελετήσουμε στην επόμενη ενότητα,

Η Ελλάδα είναι η πρώτη χώρα που κατοχύρωσε το δικαίωμα στην δωρεάν παιδεία (Σύνταγμα 1864). Πολλές δεκαετίες πριν τα κοινωνικά δικαιώματα εισαχθούν στα ευρωπαϊκά Συντάγματα.

✍ Να συζητήσετε στην τάξη με ποιόν τρόπο η παιδεία βοηθά να πραγματοποιηθούν όλα τα άλλα δικαιώματα και υποχρεώσεις του πολίτη (ατομικά, πολιτικά και κοινωνικά)

φωτ.12.8 Το γνωστό σύνθημα των Pink Floyd γραμμένο στο τείχος της Γάζας. Σήμερα πολλοί νέοι εκπαιδευτικοί θεσμοί δημιουργούνται, όπως η δια βίου και η εξ αποστάσεως εκπαίδευση, το Ανοιχτό Πανεπιστήμιο και τα Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας(Σ.Δ.Ε).

✍ Μπορείτε να ενημερωθείτε για αυτούς από τις ιστοσελίδες του ΥΠΕΠΘ www.ypepth.gr. και να παρουσιάσετε σχετικές πληροφορίες στην τάξη.

στα κοινωνικά δικαιώματα ανήκουν και τα δικαιώματα **κοινωνικής πρόνοιας** (ειδικές παροχές σε ομάδες, όπως οι ανάπηροι, άνεργοι, πολύτεκνοι), **υποχρεωτικής ασφάλισης όλων των εργαζόμενων** (Ι.Κ.Α, Ο.ΓΑ κ.ά.) και το δικαίωμα **προστασίας του γάμου και της μητρότητας** με επιδόματα και άδειες στους εργαζόμενους οικογενειάρχες.

φωτ.12.9 Οργανισμός Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και κατάρτισης.
✍ Να συγκεντρώσετε πληροφορίες για τα προγράμματα κατάρτισης στην περιοχή σας.

"Ποια σημασία έχει το άσυλο κατοικίας για έναν άστεγο ή η ελευθερία για έναν χρόνια άνεργο", ρωτούν όσοι θεωρούν πιο σημαντικά τα κοινωνικά δικαιώματα. "Σε τι ωφελεί το οκτάωρο και η σύνταξη, εάν κινδυνεύεις να υποστείς βασανιστήρια και στέρηση της ελευθερίας", απαντούν όσοι θεωρούν σημαντικότερα τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα.
Σήμερα γίνεται δεκτό ότι όλα τα δικαιώματα, ατομικά, πολιτικά και κοινωνικά, αποτελούν ένα σώμα δικαιωμάτων, αφού κάθε δικαίωμα εξαρτάται από την προστασία των υπόλοιπων. Γι' αυτό όλα τα δικαιώματα συνδέονται μεταξύ τους με κύριο στόχο την εξασφάλιση της αξιοπρέπειας του ατόμου. Ο ενεργός πολίτης πρέπει να έχει εξασφαλίσει την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητάς του, αλλά χρειάζεται και την κάλυψη των βασικών αναγκών του (βασικό εισόδημα και εκπαίδευση) για να μπορεί απερίσπαστος να διαθέτει χρόνο για τα κοινά. Να συζητήσετε και άλλα παραδείγματα που δείχνουν αυτήν την αλληλεξάρτηση (σύνδεση) των δικαιωμάτων.

Βασικές έννοιες μαθήματος

Πολιτικά δικαιώματα

- **Συμμετοχή σε εκλογές**
- **Συμμετοχή σε δημοψήφισμα**
- **Συμμετοχή σε κόμματα**
- **Διορισμός στο δημόσιο**
- **Διορισμός ως ενόρκων**

Κοινωνικά δικαιώματα

- **Δικαίωμα εργασίας**
- **Δικαίωμα παιδείας (υποχρεωτική δωρεάν παιδεία)**
- **Κοινωνική πρόνοια και ασφάλιση**
- **Προστασία γάμου και μητρότητας**

Στα κοινωνικά δικαιώματα που κατοχυρώνει το Σύνταγμα περιλαμβάνονται και τα δικαιώματα του πολίτη στο περιβάλλον και την υγεία. Τα δύο αυτά δικαιώματα αποκτούν σήμερα έναν ιδιαίτερο και διεθνή χαρακτήρα. Τα μεταλλαγμένα προϊόντα και οι ιογενείς νόσοι δεν γνωρίζουν σύνορα, η καταστροφή των δασών επηρεάζει το κλίμα όλου του πλανήτη, ενώ η μόλυνση των θαλασσών και τα πυρηνικά απόβλητα αποτελούν παγκόσμια προβλήματα. Γι' αυτό άλλωστε και αντιμετωπίζονται από την ελληνική, ευρωπαϊκή και διεθνή νομοθεσία (βλ. Κεφ.14.1).

12.5.3 Προστασία της υγείας - Αγωγή Υγείας

Το κοινωνικό δικαίωμα στην υγεία περιλαμβάνει την υποχρέωση της πολιτείας να παρέχει σε όλους υπηρεσίες που αφορούν την υγεία τους (προληπτικές και ιατρικές, φαρμακευτικές, νοσοκομειακές). Η ασθένεια είναι ένας κίνδυνος για το σύνολο του πληθυσμού, ανεξάρτητα από εισόδημα και πλούτο, γι' αυτό η περίθαλψη και αποκατάσταση των ασθενών κατοχυρώνονται από το Σύνταγμα ως δικαίωμα όλων («Το κράτος μεριμνά για την υγεία των πολιτών και παίρνει ειδικά μέτρα για την προστασία της νεότητος, του γήρατος, της αναπηρίας και για την περίθαλψη των απόρων» άρθρο 21 παρ. 3 Συντ.).
Εξάλλου η **πρόληψη** και η έγκαιρη διάγνωση της ασθένειας αποτελούν κοινωνικό συμφέρον, γιατί η καλή κατάσταση της υγείας του κάθε πολίτη ξεχωριστά αντανακλά και την πρόοδο ολόκληρης της κοινωνίας. Υποχρέωση της πολιτείας δεν είναι μόνον η περίθαλψη, αλλά και η πρόληψη και , εφόσον χρειάζεται, η **αποκατάσταση** και **επανένταξη** των ασθενών.

Αγωγή Υγείας:
Η πρόληψη προϋποθέτει έναν πολίτη ενημερωμένο σε θέματα υγείας. Γι' αυτό, εκτός από τις εκστρατείες προληπτικής ιατρικής, πραγματοποιούνται στα σχολεία προγράμματα αγωγής υγείας. Στόχος των προγραμμάτων αυτών είναι η ευαισθητοποίηση και ενημέρωση των μαθητών σε θέματα υγιεινής και πρόληψης.

12.5.4 Προστασία του περιβάλλοντος- περιβαλλοντική αγωγή

«Η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος αποτελεί υποχρέωση του κράτους και δικαίωμα του καθενός» ορίζει το Σύνταγμα (άρθρο 22 παρ. 1). Στο πλαίσιο της κοινωνίας πολιτών, ο πολίτης έχει πλέον δικαίωμα να ενημερώνεται και να απαιτεί από την πολιτεία την προστασία του περιβάλλοντος. Συγχρόνως έχει την υποχρέωση να σέβεται και ο ίδιος και να προστατεύει το περιβάλλον, ώστε να το απολαμβάνουν και οι επόμενες γενιές.

φωτ.12.10 Αντικαπνιστική Αφίσα. Το κάπνισμα μπορεί να προκαλέσει καρκίνο και καρδιαγγειακά νοσήματα στους καπνιστές, ενώ προκαλεί μόνιμα αναπνευστικά προβλήματα στους παθητικούς καπνιστές και στα παιδιά.
Οι εκστρατείες κατά του καπνίσματος εντάσσονται στα προγράμματα προληπτικής ιατρικής.
✍ Μπορείτε να ενημερωθείτε για αυτά μέσα από την καμπάνια της Ε.Ε για το κάπνισμα από το www.help-eu.int και να οργανώσετε ένα πρόγραμμα αγωγής υγείας στο σχολείο σας.

φωτ.12.11 Greenpeace Από τις ιστοσελίδες του Υπουργείου Περιβάλλοντος www.minenv.gr θα βρείτε όλους τους περιβαλλοντικούς φορείς και οργανώσεις.
✍ Να συγκεντρώσετε υλικό για επίκαιρα περιβαλλοντικά θέματα και να ενημερώσετε την τάξη.

Σήμερα τα προβλήματα του περιβάλλοντος είναι από τα πιο σημαντικά κοινωνικά προβλήματα που αντιμετωπίζει ο πλανήτης. Μπορεί να είναι **τοπικά,** όπως η ρύπανση των υδάτινων πόρων από ένα εργοστάσιο ή η ατμοσφαιρική ρύπανση μιας μεγαλούπολης ή **παγκόσμια,** όπως η τρύπα του όζοντος που οδηγεί σε κλιματολογικές μεταβολές και μεταναστεύσεις πληθυσμών λόγω της ξηρασίας. Γι' αυτό είναι απαραίτητο να ληφθούν διεθνή μέτρα προστασίας του περιβάλλοντος, που θα δεσμεύουν και τις κυβερνήσεις των κρατών. Στη διεθνή Συνδιάσκεψη του Ρίο (Βραζιλία) το 1992 για το περιβάλλον, αποφασίστηκε ότι η καταστροφή του μπορεί να αποφευχθεί μόνον, εάν οι κοινωνίες ακολουθήσουν το μοντέλο της αειφόρου ανάπτυξης. **Η βιώσιμη-αειφόρος ανάπτυξη** (βλ. κεφ.6) αποτελεί μέρος της πολιτικής της ΕΕ, η οποία και επιβάλλει πρόστιμα στα κράτη-μέλη τα οποία δεν υιοθετούν τα αυστηρά περιβαλλοντικά μέτρα που αποφασίζονται σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Περιβαλλοντική αγωγή

Η περιβαλλοντική αγωγή έχει εισαχθεί ως πρόγραμμα στα σχολεία με σκοπό ο μαθητής να:
- Γνωρίσει το φυσικό περιβάλλον
- Ευαισθητοποιηθεί για τα περιβαλλοντικά προβλήματα
- Δραστηριοποιηθεί και να αναζητήσει λύσεις.

φωτ.12.12 Από την εκστρατεία της Greenpeace για τα μεταλλαγμένα. Οι κίνδυνοι από τα μεταλλαγμένα προϊόντα είναι μεγάλοι, υποστηρίζουν οι οικολόγοι. Αντίθετα οι υποστηρικτές τους τα θεωρούν λύση για το πρόβλημα της πείνας που μαστίζει 800 εκατομμύρια κατοίκων του πλανήτη. Έρευνες έχουν δείξει ότι τα καθημερινά απορρίμματα των Δυτικών νοικοκυριών θα αρκούσαν για να λύσουν το πρόβλημα της πείνας διεθνώς.
✍ Μπορείτε να ενημερωθείτε από τις ιστοσελίδες www.greenpeace.gr για το πρόβλημα και να συζητήσετε τα επιχειρήματά σας στην τάξη.

φωτ.12.13 Ζωικός πλούτος που κινδυνεύει από εξαφάνιση. Ένα εκατομμύριο χερσαίων ζώων και φυτών κινδυνεύουν με εξαφάνιση μέσα στα επόμενα 50 χρόνια, λόγω της υπερθέρμανσης του πλανήτη. Η «πράσινη τεχνολογία», δηλαδή η τεχνολογία που δεν επηρεάζει το όζον της ατμόσφαιρας, μπορεί να αποτρέψει τις τραγικές αυτές συνέπειες.
✍ Να συγκεντρώσετε υλικό για το φαινόμενο του θερμοκηπίου που απειλεί τον πλανήτη.

Βασικές έννοιες μαθήματος

Προστασία Υγείας	→	**• Πρόληψη • Περίθαλψη, αποκατάσταση • Επανένταξη • Αγωγή Υγείας**	**Προστασία Περιβάλλοντος**	→	**• Διεθνής προστασία • Αειφόρος ανάπτυξη • Περιβαλλοντική Αγωγή**

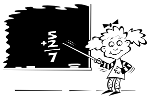

Εργασίες-δραστηριότητες

1.Να συγκεντρώσετε από τον ημερήσιο τύπο μιας εβδομάδας σχόλια και άρθρα που αναφέρονται στα δικαιώματα και τις αντίστοιχες υποχρεώσεις που μελέτησες σε αυτό το κεφάλαιο. Όλες τις ημερήσιες εφημερίδες θα τις βρείτε και στο διαδίκτυο (π.χ www.in.gr). Το υλικό να το κατατάξετε στις κατηγορίες δικαιωμάτων (ατομικά, πολιτικά, κοινωνικά).

2. « Η ομάδα μου αδικήθηκε στον αγώνα της Κυριακής και οι φίλαθλοι οργανώσαμε πορεία διαμαρτυρίας στο κέντρο της πόλης και κλείσαμε τους δρόμους. Γιατί μας διέλυσε η Αστυνομία; Ελευθερία δεν έχουμε;» Το δικαίωμα που προβάλλει ο νέος στο παράδειγμα αποτελεί κατάχρηση δικαιώματος; Γράψτε και άλλα παραδείγματα δικαιωμάτων που προβάλλονται καθημερινά και καταγράψτε ποια από αυτά ασκούνται καταχρηστικά.

3. «Είμαι γυναίκα επαγγελματίας οδηγός, άλλά οι εταιρείες προτιμούν τους άντρες οδηγούς». Με βάση ποιο δικαίωμα η νέα έπρεπε να προσληφθεί; Τι μέτρα παίρνει γι’ αυτό η πολιτεία; Επισκεφτείτε τις ιστοσελίδες της Γενικής Γραμματείας Ισότητας www.isotita.gr και του Κέντρου Ενημέρωσης για Θέματα Ισότητας (ΚΕΘΙ) www.kethi.gr και παρουσιάστε παραβιάσεις του δικαιώματος ισότητας των φύλων και τα μέτρα προστασίας που λαμβάνει η Πολιτεία.

4. «Περπατώ στην πόλη και οι άλλοι λένε υποτιμητικά: “Ο Πακιστανός”. Το έχω ακούσει τόσες πολλές φορές...» Να βάλετε τον εαυτό σας στη θέση ενός μετανάστη, ενός ατόμου με ειδικές ανάγκες, μιας γυναίκας άνεργης. Καταγράψτε αντίστοιχα με το παράδειγμα πιθανά προβλήματα που αντιμετωπίζουν. Συνδέστε τα με τα αντίστοιχα δικαιώματά τους που καταπατούνται.

5. «Όταν είσαι σε αναπηρική καρέκλα δε μπορείς να κινηθείς ελεύθερα στην πόλη. Δεν υπάρχουν ράμπες στα κτίρια στα πεζοδρόμια και στα λεωφορεία». Ένα εκατομμύριο υπολογίζονται τα άτομα με αναπηρίες στη χώρα μας. Άτομα με κινητικά προβλήματα, ανικανότητα όρασης, ομιλίας, ακοής, άτομα με ψυχικές ή άλλες χρόνιες ασθένειες. Να κάνετε μιαν έρευνα στην τοπική σας κοινότητα για τον αριθμό αυτών των ατόμων. Επισκεφτείτε το Δήμο και ενημερωθείτε για τα μέτρα υποστήριξής τους. Να διαμορφώσετε στην τάξη σας προτάσεις υποστήριξης των ατόμων με αναπηρίες και να τις συζητήσετε.

6. Ποια είναι τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις σας ως μαθητών του Γυμνασίου; Να ενημερωθείτε από τον Κανονισμό του σχολείου σας, τον Κανονισμό Μαθητικών Κοινοτήτων και τη νομοθεσία που θα βρείτε στο σχολείο.

8. Από τις ιστοσελίδες των περιβαλλοντικών οργανώσεων να ενημερωθείτε για τα επίκαιρα περιβαλλοντικά προβλήματα. Να επιλέξετε ένα από αυτά και να γράψετε μιαν παρουσίαση-ενημέρωση για την τάξη.

9. Οι βιότοποι προστατεύονται από την πολιτεία. Ενημερωθείτε γι’ αυτούς από τις ιστοσελίδες της www.wwf.gr. Μπορείτε να επισκεφτείτε με ομάδα μαθητών έναν από τους ελληνικούς βιότοπους, να τον μελετήσετε, να ενημερωθείτε από τους υπεύθυνους και να παρουσιάσετε τη μελέτη σας στην τοπική κοινωνία μέσα από ένα πρόγραμμα περιβαλλοντικής αγωγής.

Κριτήριο αυτοαξιολόγησης του μαθητή

Α. Τελειώνοντας τη μελέτη και συζήτηση του κεφαλαίου αυτού και εφόσον κοίταξες τις περιλήψεις και κατανόησες τις καινούργιες έννοιες, θα πρέπει να μπορείς να απαντήσεις σύντομα τις παρακάτω ερωτήσεις. Σε όποιες συναντάς δυσκολία, συμβουλέψου και πάλι το αντίστοιχο μάθημα.

1. Ποια η σημασία των θετικών μέτρων για τις γυναίκες; Ανάφερε μερικά. Υπάρχουν τέτοια μέτρα και για άλλες κατηγορίες πληθυσμού;
2. Γιατί όταν υπερασπίζομαι το δημοκρατικό πολίτευμα υπερασπίζομαι και τα δικαιώματά μου;
3. Ποιοι νόμοι κατοχυρώνουν τα δικαιώματά σου, όταν βρίσκεσαι έξω από την Ελλάδα;
4. Έχω το δικαίωμα στην ιδιοκτησία μου και στη χρήση των πόρων του φυσικού περιβάλλοντος. Ποιες υποχρεώσεις περιορίζουν αυτά τα δικαιώματά;
5. Τι σημαίνει ότι όλα τα δικαιώματα (ατομικά, πολιτικά, κοινωνικά), συνδέονται μεταξύ τους και αποτελούν ένα σώμα δικαιωμάτων; Δώσε παραδείγματα.
6. Η ισότητα που κατοχυρώνει το Σύνταγμα είναι αναλογική. Δώσε παραδείγματα.
7. Υπάρχουν περιορισμοί στην ελευθερία του τύπου;

Β. Να βάλεις σε κύκλο το γράμμα που αντιστοιχεί στη σωστή απάντηση:
Οι βασικές υποχρεώσεις, που περιορίζουν τα δικαιώματα του πολίτη ,είναι:

α. ο σεβασμός των νόμων και των δικαιωμάτων όλων των άλλων
β. η υπακοή στην κρατική εξουσία
γ. ο σεβασμός των δικαιωμάτων των ανωτέρων

Γ. Να γράψεις στο κενό αριστερά της Α' Στήλης δεδομένων, το γράμμα των δεδομένων της Β' Στήλης που ταιριάζει:

Α	Β
_______ απαγόρευση προσηλυτισμού	α. άσυλο κατοικίας
_______ επίδομα πολύτεκνου	β. δικαίωμα εργασίας
_______ επαγγελματική κατάρτιση	γ. θρησκευτική ελευθερία
_______ προστασία ιδιωτικής ζωής	δ. δικαίωμα ισότητας
_______ ίδιος μισθός για ίδια εργασία	ε. δικαίωμα κοινωνικής πρόνοιας

Δ. Τώρα, χαρακτήρισε τις παρακάτω προτάσεις σωστές ή λανθασμένες, βάζοντας σε κύκλο το αντίστοιχο γράμμα (Σ για τις σωστές και Λ για τις λανθασμένες)

- Τα δικαιώματα του ατόμου δεν έχουν περιορισμούς Σ Λ
- Τα ατομικά δικαιώματα είναι απαράγραπτα Σ Λ
- Ατομικά δικαιώματα ισότητας και ελευθερίας έχουν μόνον οι έλληνες πολίτες Σ Λ
- Οι αλλοδαποί δε δικαιούνται ίση αμοιβή με τους έλληνες συναδέλφους τους Σ Λ
- Η παιδεία είναι δωρεάν σε όλες τις βαθμίδες Σ Λ
- Κοινωνικό δικαίωμα εργασίας είναι η υποχρέωση της πολιτείας να εξασφαλίσει για όλους την εργασία που επιθυμούν. Σ Λ
- Η προστασία της υγείας περιλαμβάνει και την επανένταξη του ασθενούς. Σ Λ
- «Αειφόρος» ανάπτυξη είναι η συνεχής οικονομική ανάπτυξη της χώρας Σ Λ

13 Ευρωπαϊκή Ένωση

- ➤ 13.1 Ίδρυση και εξέλιξη
- ➤ 13.2 Βασικοί θεσμοί
- ➤ 13.3 Βασικές πολιτικές
- ➤ 13.4 Ευρωπαίος πολίτης

Οι έννοιες της δημοκρατίας, του κράτους δικαίου, και των δικαιωμάτων που μελέτησες στα κεφάλαια 8 και 12, αποτελούν βασικές έννοιες για να κατανοήσεις τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Μπορείς να διαβάσεις το βραβευμένο κόμικ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου «Το λαβωμένο νερό», για να γνωρίσεις τις δυνατότητες παρέμβασης που σου παρέχει η Ευρωπαϊκή Ένωση.
Η ευρωπαϊκή κουλτούρα είναι σημαντική κληρονομιά του ευρωπαίου και παγκόσμιου πολίτη. Μπορείς να διαβάσεις κομμάτια της ευρωπαϊκής λογοτεχνίας, που αποτελεί βασικό κομμάτι της ευρωπαϊκής κουλτούρας. Από τα Νεοελληνικά σου Αναγνώσματα θα βρεις αντιπροσωπευτικά αποσπάσματα σημαντικών ευρωπαίων λογοτεχνών (Σαίξπηρ-Αγγλία, Λόρκα-Ισπανία, Τζόϋς-Ιρλανδία, Μπωντλαίρ-Γαλλία κ.ά.).

Η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ), είναι ένας οργανισμός σε εξέλιξη, για αυτό και βρίσκεται σε μια διαδικασία αλλαγής και προσαρμογής στα νέα δεδομένα. Η περίοδος 2004-2014 είναι μια περίοδος σημαντικών αλλαγών στη μορφή, τη λειτουργία και τους σκοπούς της. Η είσοδος νέων κρατών-μελών, η ψήφιση του Ευρωπαϊκού Συντάγματος, η δημιουργία κοινής άμυνας και στρατού, είναι μερικά από τα θέματα που σηματοδοτούν σημαντικές αλλαγές. Για να ενημερωθείς για τις τελευταίες εξελίξεις και αλλαγές, ώστε να συμπληρώσεις τις γνώσεις που σου παρέχει το βιβλίο, χρησιμοποίησε τις ιστοσελίδες της Ε.Ε και του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (www.europa.eu.int/hellas ή www.ee.gr, www.europarl.gr). Μπορείς επίσης να κάνεις χρήση και της απευθείας και δωρεάν τηλεφωνικής γραμμής πληροφόρησης για θέματα της ΕΕ (00800.6.7.8.9.10.11) και να λύσεις τυχόν απορίες σου.

13.1 Ίδρυση και εξέλιξη

Η **Ευρωπαϊκή Ιδέα,** δηλαδή η ιδέα μιας κοινής ανθρωπιστικής Ευρώπης, υπήρξε για αιώνες το όραμα πολλών φιλοσόφων και στοχαστών (Καντ, Κομένιος, Β.Ουγκώ). Αυτό το όραμα βασιζόταν τόσο στη **γεωγραφική ενότητα** της Ευρωπαϊκής Ηπείρου, όσο και στα στοιχεία που διαμόρφωσαν τον **ευρωπαϊκό πολιτισμό.** Παρ' όλες τις μεταξύ τους διαφορές, όλα τα ευρωπαϊκά κράτη διαμορφώθηκαν στη βάση του ευρωπαϊκού **διαφωτισμού,** ο οποίος επηρεάστηκε από την **αρχαία ελληνική σκέψη.** Τα ευρωπαϊκά κράτη εξάλλου, οργανώθηκαν με βάση το **ρωμαϊκό δίκαιο,** ενώ καθοριστικές υπήρξαν για όλη την Ευρώπη οι επιδράσεις του **χριστιανισμού.**

Μετά τις τραγικές συνέπειες των δύο Παγκοσμίων πολέμων, η Ευρώπη έχει κοινά συμφέροντα στην πορεία της οικονομικής και κοινωνικής ανασυγκρότησης. Στις συνθήκες αυτές, επανέρχεται το όραμα μιας κοινής Ευρώπης, χωρίς τους εθνικούς ανταγωνισμούς του παρελθόντος.

Από το 1950, η Γαλλία με τον υπουργό Εξωτερικών Ρ.Σουμάν προωθεί διαπραγματεύσεις για την ίδρυση Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Συγκεκριμένα:

- Το **1951** με τη **Συνθήκη των Παρισίων** ιδρύεται η **Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα** (ΕΚΑΧ) μεταξύ Γαλλίας, Γερμανίας, Ιταλίας, Βελγίου, Ολλανδίας και Λουξεμβούργου. Η κοινότητα προβλέπει την κοινή εκμετάλλευση των πόρων άνθρακα και χάλυβα για τις παραπάνω χώρες. Αυτό αποτελεί το πρώτο βήμα της Ευρωπαϊκής ενοποίησης.
- Το **1957** με τη **Συνθήκη της Ρώμης** πραγματοποιείται η ίδρυση της **Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (Ε.Ο.Κ)** ανάμεσα στις ίδιες χώρες. Η Ευρωπαϊκή ενοποίηση είναι πια πραγματικότητα.
- Το **1992** με τη **Συνθήκη του Μάαστριχτ,** όπως αυτή συμπληρώνεται με τη **Συνθήκη του Άμστερνταμ,** ιδρύεται η **Ευρωπαϊκή Ένωση** (Ε.Ε.), στη θέση της Ε.Ο.Κ.

Σε διάστημα μισού αιώνα οικοδόμησης, η ΕΕ δεν αφορά πλέον μόνον την οικονομική ένωση των κρατών μελών. Περιλαμβάνει την κοινή ευρωπαϊκή ιθαγένεια των πολιτών, την ελεύθερη διακίνηση και εγκατάστασή τους στον κοινό ευρωπαϊκό χώρο, το κοινό νόμισμα (ευρώ) και κοινές πολιτικές στην ασφάλεια, την εξωτερική πολιτική, την παιδεία, το περιβάλλον, την υγεία, τα ανθρώπινα δικαιώματα, και τέλος το κοινό **ευρωπαϊκό Σύνταγμα.** Παράλληλα με τη διεύρυνση των πολιτικών της, η ΕΕ διευρύνεται και με την είσοδο νέων κρατών-μελών. Στα 6 αρχικά κράτη μέλη της Ε.Ο.Κ προστίθενται 9 νέα μέλη και από το 1996 μιλάμε για την «Ευρώπη των 15». Από το

φωτ.13.1 Ο Βίκτωρ Ουγκώ (1802 -1885) είχε διατυπώσει το όραμα των Ηνωμένων Πολιτειών της Ευρώπης.

✍ Να συζητήσετε στην τάξη τα κοινά στοιχεία του ευρωπαϊκού πολιτισμού. «Κοινός» πολιτισμός σημαίνει «ίδιος»; Σχολιάστε την ποικιλία και τον πλούτο των πολιτισμών της ευρωπαϊκής κοινότητας. Με ποιες αλλαγές νοοτροπίας συνδέεται ο ρόλος σου ως πολίτη της Ενωμένης Ευρώπης, σε σχέση με αυτόν του έλληνα πολίτη;

φωτ.13.2 Η σημαία της ΕΕ, παραμένει με 12 αστέρια, όσα και τα κράτη μέλη όταν ιδρύθηκε το 1992.

✍ Να ενημερωθείτε για τη διεύρυνση από τις ιστοσελίδες της ΕΕ www.ee.gr και να γνωρίσετε τα νέα μέλη μέσα από το κουίζ γνώσεων.

φωτ. 13.3 Το περιβάλλον αποτελεί προτεραιότητα της Ε.Ε. : Στο στάδιο των διαπραγματεύσεων για την ένταξη νέου κράτους-μέλους, η

1998 ξεκινούν οι διαπραγματεύσεις ένταξης 12 νέων χωρών. Οι 10 από αυτές τις χώρες εντάχθηκαν στην Ε.Ε. το **Μάιο του 2004.** Μέχρι το 2009 θα έχουν ενταχθεί η **Βουλγαρία** και η **Ρουμανία.** Εξάλλου, το 2001 ξεκίνησε διάλογος ένταξης της **Τουρκίας.** Η πορεία των διαπραγματεύσεων εξαρτάται από το βαθμό προετοιμασίας κάθε υποψήφιας για ένταξη χώρας.

ΕΕ απαιτεί την προσαρμογή των πολιτικών των υποψήφιων χωρών σε αυτές της Ε.Ε. Το κλείσιμο των μονάδων 1-4 του πυρηνικού εργοστασίου Κοζλοντούι στη Βουλγαρία, τα συστήματα καθαρισμού του Δούναβη, αποτελούν μερικά παραδείγματα.

✍ Να συζητήσετε στην τάξη πόσο σημαντικοί είναι αυτοί οι όροι για την ενότητα στην Ε.Ε.

Η διαδικασία προσχώρησης της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα ξεκίνησε με την υπογραφή της **Συμφωνίας των Αθηνών (1961)** και προέβλεπε διαδικασίες εναρμόνισης της πολιτικής της χώρας με αυτήν της ΕΟΚ, διάρκειας 22 ετών. Η εφαρμογή της Συμφωνίας άρχισε το 1962 και διακόπηκε στη διάρκεια της δικτατορίας (1967-1974) από την ΕΟΚ, λόγω της αναστολής των δημοκρατικών αρχών και ελευθεριών από το στρατιωτικό καθεστώς. Η νέα αίτηση, που υποβάλλεται το 1974, οδηγεί σε διαπραγματεύσεις και την υπογραφή της **Συνθήκης ΄Ενταξης της Ελλάδας στην Ε.Ο.Κ** το **1979,** μετά από απόφαση της Ελληνικής Βουλής με αυξημένη πλειοψηφία (2/3). Η οριστική ένταξη στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα πραγματοποιείται το **1981.**

φωτ. 13 .4. Η υπογραφή της Συνθήκης ένταξης της Ελλάδας στην Ε.Ο.Κ (1979)

Μέσα στα επόμενα χρόνια θα ζούμε σε μιαν Ευρωπαϊκή ΄Ενωση με 28 χώρες, περισσότερες από 20 γλώσσες, ένα μοναδικό κράμα πολιτισμών και ένα αίσθημα αλληλεγγύης που θα συμμερίζονται 500 εκατομμύρια άνθρωποι.

1957: ΄Ιδρυση της ΕΟΚ μεταξύ Γαλλίας, Γερμανίας, Ιταλίας, Βελγίου και Λουξεμβούργου

1973: Προσχώρηση Αγγλίας, Ιρλανδίας και Δανίας

1981: Προσχώρηση της Ελλάδας

1986: Προσχώρηση Ισπανίας και Πορτογαλίας

1992: Προσχώρηση πρώην ανατολικής Γερμανίας

1996: Προσχώρηση Αυστρίας, Σουηδίας και Φινλανδίας

2004: Προσχώρηση Κύπρου, Τσεχίας, Εσθονίας, Ουγγαρίας, Πολωνίας, Σλοβενίας, Σλοβακίας, Λετονίας, Λιθουανίας και Μάλτας.
2007: Προσχώρηση Βουλγαρίας και Ρουμανίας.
Υποψήφιες χώρες: Τουρκία, Κροατία

Βασικές έννοιες μαθήματος

Γεωγραφική Ενότητα	+	Ευρωπαϊκός πολιτισμός	=	Ευρωπαϊκή Ιδέα	+	Κοινά Συμφέροντα	=	Ευρωπαϊκή ΄Ενωση

1951 ΕΚΑΧ Συνθήκη Παρισίων	1957 Ε.Ο.Κ Συνθήκη Ρώμης	1981 ΄Ενταξη Ελλάδας στην Ε.Ο.Κ	1991-93 Ε.Ε Συνθήκη Μάαστριχτ	1996 Ε.Ε των 15	2004 Ευρώπη των 25

13.2 Βασικοί θεσμοί

Η Ευρωπαϊκή ΄Ενωση (Ε.Ε) είναι μια **ένωση ευρωπαϊκών κρατών** τα οποία, με την προσχώρησή τους, δεσμεύονται να συνεργάζονται για τη δημοκρατία, την οικονομική και κοινωνική ευημερία και την ειρήνη. Δεν είναι ομοσπονδιακό κράτος, όπως η Γερμανία ή οι ΗΠΑ (βλ.Κεφ.8.1), ούτε είναι απλώς ένας οργανισμός συνεργασίας κρατών, όπως τα Ηνωμένα ΄Εθνη (βλ.Κεφ.14.2).

Η συνένωση αυτή των ευρωπαϊκών κρατών, σημαίνει ότι **τα κράτη-μέλη μεταβιβάζουν** ορισμένες **εξουσίες** τους (νομοθετικές, εκτελεστικές και δικαστικές) **σε αντίστοιχους κοινούς θεσμούς της ΕΕ.** Με αυτόν τον τρόπο οι αποφάσεις για ορισμένα θέματα κοινού ενδιαφέροντος λαμβάνονται δημοκρατικά σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Τα βασικά θεσμικά όργανα της Ευρωπαϊκής ΄Ενωσης είναι: το **Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο,** που εκπροσωπεί τους πολίτες, το **Ευρωπαϊκό Συμβούλιο,** που εκπροσωπεί τα κράτη-μέλη, το **Συμβούλιο Υπουργών,** που εκπροσωπεί τις κυβερνήσεις των κρατών-μελών, η **Ευρωπαϊκή Επιτροπή,** που εκπροσωπεί τα συμφέροντα της ΕΕ και το Ευρωπαϊκό Διακαστήριο. Η επιτροπή, το Συμβούλιο Υπουργών και το Κοινοβούλιο αποτελούν το λεγόμενο **«θεσμικό τρίγωνο»,** το οποίο διαμορφώνει τη νομοθεσία και τις πολιτικές που εφαρμόζονται σε ολόκληρη την ΄Ενωση.

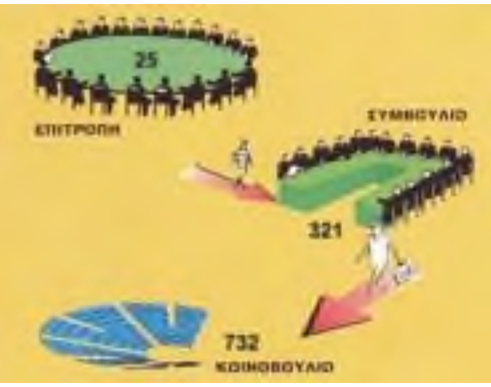

Πίνακας 13.1 Το θεσμικό Τρίγωνο. Η Επιτροπή προτείνει νέα ευρωπαϊκή νομοθεσία, το Συμβούλιο και το Κοινοβούλιο αποφασίζουν.

φωτ.13.5 Κάθε χώρα της Ε.Ε. είναι ελεύθερη να αποφασίζει την εθνική της πολιτική, π.χ. την εκπαιδευτική πολιτική. Η Ε.Ε. παράλληλα, θέτει κοινούς στόχους στον τομέα της εκπαίδευσης, εφόσον απαιτείται κατοχύρωση ισοτιμίας των πτυχίων και κοινά προσόντα για τους εργαζόμενους (π.χ. επιμόρφωση στις νέες τεχνολογίες, δια βίου μάθηση). Οι στόχοι αυτοί προωθούνται στα κράτη μέλη με αντίστοιχες οδηγίες και χρηματοδοτήσεις ανάλογων πολιτικών. Η ΕΕ αναλαμβάνει δράση μόνον, εφόσον αυτή είναι πιο αποτελεσματική από αντίστοιχα εθνικά μέτρα. Στο πλαίσιο αυτών των δράσεων αποστέλλει οδηγίες στα κράτη μέλη, τα οποία οφείλουν να τις εφαρμόζουν. Σε αντίθετη περίπτωση, η ΕΕ προχωρεί σε παρατηρήσεις ή επιβολή προστίμων.

«Η Κοινότης έχει ως αποστολή, με τη δημιουργία μιας κοινής αγοράς και την προοδευτική προσέγγιση της οικονομικής πολιτικής των κρατών-μελών……………τη συνεχή επέκταση της οικονομίας...» Άρθρο 2 της Ιδρυτικής Πράξης της Ε.Ο.Κ

✍ Να σχολιάσετε στην τάξη τις διαφορές που εντοπίζετε μεταξύ Ε.Ο.Κ και Ευρωπαϊκής ΄Ενωσης.

Α. Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο **αντιπροσωπεύει τους πολίτες της ΄Ενωσης** και εκλέγεται άμεσα από αυτούς. Οι εκλογές για το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο διεξάγονται από το 1979, **κάθε πενταετία** και δικαίωμα ψήφου έχουν όλοι οι πολίτες της ΕΕ που είναι εγγεγραμμένοι στους εκλογικούς καταλόγους. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, που προήλθε από τις ευρωεκλογές του Ιουνίου 2004, εκφράζει τη δημοκρατική βούληση των 450 εκατομμυρίων πολιτών της ΄Ενωσης και εκπροσωπεί τα συμφέροντά τους στις συζητήσεις με τα άλλα θεσμικά όργανα (Επιτροπή, Συμβούλιο). Στην ελληνική εκπροσώπηση συμμετέχει για πρώτη φορά γυναίκα ΑΜΕΑ με κινητικές αναπηρίες.
Οι βουλευτές στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο δεν ανήκουν σε εθνικές ομάδες, αλλά σε επτά **πανευρωπαϊκές πολιτικές ομάδες.** Η κατανομή των ομάδων αυτών στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο για την περίοδο 2004-2009 είναι η ακόλουθη:

φωτ.13.6 Οι εγκαταστάσεις του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Την πρώτη εβδομάδα κάθε μήνα το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο συνεδριάζει σε Ολομέλεια στο Στρασβούργο. Οι συνεδριάσεις γίνονται στις επίσημες γλώσσες της Κοινότητας (20 γλώσσες το 2005), με ταυτόχρονη διερμηνεία.
✍ Να συζητήσετε στην τάξη την ανάγκη γνώσης ευρωπαϊκών γλωσσών, για την καλύτερη αξιοποίηση των ευκαιριών που μας παρέχει η Ενωμένη Ευρώπη.

πίνακας 13.2. Κατανομή πολιτικών ομάδων στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο το 2004

Η εκπροσώπηση των κρατών μελών της ΕΕ στο Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο Υπουργών και την Επιτροπή φαίνεται στον παρακάτω πίνακα:

ΟΙ ΕΔΡΕΣ ΣΤΑ ΟΡΓΑΝΑ ΤΗΣ Ε.Ε.

α/α	Χώρα	Πληθυσμός	Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο	Ευρωπαϊκή Επιτροπή	Συμβούλιο Υπουργών
1	Γερμανία	82.038.000	99	1	29
2	Ην.Βασίλειο	59.247.000	78	1	29
3	Γαλλία	58.966.000	78	1	29
4	Ιταλία	57.612.000	78	1	29
5	Ισπανία	39.394.000	54	1	27
6	Ολλανδία	15.760.000	27	1	13
7	Ελλάδα	10.533.000	24	1	12
8	Βέλγιο	10.213.000	24	1	12
9	Πορτογαλία	9.980.000	24	1	12
10	Σουηδία	8.854.000	19	1	10
11	Αυστρία	8.082.000	18	1	10
12	Δανία	5.313.000	14	1	7
13	Φινλανδία	5.160.000	14	1	7
14	Ιρλανδία	3.744.000	13	1	7
15	Λουξεμβούργο	429.000	6	1	4
	Νέα κράτη- μέλη (2004-2009)				
16	Πολωνία	38.667.000	54	1	27
17	Ρουμανία*	22.489.000	( )	( )	( )
18	Τσεχία	10.290.000	24	1	12
19	Ουγγαρία	10.092.000	24	1	12
20	Βουλγαρία*	8.230.000	( )	( )	( )
21	Σλοβακία	5.393.000	14	1	7
22	Λιθουανία	3.701.000	13	1	4
23	Λεττονία	2.439.000	8	1	4
24	Σλοβενία	1.978.000	7	1	4
25	Εσθονία	1.446.000	6	1	4
26	Κύπρος	752.000	6	1	4
27	Μάλτα	379.000	6	1	3
Σύνολο		**481.181.000**	**732**	**25**	**321**

*Πίνακας 13.3 Πηγή Ε.Ε 2003. *Τα κράτη θα ενταχθούν μετά το 2007*

Οι κύριες αρμοδιότητες του Κοινοβουλίου είναι τρεις:

- Ασκεί μαζί με το Συμβούλιο Υπουργών τη **νομοθετική εξουσία.** Ως άμεσα εκλεγμένο όργανο εξασφαλίζει το δημοκρατικό χαρακτήρα της ευρωπαϊκής νομοθεσίας.
- **Ασκεί έλεγχο** στα άλλα εκλεγμένα όργανα της Ε.Ε. (π.χ. εγκρίνει ή απορρίπτει το διορισμό Επιτρόπων).
- ΄Εχει αρμοδιότητες σχετικές με τη μελέτη και έγκριση του **προϋπολογισμού** και επομένως επηρεάζει καθοριστικά τις δαπάνες της ΄Ενωσης.

Το έργο του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου βοηθείται από τις 17 μόνιμες **Κοινοβουλευτικές Επιτροπές.** Αυτές εκφράζουν τη γνώμη τους για τα θέματα που πρόκειται να συζητήσει το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

φωτ. 13.7 Μέγαρο Μαυρομιχάλη, Αμαλίας 8, Αθήνα, έδρα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στην Ελλάδα.

Η Συνθήκη της Νίκαιας (2000) καθόρισε ένα σύστημα κατανομής των εδρών στη διευρυμένη «Ευρώπη των 27». Με το σύστημα αυτό δεν υπάρχει απόλυτη αναλογία πληθυσμού και εδρών, γιατί κάτι τέτοιο θα ήταν άδικο για τα μικρότερα κράτη. Κάθε έδρα αντιπροσωπεύει πληθυσμό από 72.000 (Λουξεμβούργο) έως 826.000 (Γερμανία) κατοίκους. (βλ. και πίνακα 13.3). Το θέμα της ισοτιμίας θα συζητηθεί στην περίπτωση που η ΕΕ προχωρήσει σε έναν τύπο Ομοσπονδίας και το Κοινοβούλιο θα αποτελεί το νομοθέτη της.

*φωτ.13.8 Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο οργανώνει κάθε χρόνο το **Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο Νέων.***

✍ Μπορείτε να ενημερωθείτε για το πρόγραμμα από το ΄Ιδρυμα Μαραγκοπούλου ή την ΕΕ (www.europarl.gr) και να προετοιμάσετε τη συμμετοχή και του δικού σας σχολείου.

φωτ. 13.9 Το Αττικό Μετρό στην Αθήνα. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, συγχρηματοδότησε την κατασκευή του (www.metro.gr).

Βασικές έννοιες μαθήματος

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο

→ **Νομοθετική Εξουσία** | **΄Ελεγχος άλλων οργάνων** | **Προϋπολογισμός**

Β. Ευρωπαϊκό Συμβούλιο

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο αποτελείται από τους Αρχηγούς των κρατών ή των Κυβερνήσεων των κρατών μελών της ΄Ενωσης. Συνεδριάζει μία φορά κάθε εξάμηνο και καθορίζει τους γενικούς προσανατολισμούς και προτεραιότητες της ΕΕ (από την ισχύ του ευρωπαϊκού Συντάγματος θα συνεδριάζει κάθε τρίμηνο).

Γ. Συμβούλιο Υπουργών της Ευρωπαϊκής ΄Ενωσης

Το Συμβούλιο Υπουργών είναι το κύριο όργανο αποφάσεων της ΕΕ. Ενώ το Κοινοβούλιο εκπροσωπεί τους πολίτες, το Συμβούλιο εκπροσωπεί τα κράτη μέλη. Στις συνεδριάσεις του παρευρίσκεται ένας υπουργός για κάθε κράτος μέλος της ΕΕ, ανάλογα με το θέμα συζήτησης (π.χ. υπουργοί εργασίας, εάν συζητούνται θέματα ανεργίας). Ο κάθε υπουργός με την ψήφο του, ως μέλος του Συμβουλίου, εκφράζει την Κυβέρνησή του και είναι υπεύθυνος απέναντι στο εθνικό του Κοινοβούλιο.

Οι αποφάσεις λαμβάνονται με πλειοψηφία. Ο υπουργός κάθε χώρας εκπροσωπεί ψήφους ανάλογες με τον πληθυσμό της (βλ. πιν. 13.3). Για τις αποφάσεις του Συμβουλίου απαιτούνται τουλάχιστον 232 ψήφοι από την πλειοψηφία των κρατών μελών.

Το Συμβούλιο είναι νομοθετικό όργανο της Κοινότητας. Για ένα μεγάλο μέρος της νομοθεσίας, το Συμβούλιο «συναποφασίζει» με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Το Συμβούλιο παίρνει αποφάσεις σε θέματα που αφορούν:

- το συντονισμό της οικονομικής πολιτικής των κρατών μελών (ανάπτυξη, ανεργία, επενδύσεις),
- την Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας της Ε.Ε. (ΚΕΠΠΑ, βλ.13.3).

Δ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή

Η Επιτροπή είναι το πολιτικά ανεξάρτητο όργανο, που εκπροσωπεί τα συμφέροντα της ΄Ενωσης. Είναι η κινητήρια δύναμη του «θεσμικού τριγώνου»: προτείνει νομοθεσία, προγράμματα δράσης και πολιτικές στο Συμβούλιο Υπουργών και το Κοινοβούλιο και είναι υπεύ-

φωτ. 13.10 Η Συνεδρίαση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου το 2003 στη Θεσσαλονίκη. Το Συμβούλιο Υπουργών της ΕΕ δεν πρέπει να συγχέεται με το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, το οποίο αποτελείται από όλους τους αρχηγούς των κρατών μελών. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο καθορίζει τους γενικές πολιτικές της Ε.Ε., με τις οποίες τα θεσμικά όργανα (Κοινοβούλιο, Συμβούλιο Υπουργών και Επιτροπή) διαμορφώνουν τη νομοθεσία. Συνεδριάζει κάθε εξάμηνο στη χώρα που προεδρεύει. (Το 2006 η Αυστρία και Φινλανδία αντίστοιχα).
✍ Μπορείτε να αντλήσετε πληροφορίες και υλικό για το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και το Συμβούλιο Υπουργών από το διαδίκτυο (www.ee.gr από το σύνδεσμο «όργανα») και να τα παρουσιάσετε στην τάξη.

φωτ.13.11 Συνεδρίαση της Επιτροπής 2000. Λέγεται συχνά ότι οι αποφάσεις της Ε.Ε. λαμβάνονται από όργανα που είναι απομακρυσμένα από τους απλούς πολίτες, οι οποίοι και δύσκολα ενημερώνονται γι' αυτές. Αυτό αποτελεί δημοκρατικό έλλειμμα, δηλαδή έλλειψη δημοκρατικότητας. Για τη μείωση αυτού του φαινομένου, η ΕΕ βελτιώνει την ενημέρωση των πολιτών μέσω του διαδικτύου, απλοποιεί τη νομοθεσία και ενισχύει την κοινωνία πολιτών.

θυνη για την πραγμάτωση των αποφάσεών τους.
Τα μέλη της, οι **επίτροποι,** ένας για κάθε κράτος μέλος (μετά την εφαρμογή του ευρωπαϊκού Συντάγματος 13 επίτροποι), διορίζονται από τις Κυβερνήσεις των κρατών και εγκρίνονται από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο για πέντε χρόνια.
Οι αρμοδιότητές της Επιτροπής είναι να:
- προτείνει νομοθεσία στο Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο,
- διαχειρίζεται τον προϋπολογισμό της Ένωσης,
- εξασφαλίζει, μαζί με το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο, την εφαρμογή της νομοθεσίας σε όλα τα κράτη,
- εκπροσωπεί την ΕΕ στη διεθνή σκηνή.

Ε. Ευρωπαϊκό Δικαστήριο

Σκοπός του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων είναι να εξασφαλίζει την ομοιόμορφη εφαρμογή της ευρωπαϊκής νομοθεσίας και του Συντάγματος σε όλα τα κράτη μέλη. Σε αυτό συμμετέχει ένας δικαστής από κάθε κράτος μέλος και είναι αρμόδιο για την επίλυση διαφορών μεταξύ κρατών μελών, μεταξύ οργάνων της ΕΕ και μεταξύ επιχειρήσεων και πολιτών. Στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο ανήκει και το Ευρωπαϊκό Πρωτοδικείο, το οποίο εκδικάζει υποθέσεις που αφορούν την προστασία πολιτών της ΕΕ.
Τα πέντε αυτά θεσμικά όργανα συμπληρώνονται από άλλα όργανα, όπως το **Ελεγκτικό Συνέδριο,** το οποίο ελέγχει τη νόμιμη διαχείριση του οικονομικού προϋπολογισμού της ΕΕ και η **Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα,** αρμόδια για τη νομισματική πολιτική και το ευρώ. **Συμβουλευτικά όργανα** είναι η **Επιτροπή Περιφερειών** και η **Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή.** Εξάλλου, προβλέπεται και ο **Ευρωπαίος Διαμεσολαβητής,** ο οποίος ασχολείται με καταγγελίες πολιτών για κακοδιοίκηση.

φωτ. 13.12 Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο. Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο εκδικάζει προσφυγές της Επιτροπής κατά κράτους μέλους, ή μεταξύ κρατών μελών, προσφυγές κατά παραλείψεων των τριών βασικών οργάνων της ΕΕ. Επίσης εκδίδει αποφάσεις μετά από αίτηση των εθνικών Δικαστηρίων για ερμηνεία του κοινοτικού δικαίου.
✍ Μπορείτε να επισκεφτείτε τις ιστοσελίδες της Ε.Ε (www.ee.gr) και να αντλήσετε πληροφορίες για το Ευρ. Δικαστήριο και τα άλλα όργανα. Να τις παρουσιάσετε στην τάξη.

φωτ.13.13 Ο Νικηφόρος Διαμαντούρος είναι ο Ευρωπαίος Διαμεσολαβητής. Στον Ευρωπαίο Διαμεσολαβητή μπορούν να γίνουν καταγγελίες κακοδιοίκησης από όλους τους πολίτες της ΕΕ.
✍ Πληροφορίες μπορείτε να πάρετε από την ανοιχτή γραμμή πληροφόρησης της ΕΕ (δωρεάν) 00800.6.7.8.9.10.11 και από το διαδίκτυο, στη διεύθυνση:
www.europa.eu.int/institutions/ombudsman/index_el.htm

Βασικές έννοιες μαθήματος

Θεσμικά Όργανα Ε.Ε.

- **Ευρωπαϊκό Συμβούλιο**
- **Συμβούλιο Υπουργών**
- **Ευρωπαϊκή Επιτροπή**
- **Ευρωπαϊκό Δικαστήριο**

13.3 Βασικές πολιτικές

Οι βασικές πολιτικές της ΕΕ καθορίζονται από τις **Ιδρυτικές Συνθήκες** (Παρισίων, Ρώμης, Μάαστριχτ, Άμστερνταμ, Νίκαιας) και περιέχονται στο Σύνταγμα της Ευρώπης. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο χαράσσει τις γενικές κατευθύνσεις για συγκεκριμένες πολιτικές αποφάσεις. Στη συνέχεια, τα βασικά όργανα, που μελέτησες στην προηγούμενη ενότητα, διαμορφώνουν, με βάση τις παραπάνω κατευθύνσεις, τους συγκεκριμένους **κανονισμούς** και **οδηγίες** που δεσμεύουν τα κράτη-μέλη, τα οποία οφείλουν να ***εναρμονίσουν**** τις πολιτικές τους με τις πολιτικές της ΕΕ . Ειδικότερα:

1. Οικονομική και Νομισματική Πολιτική(ΟΝΕ)

Με τη Συνθήκη του Μάαστριχτ (1991) αποφασίζεται η Οικονομική και Νομισματική ΄Ενωση των κρατών-μελών, που προβλέπει την είσοδο **κοινού νομίσματος,** του ευρώ. Σήμερα, με εξαίρεση τη Σουηδία, Δανία και Βρετανία, το ευρώ αποτελεί το κοινό νόμισμα για περισσότερα από 300 εκατομμύρια ευρωπαίους πολίτες.

Η ΟΝΕ προϋποθέτει τη στενή οικονομική συνεργασία των κρατών-μελών. Τα όργανα της ΕΕ διαμορφώνουν κάθε χρόνο γενικούς **προσανατολισμούς** οικονομικής πολιτικής που αποστέλλουν στα κράτη-μέλη. Η ΕΕ ελέγχει την εφαρμογή αυτών των οικονομικών προσανατολισμών και στις κυβερνήσεις που δεν τους τηρούν απευθύνει **συστάσεις** και επιβάλλει **πρόστιμα.** Σε περίπτωση που κράτος-μέλος αντιμετωπίζει σοβαρές οικονομικές δυσκολίες, η ΕΕ μπορεί να δώσει χρηματική ενίσχυση.

2. Κοινωνική Πολιτική

Με την ψήφιση του Χάρτη Θεμελιωδών Κοινωνικών Δικαιωμάτων στη Συνθήκη του Άμστερνταμ (1997), η ΕΕ διαμορφώνει μιαν **ενιαία ευρωπαϊκή κοινωνική πολιτική.** Οι βασικοί στόχοι της είναι η προώθηση μιας κοινωνίας για όλα τα άτομα και η προετοιμασία όλων για τον κόσμο της εργασίας που μεταβάλλεται σε μιαν εποχή παγκοσμιοποίησης και τεχνολογικής αλλαγής.

Οι βασικές δράσεις της ΕΕ περιλαμβάνουν την επιμόρφωση, κατάρτιση και προσανατολισμό των **νέων** και των **ανέργων,** τα θετικά μέτρα για την απασχόληση των **γυναικών** και των **ατόμων με ειδικές ανάγκες,** τη δημιουργία θέσεων εργασίας στον κοινωνικό τομέα (εθελοντισμός), τη βελτίωση των υπηρεσιών περίθαλψης **παιδιών** και **ηλικιωμένων.**

3. Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ)

φωτ. 13.14 Το ευρώ. Την 1η Ιανουαρίου 2002 το ευρώ, σε μορφή χαρτονομισμάτων και κερμάτων, εισάγεται σε όλα τα κράτη-μέλη, και στις 28 Φεβρουαρίου 2002, τα εθνικά νομίσματα παύουν να κυκλοφορούν και αντικαθίστανται από το ενιαίο ευρωπαϊκό νόμισμα.
✍ Να συζητήσετε στην τάξη τα οφέλη από την ύπαρξη ενός κοινού νομίσματος στην ΕΕ. Μπορείτε να ενημερωθείτε για το ευρώ από τις ιστοσελίδες της ΕΕ (www.ee.gr).

« Η ΕΕ έχει ως αποστολή.....να προάγει στο σύνολο της Κοινότητας ...υψηλό επίπεδο απασχόλησης και κοινωνικής προστασίας, ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών, ...υψηλό επίπεδο προστασίας και βελτίωσης της ποιότητας του περιβάλλοντος, την άνοδο του βιοτικού επιπέδου και της ποιότητας ζωής, την κοινωνική συνοχή και την αλληλεγγύη μεταξύ των κρατών μελών» Άρθρο 2 Συνθήκης για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, όπως τροποποιήθηκε από τη Συνθήκη του Άμστερνταμ..
✍ Να συζητήσετε στην τάξη την κοινωνική πολιτική της ΕΕ. Ποια ευρωπαϊκά προγράμματα γνωρίζετε από την τοπική σας κοινωνία, που προωθούν αυτούς τους στόχους;

φωτ. 13.15 Το σήμα του προγράμματος equal. Η κοινοτική πρωτοβουλία "equal" αποτελεί εργαλείο της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής για την Απασχόληση. Χρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και στοχεύει στην πειραματική εφαρμογή και διάδοση νέων τρόπων καταπολέμησης των διακρίσεων και της ανισότητας στον τομέα της απασχόλησης (περισσότερες πληροφορίες: http://www.equal-greece.gr).

* Εναρμόνιση: Προσαρμογή. Τα κράτη μέλη οφείλουν να προσαρμόζουν τις αποφάσεις και τις εθνικές πολιτικές τους με τις βασικές πολιτικές της ΕΕ. Γι' αυτό και βοηθούνται με οδηγίες και ελέγχονται για την εφαρμογή τους (επιτροπές ελέγχου, πρόστιμα, παραπομπή σε Ευρωπαϊκό Δικαστήριο).

Τα κράτη-μέλη συνεργάζονται με στόχο τον καθορισμό μιας κοινής αμυντικής πολιτικής, που μελλοντικά θα μπορούσε να οδηγήσει σε κοινή ευρωπαϊκή άμυνα (ευρωπαϊκός στρατός).
Εξάλλου, για την εξασφάλιση της ασφάλειας και της ελευθερίας στον ευρωπαϊκό χώρο, προβλέπεται η συνεργασία των δικαστικών και αστυνομικών αρχών των κρατών μελών με τα αντίστοιχα ευρωπαϊκά όργανα την Europol και την Eurojust, τα οποία έχουν ως στόχο την πάταξη του οργανωμένου εγκλήματος (λαθρεμπόριο, ναρκωτικά, σωματεμπορία, «ξέπλυμα χρήματος»).

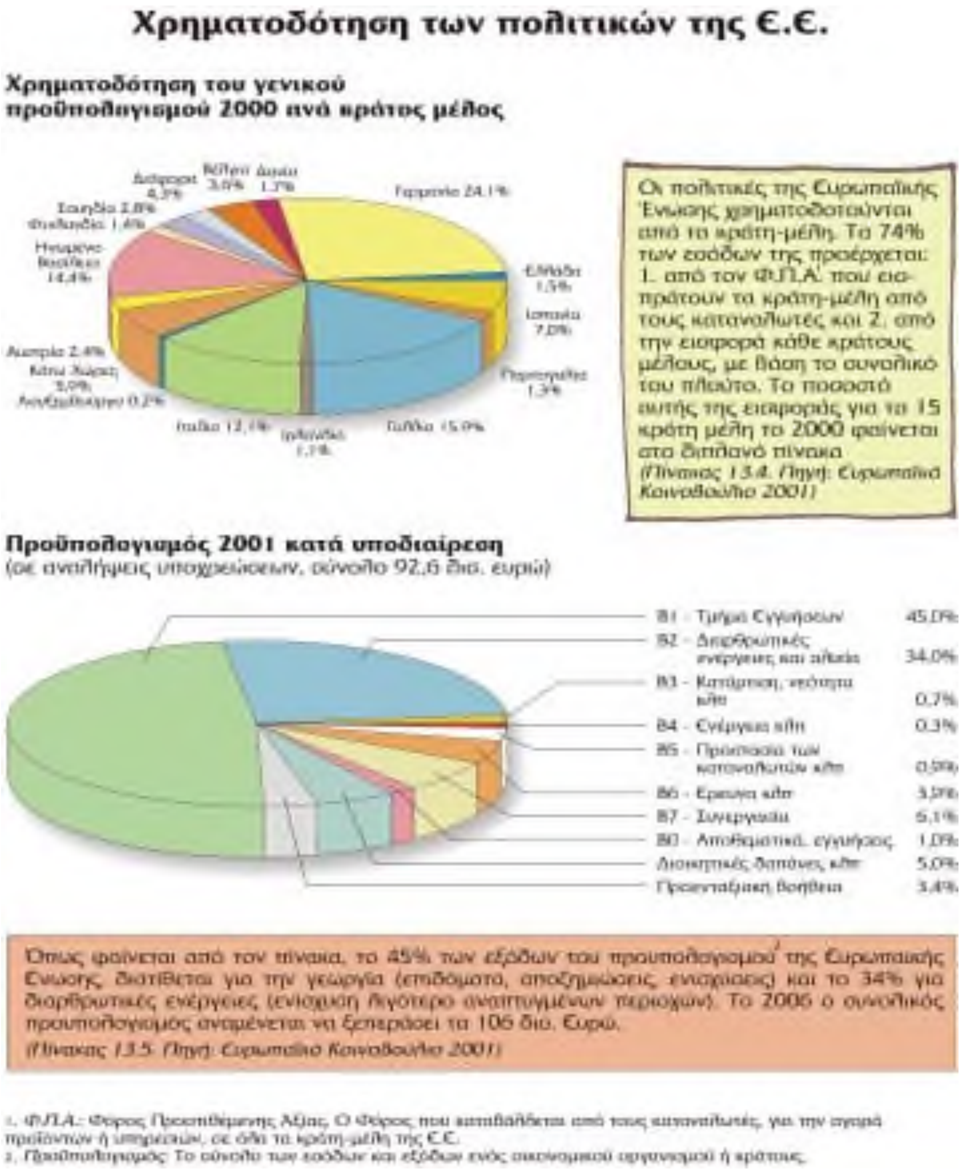

Βασικές έννοιες μαθήματος

Βασικές Πολιτικές Ευρωπαϊκής Ένωσης	→
	Κοινή Οικονομική Πολιτική 9 (ΟΝΕ)
	Κοινωνική Πολιτική
	Ασφάλεια

13.4 Πολίτης και Ευρωπαϊκή Ένωση

Μισό περίπου δισεκατομμύριο πολίτες ευρωπαϊκών κρατών έχουν σήμερα μια δεύτερη ταυτότητα, **την ταυτότητα του ευρωπαίου πολίτη.** Αυτή η ταυτότητα σημαίνει ότι, χωρίς να παύουν να είναι πολίτες του εθνικού τους κράτους και φορείς της εθνικής γλώσσας, παράδοσης και πολιτισμού, αποκτούν και την **ιθαγένεια της ΕΕ**, που δεν αντικαθιστά, αλλά **προστίθεται στην εθνική τους ιθαγένεια*** (π.χ. ελληνική, ιταλική, βελγική).

Όπως ήδη γνωρίσαμε (βλ. Κεφ.8.3), οι σχέσεις των πολιτών με το κράτος, οι υποχρεώσεις και τα δικαιώματά τους καθορίζονται από το Σύνταγμα. Τον Οκτώβριο του 2004 στη Ρώμη οι 25 ηγέτες των κρατών μελών της ΕΕ ενέκριναν και υπέγραψαν τη Συνθήκη για τη θέσπιση Συντάγματος. Το Σύνταγμα περιλαμβάνει τον **Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ** που είχε ψηφιστεί το 2000. Ο Χάρτης, στα 54 άρθρα του, καθορίζει τις υποχρεώσεις και τα δικαιώματα των πολιτών της ΕΕ και τις σχέσεις τους με την Ένωση και οι διατάξεις του δεσμεύουν όλα τα κράτη-μέλη. Όλοι οι πολίτες των κρατών-μελών της ΕΕ, είναι και πολίτες της Ένωσης και για το λόγο αυτό έχουν:

- **Το δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής στο έδαφος των κρατών-μελών.** Αυτό σημαίνει ότι μπορούν να εγκατασταθούν σε οποιοδήποτε κράτος-μέλος για να σπουδάσουν, να εργασθούν ή να συνταξιοδοτηθούν, όπως ακριβώς και οι πολίτες του κράτους.
- **Το δικαίωμα να εκλέγουν και να εκλέγονται στις εκλογές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου** καθώς και στις δημοτικές εκλογές στο κράτος-μέλος που κατοικούν, με τους ίδιους όρους που ισχύουν για τους πολίτες του συγκεκριμένου κράτους.
- **Το δικαίωμα να απολαμβάνουν** στο έδαφος τρίτης χώρας, στην οποία το κράτος τους δεν εκπροσωπείται, **την προστασία των διπλωματικών αρχών άλλης χώρας-μέλους της ΕΕ,** η οποία διαθέτει Πρεσβεία ή προξενείο, στο έδαφος της τρίτης χώρας.
- **Το δικαίωμα να υποβάλλουν αναφορά** στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, **καταγγελία** στον Ευρωπαίο Διαμεσολαβητή και το δικαίωμα να **προσφεύγουν στο Δικαστήριο,** σε περίπτωση καταπάτησης των δικαιωμάτων τους ως πολιτών της Ε.Ε.

Εκτός από τα παραπάνω δικαιώματα των ευρωπαίων πολιτών, ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατοχυρώνει και τα δικαιώματα των πολιτών στην **ισότητα και τις ατομικές ελευθερίες.** Η κα-

φωτ. 13.16 Ρώμη 29.10.2004 Ο Πρωθυπουργός της Ελλάδας υπογράφει τη Συνθήκη για το Σύνταγμα της Ευρώπης. Να επισκεφτείτε τις ιστοσελίδες της ΕΕ (www.europa.eu.int/hellas) και να αντλήσετε πληροφορίες για το Σύνταγμα της Ευρώπης.

φωτ. 13.17 Συνοριακός έλεγχος πηγή ΕΕ. Πριν το 1985, ταξιδιώτες και φορτηγά, περίμεναν ώρες για να ελεγχθούν σε κάθε εθνικό σύνορο που περνούσαν. Ένα από τα μεγαλύτερα επιτεύγματα της ΕΕ ήταν η διαμόρφωση ενός χώρου χωρίς σύνορα, μέσα στον οποίο μπορούν να διακινούνται ελεύθερα οι άνθρωποι, τα αγαθά, οι υπηρεσίες και τα κεφάλαια. Οι χώρες του **Σένγκεν,** παίρνοντας το όνομα από την πόλη του Λουξεμβούργου στην οποία υπογράφτηκε η Συμφωνία το 1985, περιλαμβάνουν σήμερα τη Νορβηγία και Ισλανδία και όλες τις χώρες της Ε.Ε. εκτός της Ιρλανδίας και του Ηνωμένου Βασιλείου. Οι χώρες αυτές συμφώνησαν να μην απαιτείται έλεγχος ή θεωρήσεις για την είσοδο και έξοδο των πολιτών της ΕΕ.

*Ιθαγένεια: ο νομικός δεσμός του πολίτη με το κράτος του.

τοχύρωση αυτών των δικαιωμάτων του ευρωπαίου πολίτη από την ΕΕ οδήγησε στην αναθεώρηση πολλών διατάξεων του ελληνικού Συντάγματος το 2001, ώστε να εναρμονιστεί με το Χάρτη. Παράδειγμα τέτοιων αναθεωρήσεων αποτελούν η προσθήκη του δικαιώματος συμμετοχής στην **κοινωνία της ηλεκτρονικής πληροφορίας,** το δικαίωμα στην **προστασία των προσωπικών δεδομένων,** η υποχρέωση των δημοσίων υπηρεσιών να πληροφορούν τους πολίτες, η υποχρέωση του κράτους να προστατεύει το περιβάλλον στο πλαίσιο της αρχής της **«αειφόρου ανάπτυξης»** που ακολουθεί η ΕΕ, τα **θετικά μέτρα** για τις **ευάλωτες κοινωνικές ομάδες***, (Βλ. κεφ. 12.2 και 12.5)

φωτ. 13.18 Το διαδίκτυο ως μέσο μάθησης, Το πρόγραμμα eEurope είναι ένα πρόγραμμα που εφαρμόζει από το 2000 η ΕΕ στα κράτη-μέλη με στόχο την προώθηση του διαδικτύου. Το πρόγραμμα περιλαμβάνει τα επιμέρους προγράμματα eLearning, με στόχο την εκπαίδευση μέσω του διαδικτύου, το eHealth με στόχο την παροχή ιατρικής βοήθειας μέσω του διαδικτύου, το eGovernment (ηλεκτρονική διακυβέρνηση) με στόχο την εξυπηρέτηση του πολίτη μέσω του διαδικτύου (π.χ. φορολογικές δηλώσεις, πληροφορίες, αιτήσεις) αλλά και την ηλεκτρονική συμμετοχή του πολίτη σε τοπικές αποφάσεις (**ηλεκτρονική δημοκρατία).**
✍ Να συζητήσετε στην τάξη αυτά τα μέτρα.

φωτ.13.19 Η ΕΕ οργανώνει προγράμματα α) εθελοντισμού για τους νέους της Ευρώπης.
✍ Να ενημερωθείτε γι' αυτά από τις ιστοσελίδες της ΕΕ και της Γ.Γ.Ν.Γ (www.neagenia.gr),
β) ευρωπαϊκά εκπαιδευτικά προγράμματα «Σωκράτης» για τα σχολεία της Ευρώπης. Να ενημερωθείτε (www.iky.gr) και να οργανώσετε πρόταση συμμετοχής και του δικού σας σχολείου.

Βασικές έννοιες μαθήματος

Δικαιώματα Πολιτών Ε.Ε.

- **Ευρωπαϊκή Ιθαγένεια**
- **Εκλογές Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου**
- **Θεμελιώδη Δικαιώματα**

*Ευάλωτες κοινωνικές ομάδες: Οι κοινωνικές ομάδες που κινδυνεύουν με κοινωνικές διακρίσεις και αποκλεισμό.

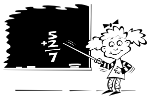

Εργασίες-δραστηριότητες

1. Να παρουσιάσετε στην τάξη πληροφορίες για την ιστορία, την πολιτική και τον πολιτισμό για τα 25 κράτη μέλη της ΕΕ μαζί με τις χώρες που βρίσκονται σε καθεστώς ένταξης ή καθεστώς διαπραγματεύσεων (Ρουμανία, Βουλγαρία, Τουρκία). Πληροφορίες μπορείτε να αντλήσετε και από το δικτυακό χώρο της ΕΕ (www.europa.eu.int/hellas ή www.ee.gr). Ο κάθε μαθητής να παρουσιάσει μία χώρα σε μία κόλλα χαρτί Α3. Στη συνέχεια να αναρτήσετε όλο το υλικό στους πίνακες ανακοινώσεων της τάξης.
2. Αν και οι γυναίκες αποτελούν το 51% του συνολικού πληθυσμού των κρατών μελών της ΕΕ, η εκπροσώπησή τους στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο την περίοδο 1999-2004, ανερχόταν σε ποσοστό 30%. Να αναζητήσετε τα αντίστοιχα ποσοστά γυναικείας εκπροσώπησης στο ευρωπαϊκό και στο ελληνικό Κοινοβούλιο σήμερα. Να συγκρίνετε και να σχολιάσετε τις τυχόν διαφορές.
3. Κάθε χρόνο, ευρωπαϊκές πόλεις των κρατών μελών ορίζονται ως πολιτιστικές πρωτεύουσες της Ευρώπης. Σκοπός αυτού του θεσμού της ΕΕ είναι η προβολή των πολιτιστικών επιτευγμάτων αυτών των πόλεων και η συνειδητοποίηση από τους ευρωπαίους πολίτες της πλούσιας κληρονομιάς που μοιράζονται. Ποιες ελληνικές πόλεις έχουν επιλεγεί στο πλαίσιο αυτού του θεσμού μέχρι σήμερα; Να σχολιάσετε τις θετικές συνέπειες του θεσμού γι’ αυτές τις πόλεις.
4. Κάθε χρόνο η ΕΕ προβάλλει ένα θέμα, με εκδηλώσεις σε όλα τα κράτη-μέλη. Ποιο θέμα προβάλλει η ΕΕ την τρέχουσα χρονιά; Να συγκεντρώσετε πληροφορίες από τον τύπο ή το διαδίκτυο και τους τοπικούς φορείς για το θέμα αυτό.
5. Από την τοπική σας κοινότητα και τον τύπο, να συγκεντρώσετε πληροφορίες και υλικό για ένα ευρωπαϊκό πρόγραμμα που αφορά το περιβάλλον και εφαρμόζεται στη χώρα μας.

Κριτήριο αυτοαξιολόγησης του μαθητή

Α. Τελειώνοντας τη μελέτη και συζήτηση του κεφαλαίου και εφόσον κατανόησες τις καινούργιες έννοιες, θα πρέπει να μπορείς να απαντήσεις σύντομα στις παρακάτω ερωτήσεις. Σε όποιες συναντάς δυσκολία, συμβουλέψου και πάλι το αντίστοιχο μάθημα.

1.Ποια είναι τα κοινά πολιτιστικά στοιχεία που συνδέουν την Ελλάδα με την Ευρώπη;
2. Ποια είναι τα βασικά έσοδα και έξοδα στον προϋπολογισμό της ΕΕ;
3. Συμπλήρωσε τις λέξεις που εξηγούν τα αρκτικόλεξα:

ΕΕ	Ε__________	Ε__________	
ΕΟΚ	Ε__________	Ο__________	Κ__________
ΟΝΕ	Ο__________	Ν__________	Ε__________

4. Μια ομάδα από τουρίστες, που αποτελείται από Ιταλούς, Σουηδούς, Άγγλους, Γάλλους, Γερμανούς και Δανούς, φτάνει στο αεροδρόμιο του ελληνικού. Ποιοι από αυτούς θα χρειαστεί να αλλάξουν τα εθνικά τους νομίσματα με ευρώ;
5.Ποιοι είναι οι δύο βασικοί στόχοι της ενιαίας ευρωπαϊκής κοινωνικής πολιτικής;

Β. Να βάλεις σε κύκλο το γράμμα που αντιστοιχεί στη σωστή απάντηση:

1. Στο Συμβούλιο Υπουργών της ΕΕ συμμετέχει από κάθε κράτος:
   α. ο αντίστοιχος με το θέμα που συζητείται Υπουργός

β. ένας ευρωβουλευτής
γ. ένας ειδικός στο θέμα που συζητείται επιστήμονας

2. Μεταξύ των χωρών που εντάχθηκαν στην ΕΕ με τη μεγάλη διεύρυνση του 2004, ήταν:
α. Η Ρωσία και η Γεωργία
β. Η Μάλτα και η Τσεχία
γ. Η Σουηδία και η Αυστρία

Γ. Να γράψεις στο κενό αριστερά της Α΄ Στήλης δεδομένων, το γράμμα των δεδομένων της Β΄ Στήλης που ταιριάζει:

Α	Β
___________ 1957	α. ένταξη Ελλάδας στην ΕΟΚ
___________ 1981	β. ίδρυση ΕΕ
___________ 1992	γ. μεγάλη διεύρυνση της ΕΕ
___________ 2002	δ. αντικατάσταση εθνικών νομισμάτων με το ευρώ
___________ 2004	ε. ίδρυση ΕΟΚ

Δ. Τώρα, χαρακτήρισε τις παρακάτω προτάσεις σωστές ή λανθασμένες,

1. Οι επίτροποι της ΕΕ διορίζονται από τις Κυβερνήσεις των κρατών-μελών	Σ	Λ
2. Στον προϋπολογισμό της ΕΕ συμμετέχουν με ίσες εισφορές όλα τα κράτη-μέλη	Σ	Λ
3. Οι έλληνες ευρωβουλευτές στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο αποτελούν μιαν εθνική ομάδα	Σ	Λ
4. Τα κράτη-μέλη υποχρεούνται να ακολουθούν τους κανονισμούς και οδηγίες της ΕΕ	Σ	Λ
5. Ο συνοριακός έλεγχος για τους πολίτες της ΕΕ έχει καταργηθεί σε όλα τα κράτη-μέλη	Σ	Λ

14 Η διεθνής κοινότητα

- Η Διεθνής Κοινότητα και το Διεθνές δίκαιο
- Οι Διεθνείς Οργανισμοί
- Τα ανθρώπινα δικαιώματα
- Η θέση της Ελλάδας στον κόσμο

Στο προηγούμενο κεφάλαιο γνώρισες την Ευρωπαϊκή ΄Ενωση, που αποτελεί μιαν ένωση ευρωπαϊκών κρατών. Αντίστοιχα τα κράτη, διεθνώς πια, παίρνουν αποφάσεις για σοβαρά παγκόσμια προβλήματα μέσα από διεθνή όργανα. Μπορείς να διαβάσεις πάλι τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις σου που προβλέπει το Σύνταγμα (κεφ. 12). Οι βασικές αρχές των δικαιωμάτων που κατοχυρώνει το ελληνικό Σύνταγμα προέρχονται από τα 30 άρθρα της Οικουμενικής Διακήρυξης των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ, που έχει ψηφίσει και αναγνωρίσει η Ελλάδα από το 1949.

Το βιβλίο του Ανρί Ζακάρ « Πέντε δισεκατομμύρια άνθρωποι σε ένα πλεούμενο» θα σε βοηθήσει να κατανοήσεις τα κοινά προβλήματα των ανθρώπων του πλανήτη μας και την ανάγκη για διεθνή συνεργασία και αλληλεγγύη, « Το ημερολόγιο της Άννας Φρανκ» περιγράφει, μέσα από τα μάτια ενός παιδιού, τη φρίκη του φασισμού όταν δεν υπήρχε η διεθνής κοινότητα.

Οι ταινίες «Στα σύνορα του κόσμου» του Μ.Γουιντερμπότομ , « Μεθυσμένα άλογα» του Μπ. Γκομπάτι και το ντοκυμαντέρ με μαρτυρίες προσφύγων « Αόρατοι-παράνομοι στην Ευρώπη» του Α.Βόιτ. Προσπάθησε να έρθεις στη θέση των νεαρών πρωταγωνιστών, για να αντιληφθείς ποια δικαιώματα που απολαμβάνεις σαν πολίτης μιας δημοκρατικής χώρας, είναι άγνωστα σε εκατομμύρια κατοίκους του πλανήτη σήμερα.

Για το έργο του ΟΗΕ θα ενημερωθείς από τις ιστοσελίδες του, που διαθέτουν πλούσιο φωτογραφικό υλικό(www.un.org) . Για τη διεθνή θέση της Ελλάδας μπορείς να ενημερωθείς από τις ιστοσελίδες του Υπουργείου Εξωτερικών (www.mfhr.gr) . Πολλές είναι οι διεθνείς ΜΚΟ που δραστηριοποιούνται στη χώρα μας Μπορείς να γνωρίσεις το έργο της Διεθνούς Αμνηστίας (www.amnesty.gr), να ενημερωθείς για την καταπάτηση ανθρώπινων δικαιωμάτων από το Ελληνικό Παρατηρητήριο της Συμφωνίας του Ελσίνκι (www.greekhelsinki.gr) και να γνωρίσεις τα προβλήματα των προσφύγων από το Ελληνικό Συμβούλιο για τους πρόσφυγες(www.gcr.gr).

Από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα, οι ανθρώπινοι πολιτισμοί πήραν ο ένας από τον άλλον τη σκυτάλη στον αγώνα της ανθρωπότητας για εξέλιξη. Από τους Βαβυλώνιους και τους Αιγυπτίους, στους Αρχαίους ΄Ελληνες και μετά στους Ρωμαίους, τους Άραβες , στην Ευρώπη και σε όλον τον κόσμο, η σκυτάλη πέρασε μέσα από τους αιώνες, για να διαμορφώσει την κληρονομιά ενός παγκόσμιου πολιτισμού, του οποίου όλοι είμαστε ισότιμα μέλη. Το Κεφάλαιο αυτό θα σε ενημερώσει για τα διεθνή προβλήματα και τη διεθνή συνεργασία και αλληλεγγύη που οφείλει να χαρακτηρίζει τις σχέσεις ανάμεσα στα κράτη, ώστε η ζωή των δισεκατομμυρίων ανθρώπων του πλανήτη μας να είναι αντάξια του παγκόσμιου πολιτισμού μας.

14.1 Η διεθνής κοινότητα και το διεθνές δίκαιο

Όπως είδαμε, τα κρατικά όργανα (Κυβέρνηση, Κοινοβούλιο, Πρόεδρος), καθορίζουν την εθνική πολιτική με βάση το Σύνταγμα και τους νόμους. Στο χώρο της ΕΕ, αντίστοιχα όργανα (Επιτροπή, Συμβούλιο, Κοινοβούλιο) καθορίζουν την ευρωπαϊκή πολιτική με βάση την ευρωπαϊκή νομοθεσία. Η υφήλιος, μαζί με το διάστημα, αποτελούν έναν ενιαίο χώρο που ονομάζεται **διεθνής.** Τα κράτη που δρουν σε αυτόν τον ενιαίο χώρο αποτελούν **τη διεθνή κοινότητα** και οι σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ τους ονομάζονται **διεθνείς σχέσεις.** Οι αρχές και οι κανόνες, που ρυθμίζουν τις σχέσεις μεταξύ των κρατών της διεθνούς κοινότητας, συνιστούν το **διεθνές δίκαιο.** Τέτοιες αρχές αναφέρονται στο άρθρο 2 του χάρτη του ΟΗΕ, οι αρχές της ισότητας, της ανεξαρτησίας, της αυτοδιάθεσης των κρατών και της μη επέμβασης ενός κράτους σε ένα άλλο με στρατιωτικά μέσα. Τη διεθνή συνεργασία εκφράζουν και πραγματώνουν οι **Διεθνείς Οργανισμοί.**

Για μεγάλο χρονικό διάστημα και κυρίως κατά τον 19ο και αρχές του 20ου αιώνα, η ρύθμιση των σχέσεων μεταξύ των κρατών εξαρτιόταν από τη δύναμη που διέθετε το κάθε κράτος στον κόσμο. Όποιο κράτος διέθετε πολιτική, στρατιωτική και οικονομική δύναμη διηύθυνε τις τύχες της ανθρωπότητας. Η οργάνωση της Διεθνούς κοινότητας με την ίδρυση των Διεθνών Οργανισμών γίνεται επιτακτική ανάγκη μετά τις τραγικές συνέπειες των δύο Παγκοσμίων πολέμων. Ιδιαίτερα σήμερα, η συνεργασία μεταξύ των κρατών προβάλλει ως αναγκαιότητα, εξαιτίας των κοσμογονικών αλλαγών που παρατηρούνται.

Η διατήρηση της παγκόσμιας ειρήνης, η προστασία των ανθρώπινων δικαιωμάτων, η μείωση των τεράστιων οικονομικών και κοινωνικών ανισοτήτων των λαών και η προστασία του περιβάλλοντος είναι οι βασικοί λόγοι που επιβάλλουν τη διεθνή συνεργασία.

Συγκεκριμένα:

- Η οικονομική δραστηριότητα έχει πάρει διεθνή χαρακτήρα. Η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας προσδιορίζει τον τρόπο που οργανώνεται η παραγωγή, τον τρόπο κυκλοφορίας των προϊόντων σε ολόκληρο το διεθνή χώρο, τη διακίνηση των εργαζομένων αλλά και την καθημερινή ζωή των ανθρώπων. Μακρινά συμβάντα οικονομικού ή όχι χαρακτήρα μας επηρεάζουν πιο άμεσα και γρήγορα από ότι στο παρελθόν, π.χ. η πτώση του δείκτη (Dow Jones) στο Χρηματιστήριο της Νέας Υόρκης επηρεάζει αρνητικά όλα τα χρηματιστήρια του κόσμου.
- Η ανάπτυξη της επιστήμης και της τεχνολογίας καταρ-

«Ας παραστήσουμε με μια πολύ μικρή τελεία τη δύναμη της βόμβας που κατάστρεψε τη Χιροσίμα

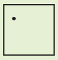

και με κάπως πιο έντονη τελεία το δεκαπλάσιο αυτής της δύναμης

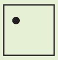

Το σύνολο των βομβών που χρησιμοποιήθηκαν από όλους τους αντιπάλους κατά τη διάρκεια του Β' παγκοσμίου πολέμου παριστάνεται με 20 τελείες

Για την καταστροφή της ανθρωπότητας θα έφτανε μια δύναμη ίση με αυτό που αντιπροσωπεύουν 2000 από αυτές τις τελείες.

Όσο για το στοκ των πυρηνικών όπλων που είναι σήμερα διαθέσιμο και που αντιστοιχεί σε 100.000 τελείες χρειάζονται 4 σελίδες του βιβλίου για να τις συμπεριλάβουμε όλες.»

Πηγή: Ανρί Ζακάρ « Πέντε δισεκατομμύρια άνθρωποι σε ένα πλεούμενο» (1989)

Στην αρχή, κάθε κράτος για να συνάψει σχέσεις με ένα άλλο , χρησιμοποίησε τους διπλωματικούς αντιπροσώπους του. Οι διπλωμάτες, (πρέσβεις, πρόξενοι) είναι ακόμα και σήμερα τα όργανα της Πολιτείας, στα οποία έχει ανατεθεί το έργο της ανάπτυξης των διεθνών σχέσεων και της διεθνούς συνεργασίας του κάθε κράτους. Με αυτό τον τρόπο γίνονται οι επίσημες επαφές μεταξύ των κυβερνήσεων. Στη συνέχεια όμως, διαπιστώνοντας ότι η κλασική διπλωματία δεν επαρκεί, τα κράτη ανέπτυξαν και άλλους τρόπους πολυμερούς συνεργασίας (Διεθνείς Συνδιασκέψεις, Διεθνείς Οργανισμοί).

φωτ. 14.1 Ο υποσιτισμός μαστίζει τον τρίτο

γούν τις αποστάσεις, π.χ. η χρήση του διαδικτύου (τηλεϊατρική, συνεργασία Πανεπιστημίων σε ερευνητικά προγράμματα), το ίδιο και τα σύγχρονα μέσα συγκοινωνίας κ.ά.

- Η διατάραξη της οικολογικής ισορροπίας είναι πλέον παγκόσμιο πρόβλημα. Η καταστροφή του δάσους του Αμαζονίου, τα πυρηνικά απόβλητα ή η μείωση του όζοντος απαιτούν τη διεθνή συνεργασία για την επίλυσή τους (Διεθνής Συνδιάσκεψη του Κιότο για το περιβάλλον).
- Η μη εξασφάλιση και η ελλιπής προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, π.χ. η εκμετάλλευση των παιδιών (δουλεμπόριο, παιδική πορνεία) αποτελεί σήμερα διεθνές πρόβλημα που απαιτεί τη διεθνή συνεργασία των διωκτικών αρχών.
- Ο πόλεμος, οι εξοπλισμοί (πυρηνικά όπλα, η τρομοκρατία υπονομεύουν την ειρήνη, π.χ. η τρομοκρατική επίθεση στους δίδυμους πύργους οδήγησε σε δύο πολέμους με τραγικές συνέπειες, που σφράγισαν την είσοδο του 21ου αιώνα.
- Η φτώχεια, η πείνα και η ένταση των κοινωνικών ανισοτήτων, ιδιαίτερα σε βάρος των αναπτυσσόμενων χωρών, αποτελούν διεθνή προβλήματα Η αντιμετώπισή τους απαιτεί τη διεθνή συνεργασία και αλληλεγγύη.

κόσμο. 33.000 παιδιά πεθαίνουν καθημερινά από τη φτώχεια. Αντί να κλείσει τη ψαλίδα μεταξύ πλούσιων και φτωχών, να θρέψει τους πεινασμένους και να γιατρέψει τους ασθενείς, όπως υποσχόταν, η ραγδαία επιστημονική και τεχνολογική κούρσα των τελευταίων 30 χρόνων, κατάφερε μόνο να κάνει τους πλούσιους πλουσιότερους και να οδηγήσει τους ήδη φτωχούς στην απελπισία και το θάνατο από την ασιτία και τις μολυσματικές ασθένειες. Οι 200 πλουσιότεροι άνθρωποι του κόσμου διπλασίασαν την περιουσία τους μεταξύ 1994 και 1998 από 448 δις σε 1 τρις δολάρια. Οι τρεις πλουσιότεροι διαθέτουν μεγαλύτερη περιουσία από το συνολικό πληθυσμό των 48 φτωχότερων χωρών του κόσμου, δηλαδή πάνω από 800 εκατ. ανθρώπους.

✍ Να συζητήσετε στην τάξη τις ευθύνες της διεθνούς κοινότητας για τα προβλήματα του τρίτου κόσμου.

Βασικές έννοιες μαθήματος

Διεθνής Χώρος → **Διεθνής Κοινότητα** → **Διεθνείς Σχέσεις** → **Διεθνές Δίκαιο**

14.2.1 Οι Διεθνείς Οργανισμοί

Οι **Διεθνείς Οργανισμοί** θεσμοθετούνται, κυρίως μετά το Β’ Παγκόσμιο Πόλεμο, ως αποτέλεσμα της αντίληψης ότι τα διεθνή προβλήματα απαιτούν τη διαρκή συνεργασία των κρατών.
Οι Διεθνείς Οργανισμοί είναι **διακρατικοί** αποτελούνται δηλαδή από κράτη-μέλη που έχουν κοινούς σκοπούς και μόνιμη συνεργασία σε θέματα πολιτικά, οικονομικά, κοινωνικά, ανθρωπιστικά, μορφωτικά και θέματα ασφαλείας.
Οι Διεθνείς Οργανισμοί διακρίνονται σε διάφορες κατηγορίες. Θα αναφέρουμε μόνο τη διάκρισή τους σε Παγκόσμιους και Περιφερειακούς, Κυβερνητικούς και Μη Κυβερνητικούς:

- **Παγκόσμιοι** είναι οι Οργανισμοί που δέχονται τη συμμετοχή όλων των κρατών, π.χ. ΟΗΕ και όλες οι Οργανώσεις του. Περιφερειακοί είναι οι Οργανισμοί που δέχονται τη συμμετοχή κρατών που ανήκουν σε συγκεκριμένη γεωγραφική περιφέρεια π.χ ΝΑΤΟ.

*φωτ.14.2 Φαντάσου ότι δεν υπάρχουν κράτη. Δεν είναι δύσκολο να το κάνεις . Κανείς λόγος για να σκοτώνεις ή να πεθαίνεις...
Φαντάσου όλους τους ανθρώπους να ζουν μια ζωή μέσα σε ειρήνη...
Φαντάσου ότι δεν υπάρχουν κατεχόμενα. Αναρωτιέμαι αν μπορείς. Καμία ανάγκη για απληστία ή πείνα. Μια αδελφότητα ανθρώπων.
Φαντάσου όλους τους ανθρώπους να μοιράζονται όλο τον κόσμο...*
«Imagine» John Lenon

● **Διεθνείς Κυβερνητικοί Οργανισμοί** (ΔΚΟ), στους οποίους συμμετέχουν κράτη –μέλη, π.χ. ΟΗΕ, ΝΑΤΟ, ΟΑΣΕ κ.ά. και **Διεθνείς Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις** (ΜΚΟ), στις οποίες συμμετέχουν ομάδες πολιτών και οι οποίες λειτουργούν ανεξάρτητα από τις κυβερνήσεις των κρατών, π.χ Διεθνής Ερυθρός Σταυρός, Διεθνής Αμνηστία, Greenpeace κ.ά.

14.2.2 Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών

Η ίδρυση του ΟΗΕ αποτελεί έκφραση της γενικευμένης φιλειρηνικής τάσης των λαών μετά το Β' Παγκόσμιο πόλεμο.

Η ιδρυτική πράξη του, δηλαδή ο καταστατικός του χάρτης, υπογράφηκε τον Οκτώβριο του 1945 από 52 κράτη. Σήμερα, τα μέλη του ΟΗΕ είναι 192, σχεδόν όλα τα κράτη του σύγχρονου κόσμου και η έδρα του είναι η Ν.Υόρκη.

Οι σκοποί του ΟΗΕ είναι:

● να διαφυλάξει τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια,

● να αναπτύξει ανάμεσα στα έθνη σχέσεις φιλίας με βάση την ισότητα και την αρχή της αυτοδιάθεσης των λαών,

● να συμβάλει στη διεθνή συνεργασία για τη λύση προβλημάτων οικονομικού, κοινωνικού, πνευματικού, ανθρωπιστικού και περιβαλλοντικού χαρακτήρα, που απασχολούν ολόκληρο το σύγχρονο κόσμο,

● να ενισχύσει το σεβασμό στα δικαιώματα του ανθρώπου και στις θεμελιώδεις ελευθερίες του (Διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου που υιοθέτησε η Γενική Συνέλευση το Δεκέμβριο του 1948),

● να συμβάλει με τα όργανά του στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη των λαών.

Ο ΟΗΕ διαθέτει έξη κύρια όργανα για να πραγματώνουν τους σκοπούς του και πλήθος άλλους φορείς και οργανώσεις που συνεργάζονται μαζί του.

Τα κύρια όγρανα είναι:

α) Γενική Συνέλευση

Αποτελείται από τους αντιπροσώπους όλων των κρατών μελών του ΟΗΕ. Συνεδριάζει τακτικά μια φορά το χρόνο και συζητά για όλα το κρίσιμα προβλήματα της ανθρωπότητας, κυρίως για θέματα που έχουν σχέση με την τήρηση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας.

β) Συμβούλιο Ασφαλείας

Αποτελείται από 15 μέλη. Τα 5 μέλη από αυτά (ΗΠΑ, Κίνα, Μ.Βρετανία, Γαλλία και Ρωσία) είναι μόνιμα και τα υπόλοιπα 10 εκλέγονται από τη Γενική συνέλευση για θητεία 2 ετών. Οι κύριες αρμοδιότητες του είναι η

φωτ.14.3 Επίτευγμα στην ιστορία της UNICEF είναι η υιοθέτηση της Σύμβασης για τα δικαιώματα του Παιδιού από τη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ. Σήμερα, σχεδόν όλα τα παιδιά του κόσμου ζουν σε χώρες που έχουν επικυρώσει τη σύμβαση αυτή, αν και σε πολλές περιπτώσεις δυστυχώς δεν την εφαρμόζουν. Κύριοι στόχοι της οργάνωσης είναι η καταπολέμηση των κύριων αιτιών θανάτου και ασθενειών των παιδιών, και η εκπαίδευσή τους. (www.unicef.org)

ειρηνική διευθέτηση των διαφορών και η λήψη σχετικών μέτρων σε περιπτώσεις διατάραξης της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας. Τα μέτρα μπορεί να είναι ειρηνικά, π.χ. διακοπή διπλωματικών σχέσεων, οικονομικός αποκλεισμός ή και στρατιωτικές επιχειρήσεις.

γ) Γενική Γραμματεία

Αποτελείται από το Γενικό Γραμματέα και από τους μόνιμους υπαλλήλους του ΟΗΕ. Ο Γενικός Γραμματέας είναι ο ανώτατος υπάλληλος του ΟΗΕ παρίσταται στις συνεδριάσεις όλων των οργάνων (εκτός από το Διεθνές Δικαστήριο), συντονίζει τις δραστηριότητές τους και αναλαμβάνει πολιτικές πρωτοβουλίες για την ειρηνική διευθέτηση διεθνών διαφορών, π.χ. το σχέδιο για την επίλυση του Κυπριακού που υπήρξε πρωτοβουλία του Γενικού Γραμματέα Κόφι Ανάν.

δ)Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης

Είναι το μοναδικό κύριο όργανο του ΟΗΕ που εδρεύει στην Ολλανδική πόλη Χάγη και όχι στη Ν.Υόρκη, όπως όλα τα υπόλοιπα. Αποτελείται από 15 δικαστές που εκλέγονται από τη Γενική Συνέλευση και το Συμβούλιο Ασφαλείας. Επιλύει διαφορές μόνο μεταξύ κρατών με την προϋπόθεση ότι αυτό το ζητούν και τα δύο κράτη που καταφεύγουν σε αυτό.

Εκτός από τα παραπάνω κύρια όργανα του ΟΗΕ, συνεργάζονται με τον οργανισμό άλλοι φορείς και οργανώσεις που αποτελούν όλοι μαζί το Σύστημα του ΟΗΕ, όπως η UNICEF, η UNESCO, η ΄Υπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους πρόσφυγες, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου), η Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας (WHO), η Διεθνής Τράπεζα, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο κ.ά.

Η UNESCO (www.unesco.org) , δραστηριοποιείται, στους τομείς της εκπαίδευσης, της επιστήμης και του πολιτισμού. Στα προγράμματά της εντάσσεται η προστασία των παγκόσμιων πολιτιστικών μνημείων. Στο πλαίσιο αυτών των δράσεων, έχει χρηματοδοτήσει προγράμματα για τη διάσωση της Αγίας Σοφίας και της πόλης της Βενετίας. Επίσης κατήγγειλε τις καταστροφές πολιτιστικών μνημείων από τους βομβαρδισμούς στο Αφγανιστάν , το Ιράκ και τη Σερβία.

✍ Να συζητήσετε στην τάξη τη σημασία της διαφύλαξης της παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς.

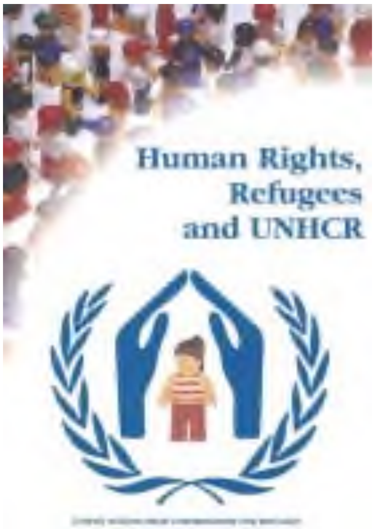

φωτ. 14.4 Η ΄Υπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για του Πρόσφυγες (UNHCR) (www.unhcr.gr) είναι οργάνωση που λειτουργεί στο πλαίσιο του ΟΗΕ και ασχολείται με την προστασία των προσφύγων διεθνώς.

ΑΤΟΜΑ ΠΟΥ ΥΠΑΓΟΝΤΑΙ ΣΤΗΝ ΕΝΤΟΛΗ ΤΗΣ ΥΠΑΤΗΣ ΑΡΜΟΣΤΕΙΑΣ - ΑΝΑ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ

Περιοχή	Πρόσφυγες	Αιτούντες άσυλο	Επαναπατρισμένοι πρόσφυγες	ΕΕΧ και Άλλοι*	Σύνολο 1η Ιαν. 2002
Ασία	5.770.300	33.100	49.200	2.968.000	8.820.700
Αφρική	3.305.100	107.200	266.800	494.500	4.173.500
Ευρώπη	2.227.900	335.400	146.500	2.145.600	4.855.400
Βόρεια Αμερική	645.100	441.700	-	-	1.086.800
Λατινική Αμερική και Καραϊβική	37.400	7.900	200	720.000	765.400
Ωκεανία	65.400	15.600	-	300	81.300
ΣΥΝΟΛΟ	12.051.100	940.800	462.700	6.328.400	19.783.100

πίνακας 14.1 πηγή: ΄Υπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ

Βασικές έννοιες μαθήματος

Διεθνείς Οργανισμοί

- **Διεθνείς Κυβερνητικοί Οργανισμοί (Δ.Κ.Ο)**
- **Διεθνείς Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (ΜΚΟ)**
- **ΟΗΕ**
  - **Γενική Συνέλευση**
  - **Γενικός Γραμματέας**
  - **Συμβούλιο Ασφαλείας**
  - **Διεθνές Δικαστήριο**

14.2.3 Οργανισμός Βορειοτλαντικού Συμφώνου (ΝΑΤΟ)

Κατά τη διάρκεια του ***«ψυχρού πολέμου»**** γεννήθηκαν δύο αμυντικοί Οργανισμοί, με σκοπό τη διαφύλαξη της ειρήνης και της ασφάλειας των μελών τους: Το ΝΑΤΟ, που ιδρύεται από τις ΗΠΑ, τον Καναδά και χώρες της Δυτικής Ευρώπης και το Σύμφωνο της Βαρσοβίας, στο οποίο συμμετείχαν οι χώρες της «Ανατολικής Ευρώπης». Ενώ σήμερα το Σύμφωνο της Βαρσοβίας διαλύθηκε, με την κατάρρευση των καθεστώτων της Ανατολικής Ευρώπης τη δεκαετία του '90, το ΝΑΤΟ παρέμεινε και σε αυτό προσχώρησαν και ορισμένες από τις πρώην ανατολικές χώρες .

Το ΝΑΤΟ, για την επίτευξη των σκοπών του, χρησιμοποιεί στρατιωτικά και πολιτικά μέσα (πολιτικό και στρατιωτικό σκέλος). Για να αναλάβει νόμιμη δράση το ΝΑΤΟ πρέπει αυτό να αποφασιστεί από το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ, π.χ. η εισβολή των δυνάμεων του ΝΑΤΟ στο Ιράκ το 1991 στον πόλεμο του Κόλπου. Τα τελευταία όμως χρόνια, γίνονται προσπάθειες για αυτόνομη λειτουργία του ΝΑΤΟ, παράλληλα και υπεράνω του ΟΗΕ.

14.2.4 Οργανισμός για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ)

Ο ΟΑΣΕ αποτελεί το μοναδικό βήμα σε πανευρωπαϊκό επίπεδο για την αντιμετώπιση θεμάτων ασφάλειας, συνεργασίας και ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Στον ΟΑΣΕ, εκτός από όλα τα ευρωπαϊκά κράτη, συμμετέχουν οι ΗΠΑ και ο Καναδάς. Επιδιώξεις του είναι ο χειρισμός κρίσεων, η αποτροπή συγκρούσεων και η ειρηνική επίλυση των διαφορών.

φωτ. 14.5 Δυνάμεις του ΝΑΤΟ. Στις 17 Αυγούστου 1974 η Ελλάδα αποσύρθηκε από το στρατιωτικό σκέλος του ΝΑΤΟ, διαμαρτυρόμενη για την αδυναμία του ΝΑΤΟ να εμποδίσει την τουρκική επίθεση στην Κύπρο, πράξη που αντιβαίνει τον καταστατικό χάρτη της οργάνωσης. Οι σχέσεις στρατιωτικής συνεργασίας αποκαταστάθηκαν τον Ιούλιο του 1980. (www.nato.int).

φωτ. 14.6. Ειρηνευτικές δυνάμεις. Η Ελλάδα, το 1998, βοήθησε το έργο του ΟΑΣΕ στην μεταπολεμική Βοσνία, στέλνοντας 11 παρατηρητές, για τη στελέχωση των αποστολών του Οργανισμού στην περιοχή. Η ελληνική ειρηνευτική δύναμη στη Βοσνία βοήθησε επίσης αποτελεσματικά, στην επιτυχή διεξαγωγή των πρώτων εκλογών, μετά τη λήξη του εμφυλίου πολέμου.

* Ψυχρός πόλεμος: Οι ανταγωνιστικές σχέσεις, σε επίπεδο διπλωματικό και εξοπλιστικό, μεταξύ ΗΠΑ και πρώην Σοβιετικής Ένωσης και των συμμάχων τους, που διήρκεσε από το 1950 μέχρι και το τέλος της δεκαετίας το '80.

14.2.5 Άλλοι Διεθνείς Οργανισμοί - Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (ΜΚΟ)

Το Συμβούλιο της Ευρώπης

Το Συμβούλιο της Ευρώπης εδρεύει στο Στρασβούργο. Δημιουργήθηκε το 1949 και τα μέλη του ξεπερνούν σήμερα τα 40. Δραστηριοποιείται στους τομείς της κοινωνικής ασφάλισης, της δημόσιας υγείας, της προστασίας των δικαιωμάτων των εργαζομένων και κυρίως στην κατοχύρωση των δικαιωμάτων του ανθρώπου, που αποτελεί και το κύριο επίτευγμα του οργανισμού, με την υπογραφή στη Ρώμη της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και Θεμελιωδών Ελευθεριών το 1950.

Η προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων εξασφαλίζεται από τη λειτουργία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, που λειτουργεί στο Στρασβούργο και ιδρύθηκε για να εξασφαλίσει την τήρηση της Συνθήκης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα.

Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις

Οι ΜΚΟ είναι οργανώσεις που δραστηριοποιούνται σε εθνικό και κυρίως διεθνές επίπεδο και έχουν σκοπούς **ανθρωπιστικούς** (Διεθνής Ερυθρός Σταυρός, Γιατροί χωρίς Σύνορα, Γιατροί του κόσμου κ.ά.), **περιβαλλοντικούς** (Greenpeace, WWF κ.ά.), **προστασίας ανθρώπινων δικαιωμάτων** (Διεθνής Αμνηστία) κ.ά.

Ονομάζονται **Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις** γιατί έχουν δημιουργηθεί από ενώσεις πολιτών και όχι από Κυβερνήσεις κρατών. Άλλες ΜΚΟ συνεργάζονται με το κράτος και άλλες είναι ανεξάρτητες, ώστε να έχουν τη δυνατότητα να καταγγέλλουν τις κυβερνητικές πολιτικές, όταν αυτές έρχονται σε αντίθεση με τους σκοπούς τους. Αποτελούν σήμερα την πιο ουσιαστική μορφή συνεργασίας των πολιτών σε θέματα αλληλεγγύης του αναπτυγμένου κόσμου προς τις αναπτυσσόμενες χώρες και συνεργάζονται με τις Οργανώσεις του ΟΗΕ.

φωτ.14.7 Γ.Σ του ΟΗΕ. Στις 28/6/1998 η Τιτίνα Λοϊζίδου, Κύπρια πολίτης, προσέφυγε στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, που εδρεύει στο Στρασβούργο, κατά του Τουρκικού κράτους, το οποίο μετά την εισβολή και κατοχή της Βόρειας Κύπρου, της στέρησε το δικαίωμα να διαχειρίζεται την περιουσία της. Το δικαστήριο τη δικαίωσε, επιδικάζοντάς της αποζημίωση 900.000 δολαρίων (www.echr.coe.int).

διεθνής αμνηστία

φωτ 14.8 Από τις πιο γνωστές ΜΚΟ που δραστηριοποιούνται στην καταπάτηση των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων είναι η Διεθνής Αμνηστία, με γραφεία και στην Ελλάδα.
✍ Μπορείτε να επισκεφτείτε τις ιστοσελίδες της (www.amnesty.gr) και να ενημερώσετε την τάξη. Μπορείτε επίσης να εγγραφείτε μέλη της και να στείλετε εργασίες σας για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα στο εκπαιδευτικό περιοδικό που εκδίδει.

ΓΙΑΤΡΟΙ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

φωτ.14.9 Γιατροί Χωρίς Σύνορα, Γιατροί του Κόσμου. Οι Γιατροί χωρίς σύνορα προσφέρουν τη βοήθειά τους α) Σε πληθυσμούς που βρίσκονται σε εμπόλεμη κατάσταση, β) Στα θύματα που προκαλούνται είτε από φυσικούς είτε από ανθρώπινους παράγοντες, γ) σε όσους υποφέρουν από εξεγέρσεις χωρίς καμιά φυλετική, θρησκευτική ή πολιτική διάκριση. Περισσότεροι από 450 εθελοντές έλληνες γιατροί και νοσηλευτές συμμετέχουν σε προγράμματα στην Αρμενία, Παλαιστίνη, Αιθιοπία, Ζάμπια και σε άλλες περιοχές του πλανήτη.
Οι Γιατροί του Κόσμου, εκτός από τα Διεθνή Προγράμματα Βοήθειας σε εμπόλεμες χώρες, δημιούργησαν στην Ελλάδα το Ανοικτό Πολυϊατρείο που προσφέρει περίθαλψη σε ανασφάλιστους και μετανάστες. Οργανώνουν επίσης προγράμματα στέγασης και τροφής σε καταυλισμούς.

Βασικές έννοιες μαθήματος

Διεθνείς Οργανισμοί

- **ΝΑΤΟ (Αμυντικός Οργανισμός)**
- **ΟΑΣΕ (Ασφάλεια και Συνεργασία στην Ευρώπη)**
- **Συμβούλιο της Ευρώπης (Ανθρώπινα Δικαιώματα)**
- **Διεθνείς Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις**

14.3 Ανθρώπινα Δικαιώματα

΄Ενας από τους βασικούς λόγους που επέβαλε , μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, τη διεθνή συνεργασία, μέσω των Διεθνών Οργανισμών, υπήρξε η προστασία των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων (Κεφ.14.1). Η διεθνής τραγική εμπειρία του ναζισμού οδήγησε στην πρώτη Διεθνή αναγνώρισή τους, με την Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου από τη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ, στις 10 Δεκεμβρίου του 1948.

Με την Οικουμενική Διακήρυξη η διεθνής κοινότητα κατοχυρώνει και εγγυάται την προστασία του δικαιώματος όλων των ανθρώπων στη ζωή και την αξιοπρέπεια. Απαγορεύονται τα βασανιστήρια, η απάνθρωπη και ταπεινωτική μεταχείριση, κάθε εμπόδιο στην ελευθερία της σκέψης, έκφρασης, θρησκευτικής πίστης, πολιτικής επιλογής και συμμετοχής στην πολιτική ζωή. Απαγορεύεται επίσης η άνιση αντιμετώπιση ατόμων και ομάδων εξαιτίας των πεποιθήσεων, του φύλου, της φυλής, της θρησκείας, της γλώσσας ή της αναπηρίας. Με αυτόν τον τρόπο, τα ατομικά, κοινωνικά και πολιτικά δικαιώματα του ανθρώπου αποκτούν **ενιαίο** και **οικουμενικό χαρακτήρα.**

Δεκάδες **άλλες διεθνείς συμφωνίες** για τα ανθρώπινα δικαιώματα υπογράφονται από τα Ηνωμένα ΄Εθνη μέχρι σήμερα, οι οποίες: καταργούν τις φυλετικές διακρίσεις (1965), τα βασανιστήρια και τις ταπεινωτικές ποινές (1984), απαγορεύουν τη ***γενοκτονία**** (1968), τις διακρίσεις κατά των γυναικών (1979), ορίζουν ως ***απαράγραπτα***** τα

φωτ.14.10. Η Κιμ Φουκ έγινε το παγκόσμιο σύμβολο της φρίκης του πολέμου το 1972, όταν έτρεχε ουρλιάζοντας για να ξεφύγει από τις βόμβες ναπάλμ που κατέστρεφαν το χωριό της στο Βιετνάμ.

Τα δικαιώματα του ατόμου είναι σήμερα οικουμενικά. Αυτό δε σημαίνει ότι γίνονται και σεβαστά. Τα περισσότερα κράτη έχουν αναγνωρίσει τα δικαιώματα του ατόμου, αλλά χιλιάδες παραβιάσεις γίνονται καθημερινά διεθνώς.

✍ Να συλλέξετε από τον τύπο στοιχεία τέτοιων παραβιάσεων και να τα παρουσιάσετε στην τάξη.

ΝΕΟΤΗΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΡΥΘΡΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ

φωτ.14.11 Ο Διεθνής Ερυθρός Σταυρός (www.icrc.org) δεν αποτελεί Διεθνή, αλλά ελβετική Οργάνωση, στην οποία έχει ανατεθεί από τα κράτη διεθνές ανθρωπιστικό έργο (Σύμβαση Γενεύης 1949). Σήμερα έχει 9000 αντιπροσώπους στα πεδία των μαχών, στην προσπάθεια εφαρμογής των κανόνων του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου.

* Γενοκτονία: η εξόντωση φυλής ή έθνους (π.χ. ο ΟΗΕ έχει χαρακτηρίσει ως γενοκτονίες αυτές των Ποντίων και των Αρμένιων από τους Τούρκους και των Εβραίων από τους Ναζί).

**Απαράγραπτα εγκλήματα: Τα εγκλήματα που συνεχίζουν να διώκονται, ανεξάρτητα από την πάροδο του χρόνου. Τα εγκλήματα π.χ. του ναζισμού συνεχίζουν να διώκονται και απαιτούνται αποζημιώσεις από το Γερμανικό κράτος.

εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας (1968) και κατοχυρώνουν τα δικαιώματα του παιδιού (1989).Τις συμφωνίες αυτές **επικυρώνουν** (δέχονται) τα περισσότερα κράτη διεθνώς και αναλαμβάνουν με αυτόν τον τρόπο την υποχρέωση να τις εφαρμόζουν.

Στις Διεθνείς Συμβάσεις και συμφωνίες των κρατών για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα ανήκει και το **Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο** (ΔΑΔ), το οποίο εφαρμόζεται από τη Διεθνή Επιτροπή Ερυθρού Σταυρού και έχει υπογραφεί από όλα σχεδόν τα κράτη. Εφαρμόζεται στις περιπτώσεις κηρυγμένου πολέμου (π.χ. Β' Παγκόσμιος), ένοπλης σύρραξης (π.χ. ΝΑΤΟ-Γιουγκοσλαβία) ή κατοχής εδάφους (π.χ. Ιράκ, Κύπρος, Παλαιστίνη). Οι κανόνες του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου επιδιώκουν σε αυτές τις περιπτώσεις:

- να διακρίνουν και να προστατεύσουν πρόσωπα που δε συμμετέχουν στις εχθροπραξίες (άμαχοι, ασθενείς, αιχμάλωτοι) και
- να περιορίσουν τα μέσα και τις μεθόδους πολέμου, απαγορεύοντας π.χ. τα χημικά ή βιολογικά όπλα, τη λιμοκτονία και επιβάλλοντας αντίστοιχα τις αρχές του σεβασμού της ζωής και της αξιοπρέπειας των αιχμαλώτων, την περίθαλψη τραυματιών κ.ά.

Εκτός από τη διεθνή προστασία, τα ανθρώπινα δικαιώματα διακηρύσσονται και προστατεύονται από **ομάδες κρατών:** Ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2000), ο αντίστοιχος χάρτης των Αφρικανικών κρατών (1981) και η Αμερικανική Σύμβαση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (1978) αποτελούν τέτοια παραδείγματα. Με αυτόν τον τρόπο η αναγνώριση και προστασία των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων διεθνώς πραγματοποιείται με βάση τον ακόλουθο πίνακα:

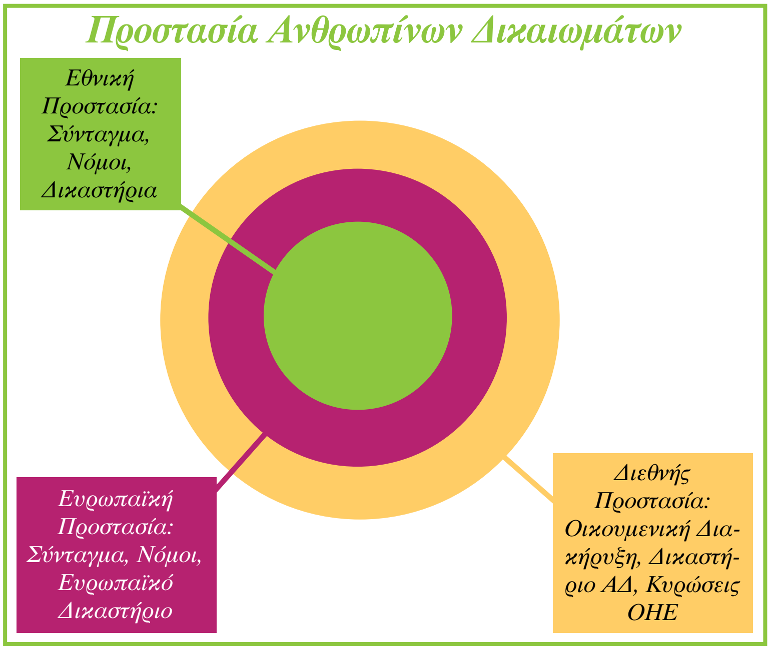

✍ Να αναζητήσετε ανάλογες αρχές «εξανθρωπισμού του πολέμου» στην αρχαία Ελλάδα (εκεχειρία, δίκη Αργινουσών το 406 π.Χ και καταδίκη Αθηναίων για μη περισυλλογή ναυαγών). Πόσο οι κανόνες αυτοί δέσμευαν και δεσμεύουν τους αντιπάλους;

φωτ. 14.12 Καταυλισμός προσφύγων της æΥπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους πρόσφυγες «Εμείς οι λαοί των Ηνωμένων Εθνών αποφασισμένοι Να σώσουμε τις ερχόμενες γενεές από τη μάστιγα του πολέμου, που δυό φορές στα χρόνια μας έφερε στην ανθρωπότητα ανείπωτη θλίψη, Διακηρύσσουμε....» Με αυτή τη φράση ξεκινά ο ιδρυτικός Χάρτης του ΟΗΕ. Η ειρήνη συνεχίζει να αποτελεί ευχή και είναι δύσκολο να κατοχυρωθεί ως ανθρώπινο δικαίωμα διεθνώς, παρότι από αυτήν εξαρτώνται στο σύνολό τους τα ανθρώπινα δικαιώματα.

φωτ. 14.13 «Παραλία μόνο για λευκούς» αναφέρει η κόκκινη ταμπέλα πίσω από το συρματόπλεγμα στη Ν.Αφρική, στη διάρκεια των φυλετικών διακρίσεων. Για περισσότερα από 40 χρόνια η λευκή μειονότητα των κατοίκων της Ν.Αφρικής υποχρέωνε την έγχρωμη πλειοψηφία των κατοίκων να ζει και να εργάζεται σε χωριστά μέρη **(απαρτχάιντ).** Τα Ηνωμένα Έθνη αγωνίστηκαν για την κατάργηση των φυλετικών διακρίσεων στη χώρα, με αποκλεισμό της Ν. Αφρικής από τον ΟΗΕ, τους Ολυμπιακούς Αγώνες και άλλες διεθνείς συναντήσεις. Το καθεστώς αυτό κατέρρευσε το 1990.

Η αναγνώριση των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων δε σημαίνει ότι αυτά γίνονται σεβαστά και στην πράξη. Δεκάδες είναι καθημερινά οι **παραβιάσεις** τους ακόμα και στα κράτη που έχουν επικυρώσει τις παραπάνω διακηρύξεις και συμβάσεις. Στις περιπτώσεις **ατομικών παραβιάσεων,** τα άτομα έχουν το δικαίωμα:

- να καταγγείλουν τις παραβιάσεις στους Διαμεσολαβητές-Συνηγόρους (Εθνικό, Ευρωπαίο, Διεθνή) ή
- να προσφύγουν στα Δικαστήρια (εθνικά, Ευρωπαϊκό ή Διεθνή). Διεθνές Δικαστήριο το οποίο εκδικάζει τέτοιες παραβιάσεις είναι το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρώπινων Δικαιωμάτων, με έδρα το Στρασβούργο, το οποίο ανήκει στο Συμβούλιο της Ευρώπης. Στο δικαστήριο μπορούν να προσφύγουν για παραβιάσεις άτομα κατά κρατών τα οποία έχουν επικυρώσει την Ευρωπαϊκή Σύμβαση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.

Σε περίπτωση μαζικών και συνεχών παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ο ΟΗΕ μπορεί να επιβάλλει **διεθνείς κυρώσεις.** Παραδείγματα τέτοιων κυρώσεων είναι ο αποκλεισμός από τον ΟΗΕ και τους Ολυμπιακούς Αγώνες της Ν.Αφρικής μέχρι την κατάργηση του φυλετικού διαχωρισμού (απαρτχάιντ) το 1990, ο αποκλεισμός (εμπάργκο) της πρώην Γιουγκοσλαβίας το 1991 κ.ά.

Εκτός όμως από τη διεθνή νομοθεσία και προστασία, ο σεβασμός των ατομικών δικαιωμάτων, προϋποθέτει ενεργούς πολίτες που διεκδικούν και υπερασπίζονται το **δημοκρατικό πολίτευμα,** εφόσον αυτό αποτελεί τη βασική εγγύηση του σεβασμού της ανθρώπινης αξιοπρέπειας.

Υλικό για παραβιάσεις θα βρείτε και στις ιστοσελίδες του Ελληνικού Παρατηρητηρίου των Συμφωνιών του Ελσίνκι (www.greekhelsinki.gr), του Ιδρύματος Μαραγκοπούλου (www.mfs.gr) και της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (από www.dsanet.gr). Φόρμα για καταγγελία παραβιάσεων στο Δικαστήριο Ανθρώπινων Δικαιωμάτων θα βρείτε στο www.echr.coe.int

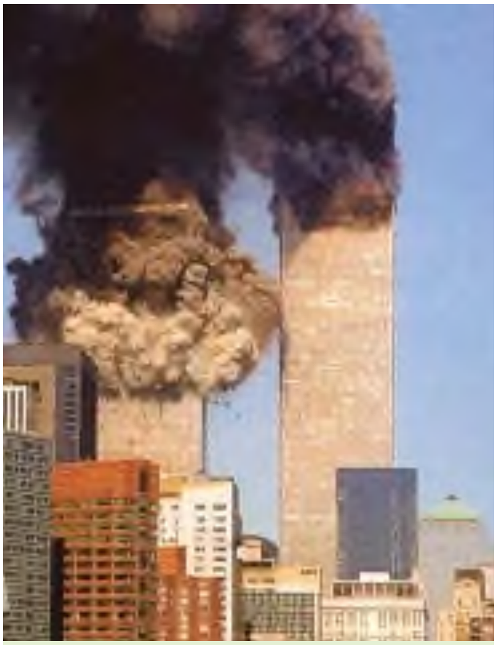

φωτ 14.14 11 Σεπτεμβρίου 2001 Η τραγική επίθεση στους δίδυμους πύργους στη Ν.Υόρκη, σηματοδοτεί την έναρξη νέων κύκλων διεθνών επεμβάσεων για την πάταξη της διεθνούς τρομοκρατίας, αλλά και παράλληλα οδηγεί σε νέες παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Βασικές έννοιες μαθήματος

Οικουμενική Διακήρυξη Ανθρώπινων Δικαιωμάτων (ΟΗΕ) →

- **Κατοχύρωση αξιοπρέπειας Ατόμου**
- **Διεθνείς Κυρώσεις σε περίπτωση παραβιάσεων**

14.4 Η θέση της Ελλάδας στον κόσμο

Ο ρόλος ενός κράτους στον διεθνή χώρο καθορίζεται από την γεωγραφική, *δημογραφική**, πολιτική και οικονομική θέση του, στην παγκόσμια κατάταξη των διακοσίων περίπου κρατών του πλανήτη. Από την άποψη αυτή, η Ελλάδα είναι μια χώρα με σχετικά μικρή έκταση και πληθυσμό, που βρίσκεται στο σημαντικό για τα διεθνή δεδομένα Νοτιοανατολικό άκρο της Ευρώπης. Συγχρόνως, η Ελλάδα σήμερα, μετά τα τριάντα χρόνια (1974-2004) της **Ελληνικής Δημοκρατίας** και τα 25 χρόνια συμμετοχής της στη ΕΕ, αποτελεί ένα κράτος με σταθερότητα τόσο στους δημοκρατικούς θεσμούς, όσο και στην οικονομική της ανάπτυξη (μεταξύ 25ης και 29ης θέσης στην παγκόσμια οικονομική κατάταξη).

Εξάλλου, στο διεθνή χώρο η Ελλάδα συμμετέχει ως ιδρυτικό μέλος στον ΟΗΕ και σε όλους σχεδόν τους Διεθνείς Οργανισμούς που λειτουργούν είτε στο πλαίσιο του ΟΗΕ (Ουνέσκο, Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας, Συμβούλιο Ευρώπης), είτε ανεξάρτητα από τον ΟΗΕ (ΝΑΤΟ, ΟΟΣΑ, ΟΑΣΕ).

Ως μέλος εξάλλου της Ευρωπαϊκής Ένωσης συμμετέχει ενεργά στις διεθνείς ανθρωπιστικές, οικονομικές, και πολιτικές πρωτοβουλίες της Ένωσης, διαδραματίζοντας ένα σταθερά σημαντικό διεθνή ρόλο.

Με αυτά τα δεδομένα, η Ελλάδα αποκτά ένα σημαντικό ρόλο στην οικονομική ανάπτυξη, την εδραίωση των δημοκρατικών θεσμών και την προστασία του περιβάλλοντος και των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου.

φωτ.14.15 Κέρκυρα. Τα Ελληνικά νησιά και οι αρχαιότητες αποτελούν πόλο έλξης χιλιάδων τουριστών ετησίως.
Το 9% του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ) της Ελλάδας, προέρχεται από τη γεωργία. Το 22% από τη βιομηχανία .Ήδη, η Ελλάδα, με παράδοση στην τσιμεντοβιομηχανία και τη βιομηχανία τροφίμων, εισέρχεται στην παραγωγή τεχνολογίας και τηλεπικοινωνιών. Το 70% του ΑΕΠ προέρχεται από τις υπηρεσίες. Σημαντικό μέρος του εθνικού πλούτου εξάλλου, προέρχεται από τη ναυτιλία και τον τουρισμό. Στους τομείς αυτούς η χώρα μας κατέχει την 3η και 15η θέση παγκόσμια.
✍ Να ενημερωθείτε για τη διεθνή θέση της χώρας μας στους δύο αυτούς τομείς από τον Ελληνικό Οργανισμό Τουρισμού (www.not.gr) και το Υπουργείο Εμπορικής Ναυτιλίας (www.egovyen.gr).

φωτ.14.16 Οι ελληνικής καταγωγής πολίτες του κόσμου (βλ. κεφ. 7.2), κάτοικοι περισσότερων από 140 νέων πατρίδων, προέρχονται από τα κύματα ελλήνων μεταναστών του προηγούμενου αιώνα, όταν η Ελλάδα αποτελούσε χώρα εξαγωγής εργατικού δυναμικού. Αυτός ο ελληνισμός της διασποράς, οι απόδημοι και οι ομογενείς**, αποτελούν γέφυρες διαπολιτισμικής συνεργασίας. Σε 3.500.000 ανέρχεται ο απόδημος Ελληνισμός στην Αμερική, σε 1.300.000 στην Ευρώπη, 700.000 στην Αυστραλία και 200.000 στην Ασία και την Αφρική. Μπορείτε να ενημερωθείτε για τους Έλληνες της Διασποράς από τη **Γενική Γραμματεία Απόδημου Ελληνισμού** (www.ggae.gr). Σήμερα η Ελλάδα από χώρα εξαγωγής μεταναστών είναι χώρα υποδοχής μεταναστών. Να συζητήσετε στην τάξη τις υποχρεώσεις που γεννά ο νέος αυτός ρόλος.

* Δημογραφικός: αυτός που αφορά τον πληθυσμό (δήμος = λαός, πληθυσμός+ γράφω).
**Απόδημοι, Ομογενείς: Οι ξενιτεμένοι (απόδημοι) Ελληνες. Ομογενείς=ομοεθνείς, δηλαδή αυτοί που ανήκουν στο ίδιο γένος, έθνος.

πίνακας 14.2 Οι γείτονες χώρες που περιλαμβάνονται στο ΣΟΑΒ. Με την ιδιότητά της ως κράτους-μέλους της ΕΕ και του ΟΟΣΑ, η Ελλάδα διαθέτει το 0,20% του ετήσιου Ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος της σε **διεθνή αναπτυξιακή βοήθεια.** Στο πλαίσιο αυτό, η Ελλάδα έχει καταρτίσει 5ετές Σχέδιο για την Οικονομική Ανασυγκρότηση των Βαλκανίων (ΣΟΑΒ 2002-2007), το οποίο προβλέπει χρηματοδότηση δράσεων για την προώθηση παραγωγικών επενδύσεων και την ενίσχυση των δημοκρατικών θεσμών και του κράτους δικαίου στις βαλκανικές χώρες.

✍ Να συζητήσετε στην τάξη πόσο σημαντικές είναι οι οικονομικές και πολιτικές σχέσεις της Ελλάδας με τις βαλκανικές γείτονες χώρες.

φωτ. 14.17 Το σήμα της Ολυμπιακής Εκεχειρίας. Ο πολιτισμός αποτελεί έναν χώρο στον οποίο η Ελλάδα έχει μία σημαντική παγκόσμια παρουσία. Η γλώσσα, το θέατρο, η ποίηση, η μουσική, ο χορός, η φιλοσοφία, τα μνημεία τέχνης και αρχιτεκτονικής, οι Ολυμπιακοί Αγώνες και η Ολυμπιακή εκεχειρία αποτελούν στοιχεία διεθνούς προβολής της χώρας.

✍ Να συζητήσετε στην τάξη τρόπους καλλιέργειας αυτής της πλούσιας παράδοσης, στο πλαίσιο της τοπικής σας κοινωνίας.

Βασικές έννοιες μαθήματος

Διεθνής Θέση Ελλάδας →

- **Συμμετοχή στους διεθνείς Οργανισμούς και την ΕΕ**
- **Χρηματοδότηση διεθνούς αναπτυξιακής βοήθειας**

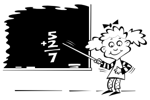

Εργασίες-δραστηριότητες

1. Σε ομάδες των 5-6 ατόμων να συγκεντρώσετε υλικό από τον τύπο και το διαδίκτυο για καθέναν από τους λόγους που έκαναν αναγκαία τη Διεθνή συνεργασία (ειρήνη, παγκοσμιοποίηση οικονομίας, έρευνας και τεχνολογίας, ανισότητες, ανθρώπινα δικαιώματα και περιβάλλον).
2. Να επικοινωνήσετε με την Unicef ή να επισκεφτείτε την ιστοσελίδα της (www.unicef.org) και να ενημερωθείτε για τον τρόπο που εξασφαλίζει τους πόρους της η Οργάνωση. Να συζητήσετε τη σκοπιμότητα της συμμετοχής σας στα προγράμματά της.
3.Το 1989 ο ΟΗΕ ψήφισε τη Διεθνή Σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού. Με βάση τη Σύμβαση, όλα τα παιδιά έχουν το δικαίωμα στη μόρφωση, την τροφή, την υγιεινή διαβίωση, την ασφάλεια και την προστασία. Γιατί τα παιδιά έχουν ανάγκη από μεγαλύτερη διασφάλιση των δικαιωμάτων τους; Να συγκεντρώσετε από τον τύπο παραδείγματα παραβιάσεων. Να μετατρέψετε σχόλια του τύπου σε σενάριο και να το παρουσιάσετε δραματοποιημένο ομαδικά στην τάξη.
4. **πηγή Α:** «Καθένας μας είναι υπεύθυνος για κάθε τι και για κάθε ανθρώπινο ον» Ντοστογιέφσκι

   πηγή Β: «Τα Ανθρώπινα Δικαιώματα ξεκινούν από μικρά και κοντινά μέρη, τόσο μικρά και κοντινά που δε φαίνονται στο χάρτη» Ελεανώρ Ρούσβελτ

   α. Να δώσετε παραδείγματα για την ευθύνη μας σε προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι άλλοι.Τι μπορείτε να κάνετε για να προωθήσετε και να προασπίσετε τα ανθρώπινα δικαιώματα;

   β. Να δώσετε παραδείγματα από «μικρά κοντινά μέρη» όπου ξεκινούν τα Ανθρώπινα Δικαιώματα.
5. Να αναζητήσετε την Οικουμενική Διακήρυξη Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και να την αναρτήσετε στο σχολείο. Να επιλέξετε ένα από τα άρθρα της Διακήρυξης και να συγκεντρώσετε από τον τύπο υλικό για παραβιάσεις του διεθνώς.
6. «Ο καθένας έχει δικαίωμα ελευθερίας γνώμης και έκφρασης...» άρθρο 19 Οικουμενικής Διακήρυξης του ΟΗΕ.
Πρέπει να υπάρχει ελευθερία λόγου; Στην απάντησή σας να αναφερθείτε σε εθνικά και διεθνή παραδείγματα παραβίασης του σχετικού δικαιώματος.
7. Να κάνετε μικρή έρευνα για τις οικονομικές δραστηριότητες και για τα αναπτυξιακά έργα (π.χ www.metro.gr, www.venizelosairport.gr, www.attikiodos.gr) που αναπτύσσονται στην τοπική σας κοινότητα και να την παρουσιάσετε στην τάξη. Να συνδέσετε την έρευνά σας με το μάθημα του Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού.

Κριτήριο αυτοαξιολόγησης του μαθητή

Α. Τελειώνοντας τη μελέτη και συζήτηση του κεφαλαίου και εφόσον κατανόησες τις καινούργιες έννοιες, θα πρέπει να μπορείς να απαντήσεις σύντομα τις παρακάτω ερωτήσεις. Σε όποιες συναντάς δυσκολία, συμβουλέψου και πάλι το αντίστοιχο μάθημά σου:

1. Να αναφέρεις δύο λόγους για τους οποίους κρίνεται ότι είναι αναγκαία σήμερα η διεθνής συνεργασία και να τους υποστηρίξεις με παραδείγματα.

2. Ποιο χώρο ονομάζουμε διεθνή;
3. Σε ποιες κατηγορίες διακρίνονται οι διεθνείς οργανισμοί;
4. Πότε τοποθετείται ιστορικά η γέννηση του Ο.Η.Ε. και ποιοι είναι οι σκοποί για τους οποίους δημιουργήθηκε;
5. Πάνω σε ποιους σκοπούς δραστηριοποιούνται σήμερα οι ΜΚΟ;
6. Γιατί τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι Οικουμενικά;
7. Τι σημαίνει για ένα κράτος η επικύρωση της Οικουμενικής Διακήρυξης των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων;
8. ΄Ενα κράτος παραβιάζει το δικαίωμα των γυναικών στην ισότητα, απαγορεύοντας στις γυναίκες να ασκούν συγκεκριμένα επαγγέλματα, αν και έχει επικυρώσει τη Διεθνή Διακήρυξη Ανθρώπινων Δικαιωμάτων του Ο.Η.Ε. Πού μπορούν να προσφύγουν οι γυναικείες Οργανώσεις;
9. Ποιοι παράγοντες ορίζουν το διεθνή ρόλο της Ελλάδας σήμερα;
10. Απόδημοι Ομογενείς της Διασποράς: Ποια κατηγορία Ελλήνων δηλώνει ο όρος;

Β. Να βάλεις σε κύκλο το γράμμα που αντιστοιχεί στη σωστή απάντηση:

1. Στο σύστημα του ΟΗΕ δραστηριοποιούνται οργανώσεις όπως:
   α. Η Unicef
   β. Οι γιατροί χωρίς σύνορα
   γ. Η Greenpeace

Γ. Συμπλήρωσε τις λέξεις που εξηγούν τα αρκτικόλεξα:

Ο.Η.Ε. Ο______ Η______ Ε______
Μ.Κ.Ο. Μ______ Κ______ Ο______

Δ. Να γράψεις στο κενό αριστερά της Ά Στήλης δεδομένων, το γράμμα των δεδομένων της Β' Στήλης που ταιριάζει:

Α	Β
______ Διεθνής Αμνηστία	Α. Ειρήνη, Ανθρώπινα Δικαιώματα, ανάπτυξη
______ Unesco	Β. Πολιτικοί, στρατιωτικοί σκοποί
______ ΟΗΕ	Γ. Επιστήμη-πολιτισμός
______ ΝΑΤΟ	Δ. Δικαιώματα παιδιού
______ Unicef	Ε. Ανθρώπινα Δικαιώματα

Ε. Τώρα, χαρακτήρισε τις παρακάτω προτάσεις σωστές ή λανθασμένες, βάζοντας σε κύκλο το αντίστοιχο γράμμα (Σ για τις σωστές και Λ για τις λανθασμένες)

1. Βασικός λόγος που επιβάλλει τη διεθνή συνεργασία είναι η διατήρηση της παγκόσμιας ειρήνης Σ Λ
2. Τα Ανθρώπινα Δικαιώματα προστατεύονται αποκλειστικά από τον ΟΗΕ Λ
3. Ο Ο.Η.Ε μπορεί να επιβάλλει κυρώσεις στα κράτη που παραβιάζουν τα ανθρώπινα δικαιώματα Σ Λ
4. Η Ελλάδα συμμετέχει στους περισσότερους Διεθνείς Οργανισμούς Σ Λ
5. Η διεθνής θέση ενός κράτους καθορίζεται αποκλειστικά από το μέγεθός του Σ Λ

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΕΝΝΟΙΩΝ-ΟΡΩΝ-ΑΡΚΤΙΚΟΛΕΞΩΝ

Α

Αγωγή Καταναλωτή 52
Περιβάλλοντος 117
Υγείας 116
Αειφόρος Ανάπτυξη βλ. βιώσιμη ανάπτυξη. . . . . .
Αθλητισμός 54
Αλληλεπίδραση (ατόμου-κοινωνίας) 13
Ανεξιθρησκία 112
Ανισότητα (κοινωνική) 48, 25, 73
Ανώτατο Συμβούλιο
Επιλογής Προσωπικού (ΑΣΕΠ). 100
Αξία (κοινωνική). 23
Απαράγραπτα εγκλήματα 141
Απαρτχάϊντ 142
Αποκεντρωτικό σύστημα. 99
Αρχή Διάκρισης Λειτουργιών. 71, 74
Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρα-κτήρα 111
Ασφάλεια (προσωπική) . . . .
Άτομα Με Ειδικές Ανάγκες (ΑΜΕΑ) . . . 106, 124
Αττικό Μετρό. 125
Τραμ. 28
Αυτοδιοίκηση. 100
Αυτοέλεγχος 44

Β

Βία αθλητική. 54-55
Βιομηχανική επανάσταση 27
Βιώσιμη ανάπτυξη 52, 117
Βουλή 88-91, 96
Εφήβων 79, 81

Γ

Γάμος 34, 38
Γενική Γραμματεία Απόδημου Ελληνισμού . . . 144
Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς 131
Γενετική ταυτότητα (DNA). 110
Γενοκτονία. 141
Γιατροί του κόσμου 48, 140
Γιατροί χωρίς σύνορα 48, 140

Δ

Δημογραφικός 149
Δημοκρατία 67-69
Προεδρευόμενη 68
Προεδρική 68
Βασιλευόμενη 68
Δημόσια επιχείρηση 100
Δημοτικό διαμέρισμα 101
Δημοψήφισμα 68, 69
Διαθεματικότητα 7-8
Διαστρωμάτωση κοινωνική. 25
Διαφάνεια 81,82
Διεθνείς Οργανισμοί. . . . . 136 επ.
Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο 142
Διεθνές Δίκαιο . . . . 133 επ.
Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης. 138
Διεθνή Ανθρώπινα Δικαιώματα 107
Διεθνής Αμνηστία 46, 140
Διεθνής Ερυθρός Σταυρός 141
Δικαιοσύνη 44
Δικαστήρια. 74, 96
Δικαστική λειτουργία 74, 95
Δικαιώματα ατομικά . . . . 106, 108 επ.
κοινωνικά. 106, 114-115
πολιτικά 106, 113-114
Δικτατορία. 67

Ε

Εθελοντισμός 15, 131
Εθνικό κράτος 62
Έθνος 62
Εκλογές Βουλευτικές 77
Δημοτικές 77
Ευρωεκλογές 77
Εκλογικές Περιφέρειες. 80
Εκλογικό σώμα 77
Μέτρο 79
Σύστημα. 79
Εκτελεστική λειτουργία 74
Έλεγχος κοινωνικός 44
Εναλλακτική θητεία. 109
Επιστολική ψήφος 78
Ευρώ 130
Εκπαιδευτικά Προγράμματα . . . .
Ευρωπαϊκά. 131
Ευρωπαϊκή Ένωση . . . . 62, 83, 121 επ.
Επιτροπή 125, 128
Οικονομική Κοινότητα 123-124
Ευρωπαϊκό Δικαστήριο 125, 129
Δικαστικό Δίκτυο(eurojust) 94
Κοινοβούλιο 123-127

Νέων. 125
Συμβούλιο 123, 126
Ευρωπαίος Διαμεσολαβητής. 127
Εφημερίδα της Κυβερνήσεως 90, 92

G

Greenpeace 116-117, 140

H

Ηλεκτρονική Δημοκρατία 129

Θ

Θανατική ποινή 43
Θέση κοινωνική 21-22
κατακτημένη/δοτή 21-22
Θεσμοθέτηση 32
Θεσμοποίηση 32
Θεσμός . . . . 31επ.
Τυπικός/άτυπος 32
Θρησκευτική ελευθερία 112

I

Ίδρυμα Μαραγκοπούλου 104
Ιθαγένεια 77
Ινστιτούτο καταναλωτή 146
Ισότητα 108-110
ευκαιριών 109
φύλων 109

K

Κανόνες 10, 23-24, 43, 60
Τυπικοί/άτυποι 24
Κάστα 25
Καταναλωτισμός 49, 51
Κεντρική Ένωση Δήμων
και Κοινοτήτων(ΚΕΔΚΕ) 98
Κέντρο Ενημέρωσης
Για Θέματα Ισότητας (ΚΕΘΙ) 118
Κέντρα Απασχόλησης
Περίθαλψης Ηλικιωμένων(ΚΑΠΗ) 19
Κινήματα κοινωνικά 49, 81
Κινητικότητα 26
Κλωνοποίηση 110
Κοινή γνώμη 112
Κοινωνία 12-13, 28, 47
Παραδοσιακή 27
πλανητική (πλανητικό χωριό) 83, 84
πληροφορίας 83, 133
πολυπολιτισμική 16
πλουραλιστική 81
πολιτική 60
πολιτών 81-83
Κοινωνικά προβλήματα . . . . 47επ.
Κοινωνικοποίηση . . . . 38επ.
Κόμμα πολιτικό 80, 81
Κράτος 41, 62
Κοινωνικό 73, 114
Δικαίου 72-73
Κυβέρνηση 90, 93-94, 96
Κυκλοφοριακή Αγωγή 53
Κώδικας Οδικής Κυκλοφορίας(ΚΟΚ) 53

Λ

Λαϊκή Νομοθετική Πρωτοβουλία 68
Κυριαρχία 71
Λογοκρισία 112

M

Μεταβολή(κοινωνική) . . . . 27επ.
Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις 33, 49, 83, 140
ΜΜΕ 33, 41, 42, 54, 55, 83-84, 113
Μοναρχία 67
Μονογονεϊκή Οικογένεια 35

N

NATO(North Atlantic Organisation) 139
Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση 102
Νομικά Πρόσωπα 100
Νομοθεσία,νόμος 44
Νομοθετική λειτουργία 74, 88

O

Οικογένεια 34, 39, 40
πυρηνική/εκτετ.. 34
Οικονομική και Νομισματική Ένωση (ΟΝΕ) . 128
Οικουμενική Διακήρυξη
Δικαιωμάτων Ανθρώπου 22, 141, 142
Ολυμπιακή εκεχειρία 145
Ολυμπιακοί Αγώνες . . . .
Ομάδες κοινωνικές . . . . 13 επ.
ευάλωτες 16, 131
Ομογενείς 62, 144
Οργανισμός Απασχόλησης
Εργατικού Δυναμικού(ΟΑΕΔ) 26
Οργανισμός για την Ασφάλεια

και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ). . . . 139
Οργανισμός Ηνωμένων
Εθνών (ΟΗΕ) . . . . 49, 137επ.
Οργανισμοί Τοπικής
Αυτοδιοίκησης (ΟΤΑ). 100-101

Π
Παγκοσμιοποίηση 27
Παιδικά Χωριά SOS 35
Παραοικονομία 50
Παραολυμπιακοί Αγώνες 54
Παραπληροφόρηση 42, 84
Πατριαρχική οικογένεια 34
Περιφέρεια διοικητική 100
Πόλις. 60-61
Πολιτεία 60-61
Πολίτευμα 67
Πολιτική. 63
Πολίτης 61
ενεργός 81-83
Πολιτισμός. 12
Πολυκομματισμός 81
Πράξη Νομοθετικού Περιεχομένου. 74
Προεδρικό διάταγμα. 92, 94
Πρόεδρος Δημοκρατίας 67, 72, 92-93, 96
Προκατάληψη. 16-50
Προσηλυτισμός 112
Προϋπολογισμός 91, 131
Πρωθυπουργός 93
Πρωταθλητισμός 54

Ρ
Ρατσισμός. 16, 17, 48
Ρόλος κοινωνικός 22-23

Σ
Σύγκρουση Ρόλων 23
Συμβούλιο Ευρώπης 140
Συμπεριφορά. 13
Συνήγορος του Παιδιού. 111
Πολίτη. 111
Συνθήκη Μάαστριχτ 121
Ρώμης 121
Σέγκεν. 130
Συνοικιακά Συμβούλια 101
Σύνταγμα. 70-71, 81, 106
Ευρωπαϊκό. 121, 130

Τ
Τάξη κοινωνική 25
Ταύτιση 42
Τεχνολογική Επανάσταση 27
Τύπου ελευθερία 112

Υ
Υγεία 116
Ύπατη Αρμοστεία ΟΗΕ για τους πρόσφυγες. 138
Υπογεννητικότητα 35
Υποσιτισμός. 51
Υπουργείο Εθνικής Παιδείας 40, 43, 94, 114
Υφυπουργός. 94

U
Unesco 138
Unicef. 48, 49

Φ
Φτώχεια 49-52
σχετική-απόλυτη. 49-50

W
WWF 46, 140

Χ
Χαρακτηριστικά
ατομικά/ κοινωνικά 13
Χώροι Υγιεινής Ταφής
Απορριμμάτων(ΧΥΤΑ). 101

Ψ
Ψήφος 78
Ψηφοφορία 78
Ψυχρός πόλεμος 139

Ευρετήριο Ηλεκτρονικών Διευθύνσεων που αναφέρονται στο Βιβλίο

1. **Γενικοί Αναζητητές**
   - www.google.com, www.in.gr
2. **Δημόσιες και Ανεξάρτητες Υπηρεσίες, Αρχές και πολιτικά κόμματα**
   - Αρχή Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων: www.dpa.gr
   - Ανώτατο Συμβούλιο Απόδημου Ελληνισμού: www.sae.gr
   - Γενική Γραμματεία Αθλητισμού: www.sports.gov.gr
   - Γενική Γραμματεία Απόδημου Ελληνισμού: www.ggae.gr
   - Γενική Γραμματεία Ισότητας: www.isotita.gr
   - Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς: www.neagenia.gr
   - Εθνικό Κοινοβούλιο: www.parliament.gr
   - Εθνικό Τυπογραφείο: www.etk.gr
   - Εθνικός Οργανισμός Τουρισμού: www.not.gr
   - Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες: www.gcr.gr
   - Κέντρο ΄Ερευνας για Θέματα Ισότητας(ΚΕΘΙ): www.kethi.gr
   - Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας(ΚΚΕ): www.kke.gr
   - Νέα Δημοκρατία(ΝΔ): www.nd.gr
   - Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού(ΟΑΕΔ): www.oaed.gr
   - Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κίνημα (ΠΑΣΟΚ): www.pasok.gr
   - Προεδρία της Δημοκρατίας: www.presidency.gr
   - Συνασπισμός: www.synaspismos.gr
   - Συνήγορος του Πολίτη: www.synigoros.gr

Οι ηλεκτρονικές διευθύνσεις όλων των Υπουργείων αναφέρονται στις σελίδες 93-94 του βιβλίου.

3. **Διεθνείς Θεσμοί**
   - Διεθνής Ερυθρός Σταυρός: www.icrc.org
   - Ελληνικό Παρατηρητήριο Συμφωνιών Ελσίνκι: www.greekhelsinki.gr
   - Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων: www.echr.coe.int
   - ΝΑΤΟ: www.nato.int
   - ΟΗΕ: www.un.org
   - ΄Υπατη Αρμοστεία ΟΗΕ για τους πρόσφυγες: www.unchr.org
   - Unesco: www.unesco.org
   - Unicef: www.unicef.gr
4. **Ειδικές Ιστοσελίδες**
   - Αντιντόπιγκ: www.nodoping.gr
   - Άτομα με Ειδικές Ανάγκες: www.disability.gr
   - Αττικό μετρό: www.metro.gr
   - Αττικό τραμ: www.tram.gr
   - ΄Ιδρυμα Μαραγκοπούλου: www.mfhr.gr
   - Νόμπελ (Βραβεία): www.nobelprizes.com
5. **Ευρωπαϊκή ΄Ενωση**
   - Ευρωπαίος Διαμεσολαβητής: www.europa.eu.int/institutions/ombudsman/
   - Ευρωπαϊκή Επιτροπή: www.ee.gr, www.europa.eu.int
   - Ευρωπαίος Καταναλωτής: www.yomag.net
   - Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο: www.europarliament.gr
6. **Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις**
   - Γιατροί του Κόσμου: www.mdgreece.gr
   - Γιατροί χωρίς Σύνορα: www.msf.gr
   - Διεθνής Αμνηστία: www.amnesty.gr
   - ΄Ενωση Καταναλωτών Ποιότητας Ζωής(ΕΚΠΟΙΖΩ): www.ekpizo.gr
   - Greenpeace: www.greenpeace.gr
   - Ινστιτούτο Καταναλωτή(ΙΝΚΑ): www.inka.gr
   - Παιδικά χωριά ΣΟΣ: www.sos_village.gr
   - WWF: www.wwf.gr
7. **Περιοδικά**
   - Γαιόραμα: www.georama.gr
   - National Geographic: www.nationalgeographic.gr

Με απόφαση της Ελληνικής Κυβέρνησης τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου και του Λυκείου τυπώνονται από τον Οργανισμό Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν προς απόδειξη αυτού βιβλιόσημο. Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει βιβλιόσημο, θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του Νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946, 108, Α΄)

ΒΙΒΛΙΟΣΗΜΟ

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.